L'UNIVERSITÉ
BLES

Bibliothèque de la SORBONNE
INCUNABLES
HAIN
131
PROCTOR
PELLECHET
et POLAIN
Gesamtkatalog
Cote ancienne

[. ~~L.29.~~ 131

Liber nouiter editus
De celesti vita.
In quo infrascripta continentur.
In primis.

De natura Anime rationalis.
De immortalitate Anime.
De inferno et cruciatu Anime.
De paradyso et felicitate Anime.

UNIVERS. REGIA FACULT. THEOLOG. PARIS
SIGILLUM MISSIONIS
ME
PRYTANEE FR. BIBLIOTHEQUE
BIBLIOTHEQUE DE L'UNIVERSITÉ DE FRANCE

DIVO Borsio principi illustrissimo : de celesti uita sachrę theologię doctoris excellentissimi domini magistri Ioanis ferrariensis ordinis minorum. Liber primus ſęliciter incipit.

Nisi immortales musę diuęq; eamenę iam pridem casta lii fontis heliconisque scaturientis latices delibassent: Aut pyeridum alumni parnasum montē apollini dicatū: ob laurorū affluentiam nymphis pergratissimū excoluissent muta ꝓfecto fuisset eloquentia. Orpheū poetarū uetustissimū ex nimia ac quippe admirabili liræ suæ suauitate cicures & feras saxaq; & siluas: mira elloquii dulcedine captas traxisse ferunt. Hesiodum item pastorem rudem agrestem atq; indoctum guttula aquæ collucentis libata: ita ad summū poetice euasisse ut nobilissima dogmata eius a Platone & Aristotile in mediis eorum utriusq; phie naturalis & moralis uoluminibus: magna cum ueneratione ueluti oracula sepenūero frequentaretur uerum cum non insalubres aquas e sacris fontibus gentilium more ubertin prosilientes. Nec apollo nec cylenius se ingurgitare admodum expetentibus denegauerit: nec hostio ita pessulum obdidit quin cunctis pateret igressus. Propterea uates non solum amplissima heroū gesta sed uiciosas atq; mortiferas hominū uoluptates turpissimosque actus magno uerborū lenocinio cecinerūt. Multa quippe sub isto uelamie latent memoratu digna: quæ a nobis instar nuclei detesta excerpuntur. Nam de uita moribusq; percomode multa sapienterq; ab illis dicta: & nature generationis principia & cāusę & quasi doctrinarū oium semina in illis reperiuntur. Et doctrinam uiuendi in belli tempora pacisque diuisam ostendunt. Et in bello quidē ducis quæ prouisio: quæ militū fortitudo: quæ caliditas: quod insidiarum genus uel cauendū uel faciendū quæ monitio: qd̄ consiliū: uel ab Homero uel nro Marone prætermissū est. Q uę oia obliterasset atq; funditus obsoleuisset poetarū silētium ac perpetua taciturnitas. & si adusq; nostri tpis feces: Pythagoras Socrates Plato Aristotiles Reliqui humanæ uitæ istitutores obticuissent nec bene beateq; uiuendi precepta: tum uerbis tū lris insinuare curassent ueluti pecora & muta animantia uagi & per deuios anfractus errabūdi per arenosas sirtes atq; uastas solitudies solum omne lustrauissemus priscorū hominum genus legibus solutum dispersum agreste erat. At socrates: ut Cicero refert philosophiā primus deuocauit ecelo & in urbibus collocauit: & in domos etiā itroduxit. Erant eni usq; ad illam fere etatem pastores in qua pythagoras non solum nominis inuentor: sed rerum etiā ipsarū amplificator fuit siluicedi cūctiq; huiusmōi sine studiis humanitatis quos cladis publice superstites fecerat oportuna habitatio ex tempestatū atq; illuuionis icomodo. Q ui cū post hunc philiasiū sermonē i Italia uēisset: exornauit eam greciā quæ magna dicta est & priuatim & publice prestantissimis & institutis & artibus: sicq; uiguit pythagoreorū dogma usq; ad Socratē: qui ad archelaum anaxagore discipulum audierat. Q uid enim esset homo uel uirtutibus uel ratione carens: nisi mutum & lutulentum animal. Aut quid iuuaret statu recto

Orpheus

Pythagoras
Socrates
Plato
Aristoteles

hominem formatum extitissæ orisque & linguæ cogitationum inter petris ornatu preditum nisi ad iustitiam colendam sese in lucem editum & cognosceret & sciret. Id circo solus inter animantia pene omnia celum sideraque intuetur: Cum ceteris pronam & decliuem in humumque procũbentem formam uentri pabuloq; seruiẽtem dederit rerum omnium fictor deus atque alumnus: ut prospectus acie in altum porrecta atque rebus sublimibus intenta: celestem originem in nobis esse saperemus: & animos nostros in quibus optimi parẽtis expressa similitudo resplẽdet uirtutibus & disciplinis insigniremus. Hæc enim duo quæ paulo ãte pfũctoriæ enumerata fuere: adeo sibi mutuo coherent: ut nulla ui: nulla potestate ab inuicem diuelli ac disiungi queant: Non enim ratio absque uirtute: nec uirtus sine ratione consistit. Hæc sunt illa uirtutis primaria officia. scilicet deũ agnoscere ipsumque pie iusteque colere quæ felicitatis humanæ seminaria sunt quorũ notio i ãtris atque specu demogorgonis aut in cahos ignorationis Anaxagore tabe & scabra obnubilata atq; spreta iuisa iacuisset: nisi ueterum capedo promodulo oblimasset. Nec profecto ludibrio habendi sunt: nec canino morsu: aut uiperino corrodendi: si non opera eorum ueritatis lucidissimus splẽdor nobis effluxerit: Nõ omnia assequi possumus omnes. Verum enim uero: si naturæ officia: eiusque progressiones & horum consãguinea digeste pensitateque modulari curabimus: eorum patrocinio omnibus phie ducibus sic ducatum prestitisse comperiemus: ut uolentibus nunc liber pateat ingressus. Iacta ab ipsis priscis uirtutum semina fuerunt: quæ pepererunt admodum dulcissimos tempestiuosque fructus: ut uapore mirabili gustãtiũ fauces cõpleãtur. Nõ ne ueritatis ueteratores atq; falsi rerum extimatores censeremur: si tantos congestos labores: tantas lucubratas uigilias illorum patrum nihil pẽderemus? Quid enim illustrius ueritate? Hæc equidem tanto splendidior atque preciosior: quanto inuentu difficilior. cuius ut stiuam nobis relinquerent omnes animi corporisque uires contriuerunt. Legimus Maronem ante oculos ennii poetæ annalium libros semper habuisse: quos despexit minime: sed aurum ex eius stercore perdius atque pnox collecturũ se se omnibus portendebat. Nec ut altius repetam antiqua philosophia a qua numeri quorum uis ea tẽpestate i natura maxima erat motusq; tractabat & unde omnia orirentur: quoue recederent studioseque syderum magnitudines interualla cursus & cuncta celestia perscrutebantur. Nec Socrates: Nec Plato: nec Aristotiles ueritatis patroni eorum iugi meditatione cura atque diligentia in unum hi reddigere & coaceruare potuissent: nisi primi uadum posterioribus emulandum atq; ampliandum reliquissent. Ego uero dux Illustrissime qui pro meo captu in his prosequendis omnes corporis artus fractos eneruatosque sẽtio. Semper ego auditor tantum nunq̃ ne reponam? ut Satyrus ait presertim cum iam nos manum subduximus ferulę. Igitur felicibus auspiciis aduersus impietatem non nullorũ celicolas sedes moratis cõgruas. & tetra atque formidolosa loca morosis atque improbis digna: negantibus maturandam hanc prouintiam suscepi. Optassem propterea hiarcham in trono sedentem aureo atque docentem audiuisse: & de Tãtali fonte ita aquam libasse ut omnem eloquẽtię sitim cuius desiderio torqueor extinxissem. Maximeque id fieri uellem: ut potentius in animos illorum influerem: qui nihil nisi expolitum atque disertum audire uolunt. Verum cum nec Plato-

Socrates
Plato
Aristotiles

nis amplitudo Aristotelem: Nec Demostenis uehementia: Ciceronisque copia reliquos oratores deterruerit. sic nec multorum magniloquentia mea qñq; restriget studia: quin progrediar ut potero. Non enim eloquentię sed ueritatis fiducia suscepi maturandam hāc molem & magis fortasse q̄ possit meis uiribus substineri. Legimus plerosque sūmæ grauitatis uiros post pherichiadem sirum Platonē Theofrastum de animorum statu litteris mandasse: quæ sunt cognitu non insua uia. Fuerunt enim primitiæ quædam: & quasi libamenta ingenuarum artium. Nec existiment homines eruditi docendi magis q̄ admonendi gratia hæc deprōpta fore: quin potius me scripturum sciant: ut quia demōstratione uestigiorum quadam contenti: prosequantur ea post si libebit: uel libris repertis ex quibus ea paucula excerpsi: uel auctoribus quos in hac operosa satis re emulari non perteduit. Et ut par est tantum in laude quantum in cura & orationis cultu atque elegantia cedo. Ocius ad hanc rem conficiendam me inpulit loquacitas nonnullorum: qui ut a uulgo docti uideantur: ductis superciliis rugata fronte uerba trucinant. Et si fortunæ preclaro aliquo fauente successu principibus adsint. ut pcalcato omni pudore: spretis diuinis humanisq; istitutis: omnibus obscēis uoluptatibus frui collibeat. Deum in humanis nihil curare: Auerni pœnas non esse extimescendas: Nec paradisi gaudia esse expetenda magno uerborum cultu dixerūt. His tandem icōpositis hoibus uariis erroribus respsis: ꝑ mediocritate succurrere statui. Et illico intrāseundis uoluendisq; multis admodū uolumnibus & philicis & theologicis: ꝑ omnia semper negotiorum interualla: In quibus furari ociū potui assidua meditatione ānotaui ut qñ usus uenisset & me aut quempiā repens obliuio tenuisset: & libri ex quibus ea sumpseram non adessēt: quidquid circa eā rem cursim lectitando memoratu dignum cōperi: modica ex his ea quę sola acceßi in his libris indidi: ceu in quodam litterarum penu: ut uolentibus deprompta forent. Interdum dum mecum met ipse cogitarem scaturiebant rationes & argutię in medium: adeo compositę & accerrimę: ut ingenti admiratione etiam obstupescerent non credentes. Quid plura? Ego ut mature grauiterque operam hanc nauarem: sedula meditatione cuncta (nisi ea forte quæ casu aliquo me fugissēt) memorię tenacissimę comendabam: ut qñ opus foret: serio euomerem quod acceperam. Scisscitatus sæpenumero quid super hanc rem sentirem. strepentibus nonnullis quasi reliqui qui in corona erant (ut mos est dissidētium) herbam darent: Paulum oculos quos cogitabundus in terram defixos tenebam erexi: idque ex tempore dixi circumpulsantibus non esse absoluēdum: Nec in tanta hominū expectatione in agendum cum clodo pede temere propandum: Nec intanto cōuentu leuiter proferendum quidquid imbueram uenerit: sed digeste modulateq; differenda esse omnia: ne arroganter temereque uidear uela dedisse uentis: & Auram soluentibus frustra bene precasse. Tuo igitur mi Borsi Illustrissime nomini hos congestos labores meos cōsecrare statui: pro mea in te deuotione fideque singulari: tum pro tui nominis celebritate & gloria: cuius te q̄uis sis sapiens cupidum esse reor. Velis igitur munusculum hoc qualecumque est benigne i munus accipere promptitudinemque animi potius q̄ magnitudinē dati extimato. Sed unum abs te humanissime impetratum uelim: ne operam atque impensam amissise uidear: ut memineris ea te felicibus auspiciis lege in huius mundi aut corporis

hospitio intrasse: ut etiam hinc pari sorte te migraturũ aliquando intelligas: Nec te fugiat quanti est rationalis animus quem diuinę naturæ impressam prese ferre ymaginem constat. q̃ seue apud auernum pœnas dabit. Quantis item perfruetur gaudiis: Si se castum: pudicum: nulla labe conquinatum conseruarit. Quod ut efficias id tibi persuadeas uelim. Hoc enim si eniti curaueris. erit tuę uirentis gloriæ admirabile monumentum: quod uetustate non obscurabitur: sed prorsus omnium gentium & linguis & litteris celebrabitur: & usque adeo: ut nulla etas tuas mirificas laudes innumerosque triumphos conticescat. Cura fulginosas atque atras mentis caligines fugare: ne templum hoc quod non fumo: nõ puluere: sed malis cogitationibus sordidatur uioletur: ut tandem exactis huius uitæ periculis: pro morte uitam pro tenebris claritatem: pro caducis terrę bonis: eternum consequaris premium.

Explicit prohemium.

Tabula Capitulorum primi libri.

De nobilitate animæ. car. iiii.
De erroribus gentilium circa animæ nautram. car. viii.
De athomorum genitura. car. viiii.
De erroribus hereticorum. car. x.
De natura animæ rationalis. car. xiii.
De lucis & luminis natura. car xv.
De modo essendi in loco car. xvii.
De unione spiritus cum corporibus. car. xviii.
De modo unionis animæ rationalis cum corpore. car. xx.
De unione aliorum animatorum. car. xxi.
De sede & principali domicilio animæ. car. xxii.

Acturus opere pretium arbitror si passim priscorum sententias dispsas in unum coaceruare ut magis ac magis lectitantibus sint iocūda incubuero. Operosa res satis post messorū colligere spicas manus effugientes. Ne igitur tanto labore confitiantur mortales quibus a natura inditum est aliam uitam hac longe prestātiorem esse. ex uariis codicibus multarū ingenuarū rerum respersis in unū manipulū conflandū statui ut cōcatenata magis deprōpta forēt. Nec quispiam mihi succenseat: aut carpat q̄ rudis atq; incōpositus tantū facinus ausim quippe qui nec falso glorie splēdore: nec rethorū flosculis quibus nitore quodā mirū imodū oratores disertissimi splendore fatiunt orationes agor (& nō forte i præceps) sed ueritatis potius fidutia: Verum quia amanti (teste cicerone imo ueritate) nihil difficile: nihil asperū: nihil insuaue tua gratissima humanitate mi Borsi Illustrissime qua neminem dedignaris illectus adorior id qd omnes animi uires exuperat: Et quod pudor optimo equissimoq; iure impetrasset. s. silentium & taciturnitatem importunus amor uetuit ex quo mihi tanto cumulatior paratur gloria quanto id ipsum gesserint pauciores. Igitur obmissis ambagibus: ad rem festinet oratio. Tanto arboris incendio iam pridem non latium omne non grecia solum: sed omnis barbaries ueritatis cognoscendæ flagrauit ut genus patriam Amicos fortunas omnes: uel neglexerint uel abiecerit. Legimus gignosophistas nudos solis genitalibus tegmina adhibentes per indorum adustas solitudines & uasta loca peruagantes: ut solam nudamq; ueritatem nudi expeditiq; sequerentur. Ferunt democritum in siluis habitasse: ut multarū rerū rationem redderet: Nam cum serpentes linire sibi oculos conspicatus fuisset: prospectui uisui esse arbitratus est. Pythagorā tradūt scriptores cum eo flagraret atq; exardesceret amore ad egiptios primo ad magos præpterea & persas ad perdiscendos siderum motus originemque mundi spectandam profectum: Inde egressus cretam & lacedomona ad cognoscendas nimos & lycurgi iclitas ea tempestate leges contendit & usq; ad illa ora italiæ quæ tunc magna græcia appellabat: ut omnia iura diuina & humana cognosceret nauigauit. Huius profectionis emulus plato usque tarentum uenit: ut archite magni & præclarissimi uiri instituta quæ maxime colebant atq; florebāt cognosceret. Democritusque agros suos reliquerit: eosq; pascua publica fieri passus fuerit: Amplissimis laudibus in celum fertur. Non ipari laude celebratur terra marique Thebanus ille chrates: qui cum athenas ad philosofandum proficisceret: auri copiam quā secum deferebat in mari abiecit existimans non simul posse sapientiam & censum possidere. Sic diogenes: Sic xenocrates: ut liberius phiæ studiis insudaret. Alexandri dona cōtempsit: existimans multo esse præclarius multoque diuinius diuinarum humanarūq; rerum inuestigare ac scire rationē: q̄ aut struendis opibus aut cumulandis honoribus inherere. Spretis igitur terre bonis quibus affluere indoctum uulgus putat felicissimum ad philosofandum oēs corporis uires: omne ocium: omnem denique mentis corporisque uigorem contulerunt. Exiguo curriculo sic in exquirendis rerum principiis & causis profecerunt ut ueritas quæ uniuersos latebat mortales: sua ope sua cura: sua denique diligentia omnibus in propatulo haberetur. Q uid opus est uerbis? eorum perspicacitate atque itellectu mirabilique acritate terras celum maria peruagari metiri in

Signosophiste
Democritus
Pythagoras
Plato
Democritus
Crates thebanus
Diogenes
Xenocrates

habitare rerum causas motus effectus docuerunt. Animalium tam diuersorum generum morum atque figurarum. plantarum herbarum quoque: & ut breuiter omnium generatorum naturas perstringam quicquid humanis sensibus ac ingeniis uiribus comprehendi potest ostenderunt. Harum rerum cognitione non cõtẽti in qua exerciti defessique fuerant: cœlorum numerum: astrorum motus: lunæ solisque defectionem pricipium originemque rerum perscrutari adorti sunt. de quibus sane & si somniando i plerisque rebus uerum senserit in multis tamen (ut mox apperiam) a recto calle ignoratio detorsit. Nã athomis passim coeuntibus fortuito concursu infinities mundum generari & totiensque disolui docuit Democritus abderites. Mundum semper fuisse & fore Aristotiles usurpat dicere. Vnum mundum pythagoras asserit. Plato non semp fuisse: sed semper fore in thimeo præsertim ꝑsumit astruere. Plurimi uero nec fuisse ꝓ: nec semper fore scriptis suis testificantur. Quibusdam uero placet diuina prouidentia mundũ omne: & regi & gubernari. Nõnullis temere & casu: ut Epicuro & democrito. Alii homines singulos ex parentum seminibus procreatos successiõe prolis multa secula ꝓpagare. Alii ꝓ hoies fuisse: nec unq̃ nisi ex hominibus natos atq; eorum generari: caput exordiumque nullum extitisse arbitrati sunt. Alii uero fuisse tẽpus: Cum hoies nõ essent & his ortum aliquẽ principiumq; natura tributum.

Democritus abderites
Plato
Aristotiles
Epicurus & Democritus

In hac quippe ancipiti re sententiã ferre admodũ periculosũ esset propter auctores quorũ fama celebrata ẽ in omne euũ. Prior nãq; snia qua sẽper humanũ gẽus fuisse credit̃ auctores habuit Pythagorã Samiũ Occriũ & Lucanũ Architã Tarẽtinum oẽsq; fere pythagoricos. Itẽ antiquę achademię. philosofi itidẽ nõ aliud uidẽt̃ opiati. Aristotiles quoq; stagirites & Theophrastus multiq; ꝑterea nõ ignobiles ꝓpatetici idem scripserũt: eiusq; rei exempla dicũt. q; negant omio posse reperiri aues ne ãte: an oua generata sint: cũ & ouũ sine aue & auis sine ouo gigni non possit. Itaq; & oium quæ i sempiterno isto mũdo ꝓ fuerũt futuraq; sũt: Aiũt prici piũ fuisse nullũ: sed orbẽ eẽ quorũdã generãtiũ: nascẽtiũq; in quo initiũ simul & finis eẽ uideat̃. Qui uero alterius factiõis sũt: & hoies aliquos primigenios diuinitus a natura ue factos putant molti fuerũt. licet certe iter se certẽt. Nã ut mittã quod fabulares poetarũ hystoriæ ferũt hoies prios promethei molli luto esse formatos: Aut deucaliõis pirrheq; ducis lapidibus esse natos. Quidã ex ipsis sapiẽtię ꝓfessoribus: Nescio an magis mõstruosas certe nõ minus ĩcredibiles rationũ suarũ ꝓferunt opiniones quas prolixius explorare supuacaneũ censeo. ꝓfunctoriæ tñ horum uana deliramenta cõmemorabo: ut præclara ingenia quãtum a ueritatis semita oberrauerint ipse aperiam. Anaximander Milesius uideri sibi ex aqua terraq; & calefactis corpusculis exortos eẽ siue piscesses seu piscib9 similia aialia in his homines concreuisse: fetusque ad pubertatem intus retentos tunc demum ruptis illis uiros mulieresque qui iam se alere possent processisse. Empedocles egregio suo carmine quod eiusmodi esse predicat Lucretius: ut uix humana uideatur stirpe creatus. Tales si quidem confirmat primo membra singula ex terra quasi pregnante passim edita: deinde coiisse & effecisse solidi hois materiam: igni similis & humori pmixtam. Hæc eadẽ opinio in pmenide fuit paucis exceptis ab Empedocle dissensisse. Democrito uero abderite ex aq̃ limoq; primũ iussũ esse hoies ꝓcreatos, nec lõgę secus. Eipcur9. Is, n, credidit limo calefacto

Aristotiles
Theophrastus
An ouum sine Aue & Auis sine ouo gigni possit

Opiniões Antiquorũ de pricipiis hũani generis
Anaximãder Milesius
Empedocles
Democritus

uteros nescio quos radicibus terræ increuisse & ifantibus ex se editis ingeniam lactis humore natura ministrãte præbuisse: quos ita educatos & adultos genus humanum propagasse. Zenon stoice secte condictor principium humano generi dedit: primosque homines ex solo aminiculo diuini ignis: idest dei prouidentia genitos. Hi & pares errores terram cum occupassent: humanæque sapiẽtiæ amatores subuertissent. Non est passus ultra deus hominem lumen ueritatis requirentem diucius errare: ac sine ullo laboris effectu uagari per tenebras inextricabiles. Aperuit oculos suos tandem & notionem ueritatis munus suum fecit: ut & humanam sapientiam de qua lætari ueteres plurimum solebant nullam fuisse monstraret: & erranti ac uago iter rectum panderet per moysem ducem ac sui populi fidelissimum imperatorem omnique egiptiorum sapientia calentem. Qui præuidens hos hominum errores fore. & iam forte diu cœpisse ut uanas istorum opinationes euelleret. Sic diuinos libros suos adortus est. In principio creauit deus cœlum & terram & reliqua omnia quæ longo contextu narrantur: Initium rerum mundi auctorem materiæ causationem his paucissimis uerbis comprehensus est. Nec ab re. Sed ut philosophi cognoscerent ante mundi initium esse uel ipsum totius uniuersi esse initium & rebus omnibus gignendis dedisse: Cuius ab auctoritate Plato minime discessit: Constantissime enim inthimeo profitetur mundi molem speciosissimam a summo rerum omnium opifice fuisse elaboratam. Et quod longe difficilius est e reditu. Cum sciscitaret ab eo causam mundi condendi. Ita rem terminasse accepimus ut a bono deo bona opa conderent. Nescio profecto quid sanctius ab hoie catholico responderi potuerit: siue ista legerit: ut nõnulli suspicant: siue ab his qui legerant forte cognouerit: siue accerrimo suo ingenio qd uerius puto inuisibilia dei p ea quæ facta sunt intellecta cõspexerit. Hac tamẽ cãm. i. bonitatẽ dei tã iustã tanq; ydoneã assignauit: ut oẽs cõtrouersias querẽtiũ mũdi originẽ facillime termiaret. Sed multo i hac re mirãdũ ẽ amplius q; etiã qdã qui unum nobiscũ credũt oium rerum eẽ principiũ: ullãq; naturã quæ nõ ẽ qd deus est: nisi ab illo cõditore eẽ nõ posse: uoluerunt tamẽ istã cãm mũdi fabricãdi: tã bonã ac simplicẽ bene ac simpliciter credere: ut deus bonus cõderet bona: & essent post deũ qui nõ esset qd deus. Progrediunt tamẽ dicentes aias dei ptes minime eẽ: sed factas a deo: peccasse recedendo a rerũ cõditore & diuersis pgressibus p diuersitate peccatorũ a cælis usq; ad terras diuersa corpa quasi uicula meruisse: & hũc eẽ mũdũ eãq; cãm mundi fuisse faciendi. Nõ ut cõderent bona (ut plato ratus ẽ) sed ut mala cohiberẽt. Origenes uir pfecto i ecclesiasticis lris pitissimus i hac ipia opiatiõe culpat: q; i libris quos periarchõ appellat. i. de pricipiis tenuerit docuerit & posteris legẽda reliqrit. Sed plusq; dici pot miror hoiem eruditissimũ & i diuinis lris oppido exercitatũ non attẽdisse: q; hoc scripture moysi eẽt cõtrariũ quæ enumeratis diuinis opatiõibus singulis adiecit. Vidit deus q; esset bonũ cõpletisq; oibus ad uniuersi decorẽ faciẽtib9: conclusit & uidit deus cũcta quæ fecerat & erãt ualde bõa. nullã aliã cãm mũdi faciendi itelligi uolẽs: nisi ut a bono bona cõderent. Prosequi mũdi ornatũ operosum non erit tum maxime cũ in eo exitu uertat ut ostendã oẽs cœli pulchritudies terrarum utilitates. Aquarũ irrogatiões aeris ignis necessitatẽ: pp hois famulatũ condita hæc oia a sũmo rerũ opifice fuisse, cui9 hois cũ duæ ptes sint. Altera cui9 origo

Zenon

Moyses

Plato

Catholica responsio de causa mundi

Origenes

De ornatu mundi

e terra ideo terrea. Altera e celo ideo celestis appellat: quæ sicut cœlũ terris emiet ita aia rationalis corpori. Sic oia seruitura sunt corpori: ut sese aie imperio subdat atq; submittat. Reddeo unde digressus sũ & ĩ exequẽda mũdi pulchritudie q̃ ab Ambrosio antiste excerpsi pauca his cõmentariis indidi. Voluptatis igit gra potius q̃ necessitatis paulũ imorabor. Omniũ rerũ sator e nihilo cuncta in exordio ꝓduxit & primo ut moyses tradidit cœlorũ globos miro atq; indicibili ornatu cõtextos quibus duos mũdi polos infixit: supra quos mũdi molis rotaret ueluti supra cardies quosdã uerũ ne lucis beneficio careremus: solẽ & queq; fulgẽtia astra in celo collocauit quorũ ope & patrocinio fiunt generatiões & corruptiões eorũ quoq; cursu nõ solũ diei ac noctis sed animarũ & temporũ discretionẽ tenemus. Principia eni diei noctis exitum claudũt. Septẽ quoq; globi qui firmamento subiecti sunt: contrario q̃ cœlũ uertunt motu. Tanta si quidẽ est cœli celeritas: ut secum trahant ab ortu in occasũ omnes erraticæ stellæ diurna conuersione: quæ ꝓprio agitatu dum mouent: armoniã suauissimumq; concentũ ex tempatione motus cœli stellarumq; testimonio multorum cõficiunt: Quoniã scissus aer tam artifici motu & acuta cũ grauib9 tẽperato ita uarios equaliter cõcẽtus efficit: ut oẽm supgrediatur musici carminis suauitatem. Et si quispiã sensu auditus probari expeteret quẽadmodũ creditu difficile est ad aures nras non puenire. Cum & leuis aure stridor & arborũ fragor pueniat. Cometa respondere nõ ualentes adinueniunt. Refferũt obsurduisse aures nras & hebetiorem nobis sensũ audiẽdi factum. Propter illã a principio nræ generationis concepti sonitus consuetudinẽ & afferunt exẽplo eo q; nilus fluuiorũ maximus eo uidelicet loco ubi se ex altissimis mõtibus in cattaduppã illã se precipitat magnitudie fragoris sui aures accolarum obstruat: ut audiẽdi munere carere dicant. Cõponunt ꝑterea aliud figmentũ: ideo sonũ hunc non puenire ad terras ne capti hoies ꝑsuauitatem eius atq; dulcedinẽ quã cellerrimus ille cœlorũ efficit motus ab oriẽtalibus partibus usq; in occasũ ꝓpria negocia atq; opa derelinquerent: & oia hic occiosa remanerẽt quodã hũane ad celestes sonos mentis excessu. Hæc satis inanis fictio & plurimũ a ueritate aliena. Terra quæ imersa erat aquarũ in gurgitibus diuio iussu apparuit arrida: ut uiuentibus cunctis aiantibus Alimoniã prestaret. De terræ quoq; uel qualitate uel positione tractatũ facere supuacaneum censeo. Quid eni opus ẽ ꝑcontari: utrum in aere pẽdeat terra an sup aquã: ut inde nascat controuersia? Quomodo. ſ. aeris natura cũ sit mollior: molẽ possit substentare terrenã? Aut quomõ si sup aq̃s nõ d̃ mergat in aquã? Aut quomõ ei maris unda nõ cedat & in latera eius sese loco suo mota diffũdat. Multi excellẽtis igenii uiri tãtæ difficultatis cãm reddere uolentes dixere ĩ medio aeris terrã eẽ & mole sua imobilẽ manere q; equali motu hic atq; inde ex omni parte propẽdeat. Quibusdam autẽ hoc admirantibus & cupientibus tantæ rei solutionem dare duobus mundi polis artico scilicet & antartico uisum est tribui debere. Quoniam sicut loco & positione sic uirtute & influentia aduersari solẽt. Alter deorsum deprimere molem terræ obnixæ nittitur: Alter econtrario impulsu & aduersa uirtute substentat: & cum ex equo pugnent tantum in altum porrigitur: quantum deorsum impulsa & agitata fuerat. Quare terra proprio quodã iure mediũ mundi sibi uẽdicat ymo ipsa est mũdi mediũ ut sobrie loquar: Quidã astrologie disciplinis nõ parũ dediti aliã cãm dedere: nõ ꝓrsus ab istituto

alienã. Nã ut inquiunt, pbe centrum terræ est ẽt cœli centrũ & quæcunq; ex elemẽtis mixta aut conglutinata sunt: naturæ impulsu agitantur sm qualitatis prædominium. Nam leuia quia materiæ parum habent & multum formæ: feruntur sursum econtrario: grauia deorsũ niti coguntur: & indita quadam appetitione: ut eorum tueant̃ naturas ac a corruptione saluent propria loca quadam uiolẽtia expetere uident̃. Itaq; si terra nõ esset mediũ & imobile: moueret̃ aliq̃do. Igitur ad aliquẽ locũ extrinsecũ ipsi mobili mouere necesse ẽ. Carentia. n. loci: mouet mobile ad formã. Nã habitibus existẽtibus ĩ materia cessat motus: ut oĩs phĩa edocet. Et cũ terra & ponderosa quæq; nullũ naturæ eorũ saluatiuũ præter centrũ locũ habeant. igit̃ si terra moueret̃: extra locũ suũ moueri opus eẽt: talis autẽ oĩs est uiolentus motus: qui maxime alienus eẽ debet. Relinquit̃ ut sit mediũ mũdi oĩo imobilis & fixa sp eo loco manẽs: nullis agitata turbinibus. Expeditius lõge & melius hanc ambiguitatẽ diuinæ litteræ terminarũt: quæ diuiæ potestati plenissimis fau cibus attribuũt. Volũtate igit̃ dei & arrida apparuit terra & imobilis manet. Nõ ergo sũdamẽtis suis nixa subsistit. Nec fulcris suis stabilis pseuerat. Sed uniuersorũ dñs statuit eam & firmamento uolũtatis suæ cõtinet. quoniã ĩ manu eius oẽs fines terræ. Mox de germinatiõe ut accepit editũ: ipsa parturiẽs nouos se fudit ĩ partus. Induit se terra amictũ uiriditatis fecũditatisq; gratiã assumpsit diuersis cõpta germinibus: pprios suscepit ornatus. Indidit sũmus ille oĩum sator singulis e terra nascẽtibus: aut semen: aut uirtutẽ aliquã seminariã: ut quod nascit̃ ex ea simile eorũ quæ sata sũt: uel quorum de radice sit germinet. Mirabilis deus nõ solũ ĩ maximis: sed ẽt minutissimis qbusq; rebus. Putris gleba granũ tritici suscipit & sparsim cohibet ocatio: ac uelut mĩno terra gremio fouet & cõprimit. Inde cũ granũ illud ressoluerit, herbã generat gratã. Ipsa iã species herbescẽtis uiriditatis: quæ statim genus satiui similitudinem sui prodit: ut in ipso suæ stirpis exordio. Cuius generis herba sit recognoscas: atque in herbis fructus appareant: paulatimque adolescit: ut senum culmoque pubescens erigitur & adsurgit. Ast ubi se geniculata iam spica substulerit uaginæ quædam futuræ frugi præparantur: in quibus granum formatur interius: ne tenera eius primordia: aut frigus ledat: aut solis estus exurat: aut uentorum inclementia: uel imbrium uis seua decutiat. Succedunt quædã spicæ mirabili arte formatæ: uel ad speciẽ gratæ: uel ad tutamẽ nexu quodã inter se naturalis colligationis astrictæ quam prouidentia diuina formauit. Et ne frugis numerosioris pondere quodam cedant: futura culmorum uaginis quibusdam ipsa culmis includitur: ut geminatis uiribus frugem possint multiplicem sustinere: ne impar oneri curuetur in terrã. tum supra ipsam spicam uallum struitur aristarum: ut quasi quadam in arte pretendant: ne minutarum auium morsibus spica suis exuatur fructibus: aut uestigiis proterratur: Fœneratum terra restituit quod acceperat & usurarum cumulo multiplicatum reddit decuplum. Quis digne explicare posset naturæ offitium in tuendis conseruandisque rebus ne depeant: aut quis posset species agri pleni & luxuriantis expromere. Qui odor: quæ suauitas: quæ uoluptas agricolarum? Satis Cicero noster exploratum fecit. eo ĩ libro quem de senectutæ inscripsit: ubi cæteris corporis uoluptatibus agriculturæ oblecta menta anteposuit. Frustra recensebo purpurascentes uiolas: candida lilia: Rutilantes rosas: redolentem ambrosiam: depicta rura: nunc aureis: nunc

Diuiæ lẽ

Mirabilis deus non solũ maximis sed ẽt minutissimis qbusq; rebus

luteis: Nunc albescentibus floribus: in quibus nescias utrum species amplius florum an uis odora delectet: Pascuntur oculi grato spectaculo. longe lateque odor spargitur: cuius suauitate complentur omnes. Quis enim artifex alius a deo posset tantam rerum singularum exprimere uenustatem? Quid enumerem herbarum salubres sucos: Quid iurgultorum ac foliorum diuersa remedia. Quanti fontes fluuii lacus irrigent terras facile quisque comprahēdit. Nilus effuso egyptum stagnans flumine. & cum arua pluuiarum imbriumq; nesciant beneficium eius mūdatione fecundantur recreanturq;. Hister de occidentalibus partibus fluens piscationum barbaris affert solatia. Rhenus de iugo alpium usq; in occeani profunda cursus suos dirrigens: eius munere gaudet germania tota. Iamdudum romani memorandus aduersum feras gentes murus fuit. Eridanus maritimorum commeatuum ytalicis subsidiis inuector patriam nostram diuiciis & opibus ditat. Prolixum admodum esset singulorum prosequi nomina fluuiorum: qui uel nostrum ilíricum ingrediuntur mare: uel qui exianiuntur occeano. Sed quid maris comoda enarrare prætermitat: cuius patrocinio iclitæ urbes & potentissima condam regna floruerunt? Mare igitur bonū: quia terras necessario suffulcit hūore: quibus per uenas quasdam occulte sucum quēdam haud inutilem subministrat.

Fontes & fluuii

Maris comoda

Descriptio maris

Rursum mare ē fluuiorum hospitium fons imbrium deriuatio aluuiorum inuectio commeantium quo sibi distantes populi copulantur: quo prælíorum remouentur pericula: quo barbaricus furor clauditur. Subsidium in necessitatibus: in periculis reffugium: gratia in uoluptatibus. Salubritas ualitudinis: separatorū cōiunctio: itineris compendium: refugium laborātium: uectigaliū subsidium: sterilitatis alimentum. Ex hoc pluuia in terras transfunditur. si quidem de mari aquæ radiis solis hauriť: & qd subtile eius est: rapiť. deinde q̄to altius elleuať. tantomagis etiā nubiū obumbratione frigescit. & fit imber qui non solū terrenā tempat siccitatē: sed etiā ieiuna arua fecundat. Quis ignorat q̄tis fulgeat ornamētis? Numeret si quis pōt pisciū genera. Sepias: Polipos: Charabos: Cācros: Cōchas & huiusmōi cōchilia: testudies: anguillas: murēas: delphinos: canes: uituloſq; marios: cete grādia. Quid maris īsulas enumero. ī quibus hi q se abdicāt itempantiæ secularis illecebris fido cōtinentiæ ꝓposito eligūt mundū latere. & uitæ huius declinare dubios anfractus. Arborū quoq; genera hoibus eē usui qs ambigit. Abies nō cōtēta suis radicib9 atq; aereo uertice ēt casus marinos tuto subitura remigio: nec solū uentis: sed ēt fluctibus certatura processit. Cedrus suspendēda tectorū culminibus apta. eo q materies & pcera sit spaciis: nec onerosa parietib9. Laurus adsurgēs odorē suū effudit. nunq̄ suo exuenda uelamie: cuius prōgatiua grādis apd maiores nros sp extitit. Nam poetæ & impatores de uictis subactisq; hostibus lauro semp uirente coronabantur. Physici enim huius dumtaxat arboris naturam eam esse scriptum reliquerunt: ut inter cæteras plantas sola a fulminibus nō lædatur. ac sic semper obseruatum fuisse dicunt: ut omni quidē tempore illæsa inuiolataq; permanserit: tum etiam quia ueteres parnassum montē appollini dicatum lauribus: utpote musis pergratissimis arboribus: undiq; affluere prodiderunt. Idcirco poetas pyeridum alumnos: ciuiliori (ut ita dixerim) mortalium uita laureis coronari cœptos ac postea semper scenarum nostra quidem sententia non iniuria arbitramur. Huic arbori: semp ī prosequendis honoribus hedera consanguinea

Quomōdo imber generatur

Pisciū genera

Arborum genera

Prerogatiua lauri

fuit. Ipsa quippe a priscis illis tãtopere colebatur: ut Alexander rex macedonum ob rerũ a se gestarũ magnitudinẽ cognomento magnus deuictis indis exercitũ: suum uictorẽ instare liberi patris: quẽ indi ꝑ deo colebãt: huiusmõi frondibus coronatũ traduxerit. Cũ tamen ꝑsica corona in honorẽ ꝑsi actaui sui antea uteretur. Vetustissimos etiã poetas hedera seu quasi quodã mẽtis furore ꝑcitos bacharentur ac fauniis satirisq; finitimi haberentur: seu q; eorũ carmina eternitatẽ mererentur. Huiusmodi semp uirentibus frondibus coronari solitos ab idoneis scriptoribus scriptũ fuisse legimus. De palmarum arboribus ab Aristotile & Plutarcho rem admodũ creditu difficilẽ scriptũ compimus: ut q̃q̃ magnis põderibus supimpositis ꝑmereatur: nõq̃ tamẽ cedere uiderentur: Vnde ꝑpea ueteribus placuisse tradiderunt ut palma certũ quoddã uictorie signũ ab oibus haberetur. Quid opus est terras ꝓuincias regna lustrare: ut enumerẽ quãta sit arborũ uarietas: q̃ diuersis i singulis & pulcher ornatus: q̃ patule fagi: q̃ ꝓcere abieres: q̃ comãtes pinus: q̃ umbrosi ilices: q̃ nemorosa & rediuiua castanea: q̃ delectabilis uitis ulmis assotiata: Cuius florẽtis odore nihil gratius. harũ si quidẽ arborũ: Alii fructus sũt q; coquũtur a sole: Alii q; testis aut corticibus clausi cõplentur. Mala & pira & poma uuarũ quoq; genera oia nuda obiecta sũt soli. Nuces ãt & nuchee nuchei quoq; fructus & testa optus & cortice calore solis ẽ nutritus: & quãta pieæ dẽsitate nucleus abscõditur: deniq; quãta ẽ diuiæ ꝓuidẽtiæ bẽignitas: ut ubi mollior fructus ibi folii crassitudo ualidius tegmentũ deferat pomo. qd in fructu ficulneæ uidemus dellicatiora quippe ualidioribus muniẽda sũt. Quis tãta hũanarũ diuinarũq; rerũ sciẽtia ꝑditus possit cõprehendere uarietatẽ speciẽ gratiãq; pomorũ & aliorũ fructuũ uenustatẽ atq; decorẽ. Itẽ eorumdẽ suauitatẽ. & dulcorẽ singulorũ quoq; utilitatem fructuum sucorumq; proprietatem. Quid foliorũ describã uenustatẽ: Et quẽadmodum alia rotunda alia longiora: alia flexibilia: alia rigidiora sint: alia nullis facile uentis labentia: alia quæ leui motu decutiantur aurarũ. Exquirere enĩ singularum rerũ proprietatem ac ipsarũ diuersitatẽ operosum apprime eẽt. Quoniã me arborũ multitudo paulum detinuerat. Et pene cũ auibus ipsis sermo auium euolasset: nisi lusciue suauissimus gratissimusq; cãtus ad ipsarũ naturã perscrutandã ꝑpulisset. Redeo igitur istar obliuiosi uiatoris ad auiũ sermonẽ. Vnum nomẽ auium ẽ: sed genera diuersa: quæ qs possit: aut memoria: aut cogitatione cõplecti nõ capio. Nisi forte ad nos pytagoras rediret: q; solus id mẽoria acri tenebat: qd ceteri ignorabant scilicet in priori uita euforbiũ fuisse. Accedunt Cygnorum merularum phylomenarumq; suauissimi cantus. Vnde mihi uoces ꝑsitaci dulcedinẽq; cãtilenæ quibus ẽt paludes sonore cantus edunt dulcissimi suauitatem. Solent enim de somno dormientem excitare significantes diei surgentis exortum & effusiorem diluculo deferre letitiam. Et si harum deest suauitas. sunt gementes turturæ & raucæ columbæ. Adest etiam cornix plẽa uoce: quæ ruralium augurio pluuiam uocat. Sunt præterea Aues quæ carne uescuntur: Sunt & aliæ quæ reperto pascuntur semine. Aliæ diuerso fortuitu cibo. Est rursus & in his copularum diuersitas. quarũ gratia carent aliquæ: quæ ꝑsertim rapinis intendũt. Non ꝓpter auiditatẽ ꝑdandi. uel ꝓp insidias explorãdi. Nec ipsis iter se cõuenit. & ideo declinant sui copulam. His auibus nihil est copulatoriũ ꝑpter iugale cõsortiũ. Econtra uero palũbes grues sturni turdi cornices ɔnexiõe plurimorũ gaudẽt. Alia auiũ

Aristotiles Plutarchus

De auibus ermo

ſunt genera: quæ eiſdē in locis ſemp manēt. Alia aduēticia: quæ obeūt regiones a lias: & pacta hieme reuertūt. Sūt rurſus & aues alię: quæ hieme redeūt. eſtate pe grinātur a nobis ſiue q̃ hiberno tpe ad calidiora loca ſe cōferāt: ſiue q̃ pleraq̃ rur ſus eſtate ī his locis exigāt q̃ repire nequirēt: quib9 nos ī hoſpitali īmāitate moli mur iſidias & diuerſo generī: Nūc iſida ſede aucupari: Nūc tēaci uiſco fallere: Nūc laqueis eos captar cōtēdimus. Aues itē nō nullę ad manū ſe ſubiciūt & menſe ad ſueſcūt: tactuq̃ mulcēt: Aliæ reformidāt. Alię hiſdē qb9 hoies domiciliis delectā tur. Alię ſecretā ī diſertis uitā diligūt: quæ requirēdi ſibi uictus difficultatē liberta tis āore cōpēſāt. Alię uocib9 tm̄ ſtrepūt. Alię cāere delectant ſuauiq̃ modulamīe: quedā ex natura: Alie ex īſtitutiōe diuerſarū uocū obloquūt. ut hoiem putes lo cutū cū locuta ſit auis. Nō mior ī quadrupedibus q̃ ī auib9 diuerſitas cōpit. Sūt animalia quedam rapaciſſima: ut leōes: pardi: urſi lupi. Alia mitia: ut canes equi boues aſini. Alia per deſerta uagantur. Alia abſq̃ hois conſortio: nec uitam tueri poſſent. Alia herbas & frondes paſtionis gr̄a querunt. Alia carnibus ueſcuntur animalium. Alia per collum aratra ducere conſueuerunt & uomere terram api re. Alia pernicibus greſſibus homines uehunt. Alia oneribus per comoda: Alia humanę uitę utilia. Obmitto elephantes camelos onagros liceos equos boues ceruos: quorū multitudo tanta eſt: ut ſi ſingulorum uirtutes naturas genera ediſ ſere uellem: neque modum: neque finem inueniret oratio. Mirabilis itaque de us in maximis quas condidit rebus: mirabilis ēt & ī minimis. Non enim minus plana camporum q̃ montium alta cacumina miramur: Nec plus altitudiem ce driq̃ tortuoſe uitis: aut olee breuis fecunditatē ſtupemus. Ita non amplius miror elefantem quia procerus eſt q̃ murem elefanto teribiliorē. Leo ferarū omniū fe rociſſimus exiguo ſcorpionis aculeo exagitatur: & ſerpentis ueneno occiditur. Nihil eſt enim in hoc mundo tā firmū: cui periculum ēt nō ſit ab inualido. Natu rę igitur hęc potentia eſt ut terribilia aliis. aliis meticuloſa ſint. O imperſcrutabi lis diuini conſilii altitudo. Quis tanto ingenii acumine preditus poſſet non dico enumerare: ſed mente complecti diuini artificis opum immenſitatem. Quæ oia id circo creata ſunt ut humane uite ſint uſui: Nihil robuſtius elefantis natura. ni hil ferocius leone. Nihil inclementius tigride: Et hęc ſeruiunt homini: & naturā ſuam humana inſtitutione deponunt: obliuiſcuntur qd̃ nata ſunt: & induūt qd̃ iubentur. Quid opus eſt uerbis: docentur ut paruuli: Seruiunt ut infirmi uerbe rantur ut timidi: Coriguntur ut ſubditi: in mores hominum tranſeunt qm̄ mo tus proprios perdiderunt. Quamobrem tantarum rerum & ordo & immenſitas hominis ſtatum atque excellentiā portendūt: Cetera quidē hois gratia facta ſunt quo ex eo facile intelligi poteſt: q̃ finis fuit omniū diuinorum operum: ipſe uero diuinum quoddam animal & dicitur & predicatur: Sicut ergo mundum non pp ſe deus fecit quia commodis eius non eget: ſed propter hominem qui eo utitur. Ita ipſum hominem fecit propter ſe tanq̃ diuini templi antiſtem rerum operum que celeſtium ſpectatorem. Solus eſt enim qui ſentiens capaxque rationis intel ligere deum: qui opera eius ingentia: tam uaria tam mirifica admirari uirtutem poteſtatemque dei proſpicere poſſit. Igitur mente prudentia conſilio ſapia pre ditus eſt. Solus etiam ſermonem ac linguam cogitationis iterpretem accepit: ut domini ſui ſingularem maieſtatem & omnem celi terræque ornatū enarrare poſ

ſit. Hæc eſt. n. ueritatis ſumma. Hic cardo rerum eſt: quē qui nō tenuerit: ueritas illi oīs elabit. Quæ utilitas deo iquit epicurus ut hoiem pp ſe faceret: ſcilicet ut eſſet q opera eius intelligeret: q ſenſu ad mirari q uoce ploqui poſſet: Quis. n. eſt tā ineptus uel tam ocioſus: ut agrediat aliqd fruſtra ex quo nullā utilitatē nullū comodū ſperaret. Qui ſplendidiſſimas edes cōſtruit nō idcirco hedificat ut uacet ab offitio: ſed ut in ea poſſit habitari. Qui arua colit nō iō colit: ut iā ſata annona putreſcat: ſed ut ea utat. Qui cimbam fabricat nō ideo inſunt opera ut tantum nauis appareat: ſed ut in ea nauigetur: Qui uxorem ducit non idcirco eam ducit: ut præciſe oblectetur: ſed ut ex ea ſoboles habeatur. Similiter cætera quæcunque fiunt: non utique in ſuperuacuum: ſed ad uſus aliquos utiles laborantur. Mundus igitur a deo factus eſt (teſte Platone & Cicerone pluribuſque locis) non utiq; propter ipſum mundum. Neque enim aut calore ſolis: aut lunæ: aut aſpiratione uentorum: aut humore imbrium: aut alimonia frugum cum ſenſu careat idiget. Animantium igitur cauſa eſt mundus conſtructus. Rurſus cæteras animantes hominis gratia eſſe factas: ex eo perſpicuum eſt: q; homini ſeruiunt: & tutelæ eius atque uſibus data ſunt: quoniam ſiue terrenæ ſiue aquatiles ſint: hominis imperio paruiſſent: hominiſque morem geſiſſent niſi primorum parentum culpa extitiſſet. Propterea ex omnibus animantibus ita formatus eſt ut oculi eius ad cœlum erecti: facie ad deum ſpectās: & quaſi porrecta manu alleuatum uidetur ex humo ad contemplationem ſui. Decens utique fuit: ut ſicut hominem ſtatu atque figura fecerat excellentiorem. Ita & rationali mente qua a cæteris terræ animantibus diſcretum formauerat: optimo iure anteponeret. Quæ propterea a multis ſæpe numero paruipenditur: quoniam eius ſubſtantia origo effectus ignoratur: & ſi ex corporis agitatione eam eſſe conſtaret: quid tamen: qualis ſit: certiſſima ratione minime probari poteſt. Ego uero falſas atque ſacrilegas opinationes abhorrens: qui ſenſibilibus tantum allucinati id duntaxat credunt: quod ſenſu perceperunt: & cum animæ rationalis natura ſenſibus non ſubiaceat: & ad hanc niſi mente fide informata attingat nemo: putant animam nihil eſſe. Quod q̄ remotum ſit a uero omnium fere conſenſu palam eſt. Idcirco indignum admodum cēſui: deprauatis atq; cæcis hominum mentibus non oſtendere eam hominis partem eſſe: qua celeſte atque diuinum templum dicitur & ſi eam quæ brutis omnibus cōmunis ē ſubſtantia cognoſcimus: q̄obrem & id per quod ab illis diſtinguimur ignorabimus: Quomodo enim iam ſe uel deum poterit diligere: ſi id qd̄ in ſe melius eſt conuincitur ignorare. Quomodo deum mente concipiet: ſi ſe ea carere putauerit: omnium enim creaturarum corpore homo eſt imbecillior: ſola anima in qua ſui parentis ſimilitudinem expreſſius: clariuſque q̄ brutis relucet: emiet. Quapropter humi procumbens deum ſupplex ex coro: idipſumque obſecro: ut mihi eum lucidiſſimum atque ſplendidiſſimum fontem aperiat: Cuius libamine cœlorum globi & ſydera quæq; patebunt: eiuſce rei cum Iohannes deguſtaſſet cecinit. In principio erat uerbum: & uerbum erat apud deum: & deus erat uerbum. Paulus raptus ſupra omnium cœlorum faſtigia: uerba non humanis ſenſibus accipienda ſe ſe audiuiſſe profeſſus eſt. Itaq; ipſo comite: cuius ducatu atq; auſpiciis ueram piamq; religionem colimus: quātum in me facultatis erit: neruis omnibus rem incœptam nauare ſtudebo: Tanti eſt deus immortalis anima ipſa: ut eius cogitatu

Iohannes
Paulus

ſtupeat animus: tremant manus: rigeant omnes corporis attus: & omnis mea laus rubigo appellabitur: miſſa igitur iſta faciamus. Ad operis partitionem deueio.

Diuiſio totius libri

In primo libro de quidditate animæ. In ſecondo de eius immortalitate. In tertio de eius cruciatu. In quarto de eius fœlicitate agetur. Hæc quiſpiam putet me propriis argumentationibus: aut auctoritate initi uelle: ſed ea ſolum quæ copioſe atq; digeſte a priſcis promiſcue dicta ſunt: ut lectoribus frugi ſit: refricare conabor in hac itaq; re q̃tum mihi ocii & facultatis pro modulo natura ſuppeditabit: tantum ueritatis animæ cognoſcendæ accenſus moliri propemodum enitar rem uulgo abditam: in propatulo fieri & eſſe.

Declarans naturã aiæ rõnalis ſecundũ opinationẽ antiquorũ. Capi. i.

Vi rationalibus diſciplinis non mediocrem dant operam: ne fruſtra contendere uideãtur: aut de ſolis nominibus diſſidere: multiplicem aut nominum: aut rerum ſignificationem deſcribunt. Sic Seruius in commentariis enæidorum. Sic porphirius in itroductionibus ſuis. Sic phyloſophi omnes in ſuis libris. Ita mihi faciundum arbitror ne equiuoca animæ ſignificatio ab inſtituto depellat. Anima igitur primo eſt oris alitus: & odor teſte poeta georgicorum. ii. animas & olentia medi: ora fouent illo & ſeminibus medicãtur hanelis. Item Turtinus in fulonibus: interea fetida anima naſum oppugnat. Item Plautus in aſinaria: an fetet anima tuæ uxori. Idem in mercatore: ieiunitatis plenus: animam fetidat. Item cecilius. Quæ mihi ubi domum aduenias ſedi extemplo: animum dat ieiuna anima. Anima rurſum aqua. Plautus i amphitrione: ni ego illi puteo ſi occepſo animam omnem intertraxero: Anima iterum eſt ſonus uarro i annalibus. Frigios per oſſa coruus liquida canit. Anima etiam eſt uentus: quã græci ſignificationem acceptant. Teſte latantio de opifitio hominis & ſic poeta uſus fuit. viii. æneydorum: quãtum ignes animæque ualent. Plautus in aulularia nequid animæ emittat dormiens. Anima etiam pro iracundo & furioſo accipitur: Vnde & animoſi iracundi appellantur. Plautus in amphitrione animam cõprime. Actius in menalipo ut nunc cum aiatus iero ſatis armatus ſum. Item neuius i fulonibus: fereatis nihil eſt piculi dabo tibi uirũ ualidũ uirum aiosum. Et. M. T. de. R. P. libro primo non probares conſilio pulſo libidines: quæ ſunt innumerabiles iracũde q̃ tenerent oia ego nihil iſto aiato homine miſerius ducerem. Poeta etiam in. xi. pone animas: & pulſus abi. Hee uariæ aiæ ſignificationes longe ab inſtituto alienæ ſunt. Anima poſtremo eſt ſpiritus quo uiuimus. Et ſentimus & ſecundum locum mouemur ex ſecũdo de anima. Poeta ẽt georgicorũ quarto. Animaſq; i uulnere ponunt. Et ſecundũ hãc animæ ſignificationem eius naturã ꝓ meo captu iueſtigare curabo: eo pacto: ut priſcos illos phyloſophiæ patres ac duces i prima acie collocatos eorũ de aia ſnias audiamus. De ipſa equidẽ multis celeberrimis uiris oportunũ uiſũ ẽ q̃ ab Ariſtotile lõge abunde dicta ſũt: breui q̃dã narratiõe i unũ cõgerere atq; enucleare ueterũ patrum ſnias depromere. Verũ cũ nihil uerũ: nihil catholicũ afferant: repudiãde forent. Sed quia aiaduerto: nec fruſtra Ariſtotilẽ i oibus fere ſuis ſermõibus tẽptaſſe eorũ ſæpenũero ridiculoſa nõnũq̃ ſobria dicta iſerere: ut tãdẽ ex multis uariiſq; hoium diſſidẽtium opinatiõib9 uerã itegrãq; ſniam cõperiret: ſic mihi i oib9 emulãdũ iſtitui: ut tãdẽ his abiectis uere fidei rudimẽta ponãus. Macrobiũ: Albertũ: Bartholameũ d ꝓ

Seruius
Porphirio
Aiæ equiuacatio
Poeta
Turtius
Plautus
Cecilus

Poeta

prietatibus rerũ paululũ dormiẽtes quiscere sinamus. Et aduendat ysraelita phũs audiendus est. Is in sermonibus de aia quos ex arabico trãstulit in latinũ iohãni erchiepiscopo tholetanæ sedis & hispaniarũ primati: in parte prima capitulo. ii. inquit. Scimus igit' q̃ antiqui dissenserunt ĩ cõsideratione aiæ: quia ĩ uia pueniendi ad eam dissenserũt. Quidam enim illorũ cõtenderũt comp̃hendere sciam aiæ p motum. quidã autẽ p intellectũ seu app̃hensionẽ. Quidam autẽ eorũ p utrũq;. Quidã autẽ eorum p uiam indifferentẽ simplicitatis. Primi oium qui p motũ naturã aiæ inuestigare adorti sunt: uiderũt q̃ non uenit scientia de aia (eorũ arbitratu) nisi ex motu. & q̃ motor primus instrumẽtalis instrumenta habet accomoda admouendũ membra musculos & neruos: & eni qd̃ mouetur ex se ipso: impl'e ẽ moueri: Vnde posuerunt aiam imortalẽ. Et huius erroris causam adiuenerunt: q̃ pp̃ hoc corpora cælestia nõ corrumpunt': cuius rei causa ẽ ppetuitas sui motus. Ex his cõcludit aiam mobilẽ ex se ipsa. Quidã aũt ex eis negauit aiam eẽ corp9 sed posuit eã substãtiã ĩcorporeã mobilẽ ex se ipsa. Alii uero posuerũt eã eẽ corp9 mobile ex se ipso. hic error dicearchũ ad se rapuit. Is aũt ĩ eo ſmone quẽ corinthi habitũ trib9 libris expõit doctorũ hominũ disputationẽ. Prio libro multos loq̃ntes facit. duo9 fer Chratẽ q̃ndã phiotã senem: quẽ ait a deucaliõe ortũ disserẽtẽ. iducit nihil esse animũ. Et hoc ẽ nomẽ totũ iane. frustraq; aialia & aiantes appellari: neq; eni ĩ hoie eẽ aiam: uel animũ: nec ĩ bestia: uiq; oẽm eã: q̃ uel agam9: q̃d ue sẽtiam9 ĩ oibus corpibus uiuis eq̃biliter eẽ fusã nec sepabilẽ eẽ a corpore. qppe q̃ nulla sit: nisi corpus unũ & simplex ita figuratũ: ut tempatiõe naturæ & uigeat & sentiat.

Democritus leuib9 rotũdisq; corpusculis aium cõficit: ut ĩ sui motus ppetuitate habilior eẽt. dicit hos spirãdo aial athomos attrahere huic ĩeptiæ adiecit sane rem aliã ĩeptiorẽ. dicẽs q̃ spirare ẽ aiæ nutrimẽtũ p restaurationẽ &. n. aliorũ eiusdẽ generis athomorũ loco eorũ q emissi sũt. aia ĩ esse pseuerat. Et dixit eos esse mobiles non aliũde q̃ a se ipsis: ut clarũ est p motũ eorũ quẽ uidemus in spatio aeris. Et ut limatius democriti aliorũq; sociorũ errores aperiã. Scito primos phiæ parẽtes cãm materialẽ reliqs tribus fuligie ignoratiõis tectis omissisq; tetigisse. ppterea q̃d maxime ĩ corporibus motiuum erat. id aiam fore censebant. Id aũt erat (eorum arbitratu) calor & ignis id circo Democritus aiam ignẽ dixit: aut calorẽ ratus. Cũ. n. oium entium principia sint corpuscula minutissima casu concurrentia: quæ athomos appellat: qui non unius figuræ tantum: sed infinitarum sunt: Illos præsertim animas constituere arbitratus est: qui sunt rotũdæ figuræ: aut eiusdem naturæ specifice: & quia credidit animam: aut ignem: aut calorem esse: eo q̃ naturali experientia uidebat atq; didicerat naturalem calorem esse animæ instrumentum: cõclusit globosos ignem & calorem constituere. Leucippus democriti collega & suæ simultatis ferox emulator. superiorẽ opinationem manibus pedibusque paucis adiectis tenuit atque docuit. Sed cur ex athomis globosis dumtaxat animæ cõstituantur & non ex longis quadratis penthagonis exagonisque diu in hac re anceps & cogitabundus fuit. tandem quæstionem ita dissoluit. Rotunda equidem figura (ut alias prærogatiuas sileam) est enim figurarum prima capacissima deo simillima Auctore Hermete deum per hanc diffinientem figuram. Deus inquit est spera intellectualis: cuius centrum est ubique: circunferentia uero nusquam est. Dico per omnia maxime penetrationis eo præsertim quando pariseria est mini-

Auendat

Democritus

Spirar q̃d dicit secũdũ democritũ

Leucipus

Q d̃ dicit deus secundum hermetem

ma. Cuius duæ extant rationes: quarū prima est. Quoniā illud quod secundum punctum tāgit: utiq; non secūdū totum: sed secūdū minimū & oio indiuisibile tāgit. Nam punctus: neq; q̄titas: neq; q̄titatis ps est: cum sit eius terminus ideo omnino secatione atq; partitione caret. Tale tangens maxime penetrat. Sperici autē corporis circunferentia: quocunque se uertat: non utique nisi in puncto uel planum uel etiam spericum tangit. Figurarum autem aliæ species: & secundum punctum: qui in angulo collocatur: & secūdū latera tāgere possunt: ut planum a plano. Itaq; non semper penetrant. Item linea circularis: uel speralis ocius obliquabitur quam linea recta protracta uersus eandem partem circa quam fit curuatio & ideo penetrationi minus resistit. Quia igitur uidebāt animam ubiq; corpori semper adesse: arbitrati sunt: ipsam rotundam & orbicularem esse atq; etiam indiuisibilem: penetrationique accomodam. Verum cum globosum sit de se uolubile eoq; supra punctum non sit status. cum omnes loci rationem a se penitus excludat (nam locus est ultima superficies) Itaq; spericum quocunque uertatur: semper est in puncto. Ideo ipsius non est quiescere sed semper moueri. Dixerunt ratiōe cogente animam rotundam perpetuo se mouentem & sua uirtute omnia impellentem. hæc sūma opinationis & democriti & leucippi ut paucissimis perstrinxi.

Cur aiam dixerunt rotundam

Cur speri-cū corpus nō qescit p fecte

Digressio declarans naturam & athomorum genituram. Capi. iii.

Memoria teneo: in plerisq; libris sepenumero cōperisse democriti phi opinionē: quā & Cicero noster i primis: & Aristotiles stagirites: & ut ad nostros ueniam. Ambrosius & Augustinus uiri oium pcul dubio scientiarū illustrissimi cōmemorant. quā pterire paululum subrusticus pudor uetuit multa quidē iā satis a me icōposite dicta sunt: quæ opinantiū errorē pse ferunt. Ad id uero qd anxium est flecto ingenium. Quid sit turba hæc corporū idiuisibiliū: Audiamus Aristotilis præclaram sniam: Athomi sunt decisiones minutissimæ per aerē discurrentes quæ in radiis solis uidentur: apertio fenestræ aut hostiorū rime satis quid sint demostrāt: Nā puitate atq; ipsorum subtilitate penetratur omne dyaphanū: sicut. n. lux sua tenuitate atq; uirtute quæq; perspicua subintrat: sic athomi solis semp cōmittant radiis: quo fit: ut quocunq; lux ingressa fuerit: secū pariter & minutissima subintrent corpora. Generantur autē ut meminit albertus ex reliquiis uaporū eleuatorū dupliciter: uno si quidem modo quando eleuantur uapores e terra sūt quedā minus cōmiscibilia ob earum exiguitatem & propter earū terrestreitatem q̄ alia & illa aerem petunt: quoniam ceteræ ptes uaporum continue eleuantur. Similiter quando uapores resolutionem patiuntur terrestria admodum sicca separantur: & in aere remanent. Verum cum in ipsis corpusculis calor foueatur: uigore ipsius e terra in aerem eleuantur. Mouentur aūt sursum calore siccitate atq; leuitate impellēte. Sed terrestreitate deorsum ferri cogunt: Sicut clarū est ex motu illo quasi cōtrario. Rursus cale fiunt: quo suscepto extemplo qui deorsum iacebant reascendunt & ita incertos & uagos motus in aere habere uident. Sed nūc reddeo unde digressus sum. Auēdachim ex quattuor elemētis & ex uictoria & amore quasi quibusdā rudimētis cōstare dixit istar empedoclis. Sex pricipiorū rerū genera ponētis quatuor. s. materialia: ut elemēta ipsa: & litē & pacē agētia ob id uoluit ex his oibus elemētis: nō solū aiam: sed unumqdq; constare. Plato essentiam se mouentē appellat animam triplī

Cicero Aristotiles Ambrosius Augustius

Athomi quid sine

Albertus

Auēdachis

cemq; eã fingit: ut Cicero docet. Cuius pricipatũ. i. rationẽ in capite sicut in arce collocauit: & duas uoluit separe partes irã & cupiditatẽ. quas locis iram i pectore cupiditatẽ subter p̃cordia eẽ ratus est. Melissus p motum aiam eẽ diffiniendam censuit. id Cicero cũ uideret & adamas & magnes ferrũ attrahere: opinatus est aia non carere. Diogenes aiam aerẽ eẽ putauit: eo quia & cognitiuo & motiuo aiam diffiniendã arbitratus ẽ. Almeõ autẽ: non fumum: non uaporẽ ut plerisq; uisum fuit aiam dixit: sed diuinũ qd̃dam se sp̃ mouẽs. Xenocrates ai figurã & quasi corpus negauit: uerũ numerũ eẽ dixit: cuius uis i natura maxima esset. Pythagoras & Philolaus Armoniã: ut aristoxenus musicus: qui ipsius corporis itensionẽ quãdã ueluti i cantu & fidibus quæ armonia dicit: sic ex corpis totius natura & figura uarios motus fieri credidit. Aristotilẽ ignitã endelichiã ut Macrobi9 affirmat. Possidonius ideã. Asclepides quiq; sensuũ exercitiũ sibi consonum. Hypocrates spiritũ tenuẽ p omne corpus dispsum. Eraclitus phisicus scintillã stellaris essentiæ. Eraclitus põticus lucẽ. Zenõ cõcretũ corporis spiritũ. Crytholaꝰ pypateticus de quita eẽntia cõstare. Hypparcus ignẽ: uel ignis uigorẽ: ut poeta cecinit Igneꝰ ẽ illis uigor & celestis origo. Anaximenes aera. Empedocles & circias suffusũ cordi sanguinẽ. Parmẽides ex terra & igne. Xenophãtes ex terra & aq̃. Boetes ex terra & igne. Epicurus ex igne & aere & spiritu mixtã. Anaxagoras nihil i hac re certi affert: iterdũ ab aia sepat intellectũ: quẽ purũ simplicẽ segregantẽ materiæ imixtũ dicit corporeo orgão uacãte. Nõnunq̃ idempticat eũdẽ aiæ: usq; adeo ut p̃ter intellectũ nihil sit aia. Et ulteriꝰ igressus uoluit itellectũ eẽ in oibus aiantibus ẽt minutissimis. Duo rerũ pricipia cõstituit: quorũ alterũ efficiebat. alterũ uero laborabat. Efficiẽs dixit intellectũ omnia cognoscentẽ secundũ formas quas apud se recõditas habebat. Hũc itellectũ dixit aiam. chaos qd̃ ẽ rudis idigestaq; molis erat ipsa cõfusa cõgeries alterũ principiũ i quo ueluti i seminario quodã: formæ generãdæ latitabãt: quas itellectus ille extrahẽdo ad actũ deducebat. Quidã uero cordis fumũ & uaporẽ aiam dixerũt: & ex ipso oia oriri eundẽq; dixerũt icorporalissimũ & mobilissimũ eo q; sp̃ fluat. Et uoluerũt q; nihil sit entiũ qd̃ non cõtinue moueat. Id circo cũ cognitio sit p assimilationẽ oportuit q; cognoscens oia sp̃ esset in motu: Et quia uaporẽ & fumũ maxie mobilia. dixerũt (ratioe coacti) aiam eẽ aut cordis fumum aut tenuẽ uaporẽ. Nõnulli quorũ noia me fugiũt aqueũ humorẽ aiam dixerunt a semine aialiũ qd̃ est generationis ipsorũ origo trahentes ymaginationẽ. Nec caruerũt ratiõe. Quoniã oium generatorũ: semen est humidũ aquosũ & aliqualiter dẽsũ: propterea facillime membrorũ effigies suscipit. Et quare uidebãt uim formatiuã esse in humido p uiscositatẽ spmatis. quæ format oia membra in embrione & hanc putauerũt esse humidi naturã i semine: eo q; nullã præter materialẽ cãm cõsiderauerunt. Dixerũt ergo humorẽ formare i se ipso organa: & postea humorẽ seminalẽ illis organis ibibitum aiam dixerunt. Sed qui per uiã indifferentiæ animæ naturam comprehendere uoluerunt: non apti sunt quod uolebãt & operam atq; industriam simul amiserunt: Nam dissidium eorum non tacebo. Quidam calorem naturalem quo fouemur & uiuimus animam dixerunt. Alii uero frigiditatẽ: anima enim ab anelitu est appellata: anelitus est frigidans: & omnino frigidamur per attractionem eius ad custodiendam substantiam animæ. Quidam autẽ sanguinem: effuso quippe a corpore sanguine uita deperit. Alii spiritum esse cõstan

Melissus
Diogenes
Almeo
Xenocrates
Pythagoras & philolaus
Aristoxenus
Aristotiles
Possidonius
Asclepides
Hypocrates
Heraclitus phisicus
Heraclitus ponticus
Zenon
Chritolaus pipateticus
Hypparcus
Anaximenes
Empedocles & circias
Parmẽides
Xenophãtes
Boetes
Epicurus
Anaxagoras
Alii
Aliqui alii

Zenon Crysipus

ter affirmant ut zenon quo recedente a corpore moritur animal. Idem crysippus uena & eadem inquit certe respiramus & uiuimus. Spiramus autem naturali spiritu: eodem quoque & uiuimus. Sed uiuimus anima: naturalis igitur spiritus anima inuenitur. Quidam autem complexionem. quoniam q̃ diu fuerit stabilis non mutabitur sanitas uitæ. Quidam autem pythagoram emulantes armoniam aiam dixerũt. Armoniã. n. dixerũt. Armoniã & ꝓportio & cõmixtionis tẽperamẽtũ sunt de natura animæ. Videbant enim hi omnia commisceri secũdum medietatem geometricam: & medietatem rationis siue proportionis temperamenti & compositionis & mixturæ & sic animam esse iudicauerunt. Huius autem sentẽtiæ defensor primus fuit empedocles: qui ullam omnino formam in euntibus esse dicebat nisi talem rationem armoniæ: & cum forma quædam sit anima eam armoniam quandam dicebat. Galienus eam corporis complexionem dicebat. Nam ex diuersis complexionibus in nobis uarii causant̃ mores. Nam sanguinei hylares iocundi festiui. Melanconici ihertes pigri tristes. Colerici yracundi sunt. Nõ prætermittam Varronis opinationem. Anima inquit his est aer conceptus in ore: deseruefactus in pulmone temperatus in corde diffusus in corpus. Habes mea sententia de anima omnium fere antiquorum firmas quas confutare atque euellere cum laboriosum opus non sit tamen inane censeo. manifestissimos enim errores rationi repugnantes præse ferunt. Nam tanti est ueritas ipsa: ut omnes inepti as atque falsa hominum commenta abigat.

Empedocles

Galienus Varo

Quid sit anima rationalis secundum opinationem hereticorum. Capi. iii.

Pere prætium erit (ut recte arbitror) abiectis his philisophorũ uanitatibus: hereticorum non minus stultas q̃ sacrilegas opinationes subuertendas persecrutari: ne aliquid intactum (prout mediocritas ingenii tulerit) præterisse uideamur. Fuerunt ea tempestate qua florebat Augustinus. Hyeronimus: Ambrosius: Hylarius: heretici qui mira ac indicibili callidi tate simplicium animos propulsantes: ac in eosdem nescio qua iclementia iampridem conceptum uirus euomentes: totam christianorum religionẽ instar arpie fedantes: subuertere moliti sunt. O peruersam homnium conditionem. O pernitiosam christi & immaculatæ sponsæ eius stragem. O seuam atq; terram bestiam diuinum cultum deuastantem. Quis sane mentis neget malorum per magnam eẽ copiam uirorum: ab eorum tamen periculis aliqua prudentia aliquo consilio aliqua denique moderatione se præcauere possunt habeo. Superbos humilitate: iracundos taciturnitate: homnium uiolatores pietate: uiolentos prædones opulentia deuinces. Et si parum hæc sint usui uel ad remittendas culpas: uel ad demulcendos animos. Sunt tamẽ multa nobis aduersus eos iumenta: scilicet carceres: dãna: exilium: mutilationes: cruces: & plurima alia præsidia. Pernitiosum autem hereticorum genus & ocultum: quo pacto: qua arte effugias incognitos: fallaces: prius opprimentes: q̃ suspicatus fueris nocituros difficile censeo. Medici si optime egritudinum causas cognouerint facile bonam corporis ualitudinem languenti inducent: quod utique non possent si eas ignorarent: Quis est enim modus sanandi morbos incognitos: quæ percipiendi solertia: quæ astutia præcauendi. hominibus blande loquuntur simulatam sanctimoniam oculis intuentium obiectãt cultum: Religionẽ: ultra mortalium curam præse ferũt. Semper ora semper oculos:

non cœlum ſpectantes: ſed defixos potius in terram temporalia contuentes ut uideantur cœleſtia abhorrere & mirum immodum fragilia expectere: nullum uerbum in buccam: niſi ſcriptura conditum uenire poteſt. Sic uerba: aut propheta rum aut euangeliorum penſitant: ſic chriſti apoſtolorumq; ueſtigia trutinant: ut exilium omnibus indicāt regni celeſtis: nemo bonus: nemo iuſtus: nemo deo gratus: niſi qui ſpretis diuinis (ut ita dixerim inſtitutis) ſibi morem geſſerint. & ſic ut homines proſternant ſubtili artificio latenter ſerpere moliuntur. At hæc execranda hominum portenta ad ſubuertendum humanum genus oppido itenta: qua calliditate: quaue arte compeſcas: dum ipſe mecum magis: magiſq; cogito obſtupeſco. non enim telo: non uiribus: ſed uerbis ueneficis terreſtribus melle ſapientiæ circumlimatis ſuccumbis. hoc uerborum lenocinio ſic ſimplicium animos illiciunt. ſic aſtu acerbitatem ſaporis aſperi: ſub prætextu ſuauitatis occultant: ut prius pernitiem q̄ nocituros ſuſpicatus fueris ſentias. Non etne ſiculis: non in phaſelicis montis chimene flammæ tot clades itulere quo. orbi uniuerſo: hæc hominū portenta ſtragem catholicorum molientem intulerunt. Aduerſum hos fallaces ſubdolos uaffros homines ingens inſtruitur diſceptatio. Sed quia ī pedes firmi nō ſunt facile fugientes inſequemur: eiſq; deuictis conſimilium pedicas declinare ſtudebimus. Ne ſimplicibus ab integro offitiant. Sed miror prorſus homines diuinarum litterarum doctiſſimos: ut Arius: Sabelius: Manicheus fuit: tantis inſignibus erroribus fuiſſe reſperſos: quos cecos fuiſſe mox oſtendemus. Nunq̄ mihi perſuaderi potuit in tantum cahos ignorationis impudenter incidiſſe: ſi archana ſcripturarum atque prophetarum oracula (ut ipſis parerat) limatius penetraſſent: Quid enim hac luce clarius? Quid hac uia planius? hac quippe igreſſi quoniam ſuauis eſt: & non præceps: non ſaxis aſpera: non obducta ſentibus: Non gurgitibus intercisa: qui piam: qui ueram: qui iuſtiſſimam tenent religionem: Facile omnes errores impios extinxere. Sed admodum dolendum eſt ſeuam truculentam atque efferatam rabiem ita mentem excecaſſe: ut errore nullum ſuauiorem cibū eſſe putent. Ita malitia eos exagitat: obſtruitque aures ut nec narranti ueritatem omni ſole lucidiorem fidem habeant. Ita perſtringit oculos: ut nihil uerum putēt niſi eorum erroribus fuerit conſentaneum: & neſcio qua mentis inſania: quaue rationis egritudine tumefacti. Auguſtinum in primis: Hyeronimum: Hylarium: Cyprianum: & cæteros in diuinis ſcripturis celeberrimos: patres atque doctores contemnant dilacerent exurrant putantes ut coniecto ſeſe in portu nauigaturos ſi horum ſanctorum patrum congeſtos labores: ī quibus eſt plurimum ueritatis & adiumenti exuſtos atque penitus deletos uiderent. q̄ deo adiuuante ſecus factum eſt tanta argumentorum copia nobis adeſt: ut pueris adhuc balbutientibus hos abdicatos reuincere operoſum non eēt. Igitur ut ad rem properet oratio.

Prima hereticorum opinio de anima

Animam ex diuina ſubſtantia eſſe rati fuerunt: nec ab re cum tantam equidem cogitationum celeritatem: præteritorū recordationem: præſentium diſcretionē: tot ſcientiarum inuentiones: tot artes: tot inuenta humanis uſibus percomoda conſpicerent: merito naturam ſic corporis molem regentem ſic moderantem: di-

uinum quoddam dixerunt. Et ut a telorum aut fulminum terroribus se se muniendo protegerent. Progredientes dixerunt diuinum intellectum ab humano disiunctum eē minime: sed unus & idem & singularis comune nobis & deo erat: qui cum in se ipso quiesceret & ad creaturarum notionem nō flecteretur: sed acie suæ mentis affixa eius naturam substantiam diuinitatem iugiter contueretur: iure qdam diuinus dicebatur: At uero comparatione ad corporis materiem habita quā agitabat per sensuum operationes & uitales motus: illico diuinitatis carebat nomine & humanitatis uestiebatur ornatu: ut idem esset intellectus qui & diuinus & humanus pro officiorum uarietate diceretur. Et si huius impii sacrilegique erroris causam expetis: exemplis rem astruunt. Phylosophia quippe omnis cō sentit: Grāmaticam: Rhethoricam: Geometriam: & sic de reliquis ut a doctore effluunt Doctrinales scientias appellari oportere: quas si auditores studendo coluerint: non doctrinales sed disciplinæ dicentur. Item mentis partus ut intellectum dicentem aspicit uerbum dicitur: quod si ad obiectum a quo partialiter generatur teste Augustino. ix. de trinitate comparetur: non uerbum amplius sed natum appellabitur. Sic intellectus qui est animæ potentia non accidentalis ut plerisque uisum fuit: sed substantialis: ut diuina meditatur diuinus est: ut corpus mouet uegetat humanus est. q̄ hoc inane commentum a ueritate sit alienum unica ratione facile patebit. Deus enim cum sit summæ simplex & actus purissimus: non mea tantū sed omnium fere sententia nulli admisceri queit. Quæ enim coniungi copularique adinuicem debent: necessum est alterum patiens: Alterum uero formam esse. Si enim phidias: aut policletus statuarius insignis herculis aut youis simulacrum ex ere aut marmore sculpere cuperet non ne es effigiem herculis suscepturū esset in potentia: respectu ymaginis cuius es est pars essentialis: Aut si homo siue quodcunque aliud brutum componitur: non ne corpus prius organis dispositum est ut potentia: cuius anima est forma? Igitur quæcunque ex partibus integrantur: alterum est ut potentia: alterum uero ut actus & perfectio: ut docet Aristotiles. Cum igitur homo constet ex anima & corpore ueluti ex partibus essentialibus: & anima sit ex diuina substātia consequens est ut ista natura sit aut potentia aut actus: quorum neutrum dici potest. Item humanus intellectus in exordio suæ creationis est ueluti tabula in qua nihil omnino aut moribus aut disciplinis depictum sculptumque est: perficitur quidem uel parentum consuetudine: uel legendi assiduitate: quibus omnibus caret diuinus. Item a sensibus omnem nostram cognitionem uendicamus. Læsa & enim uirtute fantasticha mox deperit omnis uera integraque cognitio ut in amentibus: furiosisque satis claret exemplum. Dei uero intellectus cum ab his parentibus naturæ defectibus longe alienus sit. Consequens est ut omnino a mortalium condutione seclusus sit. Manicheus impius atque infœlix heresiarcha superiori errore fedatus: idem astruit: quod scelestissimum fuit. Sed huic imperati aliā adiecit ĩsaniā: obmittamus q̄ aīam rationalē ex dei substātia dicat cū aiaduerteret

Mānicheus

mores hoīum:& quosdā sāe castos:pudicos:bene moratos: abstemios:quib9 honestate nihil maius:nihil pretiosius. Videret item & alios cordatiores paululū admodum morosos:sacrilegos:hominum uiolatores: quibus nefas omne fas putandum est: Rursus & eosdem uno tempore ad bonum impelli alio quoque ad malum flecti:Duas in homine animas rationales esse ratus est:Quarum una ad bonum rectum: iustumque prosequēdum comouet atque inclinat.Altera diuerso tueat calle & adeo harum offitia impromiscua sunt.ut nec bona malum: nec mala bonum operari queat. Sed quantum hæc opinatio ueri preseferat: sequēs cōfutatio edocebit.Stultius nescio quid dici potest:q̄ homines natura deo imortali pares facere: Quod sane neque pernitiosi poetæ:neque oratores:neque philosophi somniassent. Quid enī homini erudito tetrius:quid profecto obscurius obtigere queit q̄ duo se mutuo contradicentia affirmare:nisi forsitan ille īsulsus ad nos reddiret qui nullam discretionem inter uapulare & non uapulare ponebat.Quod & manicheus ultro profitetur.Cum enim dicat animam a deo summo omnium rerum opifice factam:non ne creaturam esse concedit: Cum uero ipsam ex dei substantia non ne apertissime creaturam esse negat. Nec enim ratio si bene quadretur:manichei errorem subuertit. Nonnulli hereticorum calliditate callentes:non ex diuina substantia ut primi:nec duas esse animas in hoīe ut secundi:sed ex natura immundorum spirituum animas rationales esse dicunt. Ita ꝙ horum arbitratu nihil est anima nisi spiritus neq̄. Quæ una cum illis in cœlo empireo culta atque omni cælesti mūere predita creata fuit. Sed ad dei pricipisque tenebrarum suggestionem:sibi parendi atque obsequendi (non ut parerat)cupidine accensa maluit creaturæ q̄ creatoris subici imperio. Tantæ igitur ī pietatis merito:in hoc uasculo luceo intrusa est:ut suorum facinorum luat pœnas.Nam animæ carcer est corpus.quibus exsolutis: ueluti ab omni labe purificata ad cœlum unde suam traxerat originem facillime reuertitur. Origeniani animas omnes in principio creatas a deo astruunt: & ipsas nescio quo impulsu a rectitudine iustitiæ defecisse.& pro diuersitate peccatorum de celis usque ad terras diuersa corpora:quasi uincula meruisse: eaque causa factum esse mundum. Origeniani

Tertulianiste animam immortalem sed corpoream dicunt: sed animas impias atque uariis uiciis obnoxias post homnis mortem ī demones reuersuras credūt. Tertulianisti

Sed multis mirum uidetur ex qua sentina nautam istam insalubrem hausserint ii sacrilegi: quibus diuina eloquia semper patuere. At pythagoricorum platonicorumque doctrina non insuauis multos in hanc tenebram impegit. Nam primus transcorporationem & animorum circulum statuit ut ipse de se meminit dicens.Morte carent animæ semperque priore relicta.Sede nouis domibus uiuunt habitantque recepte.Ipse nam ego memini troye tempore belli.Panthoides euforbius erā.Nec ab re ab hoīe ea tēpestate doctissimo sapiētissimoq; cōficta fuisse putādū ē.Cuius auctoritas tāti quodā fuit teste Ciceroē ī libris quos de natura deorū iscripsit:ut si quid ī cōtrouersiā disputādo uenisset: quereretur q; ex his qua Versus pāthoides euforbius

re ita esset: respondere solitos ipse dixit. tantum si quidem de ipso oraculum fecerat: ut etiam sine ratione ualeret auctoritas. Nam cum ea qua semper utebatur grauitate. continentia: frugalitate: modestia: temperatiõe hoies doceret: ruperet que admodum ab omni uitiorum illuuie absterere dixit animas hominum in pecudes iumentaque meare: ut quod panigericis mendacibusque uerbis non poterat: saltem horrore eos cõpesceret. Sic Firmianus noster excusat. Sic Naso poeta haud ingnobilis eleganti stilo eius ineptam usurpauit opinationem ita. Parcite mortales dapibus temerare nefandis. Corpora sũt fruges sunt deducentia ramos Pondere poma suo tumideque i uitibus uue. Sũt herbę dulces quæ mitescere flãma molirique queant. Nec nobis lacteus humor eripitur nec mellathimi redolẽtia flore. Prodiga diuitias alimentaque uitia tellus suggerit: atque epulas sine cede & sanguine prebet. Carne fere sedant ieiunia: nec tamen oẽs. Quippe equus & pecudes armentaque gramine uiuunt. At quibus ingenium est immansuetumque ferumque. Armeniæ tigres: iracundique leones: Cumque lupis ursi dapibus cum sanguine gaudent. Heu quantum scelus est inuiscere uiscera condi. Congestoque auidum pinguescere corpore corpus. Alteriusque animantem animantis uiuere lęto. Scilicet in tantis opibus quas optima matrum. Terra parit nil te nisi tristia mandere seuo. Vulnera dente uiuat rectusque refere ciclopum. Nec nisi prodideris aluum placare uoracis. Et male morati poteris ieiunia uẽtris At uetus illa etas: cui fecimus aurea nomẽ: Fetibus arboreis & quas humus educat herbis. Fortunata fuit nec polluit ora cruore: Tunc & aues tutæ mouere per aera pennas. Et lupus impauidus mediis errauit inaruis: Nec sua credulitas piscẽ suspenderat hamo. Cuncta sine insidiis nullamque timentia fraudem. Plenaque pacis erant: postq̃ non utilis auctor. Victibus inuidię quis quis fuit ille deorum. Corporeasque dapes auidam demersit in aluum. Platonem quoque animas hominum post mortem resolui: usque ad corpora bestiarum scripsisse certissimũ est. Plotinum a suo item non discrepasse præceptore. Ex eadem palestra poetam dixisse constat. in campos elyseos purgatas animas missas: quo nomine tanq̃ per fabulam uidentur significari gaudia beatorum. Ad fluuium letheum euocari. hoc eo ad obliuionem præteritorum: scilicet imemores supant conuexa reuisant Rursus & incipiant in corpora uelle reuerti. Porphirio dictorum plois emulatori ymaginatio tantorum doctissimorum hominum iure displicuit in hominũ sane: non sua quæ dimiserant corpora: sed alia noua redire humanas animas arbitratus est. Puduit: scilicet illud credere: ne mater fortasse filium in mulam resoluta uetaret: & non puduit credere ubi resoluta mater in puellam filio forsitan nuberet. hanc animarum usque in bestias cõmigrationem credidit. Apuleius in libro quem de asino aureo titulo inscribit. qui de se dicit q̃ ueneno accepo humano aio pmanente asinus erat. Sic sotios ulyxis in bestias mutatos fuisse poetarũ fabellę docent. Sic Archades in lupos fuisse cõuersos tradit uetustas. Empedocles ait animas nõ naturã modo agrestẽ & feram sortiri: sed etiã formas uarias. Cũ ita dicit. Nãq; ego iã dum uixi puer & solida arbore tales & excindi aial: tum

Ouidius

Plato
Plotinus

Porphirius

Apuleius

Empedocles

lethea uirgo non iuxta sexus siluestrem conuersionem: sed indiuersarum animantium ut ipse aliis testatur uersibus. Mactat pater impius artus: diis epulum libās seua pce territa me hostia luctifica fuescat. p dape mēsā natus. itē ut pecudes cedit matremque patrēq;. Nō sentit caros mandens sub dentibus artus. item alio loco. comprimite o gentes homicidia. non ne uidetis mandere uos proprios artus ac uiscera uestra? Nec omnes in eadem sorte esse conuersuras aperte docueret premia uictricibus uiciorum animis reditum ad cęlestem sedem perpetuamque immunitatem constituerunt: his uero quæ libidine se cōmaculauerit in munere uitæ sedem aspiorem congruamq; moribus & instituto uitæ futuram. si quidem ex uirili sexu transeant in fœminę formam. Quæ uitam meliorem tempantemq; delegerit ad meliorem fortunam reuocabitur: Porro si deterior facta erit: deteriusq; uiuet propter nimiam amplexationē uitæ destinabitur infeliciori: quo adusque sere naturæ perueniat imanitatem. Quanto creditur honestius quod sancti & ueraces angeli docuerūt reuerti animas ad ppria corpora semel: quod fides christianorum tenet atque docet q̄ totiens reuerti ad diuersa. Merito hoc displicuit porphirio: qm̄ re uera credere stultissimum est. ex illa quæ uita beatissima esse nō poterit: nisi fuerit de sua eternitate certissima. desiderare animas corruptibilium corporum in labem & ad ista inde remeare tanq̄ hoc agat summa purgatio ut inquinatio requiritur: singularis dementiæ est. Si enim quod perfecte mendatur hoc efficit ut omnium obliuiscantur malorum. malorum aūt obliuio facit corporū desiderium: ubi rursum implicentur malis. Tēpus nunc est ut aliqn̄ me colligā. Heretici his deliramentis respersi non tam praua de se q̄ de diuina iustitia sentientes. In primis diuinum eloquium corrumpunt cum omnes auctoritates quæ diuinam insinuant ultionem: ad cominationem potius q̄ ad ueritatem trahant. Scriptum est in sacris litteris: Ite maledicti in ignem eternum: uobis cæterisque spiritibus inmundis paratum: in quibus sane comprehēditur q̄ si magni sit misericordia altissimi: non tamen tanti ut excludatur iustitia quam demoliri origenianiste propensius putarunt. Quid enim iuuaret piis integerrimisq; uirtutes atq; mores excoluisse: si tandem omnes paricide: adulteri: ganei obligaritores: sacrilegi: paria premia consequerentur: Nihil (horum arbitratu) interrerit an Aristides quispiam sit an phallaris: Cato an Catelina: Petrus an Iudas: Augustinus an manicheus postq̄ comune illis & istis erit bonum. quod astruere īsanie est. Item transcorporatio & animorum circuitus stare nequeunt. Et fortassis ueteribus illis philosophiæ cultoribus ignosci oportet. Cum ea luce caruerint qua & abdita quęque atque obscura in lucem prodeunt. quam in diuinis sermonibus & Origenes & sui emulatores comperire potuere: Nam sanctus Iob ait. Scio q̄ Redēptor meus uiuit & in nouissimo die de terra surecturus sū: & rursum circundabor pelle mea & in carne mea uidebo deum saluatorem meum: quem uisurus sū ego ipse & non alius. Docuit item semper phia ipsa propriam formam non uagari per alienas materias: sed una quæque determinatam habere. Quid postremo ut ad calcē ueniam stolidius q̄ aia in hoc corpusculo: ueluti in quodam carcere obscurissimo habitantem astruere: quod genus hoc hoium. Expientia quippe omnium rerum genitrix & alumna eiuscerei contrarium portendit. Ex loco eni iculto squalido tetro odore fedo: quam uoluptatem quā ue iocūditatem quispiā

Sācti ãgeli

capiat non uideo. Solent enim homines cõsilia declinare loca. & si forte fortuna p ea meare obtigerit: obturant nares: ne odor ĩsuauis offitiat. hæc ita se se habere certo experimento didicimus. Si igitur aię domicilium est carcer: quam uoluptatem inde capiet anima. Aut cur tantum reniteret ne dira illa fieret disiunctio: Naturale quidem est homini nolle hac ueste grauato expoliari sed superuestiri: Nemo est qui mortis calamitate non phorrescat. filius dei iugi deprecatione deum & parentem exoratus est: ne eam quã p salute generis humãi mortem pati oportebat: subiret: quod utique non egisset: si corpus esset animæ carcer. Item quantis doloribus: quantisque calamitatibus affitiatur humanum genus: Et. n. non mihi si centum deus ora sonantia linguis ingeniumq; capax totumq; elicona dedisset: omnia morborum pcurrere nomĩa possem. Quis tanta dicendi copia preditus enumerare perfunctorie posset. quot libidinibus inflamamur: quòt timoribus solicitamur: quot denique torquemur doloribus. Nec solum ut inquit noster tragicus. Turbine magno res solicite uerbibus errant: Trepidiq; metus: Verum etiam pugnę bella: discordię: odia: seditiones: ita crebrius excitamur ut i nostra uita nulla sit in terra pedo molestiæ: Sed hæc oia & longe maiora aspioraq; equanimiter ferenda essent: potius q̃ mortis horrorẽ degustare. Idem astruit exitus aiæ a corpe. Non eni fierẽt tot dolorũ pœnarũq; insignia: Nec tantope se tueri i hac miseriarum ualle cuperet homo: nisi quia acri dolore angitur uoluptates deserere: quas ex uitę comodis uendicabat. aut quia dolet multo uelocius migrare quottidie q̃ intrauerit. quã cõtuens ille diuinarum lrarũ clarus interpres Hyerõimus merorẽ exclamare cogitur: O mors quæ fratres diuidis: & amore sotiatos: crudelis ac dura dissotias. Ex quibus satis liquet animam corpori esse coniunctã: non tanq̃ carceri: sed ueluti sotio & germano. Id circo hos abdicatos homines: & utinam homines e nostro campo deiectos relinquendos cẽseo. cũ amodo nobis fas non sit congredi aduersus eos qui suis uestigiis stare nõ possũt. Rẽ igitur adortam nauare properemus: quam exequi leuius erit: his abiectis erroribus: quibus ante tenebatur obnoxium humanum genus.

Quid sit anima rationalis secundum ueritatem catholicam. Cap. iii.

EXactis itaque erroribus animæ ratiõalis: Nunc superest tentare difinire naturam eius: quam moliri prisci illi: quorum fama celebrabitur per omne euum: exerciti defexique fuerunt. Nec omnes ueteres illos ciere struxi. Ne longior sim in exequendo hanc rem q̃ uelim: sed illos duntaxat conueniendos puto: quorum ope atque diligentia inceptum illustrabitur negotium. Amoliantur hinc heretici facessant philosophi. Et ut equum est diuinis scriptoribus paululum concedant. Tantam prouintiam frustra adorti sunt patres illi: cum hoc celeste atque archanum misterium: non nisi a purgatis mentibus perscrutari possit. Nam ab impuro purum attigi nefas est apud platonem sed missa isthæc faciamus. Multifarie genus substantię esse partitum omnes tam philosophi q̃ theologi concinunt. Vnum si quidem quod nec anima: nec spiritus nec uiuens est: ut Aurum: Argẽtum: es: lapides: & reliqua eiusdem generis in uisceribus terræ calore solis syderũque decocta: nec uegetant: nec agitantur ex se: & ideo in genere iaiatorũ merito collocata fuerũt.

Alterum quidem sic est spiritus: ut nullo modo aiam eē possit: Intelligētię quippe orbiū motrices & ēt quæ diuino famulantur imperio intelligunt: discernunt sciunt: & tamen animæ nō appellantur: quia corporibus carēt: quibus animæ sēp inherent. Alterū sic est aia ut nulla rōne spiritū esse possit: ut in plantis arbustisq; oibus aia uegetatiua: Nā quæ a terra p radices trahūt hūorem medullā habēt per quā uiuūt & nutriunt. id qd' est pricipiū uitæ & nutricationis aia dūtaxat appellatur. In aiantibus uero additur sensatio p quam animalia agitantur. Postremū est qd' ē aia & spiritus. Nā ut corpori unitur ueluti pfectio pfectibili aia appellat: ut uero itelligit & seperata māet spiritus dicitur. Istis fere modis totum substatię genus euacuatur. Qui uero aiæ rationalis naturam diffinire adorti sunt ut aiam solum aut ut spiritum duntaxat aut ut aiam spiritum diffinierent quorum discretionem ac differentiam in earum consignatione patebit.

Prima diffinitio animæ Rationalis.

Diffinitio alexandri de aia

ALexander in libro suo de motu cordis ut spiritus est animam diffinit ita anima est substātia icorporea itellectualis illumiationis a prio ultima relatiōe pceptiua. Verū cū diffinitio sit terminus ,pfūctorius unū qdq; claudēs infra limites suæ spēi aut generis opus ē ad ipsarū expressionē abūdatioręq; intellectum aliqualiter imorari. Sapiūt & eni primorū pricipiorū naturā quasi substantia licet pua in uirtute tñ maxima uidet: ita singularū rerū diffinitiones ingētē cōtinēt substātiam quā nec dauus: nec Edippus oraculorū interpres exculpere quiret. nec quispiam alius nisi esset florentissimo atque accerrimo ingenio preditus. Rem igitur memoratu dignā ipse aggredi uideor uidere. Cū mea opa id effecero ut idocti ad ueram religionē: & docti ad uerā sapiam dirigātur. Quod utique fiet spero: si harum diffinitionum obscuros atque altissimos sinus aperiam.

Igitur Alexandri diffitionū adoriamur. Oia quippe ī primo uerborum cōtextu clara sūt: nisi quod in calce ponitur. s. Illuminationis a primo ultima relatione pceptiua. Sed hanc diffinitionis molem maturare ipse nescirem nisi exempla mihi additum prestarent. Proponatur in medium sol. In ipso nempe tria consideranda sunt: scilicet natura lux lumen: plura pro nec oportūa non sunt. Naturā eius tetigit secundus phūs. Adriano cæsari describens litteris. Nam perpetuum silētium sibi indixerat ob indignum facinus quod comiserat de matris cōtinentia piculū sumens. Sol igitur est oculus dei noctis concreato cœli & naturæ pulchritudo naturę gratia horarum distributor: in his autem tot officitiis quæ de sole dicūtur non frustra: nec ad laudis pompam lasciuit oratio: sed res uere per uocabulorum offitia deseruientium exprimuntur: Et cicero noster ait dux & princeps & moderator luminum reliquorum mens mundi & temperatio est sol ipse. habes p functorie offitium magis ex his q̄ naturam uel rei essentiam. Sed Cicero sciens & cæteras stellas habere lumen suum. solamque lunam proprio carere. obscuritatem diffinitionis huius liquidius exsoluens ostendit secundum: scilicet a sole esse maximūque lumen: id circo ducem & principem dicit quem heraclitus fontem cęlestis lucis appellat. Duxē: quia omnes luminis maiestate præcellit: Tertiū patet: Nam eius iradiatione atque splendore cuncta conspicantur: sic in supercelesti illo atque diuino sole. i. deo tria hæc aniaduertere iubemur. Primum q̄ est. s. quia est oīum rerū causa atq; origo a quo ueluti a fonte quodam omnes creaturę

Secūdus philosophus Solis descriptio

emanant: Cui singulariter esse competit: Nã creaturæ oẽs diuini esse participationes quedã sunt: Teste Dionisio. Secundũ ẽ lux ipsa quæ sicut in oculo ẽ ratio uidendi ita intellectus qui est lux animæ rationalis ratio itelligendi. Quid enim esset deus mente & ratione carens: nisi lutulentũ aial? Igitur cũ diuina natura oibus rebus pstare uideat: idignũ quippe eẽt ea carere pfectioe qua cũcta discernũt: Et cũ diuinus ille itellectus sit infinitus atq; imẽsus cõsequẽs est ut obiectũ equalis ambitus atq; cõtinẽtię assignetur. Id aũt eẽ diuinã essentiã aut naturã oẽs sachri theologi clamant: in qua ueluti ĩ quodã splendidissimo atq; illustrissimo speculo idee rerũ oium relucẽt. Tertiũ ẽ quia est quoddã nos suo benefitio illuminãs. Intellectus equidẽ hũanus ex se atra quedam fuligo est: Illustramur aũt ad cõtuenda oia diuinę lucis benefitio. Vt iacobus inquit oẽ datum optimum & oẽ donũ perfectum desursum est descendens a patre luminũ. Et Ioãnes in euangelio. Erat lux uera quæ illuminat oẽm hoiem ueniẽtẽ in hunc mundum. Subtracta ab hoibus luce ista qd aliud ẽ hõ nisi tenebra & caligo. Propterea phi ipsi hoc cęlesti benefitio carentes relicta ueritate quã neruis omnibus inquirere sũmopere curarunt: per deuios anfractus gradientes in horridum ignorationis cahos lapsi sunt perceptio ãt luminis ista duobus modis fieri potest: aut quo ad actum primum luminis: aut qd ad actum secundũ. Est aũt actus primus rei natura & essentia sicut animal rationale & hominis actus prius. Secũdus uero est rei ipsius bene eẽ: sicut esse sapientem iustum castum beñ moratu est hominis bene esse. & ne eiusce rei scropulosa difficultas ab inquisitione ueritatis homines absterere hẽat: qd̃ uerbis aut litteris uix depromere queo: exemplis certe rem ipsam aperiam. Lumẽ igitur duabus discũctissimis materiebus inheret alio quidẽ & aliquo effectu. s. igni & aeri. Ignis & enim lucem suam qua opaca & terrestria illuminat: qm̃ celestis est a quinta essentia perhemniter suscipit: nec intelligi potest precessione ulla. Lumẽ substantiam ignis preisse. Omitto in presentiarum: quæ de prioritate uel naturę uel originis iter doctos uersari solent. sed de tẽporaria mora nobis est sermo. Nõ enim prius lumẽ ab essentia cœli q̃ ignis substantia egreditur: sed hæc duo. s. substantia ignis & lumen quod est accidens eius cõnaturalia atq; cõtemporanea sunt: & adeo sibi mutuo coherent: ut nulla tempestate diuelli ac disiũgi queãt. in quibus duobus actus primus luminis consistit. Bene aũt esse luminis quod est actus secũdus: sic describi põt. Est. n. cõparatio ueluti aeris tenebrosi cui accessione lumine sensim facta lucis: illuminatur. prius quidem est aeris substãtia. postea solis lumen perficitur: talis profectus merito bene esse appellatur: Cũ igitur duo tm̃ modo sint ab ipso celesti sole: idest deo illuminabilia. s. Angelus & hõ animãtia cętera intellectu carẽt ad ipsum deũ sceu ad quoddã pricipiũ atq; luminis fontem gemina relatioe cõpati sũt. s. ut ad primũ esse quod natura appellatur: uel ut ad secũdũ quod bene eẽ nũcupatur. Igitur ut res liquidius elucescat ãgelis ignis: hominibus aeris lucem consignemus. Sicut enĩ in igne nõ prius est substantia q̃ accidens ita nec ĩ angelis intellectionẽ pcessit uirtus itellectiua. ymo ob exordio suæ creationis ois intelligentia fuit plena formis: quod etiam diuinæ litteræ astruunt. Nam rerum creatarũ spẽs cõcreatas fuisse plenissimis faucibus prædicant. Esse uero lucis instar aeris illuminabilis: nec mox illuminati homini iure quodam attribuitur. Quemadmodum enim aer preit & illuminatio consequitur. Ita ania

Actus primus
Actus secũdus

prior est longe sua cognitione (nam est sicut tabula in qua nihil pictum nihilque sculptum est) sed paululũ uigorata natura intellectione perficitur. Ex his itaque constat q̃ natura Angelica quæ omnes & dignitate & excellentia preitur prima relone quæ est lucis ad ignem: refertur ad deum. Anima uero ratiõalis cũ sit post deum in secundo gradu ultima relatione refertur ad deum ceu lux ad aerem compata. Non igitur ab re in diffinitione posuit ultima relatione perceptiua. Alexãdri rursum aliomodo huius obscuræ inuolutæque diffinitionis sensus haberi potest: Duplici relatione homo & singulæ creaturæ referuntur in deum. Prima ẽ ut ad causam efficientem: Altera est ut ad finalem. Verum cum finis sit longe nobilior ac prior efficiente: qm̃ finis mouet effitiens atque impellit ĩ executione: tamẽ operis agens finem preuenit. Receptio igitur luminis a deo ꝓm utramque relationẽ: scilicet efficiẽtis & finis fit. Quia uero illuminabilia sunt duo: ut pauloante commemoratum extitit: propterea susceptio luminis a deo: ut a causa effitiente angelo ut uero a finali hoĩ congruit. Dico igitur ut redeat eo unde digressa est oratio q̃ receptio luminis est in angelo: ut in esse p̃ creatiõis benefitium a deo exiuit: idcirco prima relatiõe quæ est efficientis ad deum refferri oportet: ꝓm uero accessũ ad causam finalem: est ĩ mente ratiõali susceptio luminis. Et hinc est q̃ ĩ primo aĩæ exordio est instar aeris nõ illuminati: Quare secunda relatione. s. finis ad deum conuerti licet. Obmitto grãæ & glorię illustrationem: de naturali tãtũmodo exequi fuit consiliũ. Ex his doctorum fragmentis sparsim lectis. prime diffinitionis claret sensus.

Digressio declarans quid sit lux: Quid lumen. Et quõ lumen a luce gignitur.

Ortassis quisq̃ demirabitur quo orsũ nũc de luce adorior sermonem sed id quidẽ nõ expedit: Qm̃ si in rebus mimis dubitare intellectũ qnq̃ contingat: multo hercle magis in his quæ lõge ab humanis sẽsibus sunt semota. Nec tales forte: ut reor questionis absq̃ lectitantium utilitate erunt. Quippe quæ diffinitionũ apient sensum: & intelligentiam illustriorem reddẽt. De luce igitur uarie fuerũt apud philosophãtes opinatiões: quas p̃currere frugi erit. Empedocles porrectũ corpus a cœlo usque ĩ terrã lumẽ esse credidit. Democritus quasdã derisiones corporum indiuisibiliũ: a sole uel igne diffluentium lumen dixit. Quidam lumen corpus unum p̃ aera sic expansum & aliqñ in se contractũ effectumque impartibile dixerunt. Alii lumen corpus esse phemniter a corpore lucido generatum. ita ut potius esse suũ sit icõtinuo fieri q̃ infacto eẽ: Adiciẽtes p̃terea ex formale & spirituale eẽ cõfectũ: & cũ corpore & spiritu magnã habere cõuẽientiã. Cũ corpore quia situaliter totũ replet orbem. Cũ spiritu quia idiuisibilis est. Et huius rei exemplũ afferunt. Qm̃ substãtia licet p̃tes hẽat quibus situs nullus ẽ: accessiõe uero quãtitatis facta. p̃tes substantiæ p̃ ipsam extẽduntur: Ita dicunt quãtitatẽ p̃spicui siue peruii corpis se habere ad lucis substãtiam: quæ licet p̃tes corpeas hãt. situ tñ caret: quẽ recipit p̃ ĩfluxum atq̃ expansionẽ supra materiẽ quæ est luminis habitaculũ. Aliis uisum est lumẽ eẽ formã substantialem corpis primi luminosi qua sustentificatur quicquid generatur. Auempeche & sui successores lucem nihil esse secũdũ eẽ: uel de se arbitrati sunt. sed colorẽ quẽdam forma & dignitate cũcta p̃cellentem. idcirco coloris euidẽtiã uel mãifestationẽ appellarũt lucẽ. Mouebantur autem maxime

Empedocles
Democritus
Lumẽ q̃d sit
Auempeche

quia unius sensus est unicũ sensibile primũ: qd̃ est color i uisu: consequẽs itaque erit lumen esse colorem. Et ulterius rem ingrediẽtes: solem esse a deo coloratum dixerunt ut eius euidentia atque manifestatio omnem supergrediatur uidẽdi uirtutẽ. Aristotiles & plerique oium pypateticorũ lucem esse corporis qualitatem luminosi secundum q̃ est luminosum: quæ ab ipso procedit: formaliter generata tam in diaphanum puium q̃ terminatum. Et lumen receptum in diaphano puio: est actus eius: perfitiens ipsum non quidẽ in esse substantiali: sed accidẽtis potius quo ipsum est pspicuum. egressio uero luminis a corpore lucido attingens id qd̃ est terminatum est colorum endelichia. Vnde qui de phisicis rebus locuti sunt. ita lucem diffiniere. Lux ẽ qualitas: uisus proprie immutatiua: existens in corpore lucido non dependens ab alio in fieri & conseruari: & si fuerit pura eius subiectũ non habet cum opaco terrestri commixtionem ut qualitas uisibilis solis: aut ignis. Lumẽ uero est qualitas a luce decisa atque i diaphano multiplicata: neque lucis neq; coloris aliqd habens: ut aer clare demonstrat in esse tñ & conseruari dependens. Color autem est qualitas secunda ellemẽtorum cõsequens mixtionem & actionem & passionem qualitatum primarum & debitam cõmixtionẽ lucidi ignei cum terrestri opaco atq; diaphano: uel aereo uel aqueo. Lux uero ut ab aliquo corpore terso sensibiliter & manifeste refrangitur: Splẽdor appellatur.

Aliud inquirendum restat quomõ a luce lumen gigni possit. Algazel & cæteri p spectiuorũ disciplinis referti a luce lumen tanq̃ ppriã speciẽ sensibilẽ lucis gigni uoluerunt. Et hoc fieri dicunt triplici radio concurrente. s. recto: fracto: atq; reflexo. Rectus igitur radius appellatur: quia luminoso corpore ad terrã porrigitur & per eiusdem diaphinitatis egressus nullum angulum constituit. Causa redditur. Natura quippe i suis opatiõibus modũ nescit id circo agit q̃tum ualet & cellerio ri breuiorique agitatu quo potest opratur. & quia linea recta omni alia contermi nabili est breuior. ideo solis radius ex se incessum rectum si fieri potest semper tenet. Verum si medium alterius diaphinitatis radio ocurrat a rectitudine sua excidere oportebit. Ceu radius transiens p aerem attingens aquam alterius naturę & paululũ solidioris. ipsa obraritatem eius radium penetrare sinit: sed cũ mediũ sit alterius resistentiæ q̃ aer nõ patitur se penetrari a radio tenente icessu recto: nisi forte perpendiculariter a corpore lucido emanaret: sed cum ad supfitiẽ aquę peruenerit ab icessu recto decliat radius. Huiusmõi aũt obliqtas radii fractio appellatur: Reflexio quidẽ radiorũ hoc modo gignitur. Cũ radius rectus corporis spissioris obstaculum reperit: nõ transit p medium: sed quia natura corporis luminosi per illius corpis medium lucis suę speciẽ multiplicare nequit. facit quod potest. Et tunc multiplicabit eam imediũ corpori obstãti cõtiguando. Talis itaque luminis multiplicatio refflexio quedã appellatur. Lumen igitut ut me colligam p hos tres radios multiplicatum immediate a lucis fonte genitum perhibetur. Magna cõtrouersia suborta fuit inter Augustinum & pypateticos omnes an. s. lux sit substantia uel accidiẽs. Sed cum uterque eorũ dentes accerimos hẽat: offitium i hac ancipiti re sapientis erit nolle irritare crabrones: Si enim phis ipsis sauendũ erit: uictus e campo scripturarum profligabitur Augustinus. Si uero oppositum senserimus: omnis equidem philosophia e medio sublata erit. Q uid igitur faciã: ero ne alterius gratia me linguis: aut ueritatem deleri patiar: si aristotelis ptẽ suscepo

Aristotiles

Lux qd dicit

Lumen quidicit

Color qdicit

Splendor

Quõ lumẽ a luce gigni potest Algazel

utique me conuiciatorem atque mordacem appellabũt. Si augustinum tueri enitar. totamq; phorũ manum cõmouebo: satius erit (mea quidem sinia) eos nõ excitare q̃ ultro quos substinere nõ ualeo ad pugnam irritare. Difficultas enim hæc aliam struit. s. an sit corporea substantia uel carens: Probant enim qui aurelio fauent. tum ex cõmixtione: cinerum con aqua. Ignis cũ ferro: cũ fumo ignis: & sic de reliquis exẽplis: q̃ celeritatis grã obmitto. duo corpora posse ab eadẽ supsitie ambi: cuius oppossitum semper tẽuit phia multorum. Sed ubi par auctoritas cõpitur. adoptionẽ curiosis relinquamus: eo maxime qm̃ iã uocat carbasus auram .i. ut finem digressionis cõcludere ꝓperemus. Cum multa nobis suppeditauerit natura: in quibus oblectari mirum imodum possumus: nihil ꝓfecto ꝑtiosius: nihil suauius: nihilue utilius ipsa luce arbitror: cuius benefitio aurum argentum lapides preciosos possidemus: cuius mirabili abdita opatione: queq; mixta cõsistũt opaturq; sua uirtute ĩ cunctis aiantibus. & sensum & motũ. Retulit in libro de iudiciis astrorũ Albumasar: ypocratem nobilissimũ medicũ scriptum reliquisse: q; nisi de nocte stellarũ lux aeris crassitudinẽ atq; dẽsitatẽ subtiliaret: oẽ aiatũ corpus deperiret: qd̃ multi ꝑti idoctũ uulgus fidem nõ hẽret. Propterea qm̃ nocturno tempore dũ aer spississima caligine obductus fuerit. omnẽ stellarũ ornatũ oculit & usq; adeo: ut ẽt subtractũ nobis oẽ lucis benefitium uideatur qd̃ longe ẽ auero. influũt quidẽ ĩ his iferioribus secreta potestate: quã degustare: sed contueri nõ lieet. Maria ẽt cælestis lucis uirtutẽ & mirabilẽ potestatẽ nõ celãt. Fluxus enim & occeani refluxus ĩ lunã oĩum humectabilium genitricẽ ueluti ĩ causam ꝓximam sapiẽtes retulerũt. Ionicũ uero & tirẽium & ilíricũ mare. Et quecũq; alia mediterranea lunę cursũ regulariter nõ emulantur: solũ occeanũ luna deprimit atq; exaltat. Nã cũ pagret ĩ quatuordeci diebus semicirculum: & in duo de triginta pficiat Sic mare his ferme diebus duos tumores aquarum facit. Huius rei causa apertissime ostentari potest. Nam si occeanus totam terram ambiret: sicut forte naturalis ratio persuaderet semper ratio in propatulo esset: nũc uero quorsũ sit discopta terrę superficies: satis liquido cernitur: Nam cum ex molli luto oia producturus esset deus: necessum fuit ut ex eadem mole frondes & arbusta & omnia pabulationi: aquationique percommoda adolescerẽt: quibus uita tuerẽtur. Idcirco qui cũcta ex nihilo facturus erat iussit & extendi campos: subsidere ualles: frõde tegi siluas: lapidosos surgere montes: ut inquit ouidius. Vt ubertate frugũ herbarumque animantia quæque: pro unius cuiusque natura uegetarentur. Quod si nũc ita esset: ut natura (nulla animantium necessitate cogente) istituerat: ad lunę motum fieret aquarum tumor magnus: totam lustrans terram ymo: & maris: & lunę esset unicus circulus: & centrum unius: alterius circuli pariter eẽt. Sed ne ista fiãt terrę gilbositas obstat. Albumasar (ut alios pretteream) cum de fluxu maris fmonem faceret: ita ratus fuit: Cum enim (is inquit) magnes ferrum ad se rapiat. ita luna maria. Nam centrum lunę diametraliter aquis suppositum: tumorem ingentem creat sicut sole in auge existente: terræ fructus torret. Quo fit: ut luna in suis quartis consimiles habens operationes quatuor tumores: totidemque depressiones generet. Auget intestis animantibusque medullas & sanguinem & cerebrum & humores reliquos. Alios innumerabiles lucis effectus tam latentes q̃ manifestos prætermitto ne ab instituto longius euagasse uidear: Nec aliorsum tanta de

an duo corpora pñt ab una eademque supersitie ambi

Albumasar

Albumasar

luce perstrinxi: nisi ut primam animæ diffinitionem exploratam redderem: quæ spiritualem mentis illustrationem tangebat. quam patefacere per corporalis lucis naturã oportuit: cuius substantiã & opationẽ satis ꝑ meo captu abõde docui.

Diffinitio secunda animæ rationalis.

ANima ut spiritus est diffinitur in libro de spiritu & anima sic. Anima ẽ spiritus intellectualis: rationalis: semper mouens: semper in motu bonę malęque uoluntatis capax. hæc ille: nec ab re tam multas differentias ĩ unũ coaceruasse auctorem uelim credas. Non enim satis fuisset intellectualem dixisse: quoniam sicut angeli naturę muneribus longe hominibus impares sũt: sic naturali intelligentia. Si quidem homo & Angelus sunt intellectualis naturę: sed alio & alio modo Angelus quippe nullius rei corporalis ad intelligentiam formandam patrocinio eget: quibus si careret homo minime intelligeret: omnis. n. humana cognitio a similitudinibus rerum corporalibus pendet ut docet Aristotiles: propterea ut ab angelo hominem disiungeret adiecit rationabilis: Nã ratiocinandi munus hominibus solum natura tributum est. Semper mouens: Tangit conditionem a deo prestitamque continuam influentiam admouendum importat. Bonę malęque uoluntatis capax hanc ad liberi arbitrii potestatẽque: ut Magister in secundo commentariorum uolumine ait: Est facultas intellectus atq; uoluntatis. Alter etiam intelligi potest: ut duę primę differentię ad ipsius animę esse referantur: Tertia uero ad bene esse. Quæ uero ad esse attinent sub duabus complecti differenciis oportet: ut prima ad esse proprium: Secunda ut influere possit: sed potestate referatur: nec semper in motu dicit: quasi semper corpus moueat cum defecturum sit aliquando: sed si semper sibi conuinctũ foret. semp utiq; moueret. Vacat enĩ a motu nõ ratione sui: sed corporis: cui ad tẽpus alligata erat.

Liberũ arbitrium

Diffinitio tertia animæ rationalis: & est cassiodori.

CAssiodorus qui uerius oibus hunc saxum reuoluere adortus est: talẽ de aĩa dedit diffinitionẽ. Est enĩ aĩa ĩquit ipse subã spũalis a deo creata ꝓpria sui corpis uiuificatrix. hæc ait. quia hereticorũ pnitiosũ dogma quod supius nrĩs armis ꝓpulsauimus: totã ecclesiã deuastare molliebat. occurrimu siqdẽ cũ rõnibus & auctoritatibus: ut facultatẽ nobis suppeditauit natura. Cũ enim dixisset Moyses deũ uitæ spiraculũ hominibus ĩspirasse ducto supercilio rugata frõte: subintulit. Non de aliena substantia: quẽadmodum de aere nos spiramus. igitur de dei substantia spirauit. Et ex hac imbecilli argumentatione tãtum præsumpserunt heretici, ut mortalium animas de substantia dei astruerent. Et ut hãc impiam atque sacrilegam tolleret opinationem: dixit animam spiritualiter substantiam a deo creatam: quæ igitur creata sunt: utiq; ex dei substantia non sunt. Item propriæ substantiæ uiuificatrix. i. sui corporis. Habet igitur homo aliquam substantiam a qua est corporis uita. Et per consequens uita est animalis primus motus. Sed si percunctari libet quomodo uiuentium motus a non uiuẽtibus discernitur. Alexander respondet in secundo libro suorum commentariorum q; motus naturæ uitali motui aduersari uidetur. Naturali equidem motu. & grauia deorsũ & leuia sursum agitari uidentur. Secundum uero nutrimenti motum: graue sursum & leue deorsum agitur: ut exemplum affert planta. etiam animalia idem ostẽdunt. Colera quippe cum ignis naturam sapiat: deorsum tendit: rursus naturali

Cassiodorus

Alexãder.

motu ſurſum uel deorſum: Animal uero ante uel retro in dextrum uel ſiniſtrum fertur.

Diffinitio quarta animæ rationalis.

QVorundam fuit diffinitio: quam recenſere non pudet: ſcilicet q̃ anima eſt ſubſtantia ſpiritualis ſimplex & indiſſolubilis: icorporea: paſſibilis atque mutabilis: hæc ait. Eius ſenſus ita uenari poteſt. Cum rationalis aia in medio ſubſtantiarum omnium optimo iure collocata ſit: ſupra ſe habet naturam longe preſtantiorem: ſcilicet angelorum. ifra brutorum & genera: & ſpecies. Id circo in diffinitione animæ plures poſitæ fuerunt differẽtiæ: quibus anima diſiungitur ab omni alia re. Vt uero ipſa inferiores reſpicit ſubſtantias dicitur ſpiritualis: ut ad ſuperiores conuertitur incorporea paſſibilis atque mutabilis appellatur. eo. n. ipſo quo ſpiritualis a corporis mole: per ſimplicem a ſpirituali ſepatur. Eſt enim in homine duplex ſpiritus: teſte philoſophia: ſcilicet naturalis ĩ cerebro & uitalis in corde. Indiſſolubilem adiecit ut a uegetabili ĩ plantis: ſenſibili in brutis diſcretionem faceret. in quibus anima eſt ſubſtantia ſpiritualis ſimplex: ſed diſſolabilis. icorporea ẽ & Angelo & hoĩ comunis dr̃a. Sed qd̃ i calce ſubiũctum fuit ſcilicet paſſibile diſiungit unum ab altero. Nec officit: ſi dicas angelos malos etiã pati poſſe: quoniam de paſſione illa in penam cedit damnatorum non eſt nobis ſermo: ſed de illa quam patimur corpore. languente.

Diffinitio quinta animæ rationalis.

NOn nulli phiæ diſciplinis ad modum intenti aiam: ut aia & non ſpiritus eſt diffiniunt. Verum cum aia corpori quod informat & regit duplicitercõparetur: ſcilicet ut motor mobili & perfectio ſuo perfictibili. Prio mõ a Remigio ſic deſcribitur. Anima ẽ ſubſtãtia icorporea regens corpus: hæc ille. Cũ enim naturæ primordiis homines munus iuſtitiæ originalis a deo datum acceptiſſent: quo caro aduerſus ſpiritũ: & ſpiritus aduerſus carnem certaturus non fuiſſet: ſed nec lex illa fomitis: aut membrorum aut concupiſcentiæ: quæ in primis parentibus conſopita uacabat euigilaſſet ſi patres noſtri mancipati diuinis inſtitutis deo uniuerſi orbis cenſore & patre (ut par erat) obſecuti fuiſſẽt: quibus uiolatis: atque rupto omni federe: quo ſe obnoxios diuæ maieſtati ſuæ dediderant: ĩ preceps acti fuerunt: & uſque adeo ut deſtituti omni patrocinio a lubricis titillationibus caris ipſis inuictis irritarentur. Igitur cum Remigius eiuſce rei corruptelam animaduerteret: uideretque locum rationis deperditum: quia potius carni imbecilli laxas habenas. Cogitabundus animo præmeditari cepit. quid anima qualis ue: aut quod officium eius eẽt. Et cũ uidiſſet nõ aliorſũ hoĩ ſpm̃ eſſe datũ: niſi ad compeſcẽdum illecebrarum uoluptatum noxios motus: idcirco eius ipiõ carnem ſubegit. Ratus ut coniecto q̃ ſicut onorarie gubernaculo in portum ſpere deducuntur: & uehiculum ab auriga & a freno equus regitur & gubernatur pariter fit ut ab anima ratiõali corpus humanũ ſubiugaret hic cardo diffinitiõis.

Remigii diffinitio

Remigius

Verum duo nobis magnam ingerunt difficultatem. quorum principium eſt icorporeitas: quam diffinitiõi attribuimus: Cum enim ipſa ſoli deo competat: ad modum dubitandum eſt cur rationali animæ aſcripſerit: ſed nodo collectum ſinũ facillime explicabimus: penſata equiuocatione nominis. Corpus equidem dicitur quod eſt trina dimenſione: ideſt longitudie: latitudie: & ſoliditate cõphẽſũ:

quod neque ímortalí deo: neque angelicís ſpiritibus: neq; aíabus congruit. Carēt quippe mole. Dicitur rurſus incorporeum quod eſt ſincircunſcriptum: & non ſolum extēſiōe molis: ſed & uirtutis. & hoc modo ſolus deus icorporeus appellat: .i. icircunſcriptus omnio: nullís terminís clauſus: ut oíbus rebus p̄ſens eē poſſit. Aía uero & ſi oíbus corporís artubus p̄ſens eē uídeatur: tñ quía ut eſt in uno corpore: aut loco: ī alío níſi ſucceſſione quadam eſſe non poteſt. Quod enim alícubí preſens eſt: totum alíbí non eſt: ſic igitur anima loco circunſcribí dícitur quoniā ita eſt hic q̄ non alíbí. Diuína autem natura: quæ ubique preſens eſt omnio incircunſcripta appellatur.

Digreſſio declarans quid ſit eſſe in loco circunſcriptiue: Et quomodo anima exíſtens in alíqua corporís parte motum factum in corpore ſentít.

Ane ne uulgo īcōſuet9 iſte modus loquendí ueritatem querentí offitiat: nec langorem ex ignoratione excitet: Ego qui admodū lętarer rem hāc abditā & multos latētē in ꝓpatulo eſſe: ſtatui ꝓ uirilí portione eam illuſtrare. Igitur uerborū pompā & oratiōis ornatum oratoribus ipſís relinquamus: & rudí ac agreſtí ſtilo rem inceptā ꝓſequamur. Alíquid eē ī loco tripliciter dícitur apd phōs. Circūſcriptiue ꝓprie: & prio q̄ dē cū ſolidís corpibus initiū & mediū & finē loci aſſignamus: ita ut ſm partitionē corpis aut augmētū: aut minorationē locus: pariter diuidatur: uel creſcat uel diminuat: magno nēpe corpori magnus locus maiori maior maxio: maximus debetur: Vnde circūſcribí nihil alíud eſt níſi uel loco uel tempore: uel comprehēſione claudí. Alío modo: Aliqd eē ī loco minus ꝓprie dícitur diffinitione. i. q̄ aliud eſt ita hic: q̄ nō alíbí. Spiritus q̄ppe a corpe diſſolutus: ita eſt ī inferno: q̄ nō eſt ī cœlo. Poſtremo & comuniter ꝑ preſentiam aliud eē in loco dícitur. Ex motu quidē & ſenſatiōe: quā obtutus noſter comprehendit cenſemus aíam illí corpori adeſſe. igitur cum ieffabiles díuinas opatiōes iugiter nobís famulari cernamus: quas enumerare admodū opoſum eſſet: oíbus rebus adeſſe concludímus. Eſt igit de9 ī loco: nō circūſcriptiue ut corpora nō diffinitiue ut ſpūs & aía: ſed maieſtatis ſuæ p̄ſētía. Poſſet tamē ex alíquo accidentí aíam eē circūſcriptiue ī loco: nō ratiōe ſui: Cū oī mole oīo careat: ſed ſuí corporís cui cōiūgitur: ſicut ſeſſor uel uectus admotū iumētí uel uehiculí agitatur nō quidem ꝑ ſe: ſed ad alterius motionē. Supereſt aliud illuſtrandū nō minori hercle admiratione dignum: quod abonde aperiam.

Tripliciter aliquid dicitur eſſe ī loco

Circūſcribí

Quō aía rationalis cū ſit iptbilis motū ī extrema parte corpis factū ſentiat.

Dubitarí ítaque ſolet. Cū aía rationalis non ſit partibilis ut uegetatiuas in plantis: & ſēſitiua (p̄ſertī ī anuloſis animātibus) quomodo motū ī extrema parte corporís factū ſentíat. Reſpōdet calcidius & exēplo nititur difficultatē ſoluere. Aranea quidem ſubtilí ac miro artificio telā diſponit atque texit: ille præcipue in locis ubí magna muſcarum copia conuenire ſolet: quibus inſidiat apprime. Quā orí ac pēdere ex ſuís uiſceribus: qui de rebus naturalibus tractauere īſinuant. quo fit: ut muſca filo iretita aranee ilia pulſet: & mox ſic agitata per filos currit. Sic aía reſidēs pricipaliter ī bipartito cordis ſanguie: qui ē ī aíalí ſicut cētrū in circulo: ad qd oēs linee ducte ſūt eq̄les: quē libet motū paſſim factū ſētit: Nō ē igit tāte admiratiōis ſicut fortaſſe multí putarēt. Diffinitio ſexta aíæ rōnalis ſm ariſtotilem.

Ariſtotiles quo ñ. p̄ſtātior aliter diffinit aíam libro ſecūdo de aía ut ē corpis pfectio ſic. Neceſſe ē igit aíam ſubſtātiā eē ſicut ſpēm corpis phiſicī:

potētia uitā hntis: substātia aūt actus. Huiꝰ igit corpis actus. Hic aūt dr dupl'r. Alius qdē ut scientia. Alius aūt sicut considerare: māifestū est igitur: ꝙ sicut scientia in existere est animam & somnus & uigilia proportionabile: aut uigiliantia quidem ipsi considerare: somnus autem habere & non operari: prior autem generatiōe in eodem scientia est. Vnde anima est primus actus corporis physici: potentia habentis uitam. hæc ille. Omne siquidem genus animatorum hæc descriptio compræhendit. Quam declarantes dicunt animam non esse patibilem: sed actus: non accidentalem: ut herculis aut youis figura: sed substantialem: non fm ꝙ est similis operationi: sed habitui. Exempli causa balbutientem puerum rationis capacem appellamus: non quidem ut is ratione utatur sed temporum accessiōe facta uti ualebit. quod est esse rationabilem secundum habitum. Cum igitur duplex sit actus: unus sicut scientia: qui primus appellatur: Alter ueluti considerare: qui secundus dicitur: Palam igitur erit ꝙ anima est actus sicut scientia: idest primus & non secūdus. Cuius sunt operationes fluentes ab eo. Somnus enim & uigilia corpori per animam insunt. harum tamen operationum quædam sunt similes scientiæ: p quā quis eam habens: non operatur: sicut somnus in quo fit uacatio ab operibus sensuum & agitationum. Quędam sunt similes ipsi considerationi uigilia in qua operando sensus exercentur. In eodem tamen scientia semper considerationem præit: ut illa actus primus: ista secundus appelletur. Cuius uero sit actus per clausulam sequentem insinuatur. Est enim anima actus: non cuiuscunque corporis: sed phisici. Et non cuiuscunque phisici: sed illius dico quod uitam habet in potestate. Figura quippe youis quā phidias statuarius insignis ebore celauit est actus: non corporis phisici sed artificialis. Istud autem corpus naturale duplex ē: unum ad uitam dispositionē ullam habēs: ut es aurum: plumbū: licet enim naturalia corpora sint: inepta tamen sunt operationibus uitæ. Alterum uero: ut bos: pecus: homo: hæc enim operationibus uitæ utuntur. Alio quidem modo q̄ semina: quæ pro singulorum diuersitate uitam in potestate sunt habentia. Sed operationibus animæ carētia: quibus animatorum perfectorum genera utuntur: ideo adiectum fuit in calce organicum: ad designandum ꝙ anima est hūani corporis forma: & nō cuiuscunq; naturalis corporis uitam habentis in potentia sed corporis phisici organici. Verum cū ex aī sententia dicat Commentator Auerois hanc diffinitionem comunem fore omnibus uiuētibus. Queritur an aliqua alia sit spetialis. Maxime autem mouent ad ꝓpriam inquirendā ꝓp uerba ipsius Aueroys dicētis: Oportet ut fmo diffiniens pfecte nō demonstret genus rei tantum: sicut faciunt plures diffinitiōes sed fmo diffiniens debet demōstrare cām rei ꝓpriā ꝓpinquā existentē ī ea in actu .s. formā & nō genus. Q d sonat ꝙ ad pfectā cognitionem aīæ: diffinitio uenata nō sufficit: ex eo maxime quia genus aīæ tetigit. Sed optet ab integro aliam notificantem partes ī spetiali inuestigare. Igitur aliam prorsus longe formaliorem conclusit Aristotiles eodem libro sic. aīa est principium uegetandi & sentiendi & secundum locum mouendi. Et hanc dixit medium fore demonstrationis alterius ut commenta declarant. Multa circa hanc diffinitionem omitto: celeritatis gratia.

Diffinitio aiæ fm Aristotilē.

Aueroys

Alia diffinitio Aristotelis

Diffinitio septima animæ Rationalis.

TAntum modo superest: ut totum genus substantiæ cōplectar: ipsam animam diffinire: ut spiritus & anima est. Et primo eā sic diffinit augustinus

Augustinus

ut omnium creaturarum respicit naturas. Anima is inquit est omnium similitudo: hæc alie. Rationalis igitur aius instar diuinæ sapientiæ factus: in se rerum omnium gerit similitudinem: terre per sensum: per ymaginationem aquæ: aeri per rationem: firmamento per intellectum: cœlo empireo per intelligentiam similis est. Alio siquidem modo in se omnium rerum similitudinem gerit, per essentiam lapidibus: arboribus per uitam: per sensum animantibus: hominibus per rationem: per intellectum Angelicis spiritibus: deo accumine intelligentiæ similis est propterea dictum est animam omnia esse. Nonnulli clarius hanc diffinitionem aperientes ita rati sunt. Cum anima ad totius diuinæ sapiētiæ similitudinem creata fuerit necessū fuit & rerū corporaliū spiritualiūq; ydeas & simulachra penes se habere: ob id dixit phūs in. iii. de anima q; aia erat quodāmodo oia. Corporale quippe purū materiale dūtaxat repsentat: ueluti spirituale spirituale. Sola igit aia rationalis totius sapiētiæ similitudinē gerit. habet enim aia rōnalis facultatē rerū corporaliū similitudies suscipiendi sensibiliter: & itellectualiter potestatē recipiēdi species spirituales: id circo ad totius diuinæ sapiētiæ imaginē creata ē: quoniā oium sua acri itelligētia capax est. Nā ut populo iquit: Similia similibus cōpræhēdunt. uult igitur aiam: sensibilis mūdi: quā falso eē putauit: tanq; pmissa usurpādi licentia nasci. Cognitricē tamen rerū oium quæ sunt tā intelligibiles q; sensibiles. Est porro pythagoricū dogma similia nō nisi ex similib9 suis cōpræbēdi. Q d ēt empedocles sequēs ait uersib9. Terra terrēo cōphendim9 ethera flāmis: Hūorē liqdo nro spirabile flatu. Pacē tranqllo: litem quoq; litigioso. hæc qppe ostituebat elleméta & initia uniuersitatis ex qb9 aiæ quoq; cēsebat cōstare substātiā: ppeaq; penes eā oium rerū eē plenā scientiā simili suo similitudinē habētia opræhēdētē. Atq; ēt ipse pro hoc ipsū asserēs aiam ex oibus initiis cōflauit: ut & ipsorū initiorum & q; initia sequūt & prsus oium rerū existentiū scia eēt: ac de oibus iudicaret. Eādē sniam pertractat Vgo de scō uictor i prio li. suarū sniarū dicēs. Ipsa eqdē aia iuisibiles rerū cās p itelligētiā comphendit: & uisibiles formas p sensuū passiōes colligit: hic ē q; eadem mēs q; uniuersorū capax ē: ex oi substātia atq; natura cuius similitudinē gerit & repsentat cōponit. Vnde aia rōnalis nisi ex oibus cōposita foret nullatenus oia comphendere posset. Igit aia ē oium similitudo. Diffinitio octaua Animæ Rationalis.

Empedocles

Vgo de sācto uictor

ALio qppe mō: ut utrūq; respectū habet diffinit sic. Aia ē substantia q;dā rationis pticeps i regēdo corpi accomodata: hæc ille. Naturā spiritus prio tetigit i diffinitiōis exordio. In calce uero aiæ naturā adiecit. hæc igitur diffinitio solū illud aiatorū genus oplecti uidet q d post corpis dissolutionē supstat p pterea substātiā q;dā appellauit: ut p eius discretionē eius naturā ab aliis aiantibus impticipatā itelligerem9. Est rursus substātia q;dā rōnis pticeps aia rōnalis. Nā cū deus ex se rationē uēdicet: nō aliū de ipsā pticipat: sed ab eo oēs alii: ppea dictū fuit i diffinitione q; ipsa erat rōnis pticeps. Nā uirtutis natura pfectior i eo potest eē: iniquo totum est q; in eo i quo pars ex igua de toto est. Deus uero teste Anselmo cum sit id quo aliquid maius excogitari non possit: ipsum totam rationem non aliquo præclaro facinore partam: sed sua natura atq; diuinitate habere oportet. Verū cum Angeli eam spiritualem naturam: eādem quā homo participet rationem merito ut unum ab altero disiungeret adiecit in regendo corpori acomodata. Angeli quippe incorporei cum sint: omnino ad corpus commertium habent nullum.

Anselmus

Digressio declarans quomõ Angeli humanis corporibus uniuntur. & si operationes naturales in eis exerceant.

Ngeli sua mirabili sagacitate ex aere crasso quibusdã uaporibus terrestribus commixtis corpora sibi accomoda fabricant. ĩ quibus diuino iussu multas admodũ & crebras operationes hũanis usibus ydoneas exerceãt. hñt enĩ & potestatem sese aspectibus contuentium obiectare loq persuadere honesta: absterrere afflictis læticiam: lapsis ueniam ĩpetrare: & qd his longe maius atq; ĩcredibilius est generare. nõ q; dixeri per seminis decisionem (ut aimantium mos est) sed per transfusionem seminis susceptĩ ab aliquo uiro: cui deludendo se supposuerat. Et hoc est improprie generare.

Nec me fugit quondam lectitasse apud Hyosephum: gigantes demonum callidĩtate hac lege fuisse generatos. Pari commento britonum res gestæ Merlinum uatẽ enixum fuisse tradunt: quem ita fuisse exortum accipias. Nobilem uirginem immaturam quam piam fuisse canunt historiæ quæ honestis ac bonis parentibus educata fuit: ea ne uiolata pudicitia a uiro cognosceretur eminẽtem speculam ĩcolendam propere decernunt: ad quã præter pedisecas accedebat nemo. solæ Ancillæ famulabantur uirorum aspectus prorsus nesciẽtes. Exacta iam tenera & puerili etate. cum uẽus medullas torrere pararet. Antiquus hostis puellã ad modũ libidinis furore accẽsam aggredit: & multis uerbis amatoriis ultro citroq; habitis ĩ uenerẽ sollicitat. Pualla diaboli cõmẽta prsus ignara quippe quæ nec eius pedicas norat (habet enim mille nocendi artes) eius fallaciæ consensum præbuit: tũc uiro primum se subegit: egregiæ puellæ formam & uenustatem præse ferens. & suscepto semine ipsum in uigore spirituum & qualitatibus formatiuis conseruare summopere curauit. Demon priori abiecta figura mox sexum celeritate mirabili mutato: ac sese repente uirginis conspectui obiecit. quæ ut coram animaduertit: propere rem cum eo habuit: & ipsum conseruatum semen in uasculo formationi idoneo transfudit. tumescente puellæ utero & iam aduersa ualitudine stomachi & laterum laborante: parentes stupidi grauidam comperierunt. Illico adolescentis partum obseruari iusserunt. Quæ nouem expletis mensibus merlinum fœlicibus auspiciis peperit. Ridere item eos notissimo periculo proditum est. Comedunt uere cibum conterendo: & in aluum suscipiendo. licet non nutriantur cibo: nec eo incorporentur: ut calore naturali & anima uegetatiua uegentibus inanimãtibus fieret. resoluitur nempe instar uaporis a sole eleuati qui orto atque lucente sole euanescit. Legimus in diuinis scripturis sanctissimis patriarchis præsertim habrahe id ipsum Crebro obtigisse. Nam cum semel sub una quærcu quiesceret: ut solis estum atque temporum incomoda declinaret: ea scilicet tempestate qua reguli & animantia quęque: ut uitam tueri possint uastas solitudines atq; antra petunt. Cogitabundus paululum suspiciens: tres iuuenes forma atque proceritate præstantes proficisci conspicatus est: quos obnixe coegit ut se in suum recíperent hospitium: recepturi pauxillulum panis: quo animam propensius attraherent. Præcibus habrahe inclinati annuerunt dictis. Interea oppipare conuiuium struitur: parantur mensæ: epulæ afferuntur. Cum gratiarum actionibus quo non egebant sumunt cibum. Cumque ad secundas mensas uentum fuisset & solis descensus iam uiatores accersibat: cuius rei gratia habrahe hospitium

Hyosephus

Merlini ortus

Angelorũ offitia

peticrant aperiunt. Nam qui cæteris præstare uidebatur: sese ad anus secũditatem nunciandam: & ysahac nasciturum missum portendit. Alter ut Loth saluti cõsuleret: seque in montem tueretur: ut urbium conflagrationem saluus atq; incolumis cum omni supelectile euaderet. Tertius ad deuastandas atq; subuertendas urbes illas missum ultro professus est. Erat enim regio quædã affinis arabiæ: quæ pẽtapolis dicebatur a quinq; urbibus: scilicet Sodoma: Gomora: Adama: Seboym: Segor. Idem quoq; accidisse in nouo testamento clare compertum est: præsertim dominicam resurectionem annuntiantes. Omitto quæ ĩ sacris codicibus leguntur. quoniam cuncta complecti nõ est consilium. Plato istuc ipsum teste calcidio astruit. Demonas porro his inquit græci scios rerum omnium nuncupant: quos q̃dem præfectos sensibili mundo primo quidem uicem mutuari aliquam putandum. Vt enim deus iuxta angelum: sic angelus iuxta hominem. Deinde q̃ usui nobis sint: interpretantes & nuntiantes deo nostras præces. Et item hominibus dei uoluntatem intimantes illi nostra indigentia. Porro ad nos hoc omnium est sanctorum angelorum offitium: nullo modo passionibus subiacẽtium: diuinam opem deferrentes. quam ob causam appellati angeli ob assiduum officium nuntiandi. Testis est huius beneficii cuncta græcia: omne lacium omnisq; barbaries plaudentiũ gratulationesq; populorum conditis ad memoriam perpetuitatis. Indiget quippe natura humani generis nimium imbecilla: suffragii melioris præstantiorisq; naturæ. Quam ob causam creator omnium & conseruator deus: uolens esse hominum genus: præfecit huic per quos recte regerent angelos siue demonas. & q̃ ex aere crasso sibi corpora coaptent sequitur (paucis interiectis uerbis) Angeli remoti a uisu nostro & cæteris sensibus quia corpora eorum neq; tantum ignis habent: ut sint perspicua: neq; tantum terræ: ut soliditas eorum tactui renitatur. totaq; eorum cõpago ex etheris serenitate: & aeris liquore connexa: Indissolubilem coaugmentauit superficiem. Veniuntur ut se conferat unde effluxa est oratio: corporibus non ut perfectio perfectibili suo: sed ut motor mobili: ceu ut nauta naui coniungitur.

Diffinitio nona Animæ Rationalis.

ACcedit & alia diffinitio animæ: quam ex textu sacri canonis excerpimus. Spirauit deus spiraculum uitæ. Spirare autem est spiritum facere: idest creare & corpori infundere: ut fiat homo in uita uiuente. Igitur ut paucis multa perstringam. Anima est dei formæ: Spiraculũ uitæ. hæc ille. Rationalis animus ab exordio suæ creatiõis ad imaginem summi opificis creatus est: ut summum bonum amaret: possideret: frueretur. Animantia cætera cum ratione intellectu uoluntate careant: in quibus ratio diuinæ imaginis cõstare uidetur: non ad imaginem: sed ad similitudinem pocius dei formatã fuisse cẽseri debeat. atq; ipsis diuinum uestigium impressum extitisse. Spiraculum uitæ adiecisse: ut ab angelicis spiritibus hominem segregaret: quibus uitam corpori spirare congruit minime. huius perfunctioriæ diffinitionis sensus iterum sic haberi potest. Eoipso q̃ dixit deiforme rationalem animum tetigit: cum adiunxit spiraculum: sensitiuam significauit uirtutem. Cum postremo uitæ dixit: uegetãdi munus expressit: ut nullum animatorum genus ab hac descriptione fieret alienus.

Seneca

Diffinitio decima animæ rationalis.

SEneca Accerrimus stoicorum defensor in relatione ad deum: ut ad causam finalem omnium rerum animam optimo equissimoq; iure diffiniuit sic. Aia est spiritus itellectualis ad beatitudinē in se & i corpore ordinatus: hic ait. Prætermissa huius nois equiuocatiōe spiritus. quoniam iterdū flatū aurū tēpestatesq; significat ad mētē meū flecto stilū. & spiritū hoc i loco mētē appello. iuxta illud Pauli: Renouamini spiritu mētis uræ. In eo q; dixit i corpore ad beatitudinē ordinatus: ab angelis hoies excepit q licet ad beatitudinē ordinentur: non tamen ut i corpore sunt.

Diffinitio undecima animæ rationalis.

IOannes damascenus uir doctria atq; greca facūdia celeberrimus i libro suarū sniarū apprime pensitate ita aiam diffinit. Aia ē substantia uiuens simplex & icorporea corporalibus oculis fm ꝓpriam naturā iuisibilis: imortalis: itellectualis: infigurabilis: orgāico utēs corpe & huic uitæ & augumētationis & sensus & generationis tributiua. nō aliud hns ꝑter se ipsam itellectū. sed partē sui ipsius purissimā: sicut. n. oculus i corpore: ita i aia est itellectus. Hæc diffinitio quia ꝑ se satis clara ē: omitto cætera.

Diffinitio. xii. diui Augustini.

TEdet rursū ac me miseret Augustinū uirū utiq; igenii florentissimum atq; ecclesiæ chatolicæ lucē ciere. sed quia alia diffinitio superfuit nobis multo luculētior: multaq; aptior: q̄ superiores: fuere statui oportuno satis tempore hāc ꝑtermittendā eē minime: quā: ut equū est rectis auribus accipere colibeat Aia is inquit est substantia incorporea corporis sui uita inuisibilis: sensibilis: immortalis: illocalis: passibilis: nec q̄titate mensuræ: nec qualitate formæ: uel coloris susceptibilis memorabilis rationalis intellectualis. hic ait. Et ipse eandem diffinitionem declarans intulit. Et ne hæc diffinitio uacillet. ratio eam pro omnibus roborat. Anima enim est spiritualis substantia: omne quod aliis uitam subministrat ipsum necesse est ut subsistat. sed anima uitam corpori tribuit. Igitur anima rationabiliter subsistit: hanc uitam corporis esse ipsamet probat. dum præsentia sua corpus uiuificat. hæc quidem nobis est inuisibilis: sed spiritibus uisibilis. Hanc etiam sensibilem constat: dum oculis colores: auribus sonos: mānibus aspera: uel leuia sentire præstat. Est quoque mutabilis. omne enim quod melioratur & peioratur est mutabile. Est autem illocalis omne quod loco clauditur altitudine uel latitudine aeris circunscribitur. Et hic locus est. sed ratio docuit animam incorpoream esse: idest nec corpus: nec aliquod membrum habere: Igitur cōstat illam illocalem eē: nō enim aeris spatium occupat: ut corpus: nec corpus ut aqua utrem implet: sed ut calor illocalr toti igni iest: ita tota aia illocalr totū corpus possidet. Ignis qdem est uisibilis sed calor inuisibilis. sensibilis equidem & quoddammodo ignem uiuificans. Ita anima inuisibilis: sed sensibilis: & uisibile corpus quadam occulta ui sensificat & uiuificat: hæc quoque est passibilis. omne enim quod merore afficitur passibile est: sed dum sui corporis uoluptates non efficit dolore mestitiæ cōsumit. Ab hac q̄titas excludit: dū nec altitudine: nec latitudie: aut lōgitudie metit: nec circūstātias. s. āte & retro: dextrū & sinixtrū: sursū & deorsū: se icludere patit. Qualitas uero formæ uel coloris ab hac secernit: dum nlla forma hūani corpis uel ulli9

coloratæ rei illi aſcribitur: hæc ē memorabilis quia præterita recolit. Et ratiōalis q̃a principia diſcernit. Eſt intellectualis quia futura intelligit. hæc immortalis q̃ memoriam ſui apud poſteros perhemniter durare laborat. Quā aptiſſimæ q̃que diligentiſſimæ animæ rationalis naturam hi quos longo ſatis uerborū contextu enarramus litteris pinxerint: nemo uix eſt: niſi quiſpiam forte ſenſu careret: qui nō plene atque integerrime naturam animæ & cognoſcat & ſciat. Igitur eam nos prorſus conſeruare nitamur: ea dico puritate: ſanctimonia: religione: ut optimi parentis ymaginem non fruſtra habuiſſe uideamur.

Digreſſio declarans unionem animæ rationalis cum corpore & aliarum animarum cum ſuis etiam inſtrumentis.

Epe i noſtris ſermonibus animarum cum corporibus unionem quoniam tetigimus. in queſtionem uerti uideor uidere: ſi quemadmodū nobiliori atque excellentiori principio originatæ ſunt: quia nō de poteſtate materiæ: ut arborum atque brutorum aiæ: ſed de nihilo (omnium chriſtianorum conſenſu) ita præſtātiori quodammodo humanis corporibus ſibi copulatis atq; alligatis uniantur. Forte Platonici qui proprio iure his gradibus animatorum: quartum ſomniando conſtituerunt: longe excellentiorem modum putarent. Cœlum etenim animatum credidit Plato. & ſicut uirtute atque ſitu cæteris ſupereminet rebus: ita aia cunctas alias antecellit. Hæc eſt illa rationabilis mundi anima: quæ gemina iuxta meliorem naturam uenerationem tutelam præbet inferioribus diuinis diſpoſitiōibus obſequens, puidentiā naturis imparciens. eternorum ſimilitudine propter cognationem beata: diſſolubilium rerum auxiliatrix & patrona: cuius in conſulendo ratiocinandoque uirtutis: in moribus: hominis apparent inſignia. qui cultor eximius dei diligentiam mā ſuetis impartit animalibus. hiſdem quippe uirtutib9 animæ quibus ſenſibilis mūdus fouetur: quando ad cæteros uitales uigores: qui ſunt cōmunes hominibus & beſtiis: ſtirpibus etiam: idest creſcendi mouendi ſemet: appetendique & imaginandi accedens ratio propriam hominis animam perfecit: ut non ſolum uitæ compoſſit: ſed etiam bene uiuendi non deſit optio. Deos rurſus animas beatas habere & eternis corporibus illigatas profitetur: hanc enim animam mundi Plato ab ītimo terræ medio: quod geometre centrum uocant per omnes partes eius: uſque ad cœli ſumma & extrema diffundi: & per numeros muſicos extendi opinatur: ut ſit mūdus iſte alias maximum: beatiſſimum ſempiternum: cuius anima & perfectam ſapientiæ fœlicitatem teneret: & corpus proprium non relinqueret. & cuiuſque corpus & in eternum ex illa uiueret. Itaque his excellentiorem modum unionis attribuit. quas etiam in mores deos in thimeo appellat. Sed quia in hac re immorari diutius tempus non ſinit: excecrabilem Platonis inſcipientiam: cum patentem præſe ferat errorem relinquamus. Accedit ad hanc prouintiam maturandum. Aueroys omnium hominū ſceleſtiſſimus: qui Alexandro Temiſtio Auempeche & cæteris Ariſtotilis commentatoribus datis peſſum: ſe naturam intellectus agentis & eius unionem inueniſſe gloriatus eſt. Nititur enim in ſua phyloſophia approbare contra omnem ueritatem: animam itellectiuam non eſſe formam ſpecificam homini dantem eſſe: humanoque corpori unitam. Sed profundius rem ingreditur. Dicit enim ipſam abſtractam ſecundum eſſe ab omni corpulenta ſubſtantia

Plato

Aueroys

& solũ humanis corporibus inoperãdo appropriari: sicut nauta naui: & celestis intelligentia orbi: quo fit ut ex desiderio materiæ: aut molis quã omnino a se abigebat: diceret omnibus hominibus unicum & singularem intellectum esse. Verũ cum hæc disceptatio infiniti pene operis sit atq; immensi: obmittendã censeo. Fortassis & mihi ipsi quandoq; facultas dabitur aduersum portentum & monstrũ hominis congrediendi. quod inextricabilibus erroribus respersum atq; sedatum fuisse: clare compertum est. Nec enim mẽtem Aristotelis penetrauit ut ratus ẽ: sed cogente ratione atq; manifestissima ueritate ipsum a recto calle deuiasse. Liquidissimue Albertus alemanus: Thomas: Bonauentura: Ricardus: Egidius: & omnes diuinarum rerum scriptores ostenderunt. Amoliant' hinc qui in hac pernicati heresi Aueroym defendere ac tueri moliũtur: de quo illud Liuii de Hãnibale dici põt: ingentes uirtutes: ingentia uitia coequabunt. Quippe qui cum rectum atque planum iter haberet quod est nostræ religionis institutio: liuore atq; emulatione potius q̃ ueritate accensus: deuios secutus est anfractus: humile deseruit: ut ĩ præcipitium laberetur: lucem reliquit: ut in tenebris cecus ac debilis iaceret. Nec animaduertit impossibilia esse quæ diceret: ex eo quod adhuc in orbe terræ: neq; tam stulta: neque tam uana ulla philosophorum disciplĩa fuit: quæ tantam impietatem astrueret. Præterea cum enim ex moribus: disciplinis: lĩguis: habitu: gestu: operationibus tum uariis tum repugnantibus in hominibus in esse conspicamus diuersitatem quandam cuius intellectus est origo plena bucca profitemur & dicimus. Quis in tanta rerum uarietate auderet dicere (nisi forte qui mentecaptus esset) omnibus in hominibus unicum atque discretum intellectum esse: Rectius itaq; nos qui postremi sumus & dicimus & profitemur animam: scilicet ab agente particulari haud de potestate materiæ educente non generari: sed a deo immediate non aliquo angelorum præsidio creari: & humano corpori infundi: ut esset quæ uitam & motum tribueret. Cuius oppositum astruere molitur sachrilegus Aueroys. Præstat modos unionis ut ad rem reddeam in medium adducere: ut abiectis erroneis uerum prosequamur. Quedam enim partium continuationem sibi usurpãt: ueluti in planis solidisque figuris: quorum partes ad aliquem eis comunem terminum coniungi necesse est. Sicut enim præsens præteritum cũ futuro connectitur sic punctus in linea & in planis lineę partes coniunguntur: ut unum continuatione merito appellari possint & debeant: Aliqua uero contiguatione sunt unum ut illa quorum ultima sunt simul. Et licet in mediũ multa præclara exempla adduci possint: his pauculis contenti: alia abire sinemus. Maceries quippe lapidum unitatem habet nec propterea continua est: os ossibus & caro carni coheret & unitur: nec alia nisi contiguatiõis unitate sunr unum effecta. Impressione item unum sũt non nulla. Ex molli cera & figura ãnuli ei impressa unum redditur. Item per operationem aliqua sunt unum. Nam ex artifice & instrumento: aut ex motore & mobili fit unum. Ab integro secundum perfectionis essendi exigentiam aliqua sunt uere unum: ut ex materia & forma fit unum compositum. Hi fere sunt omnes modi (mea sententia) quibus phylosophi pro confesso & indubitato tenuerunt atq; eorum ĩ scholis docuerunt aliquid esse unum: ex quibus excerpere uerũ unionis modum. Cum dico quem quærimus opus est: Nõ igitur anima unitur corpori: ut eo modo ex ipsis fiat unum sicut magnitudies copulatæ ad aliquem terminum cũmu

nem unum. Neq; continuationis: aut cōtiguationis efficiuntur: huiusmodi enim idemptitas molem coexigit: qua omnino anima caret. Neq; per elemētorum mixturam: Quæcunq; enim tali idemptiate sunt unum i eo desinunt esse componentia fm actum: manent uero fm gradum remissum: aut uirtutem: qd̄ forte præstabilius ē. Neq; per impressionem figura quippe youis: aut herculis ceræ impressa nō subsistit seorsum: ueluti anima quæ seiuncta a corpore durat & constanter perseuerat. Rursus tota figura non est cuilibet parti ceræ impressa: sed ei se connectit fm dimēsiuas partes: ita ut pars ceræ parti formæ & tota toti correspōdeat. Anima uero rationalis per corporis liniamenta non est extensa: sed ē tota i toto & tota i qualibet parte: non dimensiue se ei commēsurans. Neq; ē unū fm operationē: Ex motore quippe & mobili: aut ex nauta & naui nunq̄ fit unum fm substantiam: ceu ex anima & corpore qd̄ est animal aut homo. Consequens est ut fm coexigentiam p̄fectiōis essendi: fit ista unio. Nam sicut perfectio materiæ est ipsa forma: ita humani corporis anima: coniungitur igitur anima atq; humāo corpori unitur: uel sicut perfectio suo perfectibili: aut sicut uector equo: aut artifex suo orgāo: Nec obstat qd̄ dicebat̄ formam sic suæ incumbere materiæ: ut absq; eius innixu non possit cōsistere. Et ut rem clarius aperiam triplicem formarum gradum in rebus comperierunt phylosophi. Primus est quarundam formarum quæ totaliter materiæ suæ innitunt̄: neq; regūt: neq; substinēt eam: sed ab ea potius & reguntur & tolerātur cuius sunt omnium inanimatorū formæ. Secundus est quarundam formarum quibus sua materies incumbit: & ab ipsis & regitur & substinetur: uerum tanta est colligantia ipsarum cum materia: ut nullo pacto operari absq; materia queant: ut plātarum aut brutorum aimæ. Corpus quidem plante ab anima uegetabili: & irationabilium a sensitiua & regitur & agitatur. Verum cum operationes earum non sint nisi in corpore & per corpus: palam est: ipsos gradus a corporibus in quibus uitales operationes exercentur dependere. Frustra igitur sequestrationem uendicarent: ubi nullam operationem absq; corporis contubernio habent. Rursus est alius gradus formarum in quibus sua molis inititur: substinetur: regitur: agitatur: quarum operationes non depēdent ex materia: Sed liberæ solutæq; sunt ab omni corporis contagione atq; organo. Quæ sicut in operando nulli corpulentæ substātiæ affixæ sunt: multo hercle minus i essendo a corporibus pendent. Idcirco tales formæ q̄uis suppremum obtineant gradum: & separatæ maneant: testimonio phylosophorum theologorumq; tamen mirum immodum afficiuntur ad corpus.

Triplex formarum gradus

Quia uero eodem argumenti contexu in medium adductum fuit de motore & artifice: in quibus hæc unio effulgebat: Ne quispiam putaret instrumentū & organum esse unum & idem: eorum discretio aperienda est. Conueniunt quippe: quia unumquodq; eorum est id quo artifex suum exequitur opus: alio & alio modo. Instrumentum quidem ab artifice fm esse est separatum: unitum ei tamen in operando: Artifex lignum absq; sera non diuidet: nec sera sine artifice. Vnum igit̄ sine altero operari nequit. Organum uero & quo ad esse & quo ad operari uirtuti coniunctum est: ut pupilla uirtuti uisiue. Ipsa quippe uirtus est ueluti artifix: & pupilla organum per quod obtutus exercetur: hæc siquidem operatio non attribuitur organo: nec seorsum uirtuti: Quasi uerum esset dicere: uirtus uisiua aut organum uidet: sed quod ex organo & uirtute integratum est.

Digressio declarans an omnium animatorum sit eadem unio: Et quid naturas elementorum conciliare habet in mixto: Et quamobrem mineralia aiata nõ sunt.

Vm triplicem animatorum gradum phylosophi ipsi quorum ope abdita in lucem prodiderunt dederint. Queritur an omnium animatorum idem unionis modus sit: an diuersus? Maxime autem commouemur propter separationem quã soli intellectiuæ cæteris exclus s attribuimus uirtuti. Clarum utique ex iam dictis est: idem modus omnibus aiatorum gradibus competere: quoniã una quæq; forma suo corpori unit: ueluti perfectio suo perfectibili: differenti tamen ordie: nam anima rationalis: sic suo corpori unitur ut ipsum ad eam dependeat. Indignũ quippe foret: ut natura illa in substantia tam nobilis in uirtute tam mirabilis: in operando tam pernix: ut in ictu puncti sua acri intelligentia cœlum omne lustret: & terram ambiat: maria circõuoleta corpore crasso in celeri obtuso dependeat. Quæ mentis insania: Que ue ingenii ebetudo: mortale immortali: insensibilæ uitæ: corruptibile incoruptibili: terrenum cœlesti: temporale eterno præferre: quod utiq; esset: si anima rationalis corporis imperio obnoxia foret. Aliarum autem animarum unio est utique per inhesionem ipsarum ad sua corpora in quibus suis funguntur officiis. Sola igitur rationalis anima seiuncta a corpore manet. Et ut hãc animatorum differentiam ignorantibus aperiam: satis mihi familiare utar exemplo. Triplicem lucis differentiam in rebus creatis comperio: scilicet in sole ueluti in fonte: In igne & in ticione: lux & enim solaris uniõi animæ ratiõalis assimilatur. Sicut enim ipsa aeri unitur: neq; ab eo depẽdet sed pocius aer ab ea ueluti a quodam perfectibile p eam: ut certo experimento cognitum est. Si quispiam loco aeris solis lucem suscipientis: cristallum aut aliud diaphanum poneret: destructo aere: idem radius cristallum illuminans inuiolatus remaneret: qd̃ non fieret si lux ab aere dependeret. Sic corpus animæ innititur & substentatur & non corpori anima. Lux uero in flãma ignis materiæ subtilioris aeris quæ est uapor resolutus a corpore inflamato unitur: & radiat: per quam itelligimus animam brutorum quæ subtilioribus corporibus & aptioribus ad motum & ad alias uitales atq; spirabiles operationes coniungitur: & est radiosa quia lumen cognitionis ex se emittit: sed a materia pendet: id circo cum ea perit. Lux uero in titione quia terrestri & incultæ materiæ copulatur: ex se non effluunt radii uicinum aerem illustrantes: per quam optime significatur anima uegetatiua: quæ arboribus & plantis congruit: carens omni sensu & motu & lumine cognitionis dependens a corpore: quo destructo atq; corrupto nihil amplius lucis apparet. Sola igitur anima rationalis sic corpori alligatur ut diuino iussu soluta permaneat. De præstantia lucis naturas elementorum: tum uarias: tum diuersas: in quadam equabilitate consistentiæ: aut contẽperamento armoniæ conciliantis adoritur sermo. Quesitum fuit: si illa eademq; lux disponens arbusta ad animæ uegetatiuæ susceptionem: ad sensitiuam & rationalem quoq; dispõat, an ꝓm eminẽtiam uitæ nobilior lux exigatur. Tripartitam lucis substantiam docuerunt Sancti: quã explorare frugi est: ut omnis controuersia depellatur. Prima est cœli: in quo stellæ affixæ sunt qd̃ primum mobile: aut octaua spera apud phylosophos appellatur: cuius benefitio atq; occulta uirtute in plantis anima uegetatiua inseritur. Alia est cœli cristallini: longæ nobilioris præstantioriscq; influentiæ: quã neq; poetæ: neq; phy-

De ꝓstãtia lucis An. s. eadem lux disponat arbusta ad uegetatiuã Bruta ad sensitiuam & rationalẽ

losophi: neq; astronomi sua mētis illustratione attigere. Solus Moyses diuino spiritu plenus qd latebat edocuit: genesis primo: Cuius ope anima sensitiua generat in cunctis anim antibus: quæ super terram reptāt. Cæterum cum homo cæteris superemineat rebus: non corpore sed mente: qua nihil præstabilius: consequēs est ut lux illa ineffabilis cœli empirei: uniformis & non agitata influat: Non ad aiam intellectiuam formandam: cum a solo deo creetur: atque humano corpori infundatur: sed ad generandos uitales atque animales spiritus in corpore quibus præuis anima ueluti in proprio domicilio suscipitur. De inanimatis rursus oritur disceptatio. Cum equæ sint ex elementis sibi inuicem litigantibus composita: quorū natura semper est ad corruptionem intenta: nisi lux illa mirabilis cœlorum naturæ animarum admodum uicina ab omni corruptione conseruaret inoxia. Cur aurum: argentum: es: cuprum: gemmæ: animata nō sunt. His litigatoribus respondē dum duco. q̄ cum animarum actiones non sint uniusmodi: sed ingentem diuersitatem habeant puta augendi: generandi: nutriendi: audiendi: uidendi: gustandi: memorādi: discernendi: iudicandi: & sic de multis animarum operationibus: Consequens est: ut corpus animale: qd est organicum non sit uniusmodi: nec simile in toto & in partibus: alioquin tam uarias tam diuersas operationes exercere nō posset. Dicamus igitur q̄ lux in corporibus inanimatis & tantum ſm unum modum armoniæ conciliantis elementa in toto & in partibus. Corpus uero organicū multiplicis armoniæ esse necesse est: ut operationi animæ congruat. Et quia corpora inanimatorum tātummodo sunt uniusmodi. Restat ut ab oi uita sint oio aliena.

Cur aurū argentū & cuprū cæteraq; talia animata non sunt

Digressio declarans principalem animi sedem & locum.

Vblimis atque gloriosus omnium rerum parens & alumnus deus: cū res pene omnes e nihilo ad mundi speciem atque ornatum condidisset: ne tantis rebus laudator deesset. postremo omnium diuinorum operum spectatorem hominem produxit: non quidem solo uoluntatis suæ imperio ut priora: sed ueluti aliquid magni & ingentis admirationis esset facturus: ut in archanis diuinarum scripturarum comperitur: consulendo hominem produxit: quem solum celestem fecit: cætera uero uniuersa terrena: hunc ad cœli contemplationem rigidum erexit: bipedemq; cōstituit: scilicet ut eadem spectaret: unde illi origo est: illa uero depressit ad terram: ut quia nulla his immortalitatis expectatio ē: toto corpore in humum proiecta: uentri pabuloque seruirēt: hominis itaque solius recta ratio & sublimis status & uultus originem suam fictoremq; testatur. Eius prope diuina mens: ut Firmianus ait: quia non tātū aiantium quæ sunt in terra sed etiam sui corporis est sortita dominatum. Ob has igit mirabiles ac infinitas (ut ita dixerim) excellentias atque prærogatiuas hominem paruum mundum (ut patrio utar sermone) p'onici appellāt. Cæterum cum cœlo singulisque globis intelligentiam motricem sperarum assignemus: cui toti orbi ad esse essentialiter repugnat eam optimo: equissimoque iure in oriētis angulum pro quieto firmoque domicilio phylosophia collocauit: Sic & in minori mundo mentis sedem perquirere maxime opus est: Idcirco priscorum in hac ancipiti re auctoritate utemur: ut tandem qd rationi magis consentaneum est effulgeat. Plato mē-

Firmianus

plato

tis principatum: idest rationem in capite tanq̃ in arce locauit: hiparcus uero caput principale animæ habitaculum: Democritus aluum cum capite. Anaxagoras cerebrum: unde omnes sunt sensus. Calcidius in capite orditur denique a capite is inquit corporis principali quandam esse eminentiam: propterea que oportuisse ĩ excelso atque eminenti loco tanq̃ arcem totius corporis collocari: ut domicilium esset partis animæ principalis: quæ hogemonicon a phylosophis dicitur: idest ratio. Firmianus hoc idem sentit hominis prope diuina mens quia non tantum animantium quæ sunt in terra: sed etiam sui corporis est sortita dominatum. In summo capite collocata tanq̃ in arce speculatur omnia & contuetur: hanc eius aulam nõ obductam porrectamque formauit: ut ĩ mutis animalibus: sed orbi & globo similem q̃ orbis rotunditas perfectæ rationis est ac figuræ. Et sane argumẽtis probabilibus usi sunt qui hanc partem substinent: oportuisse q̃ tocius corporis regimen habere potius in summo: q̃ est in arce corporis habitare: ne quicq̃ est sublimius q̃ id quod uniuersam rationem moderetur: sicut ipse mundi dominus & rector ĩ summo est. Denique q̃ sensus omnes: idest audiendi & uidendi & odorandi ministra mẽbra in capite sunt locata: quorum omnium uiæ non ad pectus: sed ad cerebrũ ferant: alioquin necesse esset tardius sentire: donec sentiendi facultas longo itinere per collum ad pectus usque descenderet. Ambrosius uir ĩ ecclesiasticis litteris eruditissimus sic inquit. Si quidem: ut cœlum eminet aeri: terris: mari: quæ uelut quedam membra sunt mundi: ita etiam caput supra reliquos artus nostri corporis cernimus emi nere: prestantissimumque esse omnium tanq̃ inter elementa cœlum: tanq̃ arcem inter reliqua urbis mœnia: In arce hac: regalem quandam habitare sapiẽtiam: ſm propheticum dictum quia oculi sapientis in capite eius: hanc esse cæteris tutiorẽ & ex illa omnibus membris uigorem prouidentiamque deferri. Q uid enim robur & ualiditas lacertorum proficiat. Q uid uelocitas pedum nisi capitis uelut principis sui imperialis quædam adminiculetur potestas. Et exemplo firmat: qd̃ ratione non conuincit. Ex arboribus licet quæ humani sit gratia capitis estimare in capite arboris. omnis & fructus: ibi omnis est pulchritudo: illius comanos aut pluuiis tegit aut defendit a sole: tolle arboris comam tota arbor ingrata est. Q uanto igitur maior humani capitis ornatus est qui cerebrum nostrum hoc ẽ sedem originemq̃ nostrorũ sensuum capillis capitis munit & uestit: ne aut frigore uexẽtur: aut estu: illic enim fons uniuersorum ẽ: & ideo ubi iniuria nocet: ibi gratia p̃eminet. Q uid sine capite est homo: cum totus in capite sit: cum caput uideris: hominem agnoscis: si caput desiit nulla esse cognitio potest: Iacet trũcus ignobilis: sine honore: sine nomine: Sola ere fusa principum capita: & ducti uultus de ere uel marmore ab hominibus adoratur. Iuris etiam consulti cum sepulchri uiolati causam agerent dicerent q̃ cum in capite omnes sensus & uigeant & appareãt & absque capitis honore truncus corporis nihil ad decorem uel turpitudinem pertinere: offenso capite: sepulchrum uiolari: ymo eum locum sacrum appellant: in quo caput hominis est humatum: licet omnes corporis artus aliæ fuerint sepulturæ mandati. In capite igitur (eorum arbitratu) principaliter residet anima. Hebrei uero in sanguine arbitrati sunt. Cum dicant diuinæ litteræ. Vox sanguinis fratris tui ad me clamat. Et item alio loco: non edetis carnem cum sanguine: quia omniũ animalium sanguis anima est. Q uæ si ita itelliguntur: ut debent animam esse animalium san

Hisparrus Anaxagoras democritus

Ambrosius

Iuriscõsulti

Hebrei

guinem quia sit uehiculum ratiõabilis animæ partis: cuius sunt importuni appetitus habet plane rationem talis assertio: si autem confitentur animam hominis rationabilem fore credant sibi q̃ deus a se hominibus factis inspirauit diuinum spiritum: quo ratiotinamur quoque intelligimus & quo ueneramur pie deum: estq̃ nobis cum diuinitate cognatio: diique esse dicimur: & filii dei summi: quam cognationem cum deo & omnino rationem qua rationamur sanguinem putare esse non recte opinantis est. Quidam sedem mentis in pectore esse uoluerunt: qd̃ si ita est quãto tãdem miraculo dignum est: rem in obscuro ac tenebroso habitaculo sitam in tanta rationis atque luce intelligentiæ uersari: tamen qd̃ ad eam sensus ex omni parte corporis conueniunt: ut in qualibet regione membrorum præsens esse uideatur. Diogenes apollomates ex humore primum carnem fieri existimauit: tum ex carne neruos & ossa & cæteras partes enasci: humorem igitur firmum mẽtis domicilium ratus est. Empedocles quidem principalem animæ uim in corde constituit sic dicens. Sanguine cordis enim noster uiget intellectus: Si quidem intimis nostris sensibus sentiamus: his omnibus qualia sunt at ethera flammis humorem humecto nostro spirabile flatu. Item crisippus constat enim a principali & quinq̃ sensibus & uocali substantia: serendi: procreandi: motibus localibus potentiæ porro siue partes animæ uelut ex capite fontis: ex cordis sede manantes: per uniuersũ corpus porriguntur: omniaq̃ membra usq̃ quaque uitali spiritu complẽt: regũtq̃ & moderantur innumerabilibus diuersisque uirtutibus nutriendo: adolendo: mouendo: motibus localibus instruendo: sensibus compellendo: ad operandũ totaq̃ anima sensus qui sunt officia uelut ramos ex principali parte illa tanq̃ trabe pãdit. futurosq̃ eorum quæ sentiunt nuncios ipsa de his quæ nunciauerunt iudicat. Sicut aranea i medietate cassis: omnia filorum tenet pedibus exordia: ut cum aliqua ex bestiolis plagas incurrerit ex quacunq̃ parte: de proximo sentiat: sic ait animæ principale positum in media sede cordis: sensuum exordia retinere: ut cũ quid nunciabunt de proximo recognoscat. At Stoyci unam totum infantem figurari dicunt. Cor quidem esse sedem principalis animæ partis consentiunt: nec tãtum sanguinem qui corpore nascitur. Aristoteles membrum diuinum est cor: eiusq̃ inhabitator est anima. Plusq̃ commẽtator in hac re duas recitat opinationes hominũ secundo tegni comento duodecimo. Affirmat enim animæ essentiam esse in corde tantum uel illi proportionabili in uiuentibus habentibus corda ex eo: quia ẽ fons uitæ & uigoris: quo anima in corpore & substẽtatur & operatur. In aliis autem partibus est per suas uirtutes: quas illis influit & cordi mediante spiritu & quaslibet in eis operatur operationes illis conuenientes. Allegat autem phylosophum ipse. Itẽ & Albertus in libro qui est inscriptus de causa motus animalium. Sic iquit Aristotiles. Existimandum autem constare animal quẽadmodũ ciuitatẽ bene legibus rectam. In ciuitate autem cum stabilitus fuerit ordo: nihil opus est separato monarcho: quem oportet ad esse per singula eorũ quæ fiunt: sed ipse qlibet fecit quæ ipsi ut ordinatũ ẽ & fit hoc post hoc pp cõsuetudinẽ: in aialibus aũt hoc idẽ pp naturã fit: & qa natũ ẽ unũqd̃q̃ sic cõstitutũ facet ppriũ opus: ut nihil opus sit i unoquoq̃ eẽ aiam: sed in quodam pricipio corpis existẽs ipsa alia quidẽ uiuere eo quod ad nata sunt facere autẽ ppriũ opus p naturã. Aristotiles igit ueluti quendã monarchã ipsã animæ essentiam quæ in singulis membris ordinat pprium opus ẽ per uires

Diogenes

Empedocles

Aranea

Stoyci

Aristoteles plusq̃ commẽtatori secũdo tegni

quas eis influit. & ipsa per sui essentiam cordis centrum inhabitat. Sicut monarcha in medio ciuitatis: Cuius non essentia: sed uirtute tantum ad ciuitatis extrea peruenit. Aliam recitat opinationem idem cōmēto decimoquarto quam insequitur Auicena: scilicet q̄ anima unitur toti corpori: non mediante aliqua parte corporis: nec suis potēciis: sed imediate & toti & omnibus partibus corporis unitur ex eo quia est forma corporis dans ei esse & speciem. Idcirco fm essentiam in est omnibus partibus corporis: alioquin ex ipsis non plus fieret unum q̄ ex congregatiōe partium domus. Et si cætera nobis deessent suffragia hoc unū nobis satis est ad determinandum diu uenatum propositum: scilicet diuinum christi testimonium: quod longe omnium pluris est. Et ne quispiam putaret me falso de scripturis sentire: non mea uox: sed Hieronimi diuinarum litterarum interpretis clarissimi: christi sententiam sonet: In epistola enim ad fabiolam de ueste sacerdotali. Sensus inquit in corde est: habitaculum ī pectore queritur ubi sit animæ pricipale: plato ī cerebro. Christus monstrat in corde. Beati mundo corde: quoniam ipsi deum uidebunt. Et de corde procedunt cogitationes malę. Et quid cogitatis neq̄ in cordibus uestris. Hiis testimoniis concluditur animam principalius incordis centro residere. Nec obstat qui eam in cerebro esse opinantur: quoniam aliter censendum est fm rei manifestam euidentiam: aliter fm rei ueritatem. pleríque omnium qui priorem tenuerunt uiam quia omnes humani sensus: scilicet audiēdi: uidēdi: palpandi: in capite maxime apparere conspiciebant: ex eo mouebātur credere animam ī summo capite ueluti in arce quadam esse locatā: ppterea ius ciuile ubi caput defuncti in signibus honoribus afficitur totum corpus affectum fuisse putat: ut affirmat Ambrosius super illo psalmi: uide humilitatē meā & eripe me reciso capite reliqui corporis truncus bestiarum corpori comparatur. Sepelitur enim sine decore corpus: In capite uigor uite: In capite est gratiæ uenustas: Item caput est quod fouet membta omnia & dirigit atque implet sensus: inde ductus uenarum: meatusque spiritus: sanguinis uires: ī totius corporis partes deriuantur: Ius uero naturale quia iuxta naturæ dictamen iudicat: & a corde principium uitæ & motus & sensus & in uiuentibus primum est & ultimū quod moritur: idcirco magis nobile est cor: & ubi cor est sepultum ueluti ad centrum omnes corporis arctus adducentur. angelorum ministerio ut probat henricus de gandauo per illud ezachielis. Et ecce ossium commotio: & accesserunt ossa ad ossa: unumquodque ad iuncturam suam quam in corde esse arbitratus ē uelut in centro ī quo uiget & confouetur animam: & a quo motus progressiuus animalium inchoatur. Iam tempus ut me colligam expectat & quæstionum scopulis transuadatis syrenarum more ephilogi celeuma cantandum est. Habes de anima quid prisci: quid hereticí: quid christiani docuerint. tantum modo supest. ut omnibus neruis effusis immortalitatem animæ persuadere nitamur: Cuius appetitio tanti est: ut eam tam senes q̄ pueri: tam reges q̄ infimi: Tam denique sapiētes q̄ stulti cupiant & uelint quam nancisci facile erit si abiectis erroribus: deo toto mentis affectu coherere iugiter curabimus. Amen.

hyerōimus

Ambrosius

Tabula capitulorum secundi libri.

De potestate eloquentiæ. car. xxv.
De errore illorum qui ob uoluptatis irritamenta aliam uitam negant. car. xxv.
De contemptu illecebrarum. car. xxvii.
De imagine dei & animæ. car. xxix.
De iusticia dei. car. xxix.
De sapientia diuina. car. xxxi.
De appetitione & laudis & gloriæ. car. xxxii.
De fortitudine multiplici. car. xxxiii.
De omnipotentia dei. car. xxxv.
De incorruptibilitate materiæ primæ. car. xxxvi.
De contrarietatis amotione ab anima. car. xxxvii.
De uetustate corruptionis origine. car. xxxviii.
De excellentia sensibiliũ armoniã corpis dissoluẽtis. car. xxxx.
De desiderio humano. carte. xxxxi.
De Argumentatione platonis ex phedone. car. xxxxiii.
De eraclito phisico. car. xxxxiii.
De lactantio firmiano. car. xxxxiii.
De testibus immortalitatem defendentibus. car. xxxxiiii.
De multorum resurrectione. car. xxxxvi.

Liber primus de animæ natura ad Illustrissimum principē Borsium ducem & cætera. Magistri Ioannis ferrariēsis ordinis minorum fœliciter explicit. Secūdus de eius immortalitate fœliciter incipit. Capitulū primū de potestate elloquentię.

Ogitanti mihi & mecūmet aio reputāti meo: priora illa felicia quōdā secula: ī qb9 ueluti nouo quodā sole mūdo exorto: præcelsa hoium īgenia. Cū bonis atque optimis disciplinis: tum maxime eloquētia prædita floruerunt: Angor admodum & hic dolor me coquit: excruciat atq; exulcerat aliquem eloquentiæ gradum: saltem mediocrem mihi non fuisse concessum: ut facilius immortalitatem his persuadere potuissem: qui nihil nisi disertum atque rectorum flosculis cultum audire uolunt. Firmianus aduersum gentes accerime scripturus: se in tantali sōte: aut demosthenis: aut Cicerōis flumie aliq̄tisp labra itinxisse gestibat. hēt ne scio qd latētis oratio: ut uerbis aut copia illustrata potentius in animos audiētiū īfluat atq; demulceat. Q uis enī aut uirtutes extollere ardētius: aut uitia fulmiare attrotius solet q̄ oratorum præclara ingenia: Ab his & laudare benefacta: & detestari facinora: addiscimus: ab his consolari cohartari impellere absterere. Deniq; nescio quis tam ferus: tam inhumanus: tam durus: & ut ita dixerim ex silice natus: ut uerborum sentētiarūq; ornamētis: quæ tanq̄ stellę & faces oronē illustrāt. & admirabilem reddunt: non flectatur. Orpheum quidem poetarum uetustissimū tanta elegātia: tanta dicēdi suauitate: tāta denique uerborum cōcinitate & copia floruisse constat: ut sua facundia audientiū aios ad se rapet. Nam maria stetisse: stagnasse fluenta: arbores flexisse: aperuisse inferorum portas: & quod his oibus longe creditu est difficilius: cerberi in clementiam: sua uerborum neruorūq; suauissima modulatiōe temperasse: atque uicisse: plurimi poetarum prodiderūt. Phisistratus dicendo tm̄ ualuisse traditus est: ut athenienses eius lenocinio uerborum capti: libertati seruitutem præferrent. Atheniēsium princeps ille pericles: cuius in labris sedisse quandam persuadendi diuinitatē: cuius admirabilem eloquētiam tonitribus & fulgoribus græci comici cōpant: liberis athenarum ceruicibus seruitutis iugum imposuit. Egit enim ille urbem: & arbitrio suo uersauit. Et cum aduersus populi uoluntatem loqueretur: iocūda nihil ominus popl'aris uox eius erat. Carneades legationis gratia ab athenienſibus romam missus: audiente galba & catone censoribus maximis tūc oratoribus: orauit de iustitia adeo copiose: atque diserte: ut quiritum pectora ad omne eius offm̄ prosequendum summopere inflammaruerit: Postera die eam quā amplissimis laudibus magnifecerat: contraria disputatione subuertit. Nonne demosthenes eloquentia eschinem Exorem fecit patria. Nonne hogesias cirenicus multis uoluntariæ mortis oppetende cupiditatem: sua facundia ingerebat: Nonne Cicero orans appollonio lachrymas excussit: Nonne Antonius suo uerborum dulcissimo concentu lictores uacuos redire fecit: Nonne sempronia litteris græcis & lactinis docta: quam Salustius in catelina commemorat: erat ei ingenium haud absurdum posse uersus facere: iocum mouere: sermone uti: uel modesto: uel molli uel procaci: prorsus multę faceciæ: multusque lepos inerat: Cuius beneficio Cicero catelinæ in

Firmianus

Phisi ratus pericles

Carneades

Demosthenes

Hogesia

Cleopatra

cendium urbis extinxit. Nõne cleopatra cesarem &. C. Pompei filium &. M. Antonium facundia potiusq̃ forma sibi in amorem iretiuit: & usqueadeo: ut alter eorum omnem aparatum belli bartici: ob eius singularem amorem neglexerit. At qui cleopatrę forma: ut ferũt: ipsa quidem per se non nimium erat efficax ad mentes aspicientium capiendas: nec quia homines p̃nimia admiratione stupescerũt. Verum adeo suauissimi mores: Tanta in loquendo facundia: tam iocundissima conuersatio: ut his rebus adiuta forma: uniuersos riperet: pronunciabat dulcissimo oris sono linguamque suam uelut instr̃m aliquid plurium cordarum. Nõne

Cornelia

corneliæ Scipiõis affricani filiæ multa sæcula post eius mortem extabant epistolæ elegantissimo stilo perscriptę: quarum sapientia rei. P. plurimum usi erant: &

Saphoos

Saphoos poemata. & libri summo honore apud græcos propter singularem facũdiam habiti sunt. Nonne

Aspasia

Aspasia doctissima quidem mulier & eloquentia litterisque pręcellens: Socratem multis de rebus instruxit: Nonne magniloquẽtia platonis qua in phedone usus est ambrachiotem theobrotum inuoluntariam impe

Plato

git mortem. Cunque hos igitur percurro & mihi cylenii munus deesse animaduerto ingenium meum haud his humanitatis studiis a puero tictum: & iniciatũ fuisse merore conficior: ob desideriũ quorũ appet neminem unq̃ peruẽisse ad uirtutum summam iam maturum: nisi qui puer seminario uirtutum generosiore cõcretus aliquid inclitum designasset. Verum hæc unica spes me tenet (nec falso me habet) ut apud ingenuos oratores non habear ludibrio: qm̃ ueritatis illustrãdæ studio magis q̃ eloquentiæ fiducia: hanc ꝓuintiã nauandã suscepi. Quod si illa magna & atrita & accurata & recondita litterarum pericia caruero: sine quo fũdamento nihil altum neque magnificum sibi hedificare quisq̃ potest deo cuius hoc munus est adiuuante: ueritas ipsa simplex & nuda suo lumie clara atque illustris apparebit. Sępe & enim numero oratores maximos a causidicis mediocribus uictos atque superatos fuisse planum est: ꝙ tanta est potentia ueritatis: ut se ipsam q̃uis in rebus exiguis sua claritate defendat. Igitur non mediocri fiducia su-

Quitiliãus

scepta Quintiliani prosequar institutum: permittẽdo uela uentis: & auram soluẽtibus bene precando.

De errore illorum qui uoluptatibus illecebris obnoxii nullam immortalitatis expectationem habent. Capitulum primum.

Epicurus
Dicearchus
Aristippus

Ectatores illecebrarum uoluptatum: tacito mentis cõsensu alterius uitæ statum & commigrationem in insicias eunt. Epicurus quidem & dicearcus & aristippus: ut ad prosequendum eorum disciplinam hoies illicerẽt uoluptatẽ corpis sũmũ bonũ dixerũt. Deũ de hũanis nihil curare nec ira nec gr̃a tangi: inferorũ pœnas nõ eẽ expauescendas: nõ corpibus hoium aias extare docuerũt: Nec solũ hi quorũ uita i pręcipiti sita ẽ: sed ẽt terrestre illud hũanę: imo potius diuinę sapię oraculũ: Salomõ qui diuino spiritu quo afflare solẽt ꝓphetæ & poetæ teste Ennio quos sãctos appellat impletus: nihil aiarũ p̃sẽtiẽs i futurũ. post fœminarũ gregẽ quẽ libidinis explẽdę gr̃a sibi cõuixerat: mulierũ amore captus: imo ifatuatus contempto deo sensu & uitadatore: ipsis fana: edes erexit: aras quoq; i quibus thura adolerẽt: diisq; gentiũ atque simulacris mutis & uanis hostias litarent extrusit. Nec hoc indignum faci-

Salomon

nus satis ad irritandum deum sibi uisũ fuit: nisi se quoq; ydolorum cultu fedasset

ortos piſcationes uenationeſque edificauit: Cantatrices & qui in phidibus & cho ro & oī genere muſicorū ludere ſcirent: iſtituit & ut paucis uniuerſa oblectamēta cōplectar: nō phibuit cor ſuū quin omni uoluptate & uiſus & auditus & guſtus & tactus & odoratus faueretur. Poſtremo cum ad earum rerum exitum oculo rum aciem fixiſſet: & omnia uiciſſitudini atque corruptiōi obnoxia fore animad uertiſſet: fruſtra in his conſequendis inſudaſſe ſe inuitus eſt. Et prorumpens in uerba hæc ait. Dixi in corde meo de filiis hominū: ut probaret eos deus & oſtē deret ſimiles eſſe beſtiis: idcirco unus eſt interitus hominum & iumentorum & equa utriuſque conditio: ſicut moritur hō ſic & illa moriuntur: Similiter ſpirant omnia: & nihil habet homo iumento amplius cuncta ſubiacent uāitati. & oia pgunt ad unum locum: de terra facta ſunt & in terram pariter reuertuntur. Quis nouit ſi ſpiritus adam & filiorum eius aſcendat ſurſum: & ſi ſpiritus iumētorū deſcendat deorſum: & deprehendi nihil eē melius: q̄ lætari hoīem ī opore ſuo & hāc eſſe partem illius. Prodeat niſi quiſpiam miſer abſtenuus & per ſimoniam frugalitatemque magnifaciat: perſuadeatque uulgo pecudum more non eſſe uiuendū. Accipiet epicurum ſalomonem uoluptatis nomine turbā iuitātem. Nemo enim non in uicia pronus eſt. O inſulſum hoīum genus īquiunt. Quid nobis uoluptatū illecebrarum continentia: Quid pudicitia: quid aludis ſpectaculiſque cohibitio: Quid reliquæ uirtutes in quibus ſtoyci optimum hominis ſtatum ponunt præſtabunt: Mors pallida equo pulſat pede: pauperum tabernas regumque turres: Quid fruſtra tantis uigiliis erumnis diſcriminibus in edia conficitis: Nonne paulo ante Salomonem loquentem audiuiſtis: quem emulari nō dedecet. Si un9 igitur eſt interitus hominum & iumentorum nihil ex hac luce migraturis ſupereſt niſi tantummodo cupitis frui uoluptatibus: dum licet: dum facultas adeſt. Quod egre ferens diu non poſſe pultiuorax quidam nebulo famoſus: cuius uſus erat ſe mero atque temeto ingurgitare querebatur naturam carpens: cumque guſtus ſuauitatem tam celeriter atque profunctorie tranſigere animaduerteret: lachrymæ genas rigabant: & uſque adeo: ut parētibus orbus putaret. Cereris bachique ſacratiſſimas edes acceſſit: & humi procumbens: youem ſummum maximumque deorum magno cum honore eſt deprecatus: ne grues aut ciconias pluris q̄ homines faceret: quibus admodum collum breue dediſſet ut uix pauxillulum uoluptatis deguſtare ac ſentire poſſint. deorum equidem numina exoratus: ut cigni aut gruis collum inſtar in longum porrigeret. Ex eadem paleſtra & ſcurra item alius egreſſus eſt: qui ſe accepiſſe a germanis ſuis unguētum dono gloriabatur. cuius ſuauitas tanti erat: ut omnium circunſtantium nares gratiſſimis uaporibus complerentur: diximſeque fertur heus tu. Vnguentum habeo inquit qd̄ mee ſorores ueneres cupidineſque donarunt: quod cum olfacies deos rogabis: totum ut te faciant fabulæ naſum: quaſi uelit innuere odorum fragrantia ad uenerem excitandum plurimum proficere. Sardanapallo opulentiſſimo aſſyriorū regi epicureorum præcæteris placuit diſciplina: Nam cum inter ſcortorum greges conſenuiſſet: mulierum officiis functus lanam & linum in parentibus pellicibus: cæteris operoſius laborabat: ab ipſis quippe colum tenere didicerat ponere ī gremio colatum rotare fuſum ſtamina pollice ducere: & ea omnia exercere: quę ad fęminarum mollitiem ptiere noſcūtur: excepto filiorum geſtatione: Is alterius

Mors pallida equo pulſat pede

Nebulo famoſus conqritur deū collū oblōgū gēibus dediſſe homini uero p breue

Sardanapalus

uitę imemor i busto icidi iussit. Hæc habeo quæ edi: quęq; ex saturata libido hausit. O uirum imo petuleũ oi lachrymarum fonte plangendum qui se solum id habuisse gloriatur: quod famelicis dentibus cõsumpserat. Q uid aliud iquit Aristotiles i bouis: nõ regis sepulchro inscriberes, hæc se hĩe mortuum dicit: quæ ne uiuus quidẽ diutius habebat q̃ fruebat. Xerses rex quondam potentissimus: pressisq; manibus uentri & pabulo inseruire sũmopere curauit. Is quidẽ refertus omnibus fortunæ bonis: nõ equitatu ingenti: non pedestribus copiis: nõ nauiũ multitudine: non infinito pondere auri: argentiq;: non iuuentute delecta: nõ aureo lecto: textili stragulo magnificis operibus picto: nõ uestiũ pulchritudine: gẽmis fulgentibus: auroq; celato composita. nõ epularũ uarietate contentus. tandẽ primũ proposuit qui nouam uoluptatẽ comperisset: qua postea minime fuit contentus. Nunq̃ enim finẽ inueniet libido. Placuit apprime priorũ sententia. M. Antonio qui semper aleatores: scorta: ebriosq; uersabatur die uino lustrisq; confectus edormiebat. crapulam quam noctu per lasciuiã ingurgitauerat in mimorũ nuptiis & ridiculorum spectaculis euomebat. Ferunt illum in hippie mimi nuptiis cenatũ tantum uini per uniuersamq; noctem hausisse: ut sibi post tridie incontionem uocato necesse fuerit in conspectu populi romãi euomere: quodam ex amicis togam subiciente: per lucos anniumq; ripas prandia sumptuosa parabat. Tandẽ captus amore cleopatre infelicissime uitam finiuit. Sed cum corporis uoluptates: non solum gulam: sed & libidinem suis aculeis stimulent: operepreciumerit eas ciere personas: quibus semper cariora omnia: q̃ decus atq; pudicitia fuere. Occurrit nobis in primis ut uiros obmittam: quorum tanta copia fuit: ut si eos plene percurrere atq; exequi uellem: neq; modum: neq; finem reperiret oratio. Semiramis nini coniunx & nini mater: quæ omni pudore percalcato: ut suæ libidinis ardorem quo estuabat extingueret. filium ad rem agendum cum ea admodum solicitabat: quam propriis manibus uiolauit atque interemit. Nonne sempronia genere & forma prestans: sępius petebat uiros: q̃ a uiris ipsa peteretur. Nonne messalina tanto ardoris incendio estuabat: ut relicto imperiali solio scortum publicũ fieret: ut iquit satyrus: Respice riuales diuorum Claudius audi: Q uę tulerit: dormire uirum cum senserat uxor. Ausa palatino tegentem præferre cubili. Sumere nocturnos meretrix angusta cucullos. Liquebat comite ancilla nõ amplius una. Et nigrum flauo crinem abscondente galero. Intrauit calidum ueteri centone lupanar: Et cellam uacuam atque suam tunc nuda papillis. Ostenditque tuum generose britãnice uentrem: Excepit blanda itrantes atque era poposcit. Mox leno ne suas iam dimittente puellas. Tristis abiit & quod potuit tamẽ ultima cellam: Clausit adhuc ardẽs rigide tentigine uulue. Et lassata uiris nec dum saciata recessit. Nonne Iulia Augusti Filia eodem laborabat morbo: quã cum interrogassent nonnulli: quibus sua flagiciosa & impudica uita nota erat: quamobrem filios per omnia parenti coniugi similes generaret: ipsam respondisse aiunt: Nũq̃ duco nautam nisi naui plena. Innuo tãti condã apud ueterũ amentia libido fuit: ut meretricum statuas. in deorum delubris colendas dedicarent: atque in dearum numero relatas fuisse ac diuinos honores promeritas impie crediderunt. Nunquid prisci uenerem coluerunt: & ipsam primam meretricem fuisse docent gentium historiæ. Artem meretriciam ipsa instituit: auctor mulierum in strupro fuit: uti uulgo

Aristotiles

Xerses

Nunq̃ finẽ Inueni libido

Semiramis

sempronia

Messalina

Iuuenalis

Iulia augusti filia

corpore quæstus facerent. Quod id circo imperauit: ne sola præter alias mulieres impudica & uirorum appetens uideretur: Non quid athenienses uiri omni orbi illustres: hoc errore fedati fuerunt: Nam cum lena scortum nobilissimum tyrannum necasset quia nefas erat simulacrum meretricis constitui i templo animalis effigiem loco eius posuerunt; Nonne romani omni sachrilegio referti laurentię que propter uulgati corporis uilitatem lupa inter pastores est nuncupata: Lupe simulacrum duobus admodum paruulis expositis: lac prebentis in templo consecrarunt: Nonne flora quæ cum magnas opes ex corporis sui quæstu acqsiuisset: populū Ro. sibi scripsit heredē: censūqꝫ suū reliquit. cuius ex ānuo fenore suus natalis dies celebraretur: ludos in memoriā meretricis cum omni lasciuia celebrandos instituerunt. Quod q̄ sit alienum a recto uiuendi modo mox pandere curabimus: hi denique omnes qui se aut libidinum ceno: aut epularū uoracitate: aut uniuersis aliis corporis oblectamentis nimio cultu indulxerunt tantummodo p̄ sentē sentiūt uitam: nihil ipsis honestatis modestię temperantię reliquarumque uirtutū ad bene beateque uiuendi profuturum. Nempe si cēsuram diuinā putassent & animi ob demerita pœnas credidissent: quas & poetę in suis carminibus & phi docuerunt: profecto auero uiuiendi instituto nūq̄ tantū aduersi fuissēt: sed cū animorum iteritum sperarent seque quottidie perniciter migraturos animaduerterent: neminem quoque ab inferis redisse: p rostrigato omni uero cultu gulę atque luxurię se dediderunt: aduersum quos ingens disceptatio struitur: quam ut ualebo dissoluere summis uiribus conabor.

Lena

Laurencia

Flora

Viuēdum

Quorum animi cultus & uoluptatum illecebrarum perfecta abdicatio imortalitatis animarum sunt euidentissima signa. Capi. ii.

Anti condā fuit & gulę & luxurię continētia apud ingēuos atque illustres uiros: quorum uita equissimis sanctissimisque institutis prædita per omne euū celebrat: ut spretis epularū sumptibus atque luxu: aqua & poléta uitā eorū aduersū iediā tuerēt: Nō erat illis cib9: neqꝫ potus ad uoluptatē: sed ad naturę presidiū: Erāt q̄ppe continentię admodū dediti maiores nostri: ut frequētior apud eos pultis usus q̄ panis eēt. Socratē ut aulus gelius refert: i cibo potuqꝫ cōtinētię tātæ fuisse: ut omia uitæ suæ tēpora ualitudie inoffēsa uixerit. Persarū a xenofōte uitus exponitur: quos negat ad panē adhibere quicq̄ præter nasturciū. Anacharsis scita parsimōia plurimū ē delectatus: cuius uitus apd Ciceronē bellissime cāit. Natura & eni paruo cultu minimisqꝫ rebus cōtēta ē: ut ellegātissime docet Ouidius. At uetus illa etas cui secimus aurea nomē: Fetib9 arboreis: & quas humus educat herbis. Fortūata fuit: nec polluit ora cruore. Si. n. naturę primeua istituta cōspiciāt teuissimis admodū gulę irritamētis idulgebāt. qui uero ad hoium opinionē sectādā se dediderāt: nec cresii opes: Nec darii diuitię: nec xersis apparatus satis fuissent ad subministrādū gulę aut luxurię pabulū. Augustū legimus pisticulis minutis recenti caseo cōpresso p cibo: atqꝫ uino limphatissimo pro potu cōtētū fuisse: Et p corporis ualitudine tuēda semel i ebdomada ieiunasse. Didicerat eni q bonę ualitudinis quasi quędā mater erat frugalitas: luxuriosis epulis inimica & aliena nimię uini abundatię & ab imoderato ueneris usu aduersa. Spartanorū ciuitas seuerissimi lycurgi istitutis obtēpans a cōtēplatione asię suorū ciuiū oculos retraxit: ne illecebris eius ca-

anacharsis

Natura p uo cultu minimisqꝫ rebus cōtē ta est.

Ouidius

Augustus

pti ad delicacius uitæ genus prolabarentur. Audierāt enim inde licentiā & ī mo-
dicos sumptus & omnia nō neccessaria uoluptatis genera fluxisse: Ciuitates quæ
dā uniuersę more doctę parsimonia delectantur: Atq; hoc nō ex hominū more so
lum sed ēt ex bestiis intelligi potest: quæ ut quicquid obiectum est quō a natura
nō sit alienū eo contente nō querūt amplius quod darius ostendit in fuga lassus
itineris labore ac hostium terrore ne circumuētus capetur. Siciēs admodū aquā
cenosam ex cadaueribusque inquinatam bibit: negauitq; nūq̄ se bibisse iocūdius
qm̄ nūq̄ siciens biberat: Nec esuriens ptholomeus gracius quicq̄ ederat: qui cum
egiptū lustraret. Confectus in edia cibarius panis datus est. quo nihil sibi uisum
est iocundius. Non enim contentius ambulare ac ambulanda famem obsono-
re ut melius cenaret oportebat: ut Socrates: aut lotis manibus secundas mensas
expettere: ut Ionas. sed urgente necessitate satis ē pane atro famelicos dentes ex
saturare. Eneruat si quidē ai uires īmoderatus uini aut cibi usus corporis ualitudi
ni officit: Varios morbos inducit: & tādē ī iteritū hoiem obtrudit. Nec satis ad
bene beateque uiuendum hæc parsimonia esset: nisi quoque & genitalibus mem
bris pudicitiæ atque continentiæ tegmētū adibuissent. Hac mirabili: & præcipua
uirtute obmitto īumerabiles alias. Floruit ille scipio sue labētis. R. P. ualidissimū
ꝓpugnaculū. qui suæ ætatis anno. xxiiii. nato ex senatus decreto procōsul ad ispa
nias subigendas creatus. Primo carthaginē nouā: ubi hannibalis pœnarūq; mili-
tum bellorū nerui oēs erant. hispanorū quoq; obsides. Itē mago hannibalis ger-
manū quē captiuū consul romam deferri iusserat erat uiribus cepit. Inobsidibus
aūt inuēta fuit puella ingenti decore atque uenustate præcellēs quam potiri iure
belli modestissimus imperator poterat. Iussit ut copiā auri pro eius redemptione
parētes afferrent qua allata: illico ad eius pedes poni īpauit. Spōsū quoq; eleganti
bus iocis & urbanitatibus affatur. Tuā hāc pudicissimā atq; uiro īcognitā spōsam
accipe. aurū hoc doctis augumētum esse uolo. Q ua continentia ac munificentia
indibilis obligatus celtiberorū aios romanis aplicando meritis eius debitā grām
retulit. Simile fuit ī Alexādro macedonū rege īcōtinētissimo: qui cū eximię pul
chritudinis uirginē captiuā quæ finitimæ gētis pricipi despōsata fuerat accepisset
sūma abstinētia ita pepercisse: ut illam aspexerit quidē quā mox ad sponsum re-
misit: ut hoc p̄claro facinore illorū mentes facile in beniuolentiam conuertere. O
etatē illā fęlicissimam oibusque seculis mirabili stupore admirandā: In q̄ plus sa
tis sūmi īpatoris ad ꝓsternēdū domādūq; barbarorū īmāitatē. Vnicū cōtinētię ex
tremū profuit: q̄ ueteranorū militū phalāges. Q uis prorsus tātos bellorum ac ui
ctoriarū triūphatores amplissimis laudibus non ꝓsequeretur. Q uippe qui iuue
nes & uictores uirginibus decoris & auro abstinuerunt. Diuū Augustū cōtinē-
tiæ præcipue fuisse tradūt: Nā bello asperimo deuicto atq; subacto Antonio: sum
ma despatiōe actus ferro ultro incubuit: atque semianimus adhuc paululum pal
pitans ad cleopatrā ꝓductus mox uixit. Cleopatra: ut cæsarē ad se illiceret: ut An
tonium &. C. cesarem suis blandiciis ac egregio cultu fecerat: instar: Veneris or-
nata: sperans nihil mali passuram ad Cæsarem uenit: quā ut prospexit se inter pu-
dicitię fines coartans in eius oblectabilem prospectum minime animum suum
flexit. Cleopatra uero: ut fortūę dignos successus sibi amplius fauere nō animad
uertit. Eodem sepulchro quo antōius iacebat exāimis se collocauit: duobus aspi

Darius

ptholomeus

Eneruat ai uires īmoderatus uini aut cibi usus & cætera de pudicitia.

Scipio

Cleopatra

dibus prius suis ī anulis adhibitis: quorum letali ueneno extincta fuit. Horum igitur exemplo ex aio corporis uoluptates delere debemus: ne templū hoc nō artificis industria elaboratum: sed diuina uirtute creatū aliqua obscenitate uiolet. Eos maxime decet qui ī excelso uitam agunt: & amplissimo imperio sunt nati si maiorum suorum fines lacius propagare: aut iam propagatos in pace & ocio tuerī uolunt. Nonne troy condam totius asię regnum potentissimum ob helenę menelai uxoris raptū: diruptum: atq; prostratum iacet. Nōne ob libidinis ardorē atque promiscuum uirorum: mulierūq; luxuriæ abusum: diluuium perdidit omnē aiam uiuentē (pauculis exceptis) quos diuina prouidentia ad restaurandū sobolē animātiū oium conseruauit. Nonne filii iacob ob stuprū quod dinæ eorum sorori sichen intullerat: omnes illius loci gladio extinxerūt. Simile fecit absolon germano suo Amon eo q; thamar sororem suā uenustam deflorauerat. Nonne propter abusum uxoris leuitę: beniamin tribus in ore gladii corruit. Item ob immoderatum libidinis ardorem quo flagrabat populus iudeorum: Nonne finees principē una cū scorto zelo succensus: pugione confodit: Et principes quos p turmas illi populo: ut præessent constituerat Moyses: crucibus ut dignas pœnas pēderent affixi fuerunt. Ad gulam instar obliuiosi uiatoris sero redeo. Nonne Eua gula totū hūanū gēus pdidit. Nōne ebrietate uictus: seruitutē iduxit. Loth filias duas mero estuans cognouit: Esau uoracitate subactus lētis ob edulium iure primogeniture cessit. Amon occisus. ppls iudeorū gula quasi omnis extinctus. holofernes bachatus caput amisit. filiis iob edentibus & bibentibus repentinus interitus absorbuit. Id circo hæc non hoium sed mutorum aiantiū uita phis ipsis quibus componendi mores uetustas maximam indulgentiam tribuit: optimo iure displicuit: præsertim Archite tarentio: summi uiri: aqua oē scelus emanare atque profluere ratus est propterea eius dicta recensere probe factum erit. istuc ipsum Cicero noster egit ī mediū adducenda censeo. Accipite optimi adoloscentes uetere orationem architē magni in primis & præclari uiri quæ mihi tradita est cum essem adolescens tarenti cum. Q. maximo nullam capitaliorem pestem q̄ uoluptatem corporis hominibus dicebat a natura datam: Cuius uoluptatis auidæ libidines temere: & effrenate: ad potiundum incitarent hinc patriæ proditionē: hinc rerum. p. euersiōes: hīc cū hostibus clādestina colloquia nasci dicebat: nullū denique scelus: nullum malū facinus eē: ad quod suscipiēdū: non libido uoluptatis impelleret. Stupra uero & adulteria: & oē tale flagitium nullis aliis illecebris ī citari nisi uoluptatibus. Propterea sophocles iam etate confectus: cuidam querenti an rebus uenereis uteretur: respondit dic meliora inquit: ego uero istinc libenter sicut a dño agresti ac furioso profugi: Et athenienſium princeps pericles cum tragediarum scriptorem sophocleam in prætura collegam haberet & puerī ingenui prætereuntis formam impensioribus uerbis laudasset: intemperantiam eius increpans dixit: Prætori non solum manus a pecunie lucro: sed etiam oculos a libidinoso aspectu continentes esse debere: Quod democritū fecisse. A. gellius est auctor: Nam luminibus oculorum ultro se priuauit: quoniam existimaret cogitationes cōmentationesque animi sui: in contemplandis naturæ rationibus uegetiores & exactiores fore. si eas uidendi illecebris & oculorum impedimentis liberasset. Nec putandum est hos ingenuos atque illustres uiros: spretis uoluptati

Absolon

Archita tarētinus

Cicero

Sophocles

pericles

bus: quibus palpamur atque demulcemur: uirtutes excoluisse nisi eorum menti bus insederet q̃ exactis laboribus quos in uirtutibus capiẽdis sustinemus. Est. n. uia difficilis & cliuosa spinis herentibus aspera: & saxis extantibus impedita ut cũ summo labore ac pedum trita uix gradi possit: Quam difficultatem meminit he siodus poeta dicens. Tota simꝶ facili uicia ipsa sumere captu. Concessum est: bre uis est uia quæ ducit ad illam. Qum semper nobis uicinia cubiliã mergunt: Est ad eam longus rectusque per ardua callis. Isper & in primis: ubi in alta cacumina uentum est. Mollis adest: quæ uisa fuit durissima quondam: ĩmortalitatis donum consequi facillime poterant quam ut prosequerentur. nudi exangues se se pericu lis omnibus obiectassent pulcrumque in armis mori illustrissimum putassent.

Hesiodus.

Eustrachio

Eustrachius cõmentator insignis cum in uirtutibus uendicãdis asperimos labo res cerneret: in p̃ceptis aũt maximos fructus: & solidas atque incorruptas uolu ptates triplex præmium sibi ascribendum fore arbitratus est honor quippe qui te ste Aristotile est exibitio reuerẽtiæ in testimonium uirtutis. Laus secũdo uirtuti p̃cõmodissime cõgruit. Sane felicitate phi his duobus coniunxere præcipue pla to uidebat nempe moratis & optime institutis personis: hac in luce omni bono: & quiete: & ocio ultro caruisse solum ut uirtutibus se mãciparent: quibus tandẽ ob uirtutum merita præmium aliquod tantis laboribus: uigiliis: calamitatibus: condignum consequerentur: Sed cum in hac mortalium uita nihil sit maius: ni hil uirtute præstabilius: cuius fructus carere decet minime. Consequens est ut quãdoq; ipsa aiam nãciscatur: nõ in hac angustiarum calamitatũq; ualle. ut oi lu ce clarior insinuat experientia. Erit igitur alius locus: alia item uia: alia deniq; ui ta pluris longe q̃ sit ista: quam oppido expetimus: Hoc argumẽto p̃o coactus est animorũ eternitatẽ credere: atque uiribus cunctis persuadere. Superest tantũmo do obiectis respondere: ne querentibus ueritatem aditum obstruant: aut iugi la bore partam officiant. Nec epicuro respondendũ duco: quẽ semper corporis uo luptatẽ tuẽtẽ: nihilq; aliud q̃ uentri & ueneri seruientem: nemini dubium est ho minẽ non fuisse. Sic eni uixit, ut nihil inter eum pecudemq; distaret: nisi unũ q̃ loquebatur. Quod si asino aut sui aut cani facultas loquendi tribuatur: querasq; ab eis quid sibi uelint cum fœminas tam rabide consectantur: ut uix diuelli que ant: cibos etiam potumque negligunt: Cure autem alios mares uiolenter abigãt aut ne uicti quidem absistant: sed a forcioribus sæpe contriti eo magis insectent: Cur nec imbres nec frigora pertimescant: laborem non suscipiant: periculum nõ recusent. Quid aliud respondebunt nisi summum bonum esse corporis uoluptatem: eam se appetere: ut afficiantur suauissimis sensibus: eosque esse tanti: ut asequendorum cã: nec laborem sibi ullum: nec uulnera: nec mortem ipsam recusan dam putent. O Epicure hominum uanissime: non cernis te quottidie perniciter migrare: donec ad illud extremum uentum est: Vnde iam regredi non licet tunc subito cum omni sua pulchritudie mundi ornatus præcinditur: ut non ante quis fraudem & mundi pedicas prospicere possit q̃ præcipitatus in altitudinem cadat. O diem illam atram & funestam omnique sacrilegio plenam: in qua falsus usque adeo serpsit Amor: ut falsa pre ueris fascinatis oculis atque egris mentibus propi nares: & quidem sic ut mirabili caliditate (uoluptate eneruati) ultro se eãt perdi tos. Quisquis igitur presentiũ bonorum specie captus & in his consequendis ac

Quid sit honor.

Epicurus. Non cerni mus nos quotidie p niciter mi grare

fruendis occupatus nõ preuiderit ea quæ post mortem secutura sunt seque adeo auerterit: is uero ad inferos deiectus i eternam damnabitur pœnã: qua tu ipse ore uenefico atque spurcissimo tollis: ac omnio negas: sed te inuicto atque repugnãti cogeris credere dum furie scelerum ultrices te diris atque inexcogitatis afficiẽt cruciatibus. Nunc ad Salamonem properanter redeo: quippe qui sua sententia multos relicto imo spreto diuino cultu in hunc epicuri patentem errorẽ impegit quem si ut par est intellexerimus: deuios ad ueram piam sanctissimamque religionem reducemus. Egregorius uir sane in diuinis scripturis singularis prestantię per uocabuli interpretationem omnem errorem aperit: atque in terram elidit. Ecclesiastes enim idem sonat quod concionator. est aũt cõtio teste Festo conuentus: non tamẽ alium q̃ eum qui a magrãtu uel a sacerdote publico per præconem cõuocatur. In contione uero sunt multorum sñie inter se dissidentium. nũc Artifices: nunc plebs: nunc iurisconsulti loquũtur: instar tragediarum: in quibus nunc una: nunc alia: nunc chorus: nunc populus queritur. Sic salamõ eo i libro: nunc sapientum agit causam: nunc uulgi leuitatem iducit: igitur uerba superius allegata nõ fuerunt salomonis: ut in calce operis ostendit: ubi & spiritum ad deũ qui fecit illum rediturum dixit: & iudicium futurum in quo omnia errata emendabuntur: sed in docte plebis: tantummodo intellectum: attollentis pro quãto sẽsus subministrant: quod est obtusi animi officium.

Gregorius

Festus

Quid sit cõtio

Salamon

Q uorum imago trinitatis menti rationali impressa est sufficiens persuasio immortalitatis animæ rationalis cap. iii.

I opifices rerumque institores: eorũ merces: ut a cæteris discernantur furuo fuluoque: alioq; colore figurant. Q uãto magis diuia sapia rebus omnibus creatis: uel trinitatis sanctissime similitudiem impsit uel uestigiũ: ut essent diuinę uirtutis temporariũ monumẽtũ hoibus uero q̃ cæteris pstare debebãt: ymaginis suæ formã atque splendidissimum trinitatis: unitatisque simulacrũ ididit: ut eternitatis suæ testimoniũ existant. Nã cũ prisci illi mortalibus diuinitatẽ: daturi essent simulacra auro: & ebore: & marmore efingebant: ut innuerẽt deos illos: quos ciuitates augendę uirtutis grã constituerant: similes illis fuisse: a quibus ediculę & statuę & delubra cõsecrata fuerũt: Idcirco ex luto aut terrestri elemẽto qd̃ corruptibilitati fragilitatique obnoxiũ est: effecta sunt: ut mentibus nostris insedeat illos & hoies & mortales fuisse: Nã quo libẽtius reip. causa periculum adiret optimus quisq; uirorũ fortiũ memoriã honore deorũ imortaliũ consecratã: ob eã. n. ipam causã. Eritheus athenis filięq; eius i numero deorũ sũt. Sic romæ Q uirinus Alabãdenses Alabãdũ colũt a quo ẽ urbs illa cõdita. Sensit hoc idẽ pythagoras: cũ uersibus aureis dicat: Corpore deposito cũ liber ad ethera pges: Euades hoium factus deus etheris almi: Sũmi ãt atq; imortalis dei simulacrũ & tẽplũ: unũ atq; icorruptibile: ac imortale esse oportet: quod ad hois mẽtẽ refferre decet. Cæterũ cũ gentilium lre diuinis in plerisque rebus aduersari soleant. Q ueritur a quo primo simulacra gẽtium coli atq; uenerari ceperint. quæ ex hac re lectitãdo compi his cõmẽtariis iseram. Didimus in libris pyndarice ait Milesiũ cretẽsiũ regẽ: primũ diis sacrificasse ac ritus nouos sacrorũ põpas itroduxisse. Hystorici nõ nulli youẽ tẽstãt: is postq̃ rerũ potitus ẽ iperio: i tãtã uenisse isolẽtiã: ut ipse sibi fana multis i locis cõstitue

Eritheus

Quirinus

pythagoras

Didimus

rit. Nã cũ terras circũiret: maria nauigaret ĩ quãcũq; regionẽ uenerat: reges prici pesue ppl'orũ hospitio sibi & ãicitia copulabat: Et cũ a quocũq; digrederet: iube bat sibi fanũ creari hospitis ac sui noĩe: quasi ut posset amicitię ac federis memoria cõseruari. sic cõstituta sũt tẽpla youi athaburio youi libriãdio quos & hospites & bello socios habuit. itẽ ioui laprio. Ioui molioni. Ioui cassio. & quæ sũt ĩ eũdẽ mo dũ q; ille astutissime excogitauit. ut & sibi honorẽ diuinũ & hospitibus suis ppe tuũ nomẽ acqreret cũ religiõe cõiũctũ. gaudebãt ergo illi & hic ipio eius libenter obsequebãt: & nois sui gra: ritus ãnuos & festa celebrabãt. Simile quoddã ĩ sici lia fecit eneas cũ cũdite urbi Acceste hospitis nomẽ iposuerit. Diui dactores quo rum nomina me fugiunt minime a Nino repetunt hystorias. Is cum patrem suũ summa beniuolẽtia & charitate (ut par erat) complecteretur. obtigit ut cõfectus etate: euita migraret: Cumque parentis desideriũ nullo pacto pati quiret: quẽ ui uum corã hre nõ poterat: saltẽ in eius simulacro quod celari iusserat: prospectus oblectaretur: & ut uehementiam amoris erga genitorem paucis admodũ putassẽt uulgo panderet ac eũ ad honores debitos deferendos parenti alliceret: perpetua lege sanxit: ut quicũq; genitoris statuã fugitando perisset saluus atq; innoxius ab oi noxa haberetur. Q uo fit ut pauco temporis iteriecto ne tantis acceptis benefi ciis ingratus ppl'us uideret: Cũ pcipua pietate atq; religiõe coli cepit licabat ho stias cruentas: thure debitos honores exsoluebat: & sic impietas cepit sensim ado lere: & usque adeo: ut totã oppleuerit terrã: siue igitur a milesio ut didimus tradit: colendorũ deorum ritus affluxerit: siue ab ipso youe: siue a Nino: hæc oium sum ma hic cardo est: simulacra hæc ideo: ere: auro: ebore: marmore celata sunt: quia mortuorũ imagines erant: propterea mortuis similia. Dei aũt uiuentis simulacrũ eius eternã atq; incorruptibilem maiestatẽ repsentans: Viuũ atq; icorruptum es se oportet: alioquin eternũ a temporali: spirituale a corporeo: imortale a mortali representaretur: quod esse non potest. Si enim a similitudine simulacrum nomẽ accepit: qui possunt ista simulacra deo similia iudicari: quæ nec sentiunt nec mo uẽtur nec itelligũt. Itaq; ergo simulacrũ dei in pcordiis locatũ: nõ illud ẽ qd digi tis hois ex lapide: aut ex ere: aliaue materia fabricat: sed ipse hõ qui sẽtit: qui mo uet: qui itelligit. Erit igit aia uerũ dei simulacrũ. & qm uiuit ĩ eternũ deus: nũq & eius simulacrũ excidet a uita. Q d aũt uita carere nequit: illud sempiternũ & im mortale est: igitur aia imortalis est: quia & uiuentis imago est: nũq a uita uacans.

Ninus

Q uod diuina iustitia uirtutũ omnium decus & ornamentum animam ratio nalem interire non sinit.

Vãto splendidior q̃ cætera sidera fulget Lucifer: & q̃to q̃ lucifer aurea phebe: tanto iustitia oibus uirtutibus est præstãtior: Nã Aristoteles eius admirabilẽ decorẽ suapte extollere cupiens: idẽ (aliis tamẽ uer bis) dixit quã & si (hoium opinatiõe uera sẽtiẽtiom) quẽq̃ habere decet: Tũ maxie eos qui. R. p. presunt. Propterea philos sciẽs ita eẽ debere ad tuendã. Rẽp. in exordio sui opis ita primordia posuit dicẽs: diligite iu stitiã q̃ iudicatis terrã ueluti istructura materiali: Nã domus tota ex rudimẽtis pẽ det. sic omnis pricipatus. sic omnis uiuendi rectus modus: ex iustitia pficiscitur. Hæc oẽs uirtutes cõplectitur: tñ duę sũt eius ptes pricipales: ut iqt Firmiãus. quę ab illa diuelli separiq; nõ possũt. Pietas & eqtas. his. n. duob9 fõtibus tota iustitia

Firmianus pietas & eqtas a iustina separi non posunt.

constat. Hac regna consistunt: & urbes fouentur. Hæc unicuiq; ius suum reddit. Hæc mores hominum peperit. Hæc arma ciuilia barbarorumq; immanitatem pacat. Hæc homicidia: Sacrilegia omnia deniq; scelera dissipat atq; fonditus euertit.

Quãtis sint iustitiæ fructus Ciprianus oium christianorũ elloquẽtissimus egregie demõstrat dicẽs. iustitia regis ẽ pax populorũ: Tutamẽ priæ imunitas plebis: munimentũ gẽtis: Cura lãguidorũ: gaudiũ hoium: tempies aeris: serẽitas maris: terræ fecunditas: Solatiũ paupum: hereditas filiorũ: & sibimetipsi spes futuræ beatitudinis. Idcirco: si reges: Si impatores: qbus fouẽdi orbis imperiũ facultas data est: pacis dulcedine frui uelint: mucronem iustitiæ aduersum noxios uibrent: ut crudeli animaduersatione sic impios terrore conterrant: quo insolẽtia posita: discãt bonos nõ lædere: ne sua funestis rapinis usurpare. Laudat poeta nobilis Saturnũ: cuius optio iustissimoq; impio pace gaudebat laciũ. Primus ab ethereo: Is inqt uenit saturnus olipo. Arma iouis fugiens: & regnis exul ademptis. Is genus indocile ac disparsum montibus altis: Composuit legesque dedit: laciumque uocari: Maluit his quoniam latuisset tutus in oris. Aureaque ut perhybent illo sub rege fuere: secula: Sic placida populos in pace regebat. Semota enim ab urbibus iustitia: quid aliud censes: nisi publica latrocinia: tandiu lacedemonorum Athenienseumque imperium uiguit q̃ diu iustitia atque equitate floruit. Quibus nam rebus romani orbis imperium propagarũt: nõne iustitia & equitate. Quibus auctũ atq; in sublimi constitutum labefactarunt: nõne iniustitia & in equitate: Idcirco p̃clare cecinit poeta. Roma uetus ueteres dum te rexere quirites: Nec bõus immunis: nec malus ullus erat. Patribus extinctis surrexit praua iuuentus: Quorum consiliis ipsa prostrata ruis: Temistocles quippe cum xersis subductam classem offendisset: & eã clam succẽdere posset: is a contione uirum sibi dari cui archanũ. R. q;. P. frugi aperiret impetrauit. Aristides datus ẽ: iis ubi cognouit classem illum lacedemoniorum quæ tota apud githeum subducta erat: uelle incẽdere: ut ea exusta atq; penitus cõsumpta maris dominatio ipsis cederet: Retulit ciuibus temistoclis utile consilium euestigio contra ab incœpto desistere iussit: quoniam q; equum non uidebatur: non expedire quidem clamauit. Simile fecit Fabricius romanorum imperator. Nam cum pirrhus rex in terra italia esset & unam atque alteram pugnã prospere pugnasset. Satisque augerentur romani & pleraque italiæ oppida ad regẽ desciuissent tũ ambrachiẽsis qspiã timochares regis pirrhi amicus: ad. C. Fabriciũ cõsulem furtim uenit ac p̃mium petiuit: ut si de præmio conuenirent: curaret regẽ ueneno necare. Senatus ad Regem legatos misit: ut regem monerent: uti circonspectius ageret: atq; a ꝓximorum isidiis salutẽ tutaret. Timebãt uiri illi omni uirtute & gloria prædiri: ne quid eiusmodi si accidisset: ipsorũ consilio ciuitates putarent factum: & pirrhum quem ab eorum ceruicibus armis propulsare nequibant: scelere circumuentũ superasse. Crassus. G. Carbonis inimicissimi scrinium eius a seruo allatum ad se complura continẽs: quibus facile opprimi posset: ut erat signatum cum seruo cathenato ad eũ remisit. Florebat ea tempestate iustitia: Colebatur uirtus: imperium tunc maxime auctum est: ubi ea defuit: ex iustissimo intolerabile factum est. Et si uelimus ab ortu urbis repettere quas uarietates sit passa romana respubli. inueniemus dominante iustitia & equitate: nulla magis bonis floruisse: uel ipsa pedibus conculcata malis nulla magis laborasse. Et

Ciprianus

Iustitiæ fructus

poeta

poeta

Temistocles

Sic faceret modernio res

ut a Romulo incipiam uero patre ac parēte. R.P. quæ illius fœlicitas fuit: qui fundauit constituit roborauitque remp. atque unus omnium cōditorum perfectam urbem reliquit. Viguit igitur usque ad Tarquini superbi tempora: sed passa tempestate de moribus regiis: non sine graui exicio de semet ulta est. Adoleuit deinde usq; ad tēpora gallicani belli: sed quasi quodam mersa naufragio capta: præter arcem urbis: plus prope mali sensit: q̄ tumebat boni: Reddidit se inde in integrum sedēs usq; quo grauata est punicis bellis ac terrore pirrhi: ut mortalitatis mala precordiorū tumore sentiret. Creuit deinde uicta cartagine transmaria missis imperiis: sed socialibus affecta discordiis extenuato fœlicitatis sensu: usque ad augustum bellis ciuilibus affecta consenuit. Per Augustū deinde reparata: si reparata dici potest (libertate deposita) tum cumq; etiam & domi tristis fuit apud exteras gētes efloruit. Passa deinceps tot nerōes: per Vespesianum extulit caput. Nec omnino Titi felicitate letata: domiciani uulnerata immanitate. Per Neruam atque traianum usq; ad marcum solito melior comodi uecordia & crudelitate lacerata est. Nihil post hæc præter seueri diligentiam usque ad Alexandrum minime sensit bonum. Lōgum esset quæ secuntur uniuersa cōnectere. Vti enim principe Valeriano nō potuit: & per Gallienum per annos. xx. passa est. Inuidit claudio lōginquitatē imperii amās: uarietatum prope & semper inimica fortuna iustitiæ. Sic enim Aurelianus occisus est. Sic Tacitus assumptus: sic probus cesus: ut appareat nihil tam gratum esse fortunæ q̄ ea quæ in publicis actibus euentuum uarietate utuntur. Nunc uero lacerata solo menibus equatis: ut uix tantæ urbis quæ condam suæ magnitudinis laborabat fastidio murorum supersint uestigia: iacet qd utiq; non esset si reges primo: aut consules: aut imperatores omnes: zalencum locrensium institutorem: aut charunde tirii rigorem: aut catonis grauitatem emulati fuissent. Igitur ut ad institutum redeam. Iustitia cum sit omnium uirtutum fons & origo: ipsa summum & infinitum bonum carere omnino est impie. Detracta enim adeo iustitia: quid aliud huic seculo superest: nisi quedam peccandi indulgentia: Nihil quoq; discriminis iter bonos & malos esset. Et utrumue aristidis sit: an fallaris: cato an catelina. Est enim in eo non per partitionem sed per essentiam: ut (teste aurelio) sit eo deus quo iustus: nā sicut omnibus unicum suum lumen equaliter diuidit emittit oibus fontes: alimoniam impartitur quietem somni dulcissimam tribuit: sic omnibus iustitiam uirtutesq; largitur: ut in ipso tota: in nobis uero exigua admodum pars de toto sit: cuius officium in eo maxime uersari solet. Omitto legalem iustitiam quæ Aristotilis arbitrio est omnis uirtus: sed de comutatiua aut distributiua nobis loquēdum est institutio: quo reddatur unicuiq; quod sibi debetur & conuenit. Fuerunt nonnulli paternis institutis ac etiam diuinis bene compositi: morati: pietate: ĩsignes: religione cōspicui: caritate feruidi: fide præcipui: quibus in hac mortalium uita lāguores: orbitates: repētinæ clades: calamitates & omnia amara atque aduersa euenere. Fuerunt & alii ex aduerso paternis ac diuinis institutis incompositi minime morati sine pietate religioneque: & sine fide omni crudelitate feruidi quos nulla usque adeo angustia uexauit: nullus fortunæ uiolentus impetus commouit: nullum denique lætale uulnus a diuino cultu disiunxit atque separauit. Si igitur tanti est diuina iusticia: ut nemo eius iudicium: nec uiuus nec mortuus possit effugere: immo & potestatem habet uiuos præcipitare de summo: & mortuos

eternis afficere cruciatibus. Consequens est ut bonis quandoque bona & iniquis mala rependat quod cum in hac uita minime fieri conspiciamus: immo plerunque bonis aduersa & malis fœlicia. Erit cogente ratione alius status animorum: alia uita immortalis & præmii & supplicii susceptiua: quā Socrates credidit qui duplicē animorum cursum e uita excedentiū in gymnasiis publice docuit: quoniam fas nō erat: eum qui sceleratus ī uita fœliciter fuerat: effugere qd merebatur: aut eum qui ob iustitiam miserrimus fuerat sua mercede fraudari: Idcirco docent diuiæ litteræ non extingui animas: sed aut p iustitia præmio affici: aut pena p sceleribus sempiterna: Nonne cicero in consolatione non easdem sedes incolere iustos atque impios prædicauit: & uiciis & sceleribus contaminatos deprimi in tenebras atque in ceno iacere. Castos autem animos integros nulla labe pollutos in cœlo ubi euo sempiterno fruuntur migraturos docuit. Quæ omnia assequi ullo pacto possemus nisi rationalis anima esset immortalis. Socrates

Quod diuina sapientia atque scientia qua concta limpidissime cognoscit non patitur animarum interitum. Capitu. vi.

Archanum diuinæ sapientiæ consilium: qd rerum diuersitatem & cœlorum ornamentum: qd terræ fecūditatem & aquarum necessitatem qd aeris temperiem & ignis subtilitatem miro atque indicibili ordie formauerat: ut mortalibus cunctis inotesceret: & quadam rerum pulchritudine atque uarietate illecti: diuinam sapiētiam omnium rerum ordinatricem summis laudibus (ut equum est) attollerent hominem suæ maiestatis uerum cultorem sempiternum atque immortalem fecit: ut diuinorum operum præco esset: Quis enim tam seri animi: aut quæ præcordia ex silice excisa: incontuendo tantam rerum pulchritudinem: & mundi ornatum: non oblectetur: obstupescat: capiatur. Sed Pauxilulum cœlorum globos conspiciamus: ubi summi ac ueri dei est diuæ maiestatis suæ solium: sanctorumque angelorum ac hominum quietis & pacis firma habitatio: ac in argumētum suæ unicæ potestatis rebus humanis clarissimum ac singulare lumen accendit: cœlum astris fulgentibus distinxit: Terram stabili firmitate suspendit: quā maria circunfudit. Flumia sempiterno lapsu fluere p̄cepit: Quæ omnia idcirco creata sunt: ut hominem diuinorum operum spectatorem excitent moueant atque obnixe inducant ad diuinam sapientiam contuendam rerum procul dubio facturum ordinatricem amplissimis laudibus psequēdam: id quoq; tres pueri regis iussu in fornace succensa positi egere. Simile fecit populus ysrahel siccis uestigiis mare transnadato. Et Daniel in lacu leonum positus. Igitur omnia laudant deum teste augustino: scilicet celestia terrestria. Angeli homines arbusta amnes & reliqua omnia in quibus facientis uirtus disponentis sapientia & conseruātis benignitas efulget: non qd dixerim in sensibilia: aut muta diuinas laudes attollere posse: qbus formande uocis nulla instrumenta accomoda sūt. Quis enim nesciat: loquendi aut cogitandi munus arboribus atque plantis non esse concessum: quibus deum laudamus atque magnificamus. Sed cum mens humana rerum contemplatione defessa exercitaque in se se colligit: ex his exterioribꝰ rebus: ī quibus admodū prospectus oblectatus est ī maiestatē dei diuinorūq; oium cōtuendā amplissimisq; laudibꝰ celebrādā scādit: dulcissimos suauissimosq; cōcentus ex rerū magnitudie ordine pulchritudine efficit: Aut igitur: ut ad rem properet

oratio) suos cultores & fidos amicos cognoscit: diligit: fouet: aut ignorat. Si ab integro cognoscit: aut sibi est cura: aut nihil pendit: quorum primum astruere præcipue in pietatis: alterũ uero incredibilis inclementiæ est. Quid enim in rebus humanis fulginosius accipi potest: ignorationis nomine: Quid monstruosius intellectu lumine cognitionis carente: Non sic arpiam contactu fedãtem omnia horremus sicut natura ignorationem. hæc quippe omnium uitiorum sentina ẽ: ex qua omnis impietas effluxit: reiicienda quippe si facultas nobis daretur: esset ab omnibus mortalibus præsertim cum iuste pie sanctissime uiuere cupientibus plurimũ officiat. Nam & si homines fedat atq; dehonestet: Quanto magis deum omnipotẽtem mundiq; censorem. O insania nimia hominum: putare artificem latere sua sibi opera cum omnia in sapientia sua: ueluti in quodam splendidissimo speculo efulgeant: omnia enim nuda & aperta sunt ante oculos eius. Paulo instruente & ipsa sola cœli girum circuit. Igitur suos ueros cultores atq; etiam iprobos cognoscit: Nec epicuri leuitate suos fortes fidosq; amicos cõtemnit: sed defendit: roborat: atq; tuetur. Nonne habraham de caldeorum incendio illæsus euasit: Nonne loth angelorum præsidio in montem saluum se fecit: & Iacob ex mespotania rediens in terram patrum suorum de manu esau se liberauit. Patitur nõnunq̃ diuia miseratio iustos in manus impiorum incidere: ne ocio & corpore corrumpant̃: Sicut sæpenumero patres nostri qui terrenis & fragilibus bonis eneruati rerumq; prosperarum felicitate corrupti: in luxuriam atq; profanos gentium ritus ultro prolapsi sunt: Quos erudit & ad iustitiam præparat: & crebris laboribus frangit: ut eternæ immortalitatis præmium tandem consequantur: quod si hoc accidit eis qui aberrauerunt a disciplina legis qui uincula rumperunt: qui deorũ simulacris se mãciparunt. Quãto magis illos cognoscit: ac tuetur qui nõ opes: non fortunas: sed pro eius honore cultu dignitate uitam impiorum gladiis dedere. Quid enim illustrius: quid optabilius: q̃ pro illius amore mortem oppetere: qui pro nobis tuendis saluandisq; cruci cruoris respse affigi uoluit: Sic Petrus & Andreas: sic lapidib9 obrutus Sthephanus: sic exustus Laurentius: Sic iugulata Chatelia: Sic Agnes abrepta: & sic de reliquis quorum uita tyrannorũ immanitatibus semp ludibrio fuit. Filius dei herodi. Neroni Paulus: Ioannes Domiciano: Indignũ: admodum esset ac crudele: deum nihil de suis cultoribus curare: quippe qui nec regum: aut imperatorum minas terroresq; expauescebãt: eorum iussa & sacrilegas: cruentasq; manus despiciebãt. Malebant enim in edia confici: igne uri: bestiis obici: ferro torqueri: atq; inenarrabilibus cruciatibus necari: q̃ leui crimie deũ offendere. Si igit̃ deus ẽ ut ꝓ cõfesso atq; indubitato habet oĩs tum uetus tum noua achademia: igitur summum bonum est qd̃ a se abigit omne malum. Deum autem in humanis haud curare: nihil detestabilius. Auffert in primis diuinam prouidentiam: qua mundus iste & regitur & gubernatur: Subuertit iustitiam: tollit omnem religionem. Vt quid deo præces porrigam: si meis uotis consensurum minime sciam: frustra & laudes: obsecrationes: gratiarum actiones si audiendi munere careat deus. Quorsum græcia: omne latium omnisq; barbaries placandorũ deorũ ritus sacraq; instituisset: si surdis aut mutis diis imolasset: ualitudinẽ corpis igit̃: aut bonã fortunã: aut de hostib9 uictoriã colẽtibus deos ꝑstare posse prisci crediderũt. Carthaginẽses &. n. cũ ab agatode sciculorũ rege nauali ꝑlio uicti fuissẽt: Saturnũ cui hũanas hostias imolare soliti erãt

Catelina Agnes

Saturni Sacra

iratum sibi putauisse: atq; ut diligentius piaculum soluerent: ducentos nobiliũ filios sacrificarunt. Lacialis etiam iupiter sanguine colebatur hũano: fuit & lex apud tauras in humanã & feram gẽtem: ut Dyanæ hospites imolarentur: Apud iapsatũ priapo litabilis uictima est asellus. Lunæ thaurus mactabatur quoniam similia cornua habet. Apud lindum rhodi oppidum herculis sacra sunt: quæ maledictis & execratione celebrantur: eaq; pro uiolatis habent: si inter solemnes ritus in prudenti aliqd bonum uerbum exciderit. Cretici youis sacra etiam sũt. Floram scortum nobile deam florum senatus constituit. eamq; oportere placari: ut fruges cum arboribus aut uitibus bene prospere florescerent. Si autem dii nec possũt nos iuuare: nec uolunt: nec omnino curant: Stultius nescio quid dici possit q̃ illos pietate sanctitate religione colere: a quibus præsidium nullum expectatur. Sed cum Socrates & Stoyci fere omnes deorum mente atq; ratione mundum administrari & regi censeant: & ab eisdem hominum uitæ consuli: & reliqua omnia quæ terra parit a diis immortalibus tribui humano generi putant: ipsis sacratas præces adhibeamus nihil certi præter q̃ ut bona tribuant petentes: q; si hoc gentibus quibus diuina eloqa iuisa erant insedebat. quãto magis nobis ipsis certissimũ esse debet: quibus diuina misteria semp patẽt. Cognoscit igitur & indicibili beniuolẽtia suos beniuolos amicos complectitur: quos (ut ꝓbet) nouos excitat hostes: quibus nos uexare abstere re diuersis tormentis nos affligere maximam indulgentiam impartitus ẽ. Et quos in acie fortiter dimicare atq; hostes depellere animaduertit coronã elauro plexam tironibus suis: imponit palmam quoq; in manibus: ut ad uitæ celestis triumphum sic amplissimis honoribus a rege mundiq; imperatore affectius festiuiter scandant: quem nancisci nemo posset: nisi anima immortalis foret: hanc enim pro mercede suorum laborum sperat homo: qua detracta: nemo se tantis discriminibus obiecta ret aut tantis se frangeret laboribus: ut in edia conficeretur. Quam assequi in hac mortalium uita referta omni cura: labore: calamitate: haud fas est. Consequẽs est: ut corpore putrescente anima semper uiuat.

Iouis priapo Herculis

Socrates

Quod appetitio glorię atq; laudis quã summope expetere uidẽt artifices poetæ phylosophi atq; sũmi impatores aium immortalem efficiunt. Capi. yii.

On sũ quidẽ nescius q̃tis fortunæ discriminib9: q̃tis item bellorũ laborib9 sũmi uiri se imerserit: ut hac gloriæ & laudis fœlicitate oium gentiũ & liguis & lris celebratã: ymo cũ oi euo equãdã uẽdicarẽt: & nõ solũ illi qbus fœlicibus faustisq; auspiciis orbis iperiũ ꝓpagandi amplissima potestas largita ẽ: Sed opifices qdem his gloriæ stimulis cõcitati: quousq; eorũ igeniũ ꝓgredi posset tẽptare merito sũt adorti: Nã cũ arthemisia mauselo regi carie sepulchrũ iter septẽ mirabilia cõputatũ ob p̃cipuũ cõiugis amorẽ: dedicare statuisset: Statuarios toti9 orbis isignes: ut celarẽt accersiri iussit. Regia anteq̃ ii op9 cõsumassent e uita migrauit: nec opifices recedẽdũ fore arbitrati sũt: nisi pri9 illud eorũ gloriæ monumẽtũ exsoluissent. Quo fit: ut plinio placet artificum manus certarent. Pingat siquis potest uenerẽ appellis pictis uariis quẽadmodum zeusis aues fallat. Tabulis atque limpheo parrasium prouocet. Eburneo youe in clipeo mineruæ se includat. Spirantes equos policleti atque euphanoris marmoreos collissos sculpat. Animosa signa lisippi fingat. Cauandis gemmis pergoteben lacessat. Grudum & praxiteles sua uenere nobilet. Neptunnus

Celatores dignis

suasq; inhercides delphinis insidentes. Scopæ eripiat mensis. Et rasis cum mentore certet. Hi enim cum perniciter ad interritum semigraturos animaduerterẽt ne eorum uita (instar pecudum) silentio transiret: deorum delubra aut statuas ingenti ere maiori longe artificium industria: quo spargere ac diffundere nomen suum per orbem possent construxerunt. Catus propterea fuit Emnius superiori affricano: Cuius effigiem in monumentis corneliæ gentis collocare uoluit: q; ingenio eius lõge lateq; per orbem opera sua: si tamen illis litterarum lumen accessisset illustrari poterant. Marius item eximie. L. plocium dilexit: cuius opera ea quæ gesserat posse putabat celebratum iri. Simile fuit apud actium poetam i Drusio bruto claro duce: cuius prompta laudatione uersibus templorum additus: quæ ex manubiis consecrauerat adornauit. Pompeius quidem magnus Theophane mithileneum rerum suarum scriptorem ingenti beneficio impẽso ciuitate donauit. Hac siquidem gloria accensus Alexander cum ab anaxagora accepisset Democritum abderitem eius præceptorem scriptum reliquisse innumerabiles & propemodum ifinitos mũdos esse exclamauisse aiunt ac dixisse heu me miserum qui nec quidem uno potitus sum: atq; is cum infigeo ad Achillis tumulum astitisset. O fortunate iquit adolescens: qui tuæ uirtutis prexonem homerum inueneras. Id circo suæ gloriæ emulator: multos rerum suarum scriptores secum habere curauit: quorum ingenio uictorias atq; splendidissimos triumphos terra mariq; celebrandos relinqueret: Tanta cupidine laudis & gloriæ flagrabat. L. scylla: ut eius ãnulo: quem in digito portabat: Sculptum fuerit iugurtam captum a rege bocco atq; uinctum ad marium deductum sua callidítate mirabili. Ferunt etiam Temistoclem stimulis uirtutum agitatum: & ob id noctes inqetas agere: sciscitatus ab amicis inquietudinis causa quænam esset. Respondisse tradunt: quia me melchiadis trophea de somno excitant. Idem theatrum petens cum interrogaretur: quæ uox sibi auditu gratissima foret: intulit eius a quo artes meæ optimæ canerentur. Nonne. P. scipio &. Q. Fabius illustrium uirorum contemplandis imaginibus excitari se magnopere dicebant: neq; eam flammam prius sedari q̃ uirtus eorum famam atq; gloriam maiorum adeq̃uerit. Ea res quoq; Iulium cæsarem uisa magni Alexandri imagine: ad summam rerum accendit. Trahimur omnes studio laudis inquit Cicero & optimis quisq; maxime gloria ducitur: immo nec quispiam est tam agrestis: aut feris moribus: quin eius illecebris capiatur. Sic illi qui ut in terris nomen suum celebrandum relinquerent: Turrim babel hedificauere. Sic absolon filiorum orbus: ut eternitati nomen suum mandaret æquaretq; se omni posteritati: fornicem insignem erexit. Sic Simõ uir strenuus & bellator accerrimus: ne fratrum præclara facinora crebras uictorias quas diuina protegente miseratione in populo dei fecerant: oblitterarent ac uetustate abolerentur: ita ut deperirent omnino supra sepulcrum parentis sui atq; fratrum edificium sublime: altum uisu: lapide polito: retro & ante extruxit: & statuit septem piramidas: unam contra unam parentibus: reliquas uero germanis suis: q bellis asperimis defatigati more fortium uirorum magniue obierant: Et his circum posuit colũnas magnas: & sup colũnas arma & signa: & iuxta arma naues sculptas: a nauigantibus mare pspici poterãt ad memoriã sempiternã. Tanti quidẽ apud ueteres fuit gloriæ cupiditas: quæ dies noctesq; stimulis suis mẽtes mortaliũ exagitabat: ut ẽt improbi sũmopere expecterẽt: Nec ut eã quã propẽsius exoptabant p

Poete graues

Alexander

L. Scylla

Cicero

Absolon

Simon

sequerentur pericula queq; subire formidabant. Inuetus est enim qui dyanæ ephesie delubrum incedere uellet: quo opere pulcherrimo exusto atq; pœnitus consumpto: nomen eius per totum terrarum orbem diffunderet. Pausonias item cū hermadoclen percunctatus esset: quo nam modo repete clarus posset euadere: atque is respondisset: si aliquem uirum illustrem occidisset mox in necem philippi cōspirat. Omitto alias causas quas iustinus refert. Qui cum nuptias Cleopatræ filiæ & Alexandri quem regem ephirri fecerat celebraret. Dies erat pro magnitudine duorum regum & collocantis filiam & uxorem ducentis: insignis apparatibus. Phylippus absque sui corporis custodibus ad spectaculum medius inter duos alexādros: filium generumque cum contenderet pausonias nemini suspectus: occupatis omnibus angustiis: in transitu phylippum obtruncat: diemque lætitiæ distinatam: fedum luctu funeris facit. Quis tam fortis: aut quis animo constās: cui si paulum caput demulceas eius dulcedine non tangatur: Nō sic xerses debellorum classium apparatu: aut hector de uirium robore: aut de cultu uenus: aut de potentia arphasat. aut de scientia phylosophi: aut de eloquentia Cicero gloriabatur. Sicut nonnulli de mundi opum atq; diuitiarum contemptu. Existimantes pluris esse: & maiorib9 gloriæ atq; laudibus eximiis dignum uniuersis renunciasse uoluptatibus: q̄ in his adeptis obtutum oblectare. Potuisset quippe. M. Curus romanæ frugalitatis specimen: pōdus auri a samnitibus sibi publice missum accipere: atq; eo uti: sed maiori lōge gloriæ sibi ascribendū duxit: malle locupletibus imperare: q̄ ipsum locupletē fieri: eius quoque gloriæ Emulus Fabricius Lucius: idem fecit: nam decem eris & quinq; pondo argenti totidemq; seruos sibi a samnitibus missos: in samnium sæpe uacuos remisit. Florebat ea tempestate frugalitas: auaritia uero aut omnibus inuisa: aut incognita erat. Cyneas enim cum a pirrho rege ephirotarum confirmandæ pacis gratia romam missus fuisset: ingentibus donis (mirabile dictu) neminem cuius domus pateret iuenit. Simile exemplum isdem fere temporibus fuit. Nam missi a senatu i egiptum legati: cum ingentia sibi a ptholomeo munera remissa spreuerunt. Ad phylosophos autem nunc nostrum conuertamus stilum. Nam licet (teste cicerone) de contemnenda gloria libros ediderint: quia in principio nomen suum imponunt: quā despiciunt oppido expetunt. Nonne hac ipsa frugalitate cōtenti mundi irritamenta omnia contēpsere. Democritus agros suos neglexit. Chrates tebanus auri pondus in mare abiecit. Socrates in pompa cum magna uis auri: argentiq; ferretur: quā multa non desidero inquit. xenocrates pecuniam ab Alexandro missam ex cenula legatis facta satis spreuisse indicauit: quos ut tristiores uidit: triginta minas accepit: ne aspernari regis libertatem uideretur. Diogenes cinicus tanta paupertate gloriabatur: ut cum nihil aliud possideret: nisi ligneum calicem quo bibebat: Et cum puerum caua manu bibentem conspicatus fuisset: i terram uas illud ellisit dicens. Nesciebam q̄ natura poculum haberet. Paupertas ut apuleius inquit est gratum phylosophis crimen omnium ciuitatum conditrix: omnium artium repertrix: omnium obscenitatum inops: omnis gloriæ musica: cūctis laudibus apud oīum nationes pfuncta. Eadē enim est pauptas in aristide iusta in fauone benigna: in ephigmēide strenua: in scipiōe admirabilis: in socrate sapiēs: i homero diserta: i lactantio p̄cipua: i francisco stupenda: eadē pauptas in populo romano impium fūdauit: adoleuitq; quapp multis seculis simbolo & catino fictili: diis

pausonie flagitium

philippus

M. Curius

Democritus
Chrates
Socrates
Xēocrates
Diogenes

Apuleis

Lauds paupertatis

immortalibus sacrifitia offerre consueuerant. Q uæ nã res: ut ad poetas & hystoricos ueniã poetæ nri aĩum accendit: ut studio: cura: labore: fractus: defesusq; alterũ triũ apud ueteres ipossibiliũ facere adoriret: Fama atq; gloria nois sui: Q uæ ut homero & si nõ anteiuerit: tamen se adequauerit: fama atq; gloria: Q uæ nã homerũ: Euripidẽ: Sophoclem: Aristophanem: Ouidiũ: Flaccũ: omnesq; alios tũ græcos: tum latinos agitarunt: fama atq; gloria. Itẽ. M. Cato: Fabius pictor. L. Piso: primo antiqui annaliũ conditores apud ueteres romãos egregiis quibusdã laudibus celebrabantur: Sic crispus Salustius ob multiplices hystoriarũ cõscriptiones. Sic. C. Cæsar ex cõmentariis belli gallici belliq; ciuilis. Sic. Q. Curtius gestorũ quoq; magni alexãdri scriptor. Sic Iustinus insup ex suo trogi Põpei ephitomate. Sic pterea tranqllus: Suetonius ex duodecim suorũ cæsarũ uitis. Sic plutarchus. sic. T. Liuius ex uariis romanorũ hystoriis ingẽtes ac maximas laudes (consensu oium) non immerito reportarunt: Nec solũ ipli: q summa cũ diligentia regũ atq; imperatorũ res gestas tũ litteris tum aliis monumentis celebrarunt: imortalitatem quãdam nacti sunt: sed etiã quos dignos laude atq; gloria censuerunt: quo imortalitatẽ illorũ ulla nunq̃ labe: nulla deniq; tabe infecturam proderent: diuinos honores faciunt illos esse assecutos. Homerus itaq; semp deos eternos & imortales appellat: cum hoies ephimeros: idest diuinæ uitæ esse asserat. Q uanq̃ etiã apud illos hoies: quos ob aliqua merita: aut uirtutẽ in cœlum translatos esse crederẽt: deorum appellatione nuncupant: Hinc hercules: hic castor & pollux: hic esculapius: hic liber et hũc dico liberũ semele natũ: hinc qrinũ putant: quorũ cũ remanerent aĩ atq; eternitate fruerent: rite dii sunt habiti: ut inqt cicero cũ etiã optimi eẽnt & eterni. Certe si in hoc tam exiguo uitæ curiculo: nihil in posterũ psentiret aĩus: & si qbus regionibus uitæ spatiũ circũscriptũ est hisdem oẽs cogitatiões terminaret suas: nec tantis se laboribus frangeret: nec tot curis uigiliis angeretur: nec totiens de ipsa uita dimicaret. Nec me pudet oratoris summi uerba recensere qbus oium dictorũ claudit extremũ. Nã cum multa de gloria poetarũ digeste atq; pensitate disputasset: ut archiã poetã non insuauẽ defenderet: ex gloriæ stimulis: quos i optimo quoq; isedere animaduertit q noctes ac dies i labores: erumnas: neces impellebant imortalitatẽ: quã psuadere utimur ita conclusit. An uero inqt ipse tam parui tãq; angusti animi eẽ uideamur oẽs: qui in rep. atq; in his uitæ piculis laboribusq; uersamur: ut eum usque ad extremũ spatium nullũ tranquillũ atq; ociosum spiritũ duxerimus: nobiscum simul moritura oia arbitremur: Minime inq̃: sed horum exemplo putamus: imo cõcitamur: & admonemur: nõ breui temporis curiculo nominis nostri commemorationem esse dimittendã: sed famã ac gloriã orbi toto spargere ac semiare: ut oi cum posteritate adequet: quo nostrarũ rerũ gestarũ memoria eterna efficiat. Cum igit hominis uirtus nullam aliam laborũ suorum mercedem exposcat præter hanc laudis & gloriæ: nec frustra deus & natura hũc immortalitatis appetitum hominibus indidit quo sempiternum & immortalem credit. Erit igitur aĩma immortalis ut laborum suorum eternum summat præmium.

Homerus

Hercules
Castor &
pollux
Esculapius
Cicero.

Q uod fortitudo timores & audacias moderãs: qua illustres uiri pditi fuerũt: Arguit animarũ immortalitatẽ. Capitu. viii.

Ortitudinis decor atque sublimitas: cum circa terribile uersari solcat. athletas illos pcipue amplissimis laudibus psequi decet: qui non ege

ſtate: nō neceſſitate: ſed ultro mori præeligūt: ut aliquo p̄claro atq; magno facinore fiant eterni. Idcirco cū in expectatiōe potius q̄ i agreſſu ſit fortitudinis ratio: ut inquit Ariſtoteles fortes illos haud maxie appellant q̄ deſperatione acti: mortis horrorem nō expaueſcunt. Nautæ & eni cū tempeſtates: & maris inclementiā atq; undarū tumores: noctē quoq; atram: & puppi ex aduerſo aquilonē ferire cōſpicati fuerint: oi ſpe deſtituti: i prora ſedēt: mortē futuram expectantes. Sic egrotātibus plerūq; accidit: ut urgētibus doloribus: hō equo aio mortē non phorreſcat: ſed expectet. Fortes aūt & bene cordatos dicimus qui ſpreta mortis i clemētia: i optimis periculis: cuiuſmōi ſūt bella ꝓ ſalute reip. ſuſcepta: aut ꝓ fidei zelo: mori exardeſcūt. Quid enim illuſtrius q̄ ſuo ſanguie uitā patriæ ꝓpagare: Aut quid magnificētius: honeſtiuſue: q̄ in ope uirtutis i quo ꝓpatetici felicitatē ſtatuunt occūbere. Egit hoc eritheus & filia nā ꝓ patria oppetere expetiuerunt: egit & Athenis codrus rex: qui cultu regio depoſito: ne agnoſci poſſet: quo athene uictrices forent: inter conſertiſſimos hoſtes ueſte famulicia ſe immiſit moriendum. Egit hoc idē thebis. Menecheus: & romæ curcius & decii duo: egit idē ephigenia: quæ ſe ad patriæ tutelam immolandā dedit: ut hoſtiū ſanguis eliceret ſuo. Egit ſimile. Q. Cedicius tri. ma. i primo carthaginenſi prælio: ut ab excidio romanorū caſtra liberaret: qd̄ ex loci importunitate futurū erat admonuit imperatorē: ut in hoſtiū cuneos quadringentos milites morituros mitteret. Tūc quis nā erit qui ducat inquit cōſul: Si aliū inquit tri. neiem repis me licet ad hoc periculū utare. Ego hanc tibi & reip. aiam do. O i audita & ſeculis uniuerſis admiranda fortitudo. O expetēdus prudentibus iteritus qui nos noſtroſq; maiores non extinguit aut abolet: ſed fama atq; gloria imortales efficit. Sic uiuit. Oracius: cocles qui etruſcis in urbē ponte ſublicio irrupētibus: totūq; hoſtium agmen inſatigabili pugna ſuſtinuit. Sic brutus qui filios ſuos necauit exactos ſupbos redducere temptātes. Sic leonidas ſpartanus. Sic otriades lacedemoniorum dux. Sic epaminundas thebanorū ſpecimē. Quid enim excellētius magnificēciuſq; q̄ uitā triumpho claudere nec ad incertā rerum reſeruari poſt certā uictoriam. Senſit hoc idem Cæſar ipſe. Nam parto totius orbis impio: ſe ſatis diu naturæ uixiſſe dicebat. Sciebat enim maximis ſucceſſibus fortunā iuidere. Nihil q; ſibi tā amicū q̄ rerum uiciſſitudo. Fortis igit (ut aliquādo me colligā) non ē ille qui animoſe amara atq; aſpa quæq; ob ciuiū ſalute ſubire non expaueſcit atq; recuſat. a fortitudine appellatus: quā ueteres patres ſic diffinire. Fortitudo eſt habitus medius: circa auſibilia & terribilia: in bellicis periculis: agreſſiuus & expectatiuus: ꝓpter deſiderium boni: uel fugā turpis actus. Qui ergo ut legū ciuiūq; obiurgationes fugiāt atq; conuicia: aſpera quaq; uel acriter aggrediunt: uel ſubſtinēt nec merito fortes niſi ciuiliter ſunt appellandi quippe qui nō uirtutis grā: ſed dedecoris potius arma corripiūt. Hector bello troiāo exaſperatus atq; agrauatus admodū: acies & caſtra deſerere a ſociis ꝓſuaſus tenuit: pauens ne polymidis friguis ſuis carminibus in ludibrium ſempiternū fugā eius caneret. Simile fuit in diomede qui ob parentis fugā: quā hector facere cohegerat: de qua apud troianos heroicis carminibus ſæpe gloriari ſolebat: ut græcorum obprobriū ſempiternū renouaret. Caſtra deſerere noluit. Idcirco apud illos bellatores: ſtrenui ſunt inuenti pœnes quos timidi fuerunt pœnis grauibus & fortes uegetioreſq; ampliſſimis honoribus affecti. Romani ueteres: ut ciuium animos ad bella peragenda accenderent: militares coro-

Ariſtoteles
An deſpati q ſe morti tradūt fortes ſint appellandi
Fortes
Eritheus
Codrus
Menecheo
Ephigenia
Q. cecidio
Nihil excellētiusq; uitā triumpho claudere Cæſar
Quid ſit fortitudo ſm antiquos
Hector
Diomedes

nas uictoribus statuerunt: ut hac cupidine accensi atq; inflammati ingentibus animis in hostium cuneos irrumpent. Verum cum omnes non ex equo pugnēt: nec omnibus eadē est corona sed (ueterum auctoritate) circiter octo fuisse accepimus: quarum nomina hæc sunt. Obsidionalis: ciuica: Muralis: Castrēsis: Naualis: Oualis quasi triumphalis: & triumphalis: Obsidionalis egramine fiebat: quā ii qui obsidione liberati erant: ei duci qui liberauerat propterea donabant: q; ibi gramen: ubi obsessi tenebantur: plerunq; generaretur. Hanc. S.P.Q.R. Fabio. Max. secondo bello punico non immerito dederat: quoniam urbem romam obsidione hostium liberasset. Ciuica appellabatur: quam ciuis ciui a quo in prælio seruatus erat testē uitæ salustisq; perceptę concedebat: ea e fronde quernea uel lignea ob id efficiebat q; uictus antiquissimus ex quercubus atq; ilicibus capiebatur. Hac corona ciuica. L. gellius uir censorius in senatu ciceronem consulem donari a rep. censuit: q; eius opera atrocissima illa cathelinæ coniuratio detecta iudicataq; fuisset. Muralis corona ab imperatore donabatur: quisquis primum per uim in oppidum hostiū ascēdisset. Castrensis dicebat: qua imperatores eos donabat qui primum pugnantes hostilia castra ingrederētur. Naualis qua maritimo prælio donari solebat: qui hostium naues ui armati transiluissent. Hee quidem tres ex auro fiebāt. Oualis mitra habebatur: illa ipsa imperatores utebantur: quādocunq; ouandi gratia i urbem reuertebantur: uel cum uictores ex indignis bellis: aut seruorum pyratarum gestis domum remearent: aut repente deditione facta incruentaque uictoria obuenisset. Augustus enim post philipēse & rursus post siciulum bellum: bis ouans urbem ingressus est. Oleagina eaq; coronabantur: non qui prælio iterfuissent: sed qui dignū aliquem pro absētibus imperatoribus triumphum procurasset. Triumphalis ex lauro quæ solis iperatoribus triumphaturis seruabatur: qui cū ex ancipiti bello cruentaq; uictoria subactis hostibus in patriam reuertebantur: triumphalibus curribus cunctis ornamentorum generibus præditis: ipsi tamen undiq; purpurei: ac laurea coronati per urbem uehebantur. Hanc quirites gloriam ut prosequerent obnixe usq; ad capitis periculum omnia passi fuissent. Nonne mucius scæuola ignis icendium exusta manu superauit. Nonne. M. Regulus a cartaginensibus i angusto ligno positus constantissime uixit. Nonne nisus sese medios moriturus in hostes irruit: ut pulchram properaret per uulnera mortem. Sed cur moror i uiris: cum & mollior atq; infirmior longe sexus: hac cupiditate accensus: mortem flecipenderit: Nonne Lucretia a filio Tarquini stuprata: coram parente & coniuge mortē sibi istituit: Nonne uirginea a parente in foro percussa: magnanime obiit: Nonne claudia uirgo: cum multis uirginibus a romāis obses data personę regi: cum equo tiberim enatans: se & reliquas uirgines de manibus regis liberauit: Omitto uirgineā. L. Lucei coniugem: Portiam cum maior admodū uirtus in earum casu emanauerit: q̄ in earum dulcissima uita. Alia est fortitudinis species a priori deffitiens: quā seruilem Aristotiles appellat: Non enim spe gloriæ milites pugnant sed metu ac necessitate coacti. Sic sæpenumero romani aduersus hostium copias pugnarunt. Nam romanensi strage uix subacta patres suas sedes alio cōferre statuerunt: nisi iuuenis ille affricanus obstetisset: qui euaginato gladio se perempturum fugere uolentes: atq; italica arua linquentes: Sed blandis uerbis ad patriæ tutelam iflammas dixit: uos quidem inacti uirtutæ estote parati ad bellum: nec dure atque aspere res animos ue

Octo fuerūt militari corone

Augustus

Lucretia stuprata

Virginea

Fortitudo seruilis

Iuuenis Africanus

ſtros defatigatos laſſent: ſed memento te pro liberis laribus: fama atq; gloria uos certare. Q uos timore perculſos adeo erexit: ut quaſi captam urbem de mãibus hoſtium multo cruore atq; ſtrage uendicauerit. Simile fuit in. M. emilio qui cum iſcæliciter romãos milites pugnare atq; fugam parare animaduerteret imperator ad bellum ire coegit: dicens ſe infeſtiora arma inuenturos: q̃ hoſtium in caſtris: quo edicto perterriti milites: ingentibus animis dimicarunt. Omitto furioſam de qua licet homerus hectorem commendet: tamen aut certe parum aut nihil uirtutis habet. Q uæ item fortitudo eſt iſta athletas cum ignaris pugnantes uidere: Solus igitur (ut multa præteream) ille fortis eſt merito cenſendus: qui terrores mortis: aut quoſlibet alios cum recta ratione: & nõ neceſſario: ſed ultroneitate quadam uel aggreditur: uel equo animo omnia aduerſa patitur: Igitur ex longo propẽſius uerborum contextu concludit Odo in commentariis ethicorum q; fortitudo eſt uirtus ellectiua & executiua expectationis terribilium quoruncũq; cum conſtantia & tolerationis dolorum uſq; ad mortem: cum paciẽtia pro uirtute ac ueritate ſaluanda medians inter plus & minus: timere autem plus & minus expectare: inter timiditatem & intimiditatem inoperatione ſua: manſuetudinem induens ſpem retinendæ uirtutis firmiter tenẽs triſtitiam ex corporis afflictione patiens: & in ſuo fine gloriam magnam habens. Fortis igitur (ut ad rem ipſam ueniam) qui ob amicorum ſalutem: uel obpatriæ tutelam ſe ultro neci obtulerint quos paulo ante noſtra commemoratione dormientes a ſõmo euigilauimus: nunq̃ mortem uitæ comodis hi p̃tuliſſent: niſi ſe immortalitatem (natura docente) conſequi putaſſent. Nulla &. n. uirtus ad opera in animalia: aut inepta inclinat. Sed ſi abſum ullo immortalitatis præmio quiſpiam mortem non effugeret ſed expectaret: non timeret ſed expectaret: quid illo homine inſulſius. Tanti eſt huius temporalis atq; breuis uitæ appetitio: ut non tantum hominum cõſenſu: ſed etiam animantium uniuerſorum quaſcunq; miſerias: calamitates: diſpendia: libeat ſuſtinere. Cum igitur laborioſa hæc & breuis uita omnibuſq; anxietatibus referta omnium arbitratu magnum bonum eſſe dicatur manifeſtum eſt eandem ſummum: ac ſolidum: perfectumq; bonum fieri: ſi fine careat & omni malo. Deniq; nemo unq̃ extitiſſet: qui hanc quã expetunt tam ſapientes q̃ ſtulti: tam reges q̃ demiſſi: tam capularii quã pueri contemneret: Nec ipſi etiam tam faciliter aios eorum proieciſſent: niſi ſpe uitæ longioris. Q uod ſi ſanctorum martirum agmen ſecus ſenſiſſet: neſcio quid iniquius: quidue inclementius hac immanitate barbarica: non comparanda: ſed anteponenda inclementiæ gallo græcorum: qui ut in hoſtes crudeliores eſſent: atq; acrius pugnarent manus ſuas in carorum pignorum ſanguine tinxerunt: Et ideo cum tam neſandam & infauſtas uoces atq; horridam mortem fuerint chriſti tyrones perpeſſi: ne uerbo q̃dem reluctantes abſq; ſpe futuræ uitæ: omnibus beluis optimo iure deterriores eſſent: quæ ut uitã tueri poſſint accerrime uel morſibus uel unguibus: uel roſtro pugnant: Nam ſicut non noſtra ſponte in hanc uitam uenimus: ita rurſus ex hac corporis cuſtodia non eſt migrandum ſine illius iuſſu: qui nos in hoc corpus induxit tam diu habitaturos: donec iubeat emitti. Cæterum cum chriſti athlete ultro leto caput obuiis: aut lictoribus obtulerint: Magnum profecto noſtræ immortalitatis argumentum. Tantus iampridem præſentis atque erumnoſe uitæ horror ueteres illos inuaſerat: tanta futuræ uitæ cupiditas inceſſerat: ut tanq̃ in cœlum migra-

M. emilius

Quis ſit fortis merito appellandus

Odo

Quid ſit fortitudo

Fortes

Sãctorum martyrum agmen

turi essent: sibi ipsis manus intulerunt propriūque animi domicilium uiolauerunt ut cleãtes ac crisippus: ut Zæno Empedocles: ut Cato & ambrachiotes: nec illecebræ uoluptates: quas quique mortales expetere solent: eos usq; adeo iretire quiuerunt qui sola spe cõsequẽdæ imortalitatis illecti: eos omnes ut fimum abnuerit: flocipenderintque. Nec obstat: quod in calce capituli præsentis: dicturus sum: forsitan non tantum obfuisset uulgo si ab exordio destruxissem. Sed quo res cunq; cadat. Aristotelis sententia erit nobis usui: sicut millus cani & licet palam in tractatu de fortitudine hanc quã illustramus partem non fuerit ꝓfessus: immo cum dicit. Nihil uidetur mortuis esse bonum uel malum. Referenda sunt uerba ad uulgi opinionem & uisionem: cuius tanta ẽ mentis ebetudo: & prauarũ religionum sedatio: ut nihil de animorum eternitate nihil de præmio uel supplicio credat. Vtinam eos ab inferis homines conuenire possem: quos reuincere facillimum esset. Nõne mortuorum commemorationes funerum pompe & annui ritus: quos deorum. M. placandorum patres ac maiores nostri celebrandos: tanta cura: tanta religione istituerunt: nobis ausam ꝑstiterunt: quo inuiolabili fide teneamus: animos non extingui sed pro iustitia: uel præmio: uel censura afficí. Q d̃ cirus ultima ualitudine moriẽs satis indicasse uidetur: quippe qui ex amplissimis maiorum honoribus quos tanta pietate superstites detulerant: ut optimo equissimaq; iure filios immortalitatẽ animorum doceret. Redeo igitur unde digressus sum cum mortis expectationẽ Aristoteles uirtutis operationem dicere sibi usurpet: & iam declaratum est uirtutem sine præmio consistere non posse: Erit igitur anima semper uiuens: ut suæ intrepidæ expectationis mercedem recipiat: quod limpidius expressit in nono libro inquiẽs boni & studiosi morientes: sibi ipsis magnum bonum eligunt: quod uanum & impossibile esset: si anima una cum suo corpore interiret.

Cirus

Aristotiles

Quod omnipotentia dei in unione extremorum primæ contrarietatis animorum perpetuitatem arguit. Capitu. viiii.

Acturus totius orbis molem oipotẽs deus suam permaxime potestatẽ atque uirtutem mortalibus uniuersis ratione utentibus patefacere est nixus: quo ex rerum disiunctarum atque repugnantium coniunctione ingenti admiratione obstupescerent: maiestatemq; dei summi blasphemiis atque uenefícis uerbis conuiciari perhorrescerẽt: nec nõ posse deum dicant qui suo iussu elementa in corpore ligat. Creator omnium & conseruator deus uolens esse hominum genus: ante ꝙ humani generis semina iacta fuissent: angelos produxit: atque his præfecit: per quos recte regerentur. Nec nos moueat uel terreat nomẽ promiscue bonis & improbis positum. Quoniã iuxta usurpatam pœnes græcos consuetudinem: qui tam sanctos q̃ polutos atque infectos demones appellant: sic nos angelorum nomen non terreat cũ angeli partim dei sunt ministri: qui ita sunt: Sancti uocantur partim aduersæ potestatis satellites. Rursus cœlorum globos fulgentibus stellis insignitos produxit. Elementa quoque ut rerum semina essent: quorum officium non erat ex ipsis generatis natiuisque eternitatem dare: sed cum fluxa lubricaque sint temporariam ex successione naturam non perhemnem: non iugem: & integram impartiri potuerunt. Ex quibus omnia quæ facta sunt ortum habent. Hominem uero ut animantibus uniuersis ꝑesset obsequæreturq; arbitriũ summorũ spirituum ĩ mediũ iure quodã locauit

ut esset qui primi generis differentias admodum pugnantes: nec in unum coeuntes: pace concilliaret. Diuidunt quidem philosophi ipsi genus substantiæ p corporeum & incorporeum: quorum tanta est repugnãtia atque contrarietas ut in nullis rebus præter hominem simul habitare possint: Accedant lapides: argillis sicca terra: amnes: fontes: lacus: stagna: Corporea quidem sunt & ex solis rerum seminariis facta. Accedant herbe: Arbusta: Equi: Boues: canes: corpora sũt: Quæ enim secari possunt corpulentam præse ferunt naturam. Quis enim non prospiciat diu carnium frustra animalium: post sectionem agitari: Anguillæ: murenę: diuisę in ptes ad tempus uiuunt. pleraque animalia capite secto: quod est mirabile creditu: uiuunt per tempusculum: & agunt solita: tanq̃ nullo damno allato corporis uniuersati: ut apes item fuci qui capitibus abscisis ad monumentum licet uiuunt: & uolant aculeisque se secundum naturam suam defendunt. Cocodrillos ẽt auulsis cordibus aliq̃diu uiuere constat & resistere aduersus uiolentiam: hoc etiã in testudinibus obseruatum marinis & terrestribus captis: hoc & lumbrici & serpentes: spectaculum insigne præstant. Angeli etiam ita spiritualem gerunt substãtiã: ut illorũ extremorũ iclusionẽ a se penitus abigãt: nec pl'oni apuleio: Nec calcidio credẽdũ arbitror: quibus uisũ ẽ: ꝓpterea a uisu nostro cæterisq; sensibus eẽ remotos: qa eorũ corpora: neq; tm̃ ignis habẽt ut sint ꝓspicua: neq; tm̃ terrę: ut sollidítas eorum tactu renitatur: Totaque eorum compago ex etheris serenitate & aeris liquore connexa indissolubilẽ coagmentauit superficiem. Solus homo est imensę potestatis similitudo. In ipso q̃ppe cõtraria hæc cõnectuntur: ut sit spiritualis & corporalis: mortalis & eternus: simplex & cõpositus: intellectiuus & eo carẽs. Nec aliter fieri decuit: ut uniuersi ordo perficeretur: quod enim spirituale: incorporeũ imortale ẽ. Angelus merito appellat'. Rursus qd omio mortale: corpeũ: tẽporale itellectiuũ est brutũ aial dicitur. Oportet igitur si extremæ generis differentię uniri habeant q̃ efficeretur unum: quod fm aliquid sui esset mortale temporarium corporale: & fm aliquid sui imortale spirituale & eternum. Tale est hõ. Corpora & enim nostra ex quatuor materiis esse composita in promptu est. Est enim quoddam i his contiguum quod tactui resistit. idque sine terrena solidítate nõ ẽ. Est etiam calidum aliud idemque uisibile porro quæ talia sunt sine igne esse non potest. est præterea plenum spiritus: ut sunt hee uenę quæ arterię nuncupantur. est etiam humor: ut sanguis & cætera: quæ manant ex corpore. Sed neque humor sine aqua: neq; spiritus sine aere cõsistet unq̃. est igitur i corporibus nostris aquæ portio & item aeris: nec non ignis & terræ: quæ omnia oculta quadam uirtute iũcta ac concatenata humani corporis edifficationem efficiunt. Has porro inuisibiles coniunctiones gomphos appellat plato: uel minorum corpusculorum coaceruactionem: ut heliodorus uel eorundem similium in terræ conglabatione formabilem: ut Anaxagoras uel supradictorum multiformem implicationem: ut theocritus & leucippus: uel interdum concretionem: interdum discretionem: ut empedocles: concretionem quidem Amicitiam. discretionem inimicitiam appellans. Talibus sic seminariis humano corpore constituto: atque salubriter dispo sito: ut diuinæ litteræ concinunt: tamen præsertim in libro de genitura mundi: dicunt corpori quidem a deo datam esse animam ex inspiratione cælesti: quam rationẽ & animã ratiõabilem appellant. mutis uero & agrestibus ex iniciis me: ut

Empedocles

phia consentit. Igitur cuius origo e terra est ipsum mortale atque dissolubile est Quod uero e cœlo est eternum atq; imortale ē necessum. quod lucrecius Virgilius & cuncta achademia illustrauit adoreis elogiis. Cum itaque corpus ex molli luto formatum fuisse constet. a quo tabes & olentium sanies scaturiunt quorum fetor tantus est: ut nec aromatū luxuria usquequaque a putrefactione præseruet: Testis est regū atq; ipatorū horrida exenteratio: Testis est mortuorum sepulchrū i quo nil nisi cineres uermiūq; scaturigies comperies. Aius uero quia de cœlo est relicto corpis domicilio: nittit' ad naturā silem sibi euolare. Vnde ne uidear propriis fulcris insedisse gregoriū i teste uoco. Nam is inquit: homo sic ē imedio creatus: ut eēt inferior angelo: & superior iumēto: ita habet aliquid per qd' necesse est cōuenire cum infimo: ita & per quod cum maximo. immortalitatem spiritus cū angelo: Corporis uero mortalitatem cum iumento commune habet.

Virgilius

Gregorius

Quod silue aut hylen incorruptio est satis firmum argumentum ad ostendendum animorum immortalitatem. Capi. x.

Elebratum semp atq; tritū apd phos oēs extitit elogiū ad qd tuendū non infitior ipsos mortē oppetisse. Id aūt ē quicq; fieri ex nihilo: nec i nihilū iterrire. licet eni cuncta corpora (omitto cœlū) casu i aliquo diffluāt: semp tñ materia ē remanetq; post rerū omisariam resolōnē: ita ut ad ipsam ueluti ad cardinē quēdā sistat: ulteriorq; progressus omio nesciat': quā diuiæ lræ creatā fuisse cōmemorāt: Testes sūt hebrey: quorū sapiētissimus Moyses: nō hūana facūdia sed diuia ispiratioe uegetatius in eo libro qui ē de gēitura mūdi ab exordio sic ē præfatus. In principio creauit deus cœlū & terrā. Terra āt erat ianis & uacua uel iuxta iterptationē. lxx. perudētū: Inicio fecit deus cœlū & terrā. Terra aūt erat ianis & nihil: uel ut Symachus Ab exordio cōdidit deus cœlū & terrā: porro fuit occiosū qd' cōfusū & iordinatū. Sed origenes asseuerat ita sibi ab hebreis eē psuasū. Terra aūt erat stupida quadā amiratione.

Hebrei
Moyses

Symachus
Origenes
Alii

Alii nō ita sed longe sanctius & uerius rati sunt dicentes. Scientē pphetiā duas esse species rerū oium: alteram itelligibilem: Alteram sensibilē eas uirtutes quæ utrāq; naturā circūplexe contineat: cœlū & terrā cōgnominasse: Cœlū qdē incorpoream naturā: terra uero eam substātiam quā qdā ex græcis hylen appellāt. Aristotiles siluā nos iformem materiā uocamus. adstipulantur his quæ sequuntur. Terra aūt erat informis & inuisibilis: hæc est silua: uetus mundi substātia: dei opificis effecta. Sed quid phi de hac re sentiāt: quidue affirmēt aperiendū ē. Prætermitto democriti & epicuri leuitatem pœnes quos nihil est quod non atthomorū turba conficiat. Diodorus & nonnulli stoyci tam cetum q̄ segregationem (fortuitu concursu) statuunt. Alii: ut Anaxagoras achaho genituram mundi incipiunt: Quos emulatus ingeniosus poeta in principio sui maioris describit dicens. Ante mare & terras: & quod tegit omnia cœlum. Vnus erat toto nature uultus in orbe. Quē dixere cahos rudis idigestaq; moles: Nec quicq; nisi pōdus inhers: cōgestaq; eodē. Nō bñ iunctarū discordia semia rerū. Nullus adhuc tytan: pbebat lumia mūdo: Nec noua crescēdo: repabat cornua phebe. Et sic deiceps. hāc ut poete figūt tā spetiosā certa forma carētē effigiē: sociā atq; coeterna: fuisse. Demogorgoni: quē oium deorum gentiliū parētē & alumnū finxit Antiqtas: ut si i mētē ei9 aliquādo uenisset: nouas creaturas producere: illi non deesset materia: Qui uero

Democriti
Epicurus
Diodorus
Stoici
Anaxagoras poeta
Ouidius

ſilue cõſtitutionẽ ꝓnuntiauerũt cẽſẽt eã unã quãdã ab exordio uſq; ad finẽ conti
nuatiõe porrectã: Nec tñ oẽs eodẽ mõ ſenxere. Aliter enĩ pythagoras: & item alio
modo plo. Diuerſoq; Ariſtotiles mõ: ſed hi oẽs iformẽ eã: & ſine ulla qualitate cõ pythagoras
ſtituũt. Alii formã dedere: ut thales: quẽ ferũt ante oẽs naturalia eẽ ſecreta rimatũ
cũ iiciũ rerũ aquã eẽ dicat. Opinor ideo q; omnem uictũ quo utũt aiantia pœnę
oia humectũ uideret. inq; eadẽ ſentẽtia homerũ eẽ iuenitur cũ occeanũ & thetim
dicat pẽtes eẽ gẽiture. Anaximenes aera idicãs iiciũ rerũ: iiciũ quoq; corpũ cæte
rorũ & ipſius aquę: Cõſentit heraclito caput rerũ ignẽ putanti. ſũt tñ qdã qui imo Anaxime-
bilem fore defendant: & eadem ex omnibus in unam molem redactam eſſe cen- nes
ſentes: immobile: ſine ortu & ſine interitu: ut xenophanes: meliſſus parmeni-
des: quorum alterum perfectum & definitum. Meliſſus infinitum & indeter
minatũ ꝓnũtiat. empedocles uarium & multiformę quoddã ſiluã ſeu materiã do
cet: quattuor diuerſis ſuſtẽtatũ radicibus: ignis: aquę: aeris: terrę: atque ex his fie
ri corporũ amicitia cõcretionẽ: mõ lite diſcretionẽ. Alii uero ei detrahũt qualita
tes iformẽq; cõſtituũt: & ſine cõſortio corporũ ſola ꝑſemet ipſam mente intuẽtur
Ariſtotiles lõge oibus: tria rei corporee initia cõſtituit. Materiã: ſpeciem: carẽtiã:
eaq; ſingula: ſine duum reſiduorũ cõnexiõe conſiderat: licet profiteat q; altera ſiñ
alteris eſſe non poſſit. Quam Auguſtinus aliis uerbis cõmemorat dicẽs: dñe duo
feciſti: unum ꝓpe te & aliud ꝓpe nihil: intelligẽs p ꝓpe nihil materiam primam:
quã purã potentiam omnes ingenui phi appellãt. Nã cũ primũ ens aut deus glo-
rioſus ſic actus puriſſimus: omnẽ patibilem naturam a ſe abiciẽs: quęcũq; adhuc
propius accedunt: longe ſunt perfectiora atque ſimplitiora. Quoniam igitur in
rebus creatis ordo compitur: qui ex tribus fere gradibus infimo: medio: ſũmo: cõ
ſtare oportet. Illa puriora cenſenda ſunt: quæ ultimo fini ſũt magis proxima. Spi-
ritus quippe ſeraphici: non ob aliud angelis: Archangelis thronis præſtare dicun
tur: niſi quia hi de proximo: illi uero de longinquo diuinę maieſtati aſſiſtũt. Cla
ret etiam naturali exemplo. Iacta humanitatis ſeminaria: mox non edificatur cor
poris moles: ſed primo aliquãto temporis curriculo ſeminis figuram: deinde prio
ri abiecta ſanguinis: poſt embrionis ſuſcipiunt. Poſtremo facta corporis proxi
ma diſpoſitione: rationalis anima a deo creata infunditur: ut ſit quæ uiuificet: Ve
getet agitet atque regat inhers corporis pondus. Item legitur frumentum conter
ritur: malorum uiolentia excutitur farina: panis conficitur: in nutrimentum con
uertitur: uel ut adoleat: uel paſcat corpus: item ex filice toſta remanẽt cineres: ex
quibus fit uitrum humanis uſibus percomodum. Redeo igitur unde effluxa eſt
oratio. Quecumque igitur ſuo fini uiciniorem coniunctionem atque coheren-
tiam habent tanto nobiliora perfectioraque ſunt optimo iure appellanda. formę
itaque illę illuſtriores ſunt quæ abhis fragilibus terreſtribuſque rebus abſtractio-
res eſiſtunt. Pariter fit in genere materiæ: nam ipſa eſt pura patibilis natura omni
um formarum pulchtitudine atque decore orba. ob id ab omni perfectione ua-
cat. Quæcumque igitur primæ imperfectioni hoc eſt primæ materiæ ſũt uicinio
ra tanto imperfectiora ſunt. Res in propatulo eſt corpus quidẽ uegetans ſentiẽs
atq; itelligẽs magni ẽ: amiſſa caſu aliquo aia iã illud corpus tãtis honoribus atque
gloria cultuq; ꝑditũ: olet putreſcit. ex eo uermiũ ſcaturigines emanãt: carnẽ tabẽ
q; corrodentiũ: i cinerẽ quoq; reuertũt: deide i materiã primordialẽ reſoluuutur:

Aristotiles plo

quā primā i cōstitutiōe: finē i resolone: Aristotiles: itē & plo: & fere oēs statuūt. Igitur ut ex plibatis illationē iferā: sicut i genere materierū & corruptibiliū damus materiā fluibilem & generatam: quā secūdā uocant phi. Rursus eodē genere primā materiā oio ingenerabilē atq; icorruptibilē oium radicem atq; fundamētū: sic & i genere formarū: aliquas assignabimus formas: & generabiles: & obnoxias: ut plātarū: grassibiliūq; pœne oium: Consequens est: ut una præcipuū uitæ gradum cōtinētem assignemus: ob cuius singularitatem atq; uaturæ indiuisibilitatem. Constet ipsam imortalem fore. hanc forte aiam quā immortalē dicimus. Platonici non astruerent quippe qui cœlum atq; mundum: aial beatum atq; sempiternū dicunt. cuius aia nostri consilium tutelam prebet: ut diuinis humanisque obsequatur institutis. Deinde ait delegisse animas stellarum numero pares: singulasque singulis comparasse: easdem uehiculis competentibus superimpositas uniuerse rei naturā spectar iussisse: anteq; seniētē faceret aiarū supiposuit stellis singulas singulis aias hisdē uehiculis use: in circuitu stellarū cunctam mundi naturam considerarēt. Illud adiciens q; sine diuinitatis aminiculo: ipsa pse anima: nihil ualeat spectare atq; intelligere. Quod si res ita sese haberet: uti delirando somniauerat: oportunum fuisset illis assignare & pedes & crura quibus meare possent. Sed cum hæc a uera phia plurimum sint aliena: opere præcium erit ipsis reliquere hoc negocium. Restat ut anima illa: cuius opatio ē intelligere: quod uitæ præcipuus gradus est: sit omnino eterna atque immortalis. Ex eodem fōte alia emanat argumentatio. sicut enim hylen: aut silua omnes corporeas atque materiales formas: absque ulla sui uiolatione: atq; corruptiōe: ob sui simplicitatem: quā nec agens naturale corruptiuum attingere ualet: suscipit: Sic itellectus possibilis omnes intelligibles formas: quibus in bene eē perficitur & nō corrūpitur: quia sicut in esse mediantibus naturæ muneribus: nō exiit. ita nec eius emulatio animæ officit: nec etiam destruit. Si igitur quod est minimum subterfugit interritum: Effugiet profecto quod est diuinum: cuiusmodi est anima rationalis.

Quod sicut contrarietas est coruptiua naturarum materialium sic sequestratio aiæ rationalis ab omni cōtrarietate ppria arguit aiæ imortalitatem. Cap. xi.

Vi de reb9 naturalib9 loq ac diffinir modulate adorti sūt: post quotidianas atq; lucubratas uigilias: i quib9 eorū desudauit igēiū: ex cōtrariis: aut mediis oriri oia: atq; i ea resolui: Satis iugi meditatiōe cōpierūt. Musicus quippe geometria carēs nō fit ex geometria geometricus: sed ex priuatiōe geometriæ: Itē ex idocto doctus: Ex egro sanus: ita quoq; qd iteriit isuū cōtrariū: aut mediū iterrir optet: ut si albū corrūpit: i nigrū aut croceū corūpi ē neccesse. Ita tenet: ita sēp docuit Ari. Cōueniam9 igit epicurū uel Aristipū: quorū uita i extricabilib9 uoluptatibus ē cōstituta: & nobis paulisp loqntes fingamus: putrescit ne aia epicurre: aut moriēte corpe dissipat ex tiguit iteriit si hęc dicis (ut tibi mos ē) qramus abste modū. oē eqdē qd corūpitur aut euāescit (oi phia clamāte): aut fit p disiūctionē formę a sua mā: ut a corpe aia: aut collectarū ptiū sepationē: ut pietū a rudimētis & lacūaria a fastigiis: aut p subiecti dsitiōē: ut piete collisō: aut ualitudie bōa amissa gust9 appetitio isuauis efficit aut postrēo p ifluētię cāę subtractionē: ut solis radio: tā diu qppe ē: p qto sol eū generādo cōfuat: ab eodē qppe pūcto dscedēte sole quē sūma moderatōe ac tēpatiōe

Epicurus

continue agitari constat: Radius eius fluit & multo uelocius unda. quo fit: ut eũ non nisi p temporis instans durare putauerit: qui de rebus naturalibus opam impenderũt. Hi sunt fere oẽs modi quibus aliquid interrire aut desinere eẽ pōt. Igitur sectionis membra singula rimanda sũt: ut ipsis tanq̃ indignis emedio euulsis pateat aiam idestructibilẽ esse. Iam exploratũ est aiam nõ esse corpulẽtam atq; solidam substãtiã: cum prospectui nostro minime se obiciat: sed simplicem omnino: omni particioni renitentem: Solę igitur naturales formæ extinguibiles sunt quoniam uti materia: siue fundamentum cui inituntur: quod magnitudine extenditur sicut ipsę formę porrectę sunt. Nec obstat si quispiam diceret itellectus rationalis ab intelligibili illustratur atque perficitur: intelligere aũt (teste Aristotile) quoddam pati est: Nihil aũt ẽ patibile: nihil uel materia: uel ex ea confectum. Cui uehementer obuiandum puto. Pati quidem ambiguam significationem dicit & receptionem absque ulla repugnantia aut coruptione: & sic non incongruit aiam patibilẽ esse. Aliomõ pati est receptio cum abiectione cotrariæ qualitatis: ut si ex aere ignis generetur necesse est i materia aeris aboleri: atque omnino corrũpi humiditatem quæ siccitati ignis aduersatur: alioquin in aeris materia: ignis formanũq̃ iprimeretur. Itẽ quæcũq; sicut desinũt p cõtrarietatis repugnãtiã: sic suũ esse pdũt. Animæ aũt nihil ẽ cõtrariũ: qa substãtia (Teste Aristotile) si eni uirtuti itellectiuę aliquid repugnaret: porro nec eius intuitionẽ: aut similitudinem esset susceptiua. Instar formarũ uisibiliũ: uirtuti uisiuæ minime repugnãtiũ: si enim formę suis rudimentis opponerentur: colligatum oẽ depiret: Nec per pũctũ consisteret: Declaratũ aũt ẽ in phisicis q; duo rerũ inicia: ex quibus oẽ cõpositum pseuerat nõ sũt sibi ipsis repugnãtia. Nec per partium dissolutionem. Quæ enim sic disiunguntur dissipant: ut domus non uideat: magnitudinibus sunt extensa. tigna enim uel laquearia sũt sexquipedalia: aut longiora: aut breuiora: aut altiora: aut humiliora: ut materia edificiorum exposcit. Anima uero rationalis. uirtute quippe magna est: mole uero nequaq̃. Nec subiecti desinitione: ueluti si paries uariis pictus & adoreis triumphalibus insignitus solo: uel studio uel casu equetur: opus erit & omnes picturas una cũ eo uiolari. Corrumpit anima plantarum mutorumque animantium: sed sola rationalis ab hac innoxia est. Nec absentia influentiæ si eni ita esset. dissolueretur omne colligatum: sed sicut omnibus unicum solis lumen impartitur: & aerem quo spiramus ita liberalitatis suæ munus non subtrahit: sed habondantius & moratis & improbis largitur. Si igitur nullo istorum modorũ anima corruptibilis est: & in gymnasiis philosophorũ cũ alius non inueniatur modus: quo res in nihilum redigi possit te inuicto atque repugnãte necesse est: ut ueritatẽ confiteare. Te iugulaui Epicure & mutire te feci: & qa pallẽtẽ labiis te itueor ruboreq; pfusũ: te exanimẽ effecisse gaudeo & mirifice lector. qd inusitas. aliud ne i mẽte uersat tua: cur i lucẽ nõ pdis mime gẽtiũ. Tũ ille i archãis uestrarũ scripturarũ: qd huic argumẽtatiõi (ut eneruẽ) dicã offẽdi. Paulus quippe religiõis christiãę accerrimus ppugnator dicit. de deo loquẽs. Solus ipse inquit habet imortalitatẽ. Solitudo eni omnẽ aliã ab hac pticipatione mirabili abigit naturã. Angeli animæ mortales huius testimonio erũt: Quamẽtis insaia: Quaue petulãtia id audetis rebus terrẽis: fragilibusq; ascribere: qd deo ppriũ ẽ. Si solus imortalitatẽ hẽt: ut qd aię datis. falso ne igit uulg9 de uobis qrit

pati ambiguã significationẽ dicit.

paulus

cui cuptis uoluptatibus frui interdicitis. Tũ ego. Vtinam in re ueluti ĩ simulacro pugnę esses: Docerem deũ sũmũ rerum antistem censoremque mundi immortalem. & suo ingenti beneficio: animas hoĩum eodẽ gaudere priuilegio longe tñ secus. Vtique deus natura. essentia ĩpartibilitate est immortalis: hoĩes uero nõ natura sed grã: Nõ essentia sed munere: non ĩtegritate sed diuinę benignitatis ptici patiõe. habuisti quid Epicure ultro ĩ medium adduceres: ut nos tua dicacitate ꝑtereres. Accepisti dissolutionem: qua tuas effugimus pedicas.

Q uod sicut ex rerum uetustate sensim ad interitũ propare non nulla auspicamur ita ualitudine in etate senio iam fracta immortalitatem animarum portendimus. Cap. xii.

Saturni fabula

On insuauis apud ueteres fabella fuit: nec prorsus allegoria carens: quæ non solum gretiã: sed cũctum latiũ oppleuit. Saturnum finxere poetæ: opẽ sororẽ suam sacro cõnubio uixisse: eiq; ex ea plures susceptos filios ascripsisse: ipsosq; omnes deuorasse: & euestigio euomisse. Nec putãdũ ẽ hoiem ea tempestate omni cultu præditũ: qui latinis modũ colẽdi agros: ãte cũ ignotũ docuit: quẽ ĩ deorum numero ob suarũ uirtutum incredibilium præstantiam (oĩum cõsensu) relatũ ubi ius gentium cõstat: tanta iefferata barbarorum ĩmanitate feruisse: ut teneras atque ĩnocẽtes aĩas ea etate: quæ maxime est parentibus dulcior: sine ullo respectu pietatis: extingueret: ĩmanitatẽq; oĩum bestiarum quæ fetus suos amãt: feritate superarit. Sed de testa nucleũ extrahamus. Saturnũ ut ait Cicero: eũ esse uoluerũt: qui cursũ & cõuersionẽ spatiorũ ac temporũ cõtineret: Idcirco Saturnus est appellatus q; annis saturetur: Ex se eni natos comedere fingitur solitũ: quia cõsumit etas tẽporũ spacia ãnisq; ꝑteritis ĩsaturabiliter expletur. Natos ex se filios deuorat qm̃ fructus e terra generatos: uictus: necessitate cõsumũt: & iterũ noua estate sata legũtur: ac de nuo seruntur: ut uiuentibus cũctis aliomoriam prestẽt: quo fit: ut iugi ac phẽni successione omnia aucta senescant hyemis in clementia mortua reuiuiscant: nouaque estate sic oriantur. ut tandem decidant atque putrescant. Q uot opulentissimę urbes: Q uot regna optimis sanctissimisque legibus constituta a stirpe interierunt. Babilonia asyriorum caput: Thebe. Athene. Romaque orbi imperium peperit: iacet prostrata. atque cõsumpta omnia conspiciuntur: ingentia urbium delubra atque sacrarum edium fastigia solo equata ut tantarũ rerũ uix supsint uestigia. Profanata atque incensa omnia: ut uastitate atque ruina oppleta sit terra. Vbi egiptiorũ piramides ĩmẽse: Vbi mausoli mõumẽtũ: Vbi pẽsiles orti: Vbi tẽplũ pacis ĩ eternũ. Vbi dyanę ephesie tẽplũ: Vbi ueneris edes: Vbi. M. scauri spectaculũ: Vbi aquarũ ductus. Extermiata sunt oĩa & uetustate exesa. omnia igitur consumit etas: Vnde orator eximius. Nihil est opere manu factum quod nõ conficiat consumatque uetustas. Q uid loquar de hoĩbus huius seculi: quorũ sollicitudo maxime uersari solet instruendis opibus: aut ĩ cumulandis honoribus: aut auro uel argẽto fulgẽtes perolimotũ populũ incedere queant: quorum finis semp interitus. Vbi cresii opes: & darii diuitię. Vbi Salomõis gloria: Absolõis pulchritudo: Alexandri potentia: Cæsaris imperium: Neronis luxuria: Fragiliora omni uitro sunt hæc quæ uires atque mortalium opes appellantur: Affluunt subito: pniciter decidunt stabilibus radicibus nullibi ĩnixe sunt. omnia temporum uicissi

Vnde dicitur saturno

Orator eximius

Tps edax rerũ tuq; in uidiosa uetustas omia consumitis

tudini seruitura sunt ac cũ ipso peritura. Legimus ceruos: cornices fenicem longo satis tẽpore iofensa ualitudie uictitare: at horũ oium fere aiantiũ uita ꝑstãtior quodãmõ illis q̃ nobis cõcessa ẽ. Propter qd theofrastũ ultima ualitudine naturã accusasse ferunt ꝙ brutis: quorũ nihil interest diuturnã hoibus quorum maxie iterfuisset: exiguã breuẽq; uitã dedisset: cuius nõ est ocium sed negociũ hũanum genus prospicimus prostremo rapidissimo cursu semp ad iteritum meare: & lõge uelocius q̃ intrauerit. Multis temporũ curriculis obseruatũ est: atq; limpide comptũ sẽp septẽniũ: corporis ualitudini officere. Id circo apd medicos septimus dies suspectus hẽtur. Nõnulli eos potissimum quos terne ebdomadas cõficiũt: putãt obseruãdos: hoc ẽ unũ & uigesimũ & quadragesimũ secũdũ: deinde sexagesimũ tertiũ: postremũ octuagesimũ quartũ i quo stascas terminũ uitæ defixit. Alii aũt (nõ pauci) unũ oium difficillimũ clymatera prodidere ãnos uno de quinquagesimo: quẽ complẽt ãni septies septẽ. Plato dicit quadrato numero ãnorũ uitam hũanã cõsumari. s. nouenario qui cõplet ãnos octuogita & unũ. Fuerũt ẽt q̃ utrũ q; recipent: unũ de qnquagita: & octuagita unũ: & minorẽ nocturnis genesibus maiorẽ diurnis scriberẽt. Pleriq; aliter moti: duos istos numeros subtiliter discreuere dicẽtes: septẽnariũ maxie ad corpus ꝑtinere hic ẽ numerus: qui hoiem concipi: formari edi uiuere: ali ac ꝑ oẽs etatũ gradus tradi senecte: atq; oio cõstare facit: Semẽ eni post iactũ sui si intra horas septẽ nõ fiũt i emissiõe relapsũ: hesisse i uitã ꝑnũciat. Straton & diocles septẽnos dies cõcepti corporis fabricã: subtili obseruatiõe dispẽsat post septẽ menses dentes icipiũt mãdibiles emergẽt: & post bis septẽ mẽses sedet infans: sine casus timore post ter septẽ sonus eius i uerba prorumpit: Post quiquies septẽ icipit lac nutricis horrescere. post ãnos septẽ: dẽtes qui primi emersérat: aliis aptioribus ad cibũ solidũ nascentibus cedunt. post ãnos bis septẽ: ipsa etatis neccessitate pubescit. Tũc eni agitari incipit uis generatiua i masculis. & seminarũ purgatio. Non nullarũ rerũ. p. hic mos fuit: ut post septies septem ad militiã nemo cogeretur. In pluribus ẽt hoc ãno remissio iusta dabatur. Septẽ sũt mẽbra ad accipiẽdũ: reddẽdũ spiritũ & cibũ deputata. Gut. Sthomachus: aluus: uessica: & tria principalia itestina. Septẽ quoq; sunt mũdi etates: pari numero: & hois. Totidẽq; sunt gradus i corpore: qui dimẽsionẽ altitudinis ab imo i supficiẽ complẽt. Medulla: os: Neruus: uena. Arteria: caro: cutis: multa prætereo celeritatis studio. Nouenariũ uero ad aium ꝑtinere dixerunt. hũc mediciæ corporis: & apolini atributum illum musisq; morbos animi: quos appellãt pathe: musica lenire ac sanare cõsueuerũt. Itaq; primũ clymectera: ãnũ quadragesimũ nonũ: ultimũ aũt octuagesimũ & unum: Mediũ uero ex utroq; ꝑmixtũ ãno tercio & sexagesimo prodidere: hic infelicissimus annus: Aristotilẽ stagiritẽ absunsit: quæ euasisse apud. C. nepotẽ suũ. D. Augustus apprime est delectatus. Plato: ut paulo ante cõmemoratum extitit: ãnũ octuagesimũ & unum finem uitæ legimum existimauit & habuit. Hoc anno Dionisius heracleotes: ut uitam abiret cibo abstinuit. Et cõtra Dyogenes cinicus cibi cruditate: i celeram solutus est: erathostenes quoque ille orbis terrarum mensor: & xenocrates platonicus: Veteris achademię priceps ad eundem annum uixere: non pauci & per animi spiritum molestiis corporis superatis limitem istum trangressi sũt: ut carneades a quo tertia achademia est: uel cleantes qui ad annum nonagesimum uno minus centum expleuit. At xenopha

Theophrastus

Cur dies septimus medicis suspectus est

Alii Plato

Ani clima terici

Nota de nũero septẽnario

Aristotiles stagirites. Augustus

Xenophanes Democritus abderites

nes Colophonius maior uno annorum centum fuit. Democritum quoque abderitem & Isocratem rhetorem fere prope ad id tempus peruenisse: quo gorgiã leontinum quem omnium ueterum maxime senem fuisse: & octo supra centum ãnos habuisse constat. & si alcius recẽsere cuperẽ offerent se ultro nro prospectui primi parentes: quorum etas maior atque longe prolixior fuit. Adam nongetos & triginta annos natus: mortem obiit. Nongentos & .xii. Seth. & mortuus est. Quid opus est uerbis. Nam & si uita nostra per mille annos protenderetur: Donarẽtur que nobis matusalem tempora: Quale hoc diu queso est quod sensim fine deleẽ: Igitur ut ad institutum redeam. Quæcumq; etate cõficiuntur: senescũt atque postremo putrescunt: illa ut demostratum est: sunt mortalia atque corruptibilia q̃ uero longeua duratione atque temporaria permanentia uigorant̃ atque conualescunt: ediuerso immortalia sũt. Cæterum cũ omnes pœne uirtutes corporis i senibus mutentur: & ne sermonem longius traham: & fracto corpore minora fiãt: & sola sapientia crescente decrescant: Cunctaque per corpus exercentur: Cõsequẽs est: ut ipsum animum mille bonis artibus opletum imortalem ꝓsiteamur. Si fidem expetis audi hyeronimum docentem. Senectus eorum qui adolescentiam suam honestis artibus instruxerãt. Et i lege domini meditati sunt die ac nocte etate fit doctior: usu tristior: processu temporis sapiẽtior: & ueterum studiorum dulcissimos fructus metit. Legimus simonidem poetam octuagesimo anno Carmina docuisse atque i certamine se respondisse glorianté. Sophocles item cum ꝓpter nimiam senectutem & rei familiaris negligẽtiam a filiis amencię accusaretur Eclippi fabulam: quam iam in fracta etate ediderat: iudicibus recitauit. & tãtis sapientię specimen dedit: ut seueritatem tribunalium in thesauri amorem uerteret. Taceo pythagoram: Democritum: Xenocratem: Zenonem: Homerum: Hesiodum: Thesicorũ: Menandrum: qui grandes natu: cigneum nescio quid: & solito dulcius uicia morte cecinerunt. Certe reffert Homerus q̃ de ligua Nestoris iam uetuli & pœne decrepiti: dulcior melle oratio fluxerit. Floret illa etas sapientia: prudentia: consilio: modestia: temperatione. Et si quispiam res gestas priscorum recensere uolet: Maximas Resp. ab adolescentibus labefactatas: a senibus sustẽtatas: atque obsoletas recensioribus institutis reperatas comperiet. Apud lacedemonos ii quidem qui amplissimũ magistratum gesserunt: Senes appellati sunt. Sic quirites summum eorum consilium senatum a senibus appellarunt. Corpora uero ad iteritum ꝓperare. Quis ambigit: nisi qui forte sensu caret. Senum oculi caligant: Auris grauiter audit: cirri fluunt: Fluunt & ungues: facies in pallorem mutatur: dentes lapsi minuuntur: Cutis arescit: pallearia pendent: anima insuauiter olet: pectus suffocatur: genua trepidant. Talos & pedes tumor inflat: & hæc omnia iãque ruituram domum corporis de proximo nunciant. Animus uero q̃to diuturnior tanto uegetatior. Temistocles sic esse suo exemplo ostendit qui cũ centum & septem annos etatis suæ expleuisset: & ex hac uita se migrare conspiceret. Dixisse ferunt: se dolere: q̃ tũc euita egrederetur: quando sapere cepisset: Nõ minori studio sciendi flagrauit Solon athenienſium diuinis potiusq̃ humanis legibus institutor: suppremo uitæ die. Nam assidentibus amicis & quadam de re sermonem inter se conferentibus fatigatum & pressum caput erexit. Interogatus ab amicis circunstantibus: quapropter id fecisset. Respondisse tradunt: ut cum

Themistocles Solon

istud quicquid est de quo disputatis percepero: letus ex hac luce migrabo. Ex his claret non diutina duratione animum deprimi: sed magis ac magis in acquisitione sapientiæ accendi atque uigorari. Quod minime esset: si hũanus animus morti & corruptioni atque langori esset obnoxius.

Quod excellentia sensibilis sensus armoniam corrumpens: & excessus intelligibilis intellectum roborans: Arguit animæ immortalitatem. Cap. xiii.

I non solum aiantiũ naturas cũ uarias: tũ multiplices: sed cunctorũ inanimantium acri indagine rimari uoluerimus: nihil in tota rerum natura comperietur: quod non gaudeat armonia & cantu. Et forte si illorum rationes quisppiam equitatis amator quadraret: quibus obnixe astruere moliuntur: ex numeris musicis: ueluti ex rerũ iniciis omnia fabricata fuisse: non inficior eos usque quaque non delirasse. Quæ enim res tam sublimis: tanq; solida: quæ si mediocriter pensetur: ex numeris armonicis constare non pateat. Pythagoreum dogma ratione armonica constare mũdum censuit: celestiaq; distantia congruis & cõsonis sibi inuicem iteruallis impetu nimio & uelocitate raptatis suauissimos edere cantus. Singulas ẽt sirenas singulis sistere circulis ratus est: quas rotatas cum circulis: unam ciere mellifluã cantilenam quoniam scissus aer tam artifici motu & accuta cum grauibus temperato: ita uarios equabiliter concentus efficiat: ut omnem supergradiatur musici carminis suauitatem. Mercurium: ut ferũt cum cœlum ascendere uellet: primitus transeuntem per ea quæ motu planetarum ad organicum modũ personabat a se inuente lire similem miratum q; imago a se inuenti operis in cœlo quoque reperiebat. Plato quidem tãtum ausus est dicere: mundi uniuersitate perfecta: quã in mirabili decore & mensura constare certissimum est. deum gaudio elatum fuisse: Quanta mẽsura cœlorum globi: ab oriente in occasum: & rursus ab occasu in orientem moueantur sileant linguæ quæso. Ad humiliora descendo nihil est diuino humanoque opere elaboratum quod primarum qualitatum saltem mensuram atque proportionem non præseferat. Quorum bellissime inanimantibus cũctis effulgeat: in quibus membra non unum eundemque actum habent: sed singulas exercent oprationes: ut sit mirabile uisu contueri lumina i arce capitis fixa & sibi & reliquis corporis artubus ducatum præstare. Quanta celeritate mirabili imperio uoluntatis absque ulla: aut rationis tarditate sensus omnes obsequãtur: ut instar simphoniæ omnis corporis compago instructa uideatur difficile est dictu. Maxime autem in cõsono quinque sensuum exercitio: ratio proportionis & mensurę constare uidetur. Sicut enim armonia gaudet temperatione neruorũ congrua: ac inter se equaliter disposita quã omnino dissolues: si a lcius neruos intenderis: aut relaxaueris (ut par est) res in propatulo habetur. Similiter in lyra: aut in phidibus: cum aliquid interceptum: aut relaxatum est: omnis canendi ratio turbatur. hoc omnes iudicant: nisi forte qui audiendi munere carere uidentur Ita in corpore humano: Cum pars aliqua mẽbrorum duxerit uitium destrui optet uniuersa coruptisque omnibus atque turbatis: occidere sensum: eamque mortem uocari. Verum profecto cum nihil sit in tanta rerum uarietate: quo tantum gaudeat animus noster: q̃tum armonia & numero. Probe. Aristoxenus musicus idemque philosophus dixit mentem omnino nullam: sed quia armoniam in phi

pythagoreum dogma

Plato.

Aristoxenus musicus

dibus & ex constructione corporis & compagibus uiscerũ: Vim oẽm sentiẽdi exi
Armonia. stere. Musici enim intẽsionẽ concẽtũq; neruorum integros modos sine ulla offen
sione consonã eã armoniã uocãt. Voluit igit animum simili ratiõe cõstare in ho
mine. quia contionis modulatio constat in phidibus. s. ut singularum corporis p
tium firma coniunctio membrorumque oium cõsentiẽs in unũ uigor: motũ illũ
sensibilẽ facit: aium cõtinet: sicut sunt nerui bene itenti ad conspirãtem sonũ. Id
circo pythagoras ex musicis muneris ueluti ex quibusdam seminariis animam cõ
stituit: quem emulatus plo: animæ naturã cõgruere numeris concinere ẽt modu
laminibus musice. Est porro pythagoricũ dogma similia nõ nisi a similibus suis
comprehendi propterea que penes eam oium rerum esse plenã sciam: simili suo si
militudinem habentia cõprahẽdentem. Atq; ipse etiam plato: hoc ipsum asserẽs
aiam ex omnibus iniciis conflauit: ut & ipsorum iniciorũ & quæ inicia sequunt
& prorsus oium rerum existentium scia esset ac de omnibus iudicaret. Denique
postq; cõmiscuit eã ex his uirtutibus: ex quibus componẽdam putauit: & compo
situm diuisit in partes: iuxta quasdam geometricas & archimetricas: & musicas ra
tiones: Exquo perspicuum est: Cum sint antiquissima inicia rerum essentia siue
substantia: & hæc duplex: altera indiuidua: diuidua altera: naturaque gemina: di
uersitas longe uetustissima: cõflatã aiam ex utraq; substantia eadẽq;: & itẽ diuersa
natura ex omibus originibus cõstare. Ideoq; naturã eius numerorũ naturę maxie
cõuẽire. hæc pfunctorie plo. Cũ igitur nũerorũ inicia & pricipia sint singularitas
& itẽ diuersitas: si qdẽ has duas cæterorũ nũerorũ origines esse constat. qua ratio
ne cõcluditur: aiam ex duplici cõcreatã substantia geminaq; natura nũerorũ potẽ
tiæ cõtinẽtem. Quo fit ut animus maxie ab his sonoris numeris oi modulatione
refertis cõmouetur. Solẽt eni hoies ppria negocia negligere: hoc suauissimo uo
Socrates cũ neruorũq; cõcentu deliniti. Hæc eni musica siue i uoce tm̃mõ sit: ut Socrates
ait: siue ut Aristoxenus in uoce & corporis motu: siue i his & pter ea i ai motu: ut
putat Theophrastus: pcul dubio multum obtinet diuinitatis. Nã nisi grata acce
ptaq; eẽt illi principi deo qui oẽm mũdũ sua moderatione regit atque tuetur: pro
fecto cantus & organa ad diuinas laudes celebrandas a sanctissimis uetustissimis
Dauit que patribus instituta fuissent minime. Legimus i diuinis scripturis dauit ãte ar
chã diuini federis: in cythera & choro preclare cecinisse. Et non solũ nostri: quib9
diuinus cultus semp cordi fuit: Sed gentiles supstitiõibus calentes: ita fieri opor
tere censuerunt. Fruoni: Ludi scenici placandorum deorum cã instituti a maiori
bus nostris fuissent nisi gratus neruorum uocũq; concentus: diis imortalibus ex
titisset: Frustra tybicen omnibus supplicationibus in sacris edibus adhiberetur.
Nõ ẽt tybicene triumphus ageretur marti: non appollini cithera: non cylenio ly
re: non musis tybie cæteraque eiusce generis essent attributa: non tubicinibus p
quos numina placantur esset permissum: aut ludos publice facere: aut uesci in ca
pitolio: aut patribus in museculis. i. idibus iuniis: quo uellent personatis tumulẽ
Epicurus tisque peruagari. hominum quoque mentes ipse (Et epicuro reclamante) diuinę
suam naturam per cantus agnoscunt. Denique quo facilius sufferant laborẽ uel
inanis metus depellatur a uectore simphõia adhibetur. Legionibus quoque in a
cie dimicantibus etiam metus mortis classico depellitur. Ob quam rem. Pytha
goras: ut animum sua semper diuinitate imbueret: prius q̃ se somno daret: & cum

eēt expgefactus: cythera ut ferūt cātare consueuerat: & asclepiades medicus frenticorum mentes morbo turbatas sepe p simphoniā suæ naturæ reddidit. Dauid quoq; cythera a saule demon pellebat: zerohilus aūt artis medicīæ professor uenarū pulsus: rithimis musicis ait moueri. Dorilaus scripsit mūdū eē organū dei: & ipsū musica ratiōe cōstare: septēq; stellas iter cœlū & terrā uagas: q̄ mortaliū generes moderāt: motū hre & iterualla musicis dyastematis cōgrua: sonitusque uarios reddere p sua quæq; altitudine ita cōcordes: ut dulcissimā quidē cōcināt melodiā: sed nobis īaudibile ppter uocis magnitudinē: quā cape auriū nrarū angustię nō possūt. Nēo eni ē tā ferus: tāq; agrestis: qui admodū nō cupiat cōcētu oblectari auditū. Propterea cū Temistocles in epulis recusasset lyrā: habitus est indoctior: greci id oēs discebāt: nec qui ea tēpestate nesciebat: satis excultus doctria putabat: ob id epaminūdas grecis phidibus preclare cecinisse tradūt. Socratē quoq; etate cōfectū eiusmodi artis disciplinā discere nō despauisse palā ē: quo nullo mētis cultu carere uideret. Tanti est deus īmortalis uocū neruorūq; cōsonātia: ut quæ sensu oio carēt ab equalitate armōicaq; proportiōe impulse uitalē spiritū sumpsisse uideāt. Testis eiuscerei ē oium mater expiētia Cytaredus q̄spiā siue thimoteus sit siue quicūq; uelit alius: cū neruos bene itēderit: & ad cōspirātē somnū cōperiēdū admodū modulauerit: ita ut nihil iterceptū relaxatūq; sit: sed oia examussim: quo maxie armonica tempatio auribus gratissima serpat: cytherā hāc sic bene cōstitutā siue lyrā ponat sup stratū: aut mēsas: & neruis stipulā supponat. Accedat orphe9: Cui9 i ludēdo tāta fuit dulcissima suauissimaq; melodia: ut cerberi īmāitate subacta pfpinā raptā sibi restituēdā īpetrauit: & lyrā aut cytherā īcōsonā ad debitā cōsistētiā arte & idustria reducere curet: Cū uētū fuerit ad perfectam uocū cōsonātiā & armoniā. Tāgat orpheus suā: aliā thimothei nemie tāgēte: paleā agitat: dictura si uoces exprimere posset me cōsanguineā: ac uerius germana: cur itactā reliquis. gestire quippe uidet: i alterius cōcētu. Hoc efficit cōueniētia: simile eni attrahit suū simile inquit pythagoras. Idem & plato. Quid de delphinis loquar: nonne capti suauitate cōcētus atque dulcissimo modulamie illecti: Arionē cytaredū insignē nautarū dolo circūuētum: inter furētes estus: ac reciprocantes undas: ueluti scapha nō fluctu ueheret: leui salo i littore saluū atque īcolumē: postea apud corinthū suæ pfectionis exitū exponere curarunt. Nec ab re tanta de cōsonātia pstrixi. Virtus igitur organica: uel elemētorū iniciis cōstituta: cum in quadā armonia & cōmēsuratiōe consistat: ab excellenti sensibili attenuatur & corrūpitur sicut obtutus ab superabundanti lucido: & auditus a fragoris magnitudine dissipatur. Idcirco dissipabilem atque mortalē substantiam habere neccessū est: Quæ uero sui magnitudine non debilitātur: sed uigorantur: non lapsantur: sed fortificantur. Non remittuntur sed intenduntur: sunt omnino īmortalia animus si quidem non horret: non abnuit ueritatis excessum: sed oblectatur quiescit: & miris afficitur gaudiis. Consequens est ipsum immortalem atque eternū esse (Nullus enim animo suauior cibus q̄ primę & summę ueritatis cognitio) in cuius aspectu acies luminum non torpet: sicut uisus uirtus armonica a solis luce usque adeo hebetatur: ut uix diem insuetum ferat. Hanc Aristotiles argumentationem pertractauit in libris quos de anima titulo inscripsit. Quam si quis prorei ueritate rationem quadraret luculentissime animorum immortalitatem habe

pythagoras

Asclepiades medicus

Thimotheus

Orpheus

Delphius suauitate concentus capi.

ret. Huic iuiolabili sniæ: quã fide teuerũt oẽs orbis status: ois itẽ resp. ois deiq; ui uendi modus: aduersari solet q; i diuis lris tritũ habet: si corpa beatorũ oi sole in celesti patria eẽ splẽdidiora: isthuc ipsũ christus discipulis in monte tabor ostẽdit cũ istar solis facies eius resplẽduisset. Q uã uidẽtes stupor & pnimia admiratõe cõ moti exanimes humi pcũdebãt quos ueluti quidã idulgẽtissim9 patersamilias: magna pietate erexit i pedes: ac iterdixit eis: ne quouis pacto pmerẽt: quæ pspe xerãt. Clarũ tñ ẽ ex gestis christi: quæ i archanis diuinarũ lrarũ cõtinẽtur: eos ab i credibili atq; corpis excellẽtissima luce lęsos nõ fuisse: nec eorũ oculos ab lucis i mẽsitate dissipatos: cuius oppositũ magno satis uerborũ apparatu docuit aristote lis ratio: quid aristotelis ratio: ymo oium rerũ genitrix natura. Facile ẽ itaq; no bis suscepto hoc negotio hos reuicere: quibus ueritas semp pcæteris amicior fuit Lux enĩ solis: uel ob ocultas quasdã atq; mirabiles opatiões: uel ob idefessã atque phemnẽ agitationẽ: caloris ẽ generatiua: Cuiusuis ẽ humores cõglutiatos dissol uere atq; penitus dissipare. Q uid mirũ igit' si pupilla & uisus acies ab excellẽti lu cido corrũpat': cũ enĩ cõtrariis bellũ iditũ sit: & qdẽ sic: ut sese & abigãt & mutuo corrũpãt. ñ lux ipsa solis: aut stellarũ obtutũ labefacit: sed calidítas ipius ex motu generata. Gẽmarũ ãt radiatio: nõ lędit oculos: nõ uiolat: nõ dissipat: sed magis in earũ pspectu uisus admodũ oblectantur. Igitur cũ unigẽitus dei filius a suis cul toribus pati & cruci affigendus esset: ne remissiores plus solito: ob casũ suæ uitæ eius discipuli redderentur: Statuit nõ expressam: sed adumbratã sui corporis glo riam ostentare: quibus si illudi uenenatis sputis: pollui: conuiciari probrum uide retur delibata i mõte tantis per alterius seculi felicitatis guttula in spem futurę re surectionis erigerentur. Non offendebat igitur mirabilis atque supercælestis illa lux uisus aciem: q; calore disoluente carebat: sed ingentem uoluptatem ministra bat: Idcirco non corrumpebatur oculorum armonica & consona equalitas: sed magis ac magis illiciebatur. Eiusce rei testis est petrus: qui tanto ardore ex hac lu cis immensitate succẽdebatur: tanto uidendi oblectandique flagrabat desiderio: ut cæteris tumulentus uideretur. Non tantum meri bibendique Bonoso impera tori fuit cure. In cuius laudem Aurelianus sępe dicebat. Non ut uiuat natus est Bonosus: sed ut bibat: quãtũ petro illa frui uoluptate cælesti. Idcirco sui status ob litus se nactum iri felicitatem absque mortis inclemẽtia ratus: Exclamans ueluti amens dixit: Domine bonum est nos hic esse. O præceps & importunus amor: ẽ enim estasim faciẽs (ut inquit dionisius) propterea falso gloriæ splendore petrus agitatus: ueram animorum beatitudinem in hoc tetro atque obscenitatum refer to seculo consistere putauit. Q uod q̃ a uero alienum sit: rerum uicissitudo atque deperitio liquido ostentat.

Petrus

Impatores Bonosus Aureliãus

Q uod desiderum immortalitatis consequendæ humanis mentibus inditum est argumentium perpetuitatis animorum. Cap. xiiii.

Licet intellectus operationes a corpis mole seclusę ingenuis mentibus immortalitatem ostendant: sicut immersio defectibilitatem equum tamen censeo: hominum comunem appetitionem: quæ cuiusdam diuini oraculi in plerisq; rebus locum habet: in medium adducere: cuius tãta uis: ut frustra eẽ nõ possit. Sẽsit hoc Aristoteles. Sẽsit & Aueroys: Aristoteles Aueroys, Sensit & omnium phylosophantium dogma. Si enim deus & natura in paruis minimisq; rebus ociosum nihil relinquant: & solis intellectualibus naturis hæc immortalitatis cupiditas inserta sit quã uanam esse prohibet naturæ institutor. Consequẽs est animum immortalem esse. Hoc impulsu agitati summi illi phylosophi nulla cogente necessitate: aut uiolentia: dixerunt corpora aimantium fore q̃doq; peritura: Nam cum ex regionibus disiunctissimis loco & positiõe differentibus locatorũ uarias affectiões seu appetitiões arguam9: pariter ex reb9 diuersarũ substãtiarũ cõstitutionẽ faciẽtib9: ruinã atq; iteritũ significam9: humanum corpus ex leui igne aut crasso aere fabricatũ cõstat: quorũ cupiditas ẽ ĩ sublime ferri: ex aq̃ itẽ & terra: quorũ uoluptas ẽ deorsũ niti. Trahit igit quẽq; sua uoluptas: inqt poeta necessum ẽ sic ellaboratũ ac ad diuersa distractum aliquando interire. Poeta Hoc sane argumento usi sunt sacri doctores: ad sapientiam atque beatitudinem institutum hominem fuisse probandum: omnes equidem (natura cogente) beatitudinẽ expetere uident: quã consequi nemo mortalium posset nisi hũanis corporibus supestent animæ. Quod Augustinus docuit nimium carpens: qui populũ ro. proscripserat: cuius ridiculosa comẽta hæc fuerũt. Histrio quispiã facetissimus: cũ cereri: bacho atq; ueneri corpus suũ consecrasset: obligurissetq; oia (Sunt. n. plerunq; rerũ profusores: nihil autpensi: aut moderati habentes) grauaturq; ere alieno: quod dissoluere creditorũ uis urgelat: alioquin ĩ obscurũ carcerẽ detrudere curarent: quo ad usq; omne debitũ p̃soluisset: tẽporis dilationẽ propẽsius exposcit: uimq; oẽm in futurum suspẽdit. Fide creditoribus data: urbẽ proficiscit & sui ordinis atq; loci plurimos eo questu ubertime uictitãtes cõpercens: fortunã suã sibi aduersam cõ sociis ꝓdit: orat atq; istantius obsecrat: ne in tãto rerũ discrimie: atq; anxia calamitate icidere ꝑmittãt paulũq; sibi liceat uti igenio suo: excensu oppare cõuiuũ apud cauponẽ extruere: nihilq; uini ruffi appositurũ mensis: sed aut creticũ: aut lesbium: aut rhodium pollicit. Scurre atque lecatores insigni parasito cædunt: pariterque illi associati in forum egenum hystrionem nihil præter dentes famelicos habentem: ut fortunam denuo experiretur deducunt. Ad tantæ rei minorum nebulonumq; spectaculum studio properabat popls a rectis auribus astabat se quicquid clã in eorum pectoribus clausum erat: reclausurũ populo pollicetur. Mobili fama oium ora cõplentur: numẽ q̃dam sperant ab alto demissum. Tum ille assem parate & aurea uerba eternitati mandãda accipite. Omnes q̃ppe qui ĩ hac corona adestis: care uẽdere: uiliusq; emere flagratis: quẽ Augustinus insectator ostendẽs re ipsa mentitũ fuisse. Quot ea in expectatione erant q̃bus nulla: aut emendi aut uẽdendi cupiditas icesserat. Sed si romanis ipsis dixisset: omnes beatitudinẽ expectitis: uerũ procul enunciasset. Est enim in præcordiis complantatũ atque insertum hoc celeste munus immortalitatis: quod ad se ita mortalium mentes rapit: ut nemo uix sit: qui non certe plurimum diligat: immo amara aspera grauia quæque ferenda sunt: ut beatam uitam nanciscant. Hæc autem uita præsens & corporalis beata esse nõ ꝑt: q̃a malis ẽ subiecta per cor-

Augustius Histrionis facecia

Augustius

pus. Epicurus deum beatum ac incorruptũ uocat qa sempiternus: nec aliter quicquid existimari beatum pt: nisi qd est immortale. Sola inquit imortalitas: ut inquit Firmiãus beata ẽ: qa corrũpi ac dissolui non pot. Huius. n. uitæ appetitio tanti est: ut oia a deo creata (ratiocinabili uirtute) esse appetãt: Nõne aialia oia etiam irationabilia: qbus cogitandi atq; discernẽdi munus minime impẽsum ẽ: ab imensis draconibus: usq; ad minutissimos uermiculos: ab elephantũ pceritate ad usq; culices & lendies interitũ fugere cõtuemur: Agnus qui lupũ non nouit nõ ne quadã occulta uirtute inimiciter fugit: ut uitã tueatur suã quã a lupo cognoscit (natura docente) insidiatũ iri: Nõne arbusta omnesq; fructices: quibus nullus ẽ sensus ad uitãdã pnicie atq; euulsionẽ alicui terræ radices figunt. Nõne deorsum grauia atq; põderosa elemẽta: sursum leuia agitant: quibus in locis unũ qdq; eius naturã saluat atque tuet. Quid igit mirũ si homo semp uicturũ se speret: q̃do & hæc in becilliora lõge contra interitum renitent atque acerrime pugnẽt: ut fiant immortalia. Quis adeo excors ut ita rem sese habere non cogitet. Quorsum summi illi uiri diuiciis atque fortunis omnibus referti necessariorum atque dulcissimorum pignorum immaturam mortem equo animo tulisset: nisi eos ob uirtutũ insignia: aut immortales effectos: aut ad inclitas cœlicolarũ sedes cõmigrasse: & crederet & sperarẽt. Insedebat etenim priscorũ mẽtibus uetus elogiũ i oi euo celebratũ: quo quisq; mouet ut uirtutem colat: illã complectat q̃ sua mercede fraudari est oio impie: eius autẽ ẽ summũ bonum oibus ppositũ. Hac igitur spe: actus Socrates poculũ lætale ultro libauit. Et cato: ut meliores sedes sibi ipsi uẽdicaret ppriis manibus se uiolauit. Et si ueterũ auctoritate ad id tenendũ moueremur: multos claros principes opponerem: quorum uirtute: romanæ atq; extruere micant hystoriæ omitto decios: brutos: catones: Scipiones: Paulos: Marcellos: quorum non minor in morte: q̃ i bellis uirtus enituit. Nec tã facile aias piecissent: nisi se imortalitatẽ consequi putassent. Nõne hac fama futuræ beatitudinis agitatus Anaxagoras: filii obitum magnanime tulit: quo audito paulum se continuisse ferunt. Inde ad auditores conuersum dixisse. Nihil mihi inexpectatum. Sciebam enim ex me natum mortalem genuisse: oratio profecto digna phylosopho: eaque animi magnitudie quã ex rerum cõtemplatione est consecutus. Non enim summum bonum in diuitiis: non in imperio: ut cæsar: Non in honoribus: non in pulchritudine: aut corporis robore: nõ denique in obscenis uoluptatibus: sed in animi probitate nulla perturbati molestia rationis contemplatione ponebat: quibus rebus facilius post mortem: q̃ in uita se frui posse arbitrabatur. Pericles non impari laude fuit nam amissis duobus filiis adolescentibus: nullis lachrimis fusis pristinum uultum seruauit. Simili grauitate usus fuit. Dionisius siracusanus. Q. Marcius emulus superiorum gloriæ: filii obitum: de quo uniuersi ciues summam spem acceperant: magna animi moderatione tulit. Fecit hoc idẽ. M. Horatius puluillus xenophon: Antigonus Rex. L. Paulus. Cornelia. Sancta melania (teste hyeronimo) & sic de aliis: quos studio ptermitto: ne in caudam oratio nimis excresceret. Nunq̃ ii tanta mentis constantia fortunæ uiolentos impetus tollerassent nisi loca pacis atque iocunditates eos possidere putassent. Quod honesta satis indorum consuetudo luculentissime demonstrat. Item & Trachie illa natio: merito sibi laudem sapientiæ uendicauit: quæ ut Hesiodus ait natales hominum plangens: gaudet i funere illos quippe ad curas

Socrates
Cato

pericles

Dionisius
siracusãus

Mos trachie

erumnas generatos doleant illius regionis hoies: hos ad beatitudinem redisse gratulentur: illos ad seruitutem uenisse ingemiscant: hos ad libertatem regressas gestiant: illos ad patibilitatē. Hos ad incorruptionem esse generatos. Igitur cum aius naturali cupidine in uitā tēdat: mortemq; phorrescat: nec frustra hūanæ affectiōes affixe cordi sunt: cōsequens ē: ut finē consequant' suū. Si uero mors esset & aiæ & corporis inerritus: Frustra beatitudo: Frustra christi passio: Frustra & laborum assiduitas: cum mercede careat & omni bono. Erit igitur animus immortalis.

Argumentum ex phedone platonis sumptum quo probare ex carētia initii motus animum fore immortalem. Capitu. xv. plato

LAnguebat mētis egritudie hūanū genus: & uario morbo ignoratiōis laborabat īgeniū: anteq; plonis magniloquētia phylosophiā īperfectā atq; incultā illustrasset. Sed cū multos errores & aiorum ī natura cōperisset: opepræciū sibi uisū fuit: in cāpum descēdere & p rei dignitate aduersū epicurū. Dicearchū & reliquos eiusdē factiōis uiros arma corripere: idcirco phedonem pene diuina uoce instituit scribere: ī quo sacra illa Socratis colloqa: priusq; euita migraret recēsere curauit: ex qbus paucula excerpsi (digniora tamē memoratu) q̄ Cicero nr̄ ī primis. Calcidius, Macrobius: Firmianus latina fecit. eorū uis hæc est. Oīs aia est imortalis: quia qd sp mouet' sp in uita ē: at uero qd aliud mouet aliunde sumpta uirtute motus: cām mouēdi patiens: cām quoq; uiuēdi patiat' necesse est. Solū igit' qd seipsum mouet: uel qd nunq; motū suū deserat: nunq; mouere se desinit: quin cæteris ēt: quæ motū ex natura sua nō habent: fons & initiū motus fit. Initiū porro sine ortu quecunq; gignunt' ex inicio creant'. Ipsum porro ex nullo inicio. Nam si ex aliquo initio nō erit iniciū: quoniā cuncta quæ gignuntur ex inicio sint optet: & qui caret generatiōe caret etiam morte: quippe initio sepulto: neq; ipsum ex aliquo reparabitur: nec qcq; ex eo. nimirū enim ex inicio quæ sunt in generatione subsistūt. Sic ergo motus qdem inicium quod intimo motu mouetur hoc porro: nec nasci: nec mori fas est: aut oē cœlū omnemq; gēituram labefactatam consistere necesse est: nec ullum remedium fore quo demumq; moueri conseruationis rerum exigat causa recitetur: quare ostensa immortalitate eius qd ex se mouet': animæ mentisq; immortalitas reuelata est. Oē enim corpus quod quidē habet ītra se motuum uigorem cū aia est qd uero extra sine anima siquidem hæc aiæ natura sit. Quod cum ita sit apparet aiam solam fore: q̄ ex seipsa moueat' ppeaq; positā & extra ortus iteritusq; necessitatē. Q d argumentū demōstraret: si p batū fuisset aiam ex se & a se moueri. Hac. n. ī fide nō recepta: debilia sūt oia quæ secuntur. Sed hinc stoycorū quidē accedit assensio. Aristotiles uero non adqescit: ut aiam non solum ex se non moueri: sed nec moueri quidē penitus conet' asserere. Ita enim calidis argumentatiōibus astruit: nihil ex se moueri: ut & si aliquid facere hoc concedat: aiam tñ hoc nō esse confirmat: si. n. aia inqt pricipiū motus ē: doceo nō posse pricipium motus moueri: & ita sūctus diuisiōe quadā: alcius īgreditur: ut primū doceat ī rerū natura: eē aliqd imobile: deide hoc eē aiam tēptat oōdere: Q d si ī physicis uere pbasset: nihil ad patrociniū plonicæ sectæ relinqueretur. Neq; enim tam immemor mei: aut male animatus sum: ut ex ingenio meo: uel Aristoteli resistam: uel assim Platoni. Verum cum superior argumentatio: mutis quoque animātibus immortalitatem daret addidit: ut hāc effugeret cōitatē fieri nō posse: quin sit

imortalis aius humanus: cuius mirāda solertia inueniēdi & celleritas cogitandi: facilitas pcipiendi atq; discernēdi: & memoria pteritorū futurorūq; prudentia: & artiū plerumq; innumerabiliū scia: qua ceteræ carent aiantes: diuina & cœlestis appareat: quia & origo aī qui tanta capiat: tanta contineat: nulla reperiat' in terra: si qdē ex concretione terrena nihil hēat admixtū: sed necesse est in terram resolui qd ē in hoie pōderosum & dissolubile: qd autē tenue & subtile: id uero eē idiuiduū a domicilio corporis uelut a carcere liberatū ad cœlū & naturā suam puolare: hæc fere plonis collecta breuiter a cicerone ī catone maiori: & a Firmiano: quæ recēsui: ut uiri pstantia atq; dignitas effulgeat.

Quod heraclitus phisicus eodem fundamento nixus per pricipium motus probat animorū imortalitatē. Capitu. xvi.

Eraclitus physicus: cū istas segetes maturauisse aīa duerteret & iā manus messorū exposcere: ipsam & metere & legere p uirili portiōe adortus ē. Is cum naturā spiritus aeri īdagine pscrutari ppensius cuperet: uaporem oium aiatorum inicium constituit quē a natura spiritus nullo pacto disiūxit: cū quoq; oibus rebus īcorporalissimū atq; sua tenuitate intimū: penetratiōisq; maxie fore arbitratus ē hunc spiritū mobilissimū: & mouere quidē p se: & moueri affirmat cuius rei exēplū est: q; sp sua mobilitate fluit istar amnis ad hūiliora descendētis: quis a nullo pximo mouēte immotū ipellat'. Id aūt qd p se & nō ex accidenti aliquo agitat': sui motus origo est (Est. n. cōnaturale atq; sibi mouere cōsubstantiale) Q d secus eēt: si mouere casu aliquo sibi obtigeret. Posset. n. nō mouere: cōsequēs eēt ut aīal iteriret q primū a motu uacaret: pmanēte eo: quo stultius nihil dici potest: saltē ob cordis motū & spiritus: quo uehit' uita & uirtus p corpus: credidit. n. minorē mundū instar maioris & regi & agitari: ī quo non solū stelle uage: sed cœlorū globi: atq; stellarū fixarū natura: ī primū motū ceu ī causam uniuersalē reducunt' quē a nullo pterq a se ipso moueri cōstat: q nō aduenticio aut pegrio motore agitat' sed a se: & nō aliunde mēdicata potestate: igit' illi motori eēntiale erit sibi mouere: cōsequēs ē: ut absq; ulla ītermissiōe sp moueat. In aīali uero qd minor mūdus appellat': similiter cōperit'. Ad agitationē qppe cordis: mouentur uitali motu: oēs corpis artus: igit' mouere ē cōnaturale ei qd agitat'. Et idcirco primū & p se mouēs ē cor: ex accidēti uero cætera mouēt': quæ ueluti ī radicē a qua pfluit oīs agitatio reducunt'. Mouēs. n. ī supiori orbe ē oio eternus: & incorruptibilis: qa origīe motus caret: qd autem a se pellit motus initium: pellet utiq; & exitum Quid aliud ē illud est nisi immortale & incoruptibile: Pariter fit & in minori mundo: q; caret pricipio motus: utiq; & fine huiusmōi est anima igitur ē imortalis. Patet itaq; in platonis ratiocinationem heraclitum luculenter atq; aperte incidisse.

Argumentum sumptum ex libris diuinarum institutionum Firmiani Lactancii quo persuadere curat animorum perpetuitatem. Capitu. xvii.

Emini me iugiter codicem hyeronimi de uiris illustribus lectitasse: in quo licet Firmiani eloquentia admodum magnifaciat: non prætermisit tamen laudes diuinarum institutionum: quas fortissime contra gentes scripsit: ut errores hominum atq; falsas sacrilegasq; religiōes subuerteret: quibus euulsis: ueram sapientiā quā nemo nouit: nemo adinuenit: nisi qui diuinis institutis mancipatus fuerit cordibus mortalium insere

ret: & cum feda hac opinatione iam orbis primiores respersi essent: quibus summũ bonum: aut diuicias: aut uoluptates: aut honores uisum est: hac raciotinatione ac cerrime aduersum hos homines abdicatos: inuectus est: eius quidẽ argumẽtatiões sunt quæ sequunt. Cũ sapientia quæ soli hõi data est: nihil aliud sit q̃ notitia dei: apparet animam non interire: neq; dissolui sed manere in sempiternum: quia deũ qui sempiternus est: & querit & diligit: ipsa cogẽte natura sentiẽs: uel unde orta sit: uel quo reuersura. Præterea nõ exiguũ immortalitatis argumentũ est q̃ homo solũ celesti elemẽto utitur: Nã cum rerũ natura his duobus elemẽtis: quæ repugnantia sibi & inimica sunt constet igne. s. & aqua: quorũ alterũ cœlo: alterũ terræ ascribitur: Cætere aiantes quia terrenæ mortalesq; sũt: terreno & graui utunt elemẽto: homo solus ignẽ in usum habet: qd est elementũ leue celeste: ea uero quæ ponderosa sunt ad mortẽ deprimũt: & quæ leuia sunt: ad uitã subleuant quia uita i summo ẽ: mors in imo: & ut lux esse sine igne non potest: sic uita sine luce: Ignis igit elementũ ẽ lucis ac uitæ: unde apparet hominem qui eo utit immortalẽ sortitũ esse cõditionem quia id illi familiare esse: qd facit uitam. Itẽ uirtus quoq; soli hõi data ẽ: magno argumento est imortales aias esse quæ non erit sm naturã si anima extinguitur: huic .n. p̃senti uitæ nocet non uita ista terrena quã cõem cũ multis animãtibus ducius: & uoluptatẽ expetit: cuius fructibus: uariis ac suauibus delectatur: & dolorẽ fugit cuius asperitas naturã uiuentiũ acerbis sensibus ledit & ad mortẽ pducere nititur: quæ dissoluit aiantem. Si ergo uirtus & prohybet his bonis hominẽq; naturaliter: quæ naturaliter appetunt: & ad substinenda mala ipellit: quæ naturaliter fugiunt ergo malum esse: uirtus erit inimica naturæ: stultumq; iudicari necesse est: qui eam sequitur: quoniam seipsum lædit & fugiendo bona præsentia & appetendo quæ mala sine spe fructus amplioris: Nã cũ liceat nobis iucõdissimis frui uoluptatibus: nõne sesu carere uident: si malũ i hũilitate i egestate: i cõtẽptu: i ignominia uiuere: aut ne uiuer qdẽ: sed dolere: cruciari: mori: & q̃bus malis nihil amplius asseqũmur: quo possit uoluptas amissa pẽsari. Si ãt uirtus malũ nõ ẽ: facitq; honeste qd uoluptates uitiosas turpesq; contemnit: & fortiter q̃ nec dolorẽ nec mortẽ timet ut offm̃ fuet. Igit maius aliquod bonũ assequat necesse ẽ q̃ sint ista q̃ spnit. At uero morte suscepta: qd ulterius bonũ sparĩ põt nisi eternitas: idcirco qa solus hõ capit uirtutẽ: solꝰ utiq; capiet & imortalitatẽ: q̃ ad corpus retorqueri nõ pssũt: cũ sit ibecillimũ: sed ad animam: cuius origo celestis est: hæc sunt mea sententia uehementiora argumenta: quibus persuaderi potest immortalitas ipsa: Nunc superest testibus roborare: ut omni sole lucidior sit: quod dicere instituimus.

Qd sapiẽtũ testimonia i hac re cõueniẽtia arguũt aiorũ imortalitatẽ. Ca. xviii.

Atis equũ (mea lõge snia) cẽseo diligẽtissime phylosophorũ xp̃ianorũq; rõnibus q̃dratis: illos citare testes: quorũ ope p̃sens puincia maturet: Nec qspiã mihi succẽseat: si secũdũ eorũ antiqtatẽ serio nõ cito: cũ hunc laborẽ tẽporũ scriptoribus reliquendũ statuerĩ: sed quo ordie uelit in cãpũ descendãt. Satis nobis erit: suo testimonio ueritatem abditam in lucem edere: ut multo locupletior sit institutum: tantis doctissimorum hominum copiis: tãtis denique præsidiis illustratum. In prima nanque acie poetarum licentia audienda est. Accedet deinde phylosophorum grauitas: qbus comitabitur uetus testamẽtũ. Postrẽo christianorũ agmia exsoluet. Ingẽio qppe

Testes immortalitatis

si polerem: aut grecula facūdia calerem: ciere eos nō fuissem ueritus: pœnes quos: poetarum palma optimo iure delata est. Quis enim nesciat poetam in buccolicis & in sexto & in quarto græcos emulatum fuisse. Sed missa isthæc faciamus. Ad nostros uenio: quorū sæpe dicta in buccā ueniūt imprimis ingeniosus ille poeta nobis occurrit qui transformationū egregiū & plenū spiritu opus consumasset: suosq; cōgestos labores non uetustate perituros: sed uoluptate atq; disciplina semp uicturos i calce hos cecinit uersus. Iamq; opus exegi: qd nec youis ira nec ignes. Nec poterit ferrum nec edax abolere uetustas: Cū uolet illa dies: quæ nil nisi corporis huius: Ius habet: icerti spatiū mihi finiat eui. Parte tamē melior mei sup alta perhemnis. Astra ferar nomēq; erit indelibile nostrum. Eandem sententiam aliis quoq; uersibus dedit lucretius dicens. Cedit idem retro in terrā qd fuit ante eterna. Sed qd missum est ex etheris id rursus cœli fulgētia tecta receptant: qd eius dicere nō erat: qui aias cū corporibus perire disserebat: sed uictus ē ueritate: & imprudēti ratio uera subrepsit. Tragicus i trohas multisq; aliis in locis hāc immortalitatē pressis manibus tenet: i eo presertim loco. Priami aiam in cāpos heliseos incolentē describit. Felix priamus dicimus oēs. secum excedēs sua regna tulit nunc helisii nemoris tutus erat i umbris: Interq; pias fœlix aias hectora quærit: Lucanus: Statius poeta cū infernum & aiorum uarium statū describant: nihil aliud agūt (mea snia) nisi & bonorū præmia & malorū supplicia docere. In sexto qppe ex animi snia. Quisq; suos patitur manes exinde p ampliū. Mittimur heliseū & pauci leti arua tenemus: Donec longa dies pfecto tēporis orbe: Cōcretā exemit labē purūq; reliqt: Ethereū sensum atq; aure simplicis ignē: Has oēs ubi mille rotā uoluere p annos: Lætheū ad fluuiū deus euocat agmine magno. s. imemores: supera: ut conuexa reuisent. Rursus & incipiant i corpora uelle reuerti. Quæ ista cupiditas re uniōis: si aius deperiret. Ad phylosophos autē uenio ante pherechidē syrum de aiorum imortalitate modulate publiceq; disputasse legitur nemo: eius discipulus pythagoras sanius sui p̄ceptoris disciplinā tū rationibus: tum institutis ampliauit. Is cū erotomates in luxuriam p lapsos animaduerteret: eos summo studio: omni dēiq; cura: his & multisq; aliis uerbis ad frugalitatis disciplinā reducere curauit. O genus attonitū gelide formidine mortis. Quid stigia. Quid tenebras: & nomen uana timetis. Materiem uatum: falsique pericula mundi: Corpora siue rogus flamma seu tabe uetustas. Abstulerit mala posse capi non ulla putetis. Morte carēt aiæ sempq; priore relicta: Sed e nouis domibus uiuunt habitantque recepte: Ipse ego nam memini & troiā tēpore belli. Panthoides euforbius erā cui pectore cōdam. Hesit in aduerso grauis asta minoris accide. Cognoui clipeū læue gestaminæ nostræ. Nuper ab antheis tēplo iunōis i argis. Oia mutantur: nil interiit: errant hinc illuc & quoslibet occupat artus. Spiritus eq; feris humana in corpora transit. Inq; feras noster nec tempore deperit ullo. Hunc plerique secuti fuerunt præsertim empedocles: qui ait animos non naturam modo agrestem & feram sortiri: sed etiam formas uarias. Sensit hoc idem plotinus. Sensit & porphirius. Sensit & origenes: quibus uisum fuit non interire animas cū corpore. Sed de corpe i brutum aial migrare: ob id imortalitatē docuerūt. Socrates cū suppremo uitæ die de animorum eternitate plurrima disputasset: ad mortis tollerātiam constantissime animatus: auditoribus suis moriendi cupiditatem suis exortationibus ingessit. Ego enim o summa & cebes: nisi me putarem inquit ipse migratu

poeta

Ouidius

Lucretius

Tragicus

poeta

philosophorum grauitas

pythagore dysticon

Corpe deposito cum libad ethera perges

Euades homium factus deus etheris almi

Empedocles

plotinus

porphirius

Origenes

Socrates

Ex phedone plonis

rum primo quidem ad deos alios sapientes & bonos: deide ad homines defunctos meliores q̃ ii qui hic sunt iniuste facerem: non permoleste ferens mortem. Nunc autem certum habetote sperare me ad bonos uiros esse iturum: sed hoc quidẽ non uehementer affirmarem: q̃ tamen ad deos optimos domios iturus sum si qd aliud eiusmodi: & hoc certe ausus affirmare. Hac ego de causa non moleste fero mortem: sed bono animo sum: sperocq̃ esse aliquid iis: qui euita decesserunt atq̃ ut dudum dicitur: longe melius q̃ malis. Conticebimus ne platonis magniloquentiam: Absit. sed ipsum loquentem audiamus. Nimium profecto lucrarent iprobi: si mors tocius interitus esset. Cum & a corpore & a prauitate simul cum animo morte liberarentur: Nunc autem cum immortalis appareat aimus: nullum superest refugiũ: neq̃ tutamen malorum: nisi ut optimus atq̃ sapientissimus fiat: nil enim cum decidit: seu defert animus: præter eruditionem atq̃ alimoniam: quæ quidem his q̃ mortui sunt plurimum conducere: uel obesse dicuntur quibus nobis manifeste ostendit: sibi persuasisse animos nostros esse immortales q̃q̃ nulla dubitatione crederet: Sed forte q̃ ipse firmissime absq̃ ulla formidine tenebat: aliis persuadere sanctissimum putauit quod & fecit. Multa enim in libris de repu. Multa in phedõe: multa in gorgia: uariisq̃ aliis locis ab eo scribuntur quæ immortalitatem animæ probãda spectare uidentur: Nam modo eam ex pricipio motus: modo ex memoria preteritorum: modo ex eo q̃ simplex: modo deniq̃ ex diuina similitudine: immortalem esse probat: ut superius ostensum est. Multi his argumentationibus acti: ut eam p̃ sequerentur sibi manus intulerunt. Accedit & Aristoteles naturalis phylosophiæ consumator: nam ante eum integra non erat: & multo ocio ueritatem nebularum caligine atque densitate obductam detexit. Ponens igitur discretionem operationum sensus ab intellectus operatione dixit. Separatur hoc ab hoc tanq̃ perpetuum a corruptibili: itẽ in methaphisica mouẽtes causæ uelut prius existẽtes: quæ aũt ut ratio idest forma simul supple cum causato ut toto: q̃do enim sanatur homo: tunc etiam sanitas est: si autem posterius aliquid eius manet: perscrutandum est: in quibusdam enim nihil prohibet: ut si anima est tale: non omnis sed intellectus. Item in libris animalium. Derelinquitur solum intellectum de foris aduenire. Item in libro de pomo. omnes illecebre corporum exterminabũtur: & beata erit anima quæ nõ est infecta prauis opibus: reuertit in locũ suum: in deliciis magnis: & ue animæ peccatrici: quæ nõ habet uirtutẽ: nec posse redeundi ad locũ suum: nemo potest ascendere patriã suam: quia turpia opa impediunt ascensum eius sursum. Catoni cum īcredibilẽ grauitatẽ natura tribuisset eã usq̃ ad extremũ uitæ seruare curauit: nã ut ex hac uitæ uoragie se liberaret p̃onis auctoritate suasus: ultro se graphio uiolauit. Is contra. C. Cæsarem uehementissime commotus: qui Lentulum cethegum & ceteros cõiuratos p̃ municipia distribuẽdos: & non capite mulctandos censebat iussus a senatu dicere sniam suam: sic locutus fuit bene & composite. C. Cæsar pauloante in hoc ordine de uita & morte disseruit: credo falsa existimans ea quæ de infernis memorantur: diuerso itinere malos a bonis: loca tetra: inculta feda atq̃ formidolosa habere: cuius oppositum sensit Cæsar qui in imperio summum bõnũ collocauit: & adeptus est. Igit cato ex his uerbis cæsarem acriter carpsit. Sed quis diligentius immortalitatem quæsiuit. Quis cicerone considerauit attentius: Quis eo defedit accutius. Nam omnes libri eius: omnes orationes: oẽs epl̃ę: oẽsq̃ sermo

Platonis magniloquentiam

Aristoteles

Cato

Cicero

nes imortalitate sunt referti: sed multis omissis eius exclamationē non tacebo. O p̄ clarum diē cum ad illud diuinū aiorum concilium: cetumq; proficiscar: cunq; hac turba colluuioneq; discedam: proficiscar. n. ad eos nō solū uiros: de quibus ante dixi uerū etiam ad catonem meū: quo nemo uir melior natus ē: nemo pietate p̄stantior: cuius a me corpus est crematū qd̄ contra decuit ab illo meum: animus uero nō me deserens: sed respectans: in ea ꝓfecto loca discessit: quo mihi ipse cernebā eē ueniendum: quoniā ego meum casum fortiter ferre uisus sum: quo iniquo aio ferrem nisi scirem me ēt mortalē: sed me ipse existimans nō longinquū iter nos digressum & discessum fore: his mihi rebus scipio id. n. tecū lælio admirari solere dixisti. Læuis est Senectus: nec solū nō molesta: sed ē iocunda. Quod si in hoc erro: q aios hominum immortales esse credā: libenter erro: nec mihi hunc errorē: quo delector: dum uiuo extorqueri uolo. Salustius rerū gestarū scriptor ueridicus sensit hoc idem in iugurta: illorū mores carpēs: qui eorū flagitia ī fatum aut fortunam retorquent: & sæpe naturā accusant: q; ꝓcliues sunt in facinus omne. Q d̄si hoibus bonarū rerum tanta cura esset quāto studio aliena: ac nihil ꝓfutura: multoq; ēt periculosa petūt: neq; regerent: magisq; ipsi regerent casus & eo magnitudinis ꝓcederent: ubi ꝓ mortalibus gloria eterni fierent. Nā uti genus humanum cōpositum ex corpore & aia est: ita res cūctæ: studiaq; oia nra corporis alia: alia animi naturā secunt. Igit p̄clara facies & magnæ diuitiæ: ad hæc uis corporis: & alia oia huiuscemōi breui dilabūtur. At ingenii p̄clara facinora: sicut aia: imortalia sunt. Postrēo corporis & fortunæ bonorū: ut iniciū: sic finis ē: oiaq; orta occidūt: & aucta senescūt: aius icorruptus: eternus rector hūani generis agit atq; habet cuncta: neq; ipse habet. Itē Apuleius de deo Socratis loquens de ifimis atq; terrenis loco suo: ut cōmendatis cœlestibus hoium naturā aggressus ē. Igitur hoies inqt ratione prudētes: oione pollentes immortalibus animis: moribundis membris: læuibus & anxiis mētibus: brutis & obnoxiis corporibus dissimilibus moribus: similibus erroribus peruicaci audacia pertinaci spe: casso labore: fortuna caduca: singulatim mortales: cuncti tamen uniuerso genere perpetui uicissim sufficienda prole mutabiles uoluci tempore: tarda sapiētia: cita morte: quærula uita: terras incolunt. Cōsentiunt omnes stoyci: præsertim platonici: quibus iure quodam palma in hac re ancipiti data est. Nonne Macrobio in explanatione Scipionis somnii credidit hoc idem. Nonne Auicēna Machometi sectam despexit: nam cum eius instituta parē uitæ obscena professus esset & eam fœlicitatem brutis congruentem suis cultoribus policitus derisit dicens in methaphisica. Alium finem longe præstantiorem tributum homini. Est inquit alia promissio quæ apprehenditur intellectu: quā lex nostra ignorat: sed sua fœlicitas corporū molestias atq; coruptelas ostendit: Idcirco sapientibus multomagis fuit cupiditas ad hanc consequendam: q̄ corporum: quæ q̄uis daretur eis: non tamē attenderunt: nec eam appreciati sunt in respectu fœlicitatis quæ est cōiuncta primæ ueritati quā consequi fas non est: nisi corporis mole deposita: milia quidem nobis impedimentorum præbet corpus: tum propter necessariam eius alimoniā: tū quia ualitudines incidūt aduersæ: Impediuntur q; nra studia: ueriq; idagationes: amoribꝰ: cupiditatibus: formidinibꝰ oisariāq; imaginibus: multis deniq; magis ab eo iplemur: ut abstrahamur ab oi phylosophiæ studio. Sed si uolumus quicq̄ sincere itelligere: ut p̄o inqt recedendū est a corpore & cū ipsa mente cōsiderandum eoq; pacto cōpotes fie-

Salustius

Apuleius

Stoyci
Macrobio
Auicena

mus eius: cuius cupidos amatoresq; profitemur nos esse prudentiæ cũ scilicet mortui fuerimus: ut ratio ostẽdit: dũ autẽ uiuimus id assequi possumus minime. Affirmat & hoc ẽt Auerois ipse xpianorũ pfidus hostis: qui & si illius lutulẽti pecoris secte iheserit: tamẽ imortalitatẽ in libris de aia docuit: cũ intellectũ agentẽ pscrutaretur. Accedit & Seneca stoycorũ acerrimus defensor q in eplis pſertim de consolatione fratris ad paulinũ celebrat hoc cœleste donũ. Ne inuideas igit fratri tuo tenẽti locũ quietis & pacis inquit ille: oibus illud nobis comune ẽ iter: Quid fata deflemus: non recessit ille sed pcessit. Nec tantũ conciliũ sybilla iaudita celebrandũ aio induxi meo: quæ licet: ut Varro & funestella ac apollodorus aiũt decẽ fuerint tamẽ erithea pceteris celeberior fuit: Hãc. n. Augustinus i libris de ciuitate dei cõmemorat: quæ licet noie imortalitatis non usa fuerit: tamẽ eã sperare se pfitet: Cũ bonorũ malorũue iudiciũ uniuersale futurũ suapte pnunciet. Quis. n. posset bonorum merita: demeritaq; iproborũ equa lãce librare: si aius oio deperiret: aut quomõ animorum eẽt uera rexurrectio: si aius iteriret. Frustra illa nõ insanda: sed expauescẽda snia: qua improbis dicet. Ite Maledicti in ignẽ eternũ. Frustra amena illa atq; suauissima xpi alloquẽtis uox: qua dicet iustis. Venite benedicti atq; escis cœlestibus fruite: si mors una cõ corpore spiritum absumeret. Quæ oia & multo plura cecinit Sybilla: ut extractum ẽ de libro q dicit nasilographi. i. impialis scriptura: quem erithea babilonica ad petitiões græcorum tẽpore priami regis edidit: quẽ de caldeo sermone in græcum doxa pitisimus trãstulit: tandẽ de erario hemanuelis eductũ. Eugẽius regi cilicie demiratus græcum latinum fecit. Sic ex orsa loq: ut ad rem ptinet uates. Veniet de cœlo uox tubæ terribilis aduocãs uniuersos: ut ueniãt i examen: Fiet aũt ieffabiliter corporis & aiæ reintegratio: ut utrũq; simul retributionẽ gloriæ suscipiat: siue pœnã. Tunc apparebunt uincti reges & pricipes & uidebunt agnum in trono terribili: ut uniuersis retribuat: Nec erit diuitis paupisue discretio: sed meritorum examinatio. Tunc scelera patebunt. Tunc timor tremorq; horrorq; uoraginis in ultionẽ demonstrabit: cõcutiet uniuersos: ut dẽtes strideãt: & oculi lachrymẽt: extendẽtq; mãus ad pces: nec erit agnus flexibilis: sed horribilis in uindictã. In cõspectu eius ignis & tonitrua: merita cum peccatis. A dextris eius benedictio a leua maledictio pcedet. Iudicabit autẽ bonos & malos: ut illos sursũ eleuet: hos ãt in sortẽ demonũ: ut uoret auernus. Et dum hæc ipse mecum cogito: obstupeo non nullorum tarditatẽ i rebus fidei uidere: qbus si cætera deessent: hoc testimonio freti illibatã fidei itegritatẽ corpe pariter & aio cõplecti deceret. Accedit hermes Termegistus qui & mercurius dictus est quem colunt fenate. Is uero qa argum interemit obeãq; causam egypto pfuit: atq; egyptiis leges & litteras tradidit. Hunc egypcii. Theu appellant eodẽq; noie animi primus mensis apud eos uocat. De hominis natura post multos sermones talia sensit: quæ si recte pensent geminã hois substantiã corporeã & spiritualem tangunt: ex utraq; is inquit tã mortali q̃ etiã immortali unam naturam effecit hõ: eundem in aliquo quidẽ mortale: & i aliquo immortale faciens. Non pretermittitur appollinis oraculum. Nã cum polites quidã ipsum cõsuluisset: utrum ne maneat aia post mortem: aut dissoluatur pauculis uerbis respõdit. Aia quidẽ dum uinculis corporis tenetur corruptibiles passiones sentiẽs: mortalibus subiacet doloribus: cum uero humana absolutione magnum corpus carpium habitationẽ inuenerit: i ethere tota fertur quæ est sp sine senectute: manet aũt

Auerois

Seneca

Hermes termegistus

ſemp in deſeſſa. Sed cur in exquirẽdis teſtibus tanto frãgimur labore. Indus: perſa: gothus egyptius: & omnium ferme barbarorum nationes: cuncta græcia: omne lacium: omnis germania: omnes deniq; galliæ: uulgus quoq; marium fœminarumq; clamat ſpiritum q tãta ſapiat: tãta cõtineat: tanta p̃uideat nullo pacto eſſe diſſolubilem. Amoliatur hinc uetus teſtamentum faceſſat & nouum. Sileãt ſacri doctores: quorum dicta ſi recẽſere cuperẽ prius tẽpus q̃ ſermo deficeret. Quis.n.enumerare poſſet in illuſtrãdo hãc ueritatẽ. Auguſtinus: Hyeronimi: Ambroſii: Cregorii: Bernardi: Cypriani: Criſoſtomi: Baſilii congeſtos labores quorum patrocinio xp̃iano rum religio admodum illuſtrata cernit. Quis martirum ſanctorumq; aliorum agmina enarrare: q ueluti ad epulas inuitati celleſtẽ illã uitam proſequerent: oia amara: aſpera neceſſe: oia deniq; tormenta perpeſſi ultro fuerunt. Quia igit cunctarum gentiũ & uoces & litteræ animorũ imortalitatẽ ſonant: his uiris inſignibus contẽti quos loquẽtes fecimus ac ueritatẽ cõfitentes: alios iauditos abire ſinamus. Si.n.in ore duorũ triũue teſtiũ uerbũ oẽ ſtat: multomagis in multorũ firma confeſſione.

Quod multorum mortuorum ad priſtinam uitam reuocatio ac de alterius uitæ ſtatu loquentes eſt nobis immortalitatis patens argumentum. Capi.xviii.

Paulus

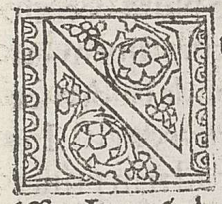

Nihil eſt tãtum phyloſophorũ mẽtes: cõmoueat atq; exaſpet: q̃tũ mortuorum ad uitã reuocatio: Nã cum paulus apud ariopagum athenarum uiculum toti orbi ob phyloſophorum p̃ſtantiã clariſſimum predicaret atq; mortuorũ reſurrectionẽ hoibus futurã uerbo atq; doctrina annuntiaret apud illos igenuos phyloſophos ludibrio habitus fuiſſet. In exẽplo id poſſe fieri oſtendiſſet. Licet.n.a priuatione ad habitũ naturæ operatiõe atq; miniſterio regreſſio fieri nequeat: diuino tamẽ iuſſu facillimũ eſt. Quid.n.uiribus tã ualidium: robore corpis tã procerũ: qd̃ diuio non ſubcũbat imperio. Et.n.cum icapulo defunctus caſu effereret: qui loculũ portabant iuſſu pauli iiſdẽ in ueſtigiis ſteterunt: & cõſpicantibus uniuerſis exanimi uitã reddidit: cuius ſtupore & nimia admiratiõe illecti: inſaniã in honorẽ p̃cipuum pauli: atheniẽſiũ magri

Feſtus

uertere nõ tardarunt. Ob eã quoq; rem Feſtus Paulũ tumulentũ atq; nõ ſanũ putauit: Quã p̃ſuadere admodũ facile ẽ: duobus iactis fundamẽtis: quæ nec Eclippi calliditas: nec herculis robur nec iouis fulmia agitare poſſet. Poſito.n.aiam intellectiuam eſſe hũani corporis formã ſpecificã: qd̃ ſane oẽs phyloſophi præter unũ oium ſceleſtiſſimũ Aueroym admittunt. Cõceſſo deide aiam intellectiuã immortalẽ fore qd̃ p̃bare enitimur: cõſequens ẽ q; pars cũ extra ſuum totum uioléter iaceat: & nullum uiolentũ ppetuũ q; aliq̃do ſuo corpori reuniẽda ſit. Hac rõne multi phyloſophorum iugulant: ac i ſuis ſermonibus falſi ueritatis: quã excolere deberẽt extimatores compti ſunt. Si igit hi aduerſum quos arma corripere ſtatui: xp̃ianorum exẽplis fidẽ haberent. Opponerem chriſti rexurectionẽ. Lazari adoleſcentis uiduæ filii & archiſinagogi filiæ: & appoſtolorum martirum cõfeſſorum uirginũ incredibilia p̃pemodum miracula. Nonne helyas ab inferis mortuũ euocauit. Nonne helyſeus yonam filiũ uiduæ mortuũ a ſommo excitauit. Nõne druſianã ioannes. Nonne (ut multos alios omittã) Sanctiſſimi hyeronimi ut de purgatorio tolleret omnem dubietatẽ: p̃cibus tres euita functos reſuſcitatos refert cyrillus ep̃s: quibus cum de inferis multa cõtuliſſet gloriatus eſt. Sed hæc guſtui errore gentiliũ deprauato iſua uia ſunt. Igit xp̃ianorum miraculis p̃termiſſis: cũ illis parum p̃ſidii afferant ad ſuo-

Helyas
Helyſeus
Ioannes

rum exẽpla cõmemorandum ſtectamus ſtilum. Plato poſtq̃ iuſtitiæ principatum dedit: ſine q̃ nõ ſolũ rep. ſed nec exiguus cetus hoium: nec domus qdẽ parua cõſtaret: docuit aiam poſt aial nõ pire: p illud exẽplũ toti pœne orbi notiſſimum. Fuit qdam ſecretorum relator: natiõe pãphilus offitio miles. Qui cum uulneribus i prælio receptis: uitã effudiſſe uiſus: duodecimo demũ die: iter cæteros una pemptos ultimo eẽt honorãdus igne ſubito ſeu recepta aia: ſeu retẽta qcqd emenſis iter utrãq; uitã diebus egerat uideratue: tanq̃ publicũ pfeſſus iudiciũ hũano generi nũciauit. Plato

Simile refert Plinius bello ſciculo Gabiẽus cæſaris claſſiũ fortiſſimus captus a ſexto Põpeio: iuſſu eius icisa ceruice & uix coherẽte iacuit i littore tota die: deide cũ aduespauiſſet gemitu pcibuſq; cõgregata multitudie: petiit uti Põpeius ad ſe ueniret: aut aliquẽ ex caris mitteret: ſe aũt ab inferis remiſſũ habere quæ nũciaret. Miſit plures Põpeius ex amicis: qbus gabienus dixit. Inferis diis placere Põpei cauſas & ptes pias pinde euẽtũ futurũ quẽ optaret: hoc ſe nũciare iuſſũ Argumẽtũ fore ueritatis: qa pactis mãdatis expiratur9 eẽt: idq; ita euẽit: ut oſtãtiſſime affirmauit Atilii auiole rogus admirationẽ romãis igentẽ attulit qppe q & a medicis & dõeſticis mortuus creditus: cũ aliq̃diu humi iacuiſſet elatus poſtq̃ corpus eius ignis corripuit: uiuere ſe pclamauit. Plinius

Simílis cã in. L. Lamia ptorio uiro tradit. Nã cœliũ tuberonem prefectũ functũ a rogo relatũ Meſſalla ruffus & pleriq; tradũt. Hermon elazomini aiam relicto corpore errare ſolitã uagãq; e longiquo multa annũciare: quæ niſi a pſente noſci nõ poſſent corpe: interim ſemianimi donec creato eo inimici: q tantaride uocabant: remeanti aiæ uelut uaginã ademerit. Ad hoc ptinet nobile illud apud græcos uolumẽ. Heraclitus ſeptẽ diebus fœminæ exanimis ad uitã reuocare. Varro quoq; auctor é. xx. uiris agros diuidẽtibus capue quẽdã qui efferret foro domũ remeaſſe pedibus. Hoc quidẽ Aquini accidiſſe. Romæ quoq; corſidiũ materte re ſuæ maritũ funere locato: reuiſiſſe: & locatorẽ funeris ab eo elatũ. Quæ oia nullo pacto fieri quiuiſſent ſi aia diſſipabilis eẽt. Signũ aliud immortalitatis attulit almeõ heracliti epheſim diſcipulus: q; i exitu aio a corpore uidebat quoſdã ſaltuoſos fieri ſingultus: i pectore: & loco pulmõis & cæteris ſpiritalibus mẽbris: pp qd putabat ſpm ſepari a corporeo habitu: ſicut icorruptibile a corruptabili. Nõ tacebo qd iã per oia ora uolitat. Robertus ruſus florẽtinus uir ſane oium doctiſſimorũ cõſenſu nra tẽpeſtate haud obſcurus: bonarũ atq; optimarũ artiũ: tũ græcarũ tũ latinarũ diſciplinis pditus: uirtutũ ſpecimẽ appellatus: obſingularẽ igit uiri pſtãtiã & dignitatẽ demon delectatus ſedulo alloquebat: & adeo familiariter: ut illorũ pythagoricorũ amicitia iter ipſos iacta uideret. Cũq; ſps neq̃ ſtudio uiſẽdi Robertũ ſolitariã uitã agentẽ ſæpenumero eius edes peteret: de rebus ſeriis: ut doctorũ hoium diſputantiũ mos ẽ: loqui iceptabãt: cũ ille iterogeret alius ſerio reſpõderet. Vir moribus & doctria cultus: pcunctatus ẽ: poſt multos ſermões quos de iſtitutiõe uitæ habuerant an uera forẽt quæ de xpo duce nro dicebant. Tũ demon firmiſſime tene & nullatenus dubites: ueriſſima fore: illi nõ ouãtes paremus: ſed uiolẽtia coacti. Tũ Robertus plus ſolito paululũ loqui mihi fas ſit. Cedo inquit demon: At ille loq pergã: De natura aiæ atq; eius imortalitate magna iãpridẽ inter ſapiẽtes & doctos controuerſia orta fuit. Quidã mortalẽ: ut epicurus. Ariſtipus: Cæſar: Stoici immortalẽ dicunt: harũ ſniarum ueritatẽ expoſco tũ ille. Quẽadmodũ moribundũ corpus hoc qd uehit uerũ eſſe putas: ſic ſcito aium imortalẽ atq; eternũ fore. Nec qſpiã putare

Almeon

Roberti ruffi florẽti yſtoria

Robertus Demon

debet se id qd cupiat assequi posse: donec corpus habeat: & animus eorũ tanto malo fuerit admixtus. Sed si quis uult aliquid pure atq; sincere intelligere recedendũ est illico ab hoc corpore: cuius terrena aggrauatione de summis in ifima deicimur. Sed oppido miror te uirum moratum iustum: pudicum sapientem itelligentia præstantem tamdiu in hoc corpore uiuere uelle: quinimo citato cursu in mortem properare deberes: ut exactis his illecebris: aut angustiis naturas illas cœlestes cõtuerí liquido possis: & si uis ulla non te urgeat hoc corpus: ut icomoda omnia propulses: abs te uiolãdum scito. Tum Robertus demirabar quorsum euaderes. Semper mihi honesta: semper de moribus: de uita: de iustitia disseruimus: nunc te oberrasse plurimum cerno: pedicas quibus me intantum occupare putabas: optime noui. Vale & a me frustra te aliquid impetraturũ scito. His dictis mox tristis abiit. Iam de animorum immortalitate ad metam perfunctorie librum conduxi: i quo prout mediocritas ingenii mei tulit: illustrare hanc molem: tum rationibus: tum auctoritate: tum exemplis curaui. Merito hæc imbecilla etas: breui euo terminata contemni debet: cum eius diuturnitate uita nostra ad miserias producatur. Nam ut Cicero ait: si summus ille dies: ad quem rapidissimo cursu trahimur etiam nobis renitentibus: non extinctionem: sed commigrationem & commutationem loci affert. Quid optabilius q̃ cum illis purgatissimis mentibus splendidissimisque naturis inire consorcium: Si autem perimit ac omnino delet quid melius q̃ in mediis uitæ laboribus obdormire & ita cõuiuentem somno consopiri sempiterno. Elementa quippe Aues: pisces: quadrupedes: deniq; urbes & humana omnia tam celeriter mutantur: tanq; iugi flexu ad interitum properant: ut merito a Platone nihil horum esse dicatur. Quæ nam dementia in rebus fluxis ac mobilibus stabilitatem atq; eternitatem quærere. Et cum uniuersus mundus periturus sit: i his rebus fœlicitatem exoptare. Graue profecto illud euripidis i horeste. Maxima quippe fœlicitas: mortalibus stabilis non est: diuina enim natura sic esse solet. Cui profecto sẽtentiæ Sophocles i tragædia quæ aiax mastigophores iscribitur: assentiri uidetur: ut una dies humana omnia inclinat: releuatq; rursus: itaq; non iscite phalereus demetrius theophrasti auditor: Euripide dicẽte nostram fœlicitatem minime stabilẽ: sed breuem ac diurnam eẽ: q; una dies sæpe alta deiiciebat: humilia extollebat: eum recte dixisse asseruit: hoc uno tamen melius dicere potuisse: si non unũ diem: sed punctum temporis dixisset: itaq; fœlicitatem hominum: non breuem: sed momẽti: aut puncti instar: nec instar quidem: ut ostendit Dionisius damocli assentatori copias: opes: maiestatem: dominatus: magnificentiam edium regiarum regna commoranti: cui extrutis conquisitissimis epulis: iter cænandum fulgentem gladium elacunari seta equina aptum demitti iussit: ut illius qui Dionisium beatum appellabat: cuius participem esse uolebat: ceruicibus impenderet. In hoc medio apparatu tyrannum summis præcibus exorauit: ut abire liceret: q; iã beatus esse nollet. Satis Dionisius declarasse uidet: nihil eẽ beatũ: cui sp aliqd terroris ipẽdeat. Vnde Hesiodus poeta: Plẽa malis tellus: plẽa & sint equora. Inq; hoies morbi: noctẽq; diẽq; ferant. Nec. n. satis tuti sũt qbus sp fortuna arriserit. Quẽadmodũ pitissimi medici: nimis bonã corporis ualitudinem: periculosam existimant: sic nos prosperã fortunam nulla in re turbatam molestia periculosam arbitramur. Propterea uiri sapientes cum secundis uentis prosperæque fortunæ cursu ferant: uela uentorum inflata contra-

Dionisii exemplum notabile

here solent. Nimium secundis nemo confidat: sed lætum minus multum semper suspectum habeat: itaque philippus rex macedonum: Cum uno tempore tres læti nuncii sibi uenissent. Primus q̃ quadrigarum cursu: olimpia uicisset ei nunciasset. Secundus q̃ parmenio eius dux dardanios pugna superasset. Tertius q̃ olimpias masculum filium edidisset: sublatis in cœlum manibus: O deus inquit mediocrem his calamitatem repone. Prudens enim rex non ignorabat. q̃ maximis successibus: fortuna inuidere solet. Theramenes item unus e triginta tirannis apud athenienses: cum domus in qua compluribus cenabat cecidisset: solusq̃ ex omnibus seruatus esset: propterea q̃ ore omnium fœlix diceretur. clamauit o fortuna quod ad tempus me reseruas: nec multo post: hisdem tyrannis quorum socius fuerat damnatus mortem obiit: Si igitur sincere si recte sapimus: hanc fortunam exoptare non debemus: quæ grauiorem exitū reseruare solet: sed a corporis nexibus liberati: enitamur lęti exire: non opes. non diuitias: non regna nobiscū ferre possumus: aliis certe hæc relinquenda sunt: sed iustitiam: pietatem: uitam bene atque innocenter actam: ex hac itaque uoragine liberet se quisque: dum licet: Dum facultas adest fugiatque mundi illecebras omnes: potioremque animā suam iudicet: ut his labibus percalcatis ad deū toto nixu remigrare curemus: cuius profectionis hæc merces erit: ut ipsum cognoscamus & amemus: atque i eternum indicibilibus uoluptatibus perfruamur. Amen.

Theramenes

Excellentissimi theologi. D. magistri Ioannis ferrariensis ordinis minorum ad Illustrissimum principem excellentissimumque ducem Borsium Exten. Liber secundus de animorum immortalitate fœliciter explicit.

Tabula Capitulorum tertii Libri.

De infernorum cruciatu. car. xlix.
De loco inferni. car. li.
De loco spirituum reproborum usque ad iudicium. car. liii.
De cognitione animorum a corporibus exutarum. car. liiii.
De possibilitate cruciatus animarum ab igne corporeo. car. liiii.
De incorruptibilitate corporum damnatorum. car. lvii.
De appetitu damnatorum ad esse. car. lix.
De iusta pœna in infinitū duratione ꝓtensa ipiis merito deputata. car. lix.

Incipit tertius liber de animorum cruciatu.

MIRAturos plerosq; scio: ac forte reprehensuros q; incuriose satis: ac prope ét subrustice: angelorum hoiumq; cruciatus pscribere ausim. Deterruit me ab hoc scribẽdi genere aliqñ ipiti uulgi leuis: facilisq; i utrãq; partẽ assesus: sed magis magisq; multorũ scriptorũ magniloquẽtia. Dissimulare hoium ipietates cõsciẽtia urebat. Quæ uero pœnes me recũdita erãt: nõ nisi ridicule lris mãdar posse rubore uultus suffondebat. Silebo ne pudore uictus: ut illos nõ carpã: q; i tãto mẽtis errore uersant: quo deũ nõ eẽ affirmẽt: aut de hũanis nihil curare: aut illos quos tãta mẽtis cecitate pculsos ostãt: ut maiestatẽ dei singularis: quæ sola debet coli: sola uereri: sola potissimũ negligat flocipẽdat: Absit si. n. id egero apd deum sceleris obnoxius ero: quippe q; mea taciturnitate illis nõ pfuerĩ quorũ idulgẽtia: in uitiorũ sedã sintinã ultro plapsi sũt. Si ãt ieiuna atq; tenui oratiõe id effecero: doctis tmmõ ostentui ero: qd lõge remissioris culpę ẽ. Nec ppterea hũanũ igẽiũ languere decet: si sũmũ illũ eloquẽtiæ gradũ nõ attigerit: magna. n. sũt illa: quæ sũt optimis pxia. Igit plenissimis faucibus aduersũ hos sacrilegos clamare nõ desistã: quibus isitũ est praua cõsuetudie deũ negligere: deũ nõ uereri: deũ uiolẽtis ifaustisq; uocibus illudere: quos si cẽsura diuia nõ damnaret: quæ posset eẽ pietas quæ sãctitas: quæ religio: qbus sublatis pturbatio uitę seqt & magna cõfusio: Nã cũ iustitia sit uirtutũ oium origo: cuius offim in eo maxie uersari solet: ut supius cõpẽdiose dictũ fuit: præmiis bonos: & suppliciis iprobos afficere. Quã tolli necessũ ẽ emũdo: si spirituũ reproborũ cruciatus tollat. Quid. n. prestaret: pietatẽ iustitiã: largitatẽ: reliquisq; uirtutes oẽs excoluisse: si eẽt inter bonos & malos discrimẽ nullũ: aut quid sũmis uiris illis uniuersis uoluptatibus renũciasse profuisset cõtemptis oibus laribus: diuinis studiis se mãcipasse: ac oia amara atque aspa quæq; equo aio tollerasse: si hoium uiolatoribus: paricidis: gãeis: petulcis: cũ i sonatibus & iustis equa sorte pnicies sequeretur. Ostẽdimus superiori libro ob id aias idissolubiles eẽ: ut & meritorũ pmia & demeritorũ seua supplitia: suscipiãt. Nẽo igit uãis sõnis ymo deliramẽtis ofidat: nec licẽtia deteriores fiãt. Quotidie ad mortẽ perniciter migrare nos cõspicimus: & multo uelocius q; intrauerimus & nobis inuictis ab eius inclementia non procul distamus: Nec nostrum affirmare aut negare aliquid de uita adimit: Nec de penis inferorium: aut animorum statu aliquid mutare potest. Omittamus igitur huius præsentis uitæ illicibiles uoluptates: quæ animas nostras perniciosa uoluptate atque suauitate deliniunt. Quãtum possumus boni atque benefici esse meditemur. Mundemus hoc templum: non corporis: sed cordis: quod nulla labe præter imundas cogitationes sordidat. Aufferatur impietas: discordię dissensiõesq; turbulẽtę ac pestiferę sopiãt: quibus hũanæ societates irrũpũt: dirimũt dissipãt. Cogitet quisq; q; purus: q; inocẽs fuerit & se muniat uirtutibus ut cũ ex hac luce migrare cõtigerit: nihil secum deferat præter uitam bene sancteque actam. hac itaque mentis alimonia preditus: ouans exeat: nihil dubitans: sed i illo cõsidens: cuius liuore ab omni tetro seruitutis iu-

go liberati sumus. Expauescāt igit' ipias auerni flāmas: aut concretas latices im pbi: qbus cū mūdi cēsore atq; orbis preside nullū fuit diuini federis cōmertiū: p terreant portēta: & eos dire scelerū parce nimio furore exagitent: quippe qui rupto atq; oi diuino federe uiolato: curuare se ī terram maluerunt & pecudum more humū iripere. aduersum quos nobis profecto Priscianū illud licet proclamare O curue in terris animæ: & celestiū manes: cœlū potius intuemini: ad cuius spectaculum nos excitauit deus ut istrueret ī sublimi querere quod deorsum proniq; ī humū nra spōte pcūbentes querimus: ille nobis sublimē uultū: altasq; mētes cū corporibus erectas dedit: ut nos ad iustitiā natos eē māifestaret: stulte beneficiis celestibus se orbant: & cū terrenis terrāq; uergentibus uersant: ut tādem exactis his terræ bonis: ī infernū ultro eant se perditos: Quod si effugere uellemus: mentis corpisq; statu saluo: oēs illecebras cōtemnēr debemus quæ pniciosa suauitate ī mortē ipigūt: a q̄ uoragie se liberet q̄sq; deū pōt: dū facultas adest seq; ad deū tota mēte cōuertat: quo felicitatis eternę premiū sibi optimo iure uēdicasse uideatur.

Quod oium sapientū consensu baratrū inferni & animarum cruciatus admitti debent. Cap. i.

Ortunę ad uotū successus & rerū psparū habūdātia: quibus sp pollere sacrilegos: & oi obscenitate dānatos certissimū ē: nō mediocrē uiris nōnullis pstātissimis ansam dedere: ut nullū oio deum credere: aut si ē: ipm magna curare: parua negligēr (ut ciceroni placet) suspicari: Quis ab comūi fere oium opiatiōe tā aduersus: ut si uideat scelera ipune cōmitti: diuinā ī hoies moderationē profecto nullā esse arbitrēt: q̄ sublata iacent oia. Maxie aūt cōmoueri solent hoies: cū deorū delubra icendi pphanari: equari solo uiderit: de q̄bus si curarēt: passi nō fuissēt noxios: isōtē ducere uitā. Sed cū accipiūt Verrē (Ciceróis testimōio) sallaridi: Dionisio & tyrānis oib9 cōpatū: sublatis deorū simulacris: ornamētisq; fanorū: sciciliā expillasse ac ī tanto belli ciuilis ardore casus & miserabiles exitus aliorū ciuiū audiētē & uniuersis cadētibus solū (ut ita dixeri) stātē: donec illū opibus sacrilegio partis: & uita saciatū pscriptio triū uiralis auferet: Diōysiū itē tyrānū: de quo ante dixi. is cū fanū proserpinę locris expilasset: nauigabat siracusas: isq; cū secūdissimo uēto cursū teneret ridens. Videtis ne inquit amici q̄ bona a diis imortalibus nauigatio sacrilegis detur: Et quia illos cōtēpsit spoliauit illusit: ī stratu suo mortuus: potestatē quam ipe p scelus erat nactus: q̄si iustā & legiptimā hereditatis loco filio suo tradidit. parua aut certe nulla icomoda euenisse deū extēto collo: rugata frōte ductis supciliis nihil curare de hūanis strepūt. Aduersū quos inquit Valerius de neglecta religione. Lēto eni gradu ad uidictā sui diuia pcedit ira: tarditatēq; supplicii: grauitate cōpēsat. Is plāe & illorū uitā pdit: quorū audaciā nutrit ad faciora maiora. Nonne de brēo gallorū duce apollo ult9ē. Is. n. cū bello sostenē cū istructo macedonū exercitu subegisset aium ad deorū imortaliū tēpla cōuertit: scurriliter iocatus. locupletes deos largiri hoib9 optere. Quo sit: ut mōtis pnasi portio abrupta: strauerit gallorū exercitum. Dux ipse cum dolorem uulnerū ferre non posset: pugione uitam finiuit: Nonne ob crudelitatem Aristotimi quam grassatus in ephirotis exercuit: debitas pœnas diis uolentibus pependit. Nonne galli immanitate nimia bachati ab Antigono cruētissime uicūtur: ut pariter cū hoibus dii cōfēsisse uidērēt

Dionysio tyrannus

ĩ paricidarũ lugubre exitũ. Igitur (ut cicero ait) Sicut nec domus: nec resp. ratõe quadã & disciplina designata uideatur: si in ea nec recte factis pręmia extent: nec supplicia peccatis: Sic mũdi diuina ĩ homines moderatio profecto nulla esset: si in ea discrimẽ nullum esset bonorũ & malorũ. Quã parũ uerbis cõpositis: imo uerius ĩcultis eẽ sempq; fuisse futurãq; psuadere his adorior: quorũ uita longe mea pstãtior ẽ. Propterea nõ uereor ĩ me illud tritũ uetustate puerbiũ dictũ iri. Notua athenis: uel potius (ut inqt Theocritus) Sus mieruã: sed sic aures obstruxi: quo surdo fabulã narrare uideãtur. Infernũ eẽ quẽ Epicurus cum suæ prauitatis cõsortibus negat: multipharie: multisq; modis ostendit. Auctoritatibus priscorũ primo: deide rationibus. Qui enĩ imortalitatẽ docuerunt & infernum eẽ nõ negat. Senecha in eleganti stilo ĩ hercule furẽte ipm eẽ nõ negat. Vera ne ẽ fama inquit amphitrion: ĩ feris tã sera iura: Et oblitos sui sceleris: nocẽtes pœnas dare: Certus inclusus tenet locus nocẽtes utiq; fert fama ĩpios: supplicia uĩclis seua ppetuis domãt. Itẽ Ouidi. ĩ. x. Inde p uniuersũ croceo uelatus amictu. Aera digredit. Cicõũq; hymeneus adoras. Tendit & orphea ne quicq̃ uoce uocat. Affuit ille quidẽ sed nec solẽnia uerba: Nec lætos uultus: nec fœlix attulit omẽ. Fax quoq; quã tẽu it lachriosa stridula fumo: Vsq; fuit nullasq; iuẽit mũtibus ĩgues. Exitus auspitio grauior nam nupta p herbas: Dũ noua nayadũ: turba comictãta uagat. Occidit ĩtalũ spẽtis dẽte recepto: Quã satis ad supas postq̃ redopeius auras: Defleuit uates: nec ñ tẽptaret & ĩbras. Ad stigha ternaria ẽ ausus descẽdẽ porta. Perq; leues ppos simulacraq; fũcta sepulchris. Per sephonẽ adiit. Itẽ Stacius: Vt Subitus uates palẽtibus ĩcidit umbris: Letiferasq; domos orbisq; archana sepulti. Rupit & armato turbauit funere manes. Et Lucamus. Prępat ĩnũeras pupes acherontis adusti. Portitor ĩ multas laxant tartara pœnas. Poeta itẽ multis ĩ locis ĩfernũ cõmemorat: quorũ dicta psequi admodũ oposũ eẽt: Sed multis omissis in sexto diffuse ptractat ubi uates pręcibus eneę uicta fuit petẽtis adire cõspectũ cari genitoris: quẽ p flãmas & mille sequẽtia tela humeris eripuerat orãtis: qd aliis p munere impẽderat ne ipsi uelit negare. Tũc sic orsa loqui uates: sate sãguie diuũ. Tros anchisiade facilis descẽsus auerni: Noctes atq; dies patet atri ianua ditis. Sed reuocare gradũ supasq; euadere ad auras. Hoc opus hic labor est. Nec solũ poetæ quibus fingendi maximã licẽtiã cõcessit uetustas ita rati sunt: Sed ẽt phõrũ agmẽ. Hermes termegistus ĩ libro de mũdo docuit aias luere penas dicẽs. Aia post corpis dissolutionẽ iuicta pẽis credere coget: quas uerbis credere recusauit. Cato itẽ cõtra C. cæsarẽ: diuersũ ac seclusũ iter bonorũ malorũue: loca seda: atra formidolosa eẽ quibus ĩ locis qui infandã duxerãt uitã penas luebãt. Esse ẽt inferos. Zeno stoicus docuit: & sedes piorũ ab ipiis eẽ distinctas: & illos quidẽ quietas ac delectabiles ĩcolere regiões. Hos uero pẽdere penas ĩ tenebrosis locis atq; in ceni uoraginibus horrẽdis. Socrates phõrũ specimen magis seriose atq; digeste infernũ pdit. Postq̃ locũ penarũ composuit: cũ peruenerint defuncti in eum locum in quo demon unum quemque portat primo illic iudicatur: & qui pie iusteque uixerit: & qui secus: Si igitur medium comperiantur in uita tenuisse: sua quisque uehicula ascendentes: & super his delati ad paludem perueniunt acherusiam ibique habitant iniuriarum pœnas dantes. & cum purificati sunt absoluuntur & recte factorum digna pręmia reportant. Si qui autem propter magnitudinem

Ouidius

Poeta

peccatorum insanabiles esse comperiunturqui sacrilegia multa:ac magna: qui cedes nefarias cōtra leges:qui alia istorū affinia ppetrati fuerit hos qdē oēs conueniēs sors i tartarū abicit: Vnde nōq egrediūt:qui uero multū peccauerunt:sed tñ sanabilia sūt eorū peccata:uelut si qs cōtra patrē:uel matrē:p ui aliquid fecerit iratus:uerū in cætera uita:ut decens erat illos coluerit:aut simile quodāmō homicide fuerit:ii ut i tartarū quidē cadāt neccesse ē. Sed p ānū illic cōmorāti:reiciūt ab estu:hōicide qdē i cocytū:pētū uero uiolatores i phriplegetōta:ide uero a fluuiis delati:cū ad acharusiā puenerūt paludē:illic clamāt uocātq eos:quos neeauerūt uel iniuriis affecerūt:supplicesq rogāt atq deprecāt:ut sinant ipsos paludē itrare qd si ipetrare queūt descēdūt illuc finēq accipiūt malorū:si uero nequeāt psuadere referūt i tartarū & ide rursus in fluuios atq ita deferri nō cessāt quoad ipetrauerit ab his:quos affecerāt iiuriis. hæc enī pœna a iudicibus iiūcta ē. Q ui āt egregia pietate uixisse iuēiūt ii sūt qui ex his terrēis locis. tāq e carceribus liberati ad alta cōtēdūt pluraq sup terrā ihabitāt loca horū uero ipsorū:qcūq phia purificati sūt sine corpibus i eternū uiuūt:& domicilia quæq puriora q cæteri nāciscūt quorū domiciliorū pulcritudo:nec facilis dictu ē:nec pſes tpus ad dicēdū sufficeret. Eā dē fere sniam secutus ē Plo:qui fide facta ppetuitatis aiorū: Cōsequēs eē aiaduertit:ut circa illis loca nexu corpis absolutis:p otēplatu pbi iprobi ue meriti dputata sint. Nā distictio locorū q hāc uitā reliquētibus ea lege debet quā quiq sibi uiuēdo sanxerūt. hūc illis pfti uolumibus:quos de rep. conscripsit emulatus Cicero i libro de sōnio scipiōis:ubi i oi reip. ocio ac negotio palmā iustitię disputando dederat:sacras imortaliū aiorū sedes:& celestiū archana regionū i ipso osuāti opis fastigio locauit idicās quo his pueniēdū uel potius reuertēdū sit:qui remp. cū prudētia iustitia fortitudie ac moderatiōe tractauerat. Idē i cōsolatione sua docuit: nec enī iquit oibus idē illi sapiētes arbitrati sūt eūdē cursū i cœlū patere. Nā uitiis & sceleribus cōtaminatos: deprimi i tenebras atq i cēo iacere docuerūt. Castos aios puros:itegros icoruptos:bōis etiā studiis atq artibus expolitos: leui quodā & facile lapsu ad deos. i. ad naturā similē sui supuolare. Nō lōge secus diuiæ litte rę tenuerūt:quibus hāc puitiā nauare poterimus. Cogente igit sterilitate atq inopia maiores nri:qui erāt pricipes iudeorū trāsierūt i egyptū rei frumētarięq grā ibique ioseph quem institoribus emulatiōe uēdiderūt præpositum toti terrę egypti:ac alterū a rege comperierunt:quos percunctatus:genus:parentum ualitudinē quorsū agrū egypti petierant. De oi igitur suppelectile: parētumque ualitudine certior factus:ut rem gestam compendiose perstringam: quæsiuit an parentibus carū aliud pignus esset. ubi accepit paruulum admodum in senis solatiū domi remansisse:iuramento constrinxit:ne utique ab integro laborantibus in edia in egiptum proficiscerentur. commeatus gratia:nisi & ephebum germanum secū deferrent. Exploraturus an uera forent quæ nuntiauerant: uel si ut terram minutissimam astu inuadere cuperent redeunt:annona consumitur: urgent sterilitate:redire compelluntur orant parentem:ut puerum secū mittat: lachrymis abnuit grauastelus capularis illi sese excusāt:Nec pricipis egipti faciē se uisuros pēti optio idicāt credat ergo puerū orāt:si quid aduersi acciderit sanguis ultionē ex māib9 eorū poscat: Tū iacob fr eius mortuus ē:ipe solus remāsit:si quid paruulo insortunii obtigerit: deducetis cāos meos cum dolore ad inferos. Item ioannes

Plato

Ioannes

ĩ appocalipsĩ ĩfern9 & mors mortuos dederũt suos. Et alio ĩ loco scriptura. Eruisti animam meã ex ĩferno ĩferiori. Et paulus: omne gẽu celestiũ terrestriũ & ĩfernorũ ĩ noie iesu flectat̃. & fidei ĩ rudimẽtis descendit ad ĩferos. Claret ex his testimõiis ĩfernũ eẽ. Sed ĩ solis uerbis hoium ĩniti uideamur: rationes ĩ mediũ adducamus cæterũ cũ uix romãe loqui possimus eas. Sacius erit epicurũ corruptorẽ ueritatis ante Platonẽ cõuenire. Socrate zenone Cicerone audiẽte: ut ex respõsis eius eos qui ĩ uestigiis stare nõ possũt pessũdemus: igit̃ cũ de rebus difficilimis loquuturi sint: sũma attẽtiõe & taciturnitate loquẽtes ac disserẽtes audiamus. Plato. credis epicure uirtutẽ fore. Epicurus. Credo in q̃. Palto. Malitiã ne: uel ĩfra duas ĩcludi. Epi. Malitiã admittere desipe ẽ: inter duas contineri astruit oĩs phĩa: Corrũpit̃ ãt uirtus a supabũdãti & defectu: a medio aũt saluat̃: inq̃t Aristotiles. Plato. Probe dictũ: liberalitas quippe ab illegalitate & profusiõe dissipat̃: quæ ipsius extrema sũt: ĩ medio uirtus ꝓsistit: Itẽ a timiditate & audacia fortitudo opprimit̃: acrudelitate & nimia indulgẽtia siue misericordia iustitia: & sic de reliquis. Ad naturam uenio. Tepiditas nonne media ẽ ĩter calidũ & frigidũ: & fuscũ ĩnter albũ & furuũ. & ĩter dulce & amarũ sapores medii: & ĩter acutũ & graue cõstãs: hæc enĩ sese habere res ipsa ĩdicat. Epi. In ĩficias ire nequeo. Plato. Si igit̃ mediũ uirtutis cõfuatiuũ cũ altero extremo: aut mediũ ĩ naturæ opatiõibus cũ excessu: aut defectu admittis: cur alterũ emũdo tollis. Si. n. calidũ cũ tepido: aut prodigalitatẽ una cũ liberalitare admittis utiq; si sapis: nec frigiditatẽ: nec auaritiã fore negabis. Quid dicis epicure: An tu me in uiola putabas aut ĩ rosa dicere. Cũ igit̃ mũdus iste globosus: sit mediũ eũq; pũcti quidẽ instar obtiere: & celestes orbes agitari: pegratiõesque cũ certis exaltationibus: & deiceps descensionibus usq; ad occasũ sũmersionẽ eorũq; rursũ: ipsorũ ortus: & ex eodẽ loco & itẽ occasus ĩ occidiuũ mar̃ ordie quo dã ãbire. s. diebus ac noctib9 cœli extimã supficiẽ pagrar̃ cõtueãur cœlũ diis ĩmortalibus cõsecratum fuisse ac pro domicilio deputatũ nullus ambigit. ĩ quo beati sẽpiterno euo fruuntur: Nã cũ beatos eternosq; faciat epicurus nec ipsos quicq̃ negocii hr̃e: nec exibere alteri: nec ira: nec gr̃a tãgi q̃q; talia eẽnt: ĩbecillia essent oĩa: consequẽs est: ut illis aliquis suæ uoluptatis locus deputet̃: quẽ cœlũ oĩum ferme phõrũ consensu constat aliud extremũ obquã causã negabis: Sed cum id ab hoie prudẽte fieri nequeat: cõfiteare nobiscũ neccesse ẽ ĩfernũ: esse quippe qui & mundũ mediũ: cũ cœlo altero extremo palã fore cõfessus es. Itẽ cũ ĩ deo paria sint oĩa: nec unũ altero uigorosius sit atq; potestate maius opus est ĩmẽsã iustitiã administrare reprobis: sicut infinitam miserationem iustis. Damus igit̃ cœlũ empireũ: ĩ quo luculẽtissime ĩ salutem ellectorũ infinita miseratio pii pr̃is ac nr̃arũ mẽtiũ parẽtis & alumni ostendit̃. igit̃ si diuinæ iustitiæ ĩmẽsitas appere debeat: eternũ cruciatũ atq; excensiue ĩfinitũ constituere decet: hũc ĩfernũ appellamus. Quid musitas epicure. & ĩfrẽdere te nescio: quid audio. Componis ne cõmẽtũ aliquod: ut has subuertere possis rationes: Quid palles: Quid estuas: Quid multo rubore suffõdis: & tremẽtibus labiis ĩ paciẽtiã pectoris cõtestaris. Nisi. n. pedes ĩ cõcussa stabilitate figãtur mi epicure facillime ĩ planũ labit̃ hõ: Sed ut te fugiẽtẽ ĩsequar: fortiora satis extemplo arma corripio: omitto diuinã ꝓuidẽtiã: quã oẽs stoici: ac ẽt pypatetici: fere oẽs defendũt duobus tribusue calumniatoribus uãis exceptis: cũ nec sit quisq̃ q diagore Theodoriq; sniam: uel leucippi mane cõmẽtũ: uel de-

mocriti. Epicuriq; leuitatē: Auctoritati illorū septē priorū: qui appellati sūt sapiē-
tes: uel pythagore: Socratis plonisq; dignitati atq; pstātiæ pferre audeat: q pari cō
sesu puidētiā māibus pedibusq; obnixe defēdūt. Deū igit eē astruis: uel ipm oio
nō eē putas. Epi. Q uæ ē eni gens: aut qd gēus hoium: qd nō hēat sine doctria: an-
ticipationē quādā deorū: sine qua nec itelligi quicq: nec queri: nec disputari pōt.
Cū eni nō istituto aliquo: aut more: aut lege sit opinio cōstituta: māeatq; ad unū
oium firma cōsensio: itelligi necesse ē eē deū & ide isitas eius uel potius sculptas
atq; inatas cognitiōes habemus: de quo aūt oium natura cōsētit: id uerū eē nec-
cesse ē: igit deū eē p cōstāti & idubitato habeo. Plato. Eū quē deū appellas nosti.
Epi. Q uidni ex ipārū & eni rerū magnitudie: motu: dispositōe: cōstātia: utilitate:
pulchritudie: tēpatiōe deū eē & cognoscimo & scimus. Plato. Integre ne. Epi. Pro
meo utiq; captu (Nā: ut ciceroni placet) deus ipse qui itelligit a nobis: ñ alio mō
itelligi pōt: nisi mēs soluta quedā: & libera segregata ab oi cōcretiōe mortali: nam
purū ab ipuro attigi nefas ē. Plato. Hūc quē tu apte itelligis iustū eē asseris. Epic.
Q uiimo. Nā (ut pclare cecinit maro) Si gēus hūanū & mortalia temnitis arma:
At sperate deos mēores fādi atq; nefādi. & alio i loco idē poeta isœlix theseus phle
gias q; miserrimus oēs amonet. & magna testat uoce p ūbras: Discite iustitiā mo-
niti: & nō temnere diuos: Nec mihi cōtrariū sētire fas eēt: imo nec somniare qui-
dē: nisi iuisū sapiētibus oibus eē pcupē. Plato. Iustū igit tua spōte psiteris. Epic.
Ita hercle cēseo. Plato. Si igit iustū hūc deū cēses (ut par ē) cedo bonis ne bōa: &
iprobis mala: an probis mala. iprobis bōa tribuit. Epicu. bōis: bōa & malis praua
reor. Plato. Recte iq: sic plautus prædixit: est pfecto deus: q q nos gerimus audit
q; & uidet: is uti tu me hic habueris: pide illū hic curauerit. Benemerēti bene p
fuerit: malemerēti par erit. Itaq: ut argumētatiōi exitū iducā q i hac lugubri & oi
labore atq; calamitate: referta uita: iuste: pie: sancteq; uixere: & qui secus: quibus
nec illis pīniū laborū: nec supplicīū scelerū ipēsū: cōsequēs ē epicur: si deus iustus
ē: quo ipe astruis: ut alius det locus acōcilio hoium mortaliū disiūctissimus i quo
& bōi mercedē: mali tormētū suscipiāt: hūc āt ifernū appello. Nec āplius tecū con
grediēdū arbitror: cū te his ratiocinatiōibus sic iugulaueri: ut paululū palpitans
imo exanimis pnus humi pcūbas. Vale igit. Maiestas itē dei sūmi loca amena
culta oi genere florū atq; suauitate referta cōstruxit: i q̄bus sui obsequētes oi cæle
sti fruāt uoluptate. Decēs ē: ut in sacris suis edibus carceres obscurissimos: in qui
bus mulctēt ptinaces atq; sui rebelles cōponat. Igit cū mūdus ipse sit diuiæ ma-
iestatis suæ domiciliū: & electis ipsis cœlū empireū icolēdū dederit: Restat ut in
fernū i mūdis spiritibus: ac mortalibus oi obscēitate fedatis ad luēdas eternas pœ
nas cōferat. Vetus ēt ille mos gallorū occurrit: quos memoria pditū ē pecunias
mutuas datas his apud iferos redderēt datas quia psuasū habuerit aias hoium im
mortales eē. Dicerē iqt ualerius stultos: nisi idē bracati sensissēt: qd palleatus py
thagoras credidit. Credamus itaq; sēp: ut iquit pto: Antiquis sacrisq; sermonibus
qui aium imortalē esse asserunt: iudicesq; hre: ut si inquinat labe inexpiabili gra-
uissimas pœnas det: cū corpe fuerit sepata: quod ut paulopost idē inquit. Opulē
tus homo i pauptate ai cōstitutus: non audit. & si audit: deridens id cōtemnit. Im
pudēterque rapinis libidinibusque fretus: quo cupiditas eius expleatur: quasi ce-
cus quidam non cernit q maximum semper malum uiuentem necessario conse-

quatur post mortem: quasi infamis miseraq; demigratio expectet. Studeat igitur quisq; bonis opibus isudare: ut tetra illa iminania loca declinet: ubi furor sine ratione: ardor sine refrigerio: horror absque ordine: mors sine uita semper erit.

Quod locus in quo miseri pendent pœnas: quem infernum appellamus ẽ sub terraneus. Cap. ii.

Oetę quidem illustres circa terræ centrũ locũ eẽ cõcauũ arbitrati sũt & i eodẽ sontiũ aias pẽis inumeris grauibusq; affligi: ut poeta i descẽsu ostẽdit eneæ: quẽ tartarũ appellãt ex tellure absq; parẽte natũ: i uteroq; genitricis iacere luciæ iclemẽtia: quæ ut ꝓtui faueret iuocata: ꝓ i deorũ ignominiã pareret ad esse recusauit. & herebũ hũc appellãt ex terra & demogorgõe ortũ i faucibꝰ huius: ut Vir. ait. sũt aspectu horribiles hee formæ. s. luctꝰ & ultrices curæ: morbi pallẽtes: & tristis senectꝰ atq; metꝰ & fames egestasq; terribilis & horribiles uisu lætũ: laborq; sapor & mala mẽtis gaudia: bellũq; lętiferũ ac cumẽides & discordia & ulmus somniorũ sedes cẽtauri selle briareus lerneusq; serpẽs: & flãmis armata chimera: una cũ gorgõibꝰ arpiis: & tricorporeo geriõe: & trisauce cerbaro limia seruãte ditis. Hũc q̃ttuor rigari flumibꝰ. Acherõte. s. & flegetõta: stige atq; cocyto. & acherõtis nautã charonẽ moriẽtiũ aias adherebi ꝓfõdiora trãsferẽtẽ dicit. Præterea Minoẽ radamãtũ ea cũ uersãtes urnis merita itrãtiũ: & ꝓstratos fulminibꝰ titanas gigãtes: & saluiconẽ ac titiõ disceptũ a uulture describit: isiona ꝓpetua circũuolutã rota. Nec nõ & sisiphũ i altũ ingẽtia pectore ꝓpingẽtẽ saxa: ac tãtalũ iter undas & poma siti fameq; peũtẽ. & Theseũ perpetuo dãnatũ ocio. aliosq; & hos oẽs i terra ditis ferrea icenia sub ultrice Thesipho ne cruciari. Hũc idẽ præter herebũ multis: tũ poetæ. tũ theologi nomibus uocauere tartarus ꝓ quos absorbet torqueat. Ditis a dite Rege dr: quẽ diuitiarũ deũ appellãt poetæ: ex eo ꝓmaxie quia malorũ moriẽtiũ magna est abũdantia. Orcus quia obscurus. Baratrũ a forma. ẽ aũt baratrũ uas uinariũ ex uiminibus confectũ a parte supiori ꝓpatulũ. ab iseriori ãt acutũ: quo utũt agrestes cãpani dũ ex uitibus arboribus anexis uidemiãtes uuas colligũt. & hoc ideo dictũ: ut itelligamus infernũ amplissimũ uestibulũ ad suscipiẽdũ damnatas habere: ad eos uero seruãdos: artissimũ atq; ꝓfũdũ. Stagnus puteus abissy gehẽna caminus congruẽtiori tñ uocabulo isernus: ꝓ oium terræ partiũ iserius appellat. Quẽ iuxta terrę cõcauitates: aut cẽtrũ cõsistere auctoritatibus & rõnibus ꝓbãdũ ẽ. Homerus longe nimis baratrũ stat sub tellure ꝓfũdũ est. Lucãus libr. xi. Per quæ cauas terræ: quas egit carmine rimas: Mãibus illatrat regniq; silẽtia rumpit. & i tertio: Tu plena horroris imago uisa caput: Mestũ phiãtes uilia terras collere: Itẽ Stacius. Illũ ingens haurit specus & trãsire parãtes. Mergit equos non arma manu: non frena remisit. Sicut erat rectos defert i tartara eurrus. Item ouidius. In. x. Oppositi sub terra numia mũdi. In quem loca recidimus quicquid mortale oreat. Si licet & falsi positis ambagibus oris. Vera loqui sinitis: nõ huc ut opaca uidere: Tartara descẽdi. & alio in loco. Est uia decliuis: funesta nubilo taxo. Ducit ad ifernas ꝓ multa silẽtia sedes. Et poeta i ꝓsõa patris: Anchise filium eneam iuitantis loquitur: Ditis tñ ante ifernas accede domos & auerna per alta complexus pete nate meos & in. vi. dicturus derebus inferni. Sit mihi fas audita loqui sit numie uestro. Pandere res altas terra & caligie mersas. Et. in. iiii. Dulces exuuię dũ fata deusque sine

Quatuor i ferni flumina

Tartarus
Ditis
Orcus
Baratrũ
græci uocant locũ ꝓcipitem

Homerus
Lucanus

Statius

Ouidius

bat. Accipite hāc aiam: meq; his exsoluite curis: Vixi: & quē dederat cursū fortūa pegi. Et nūc magna mei sub terras ibit imago. Itē tū Tartarus. Ipe bis patet i pceps tātū tēditq; sub umbras: Q uātū ad ethereū cœli suspectus olimpū. Sēsit hoc idē plo i phedōe: esse. n. ipsa terra loca quædā iuxta cōcauitates eius circūposita freqn tia illa qdē ptiq; pfūdiora atq; āpliora q̄ his i quibus habitamus: pti pfūdiora: sed tū arectiora: Nō nulla uero aptiora ac mius pfūda. hæc āt oia subterranea adiuicē obuiari & i āpletudie sua atq; i breuitate & exitus habere: qbus magnā aquarū ui & ex altero i alterū tāq̄ i chateras cōfluere: & ppetuorū fluminū icredibiles magni tudies aquarū: calidarū & frigidarū multūq; igne: atq; ignis amnes ingētes: Multos pterea lutulēti hūoris: parti purioris: pti ifectioris hæc pfūctorie Plo. His siue poetarū siue phōrū dictis quo ad iferorū loca diuiæ lrē cōsētiūt. Ioannes i apocalipsi: neminē librū septē sigillis cōsignatū: pter leonē christi rsurectiōis typū gerētē: apire quiuisse: nec eos qui sub terra erāt se cōpisse dicit. Et paulus loquēs de cultu quē exibituri eramus noie iesu: iubet nō terrena solū nō celestia: sed ad ima descēdēs iferna debere flecti: ac se prona i terrā curuare. Et qd oli magnus Augustinus nō credidit: nūc christo duce ueritas totū ferme occupauit orbē. Nā ut ueritatis fōtes apiam pstrigā paucissimis Aurelii dubiosā opiationē quā retractauit i libris suis. Is. n. cū libris gētiliū atq; poetarū fabellis nō paruā opā dedisset: eētq; refertus ad modū hūanitatis studiis i quibus excellere pulcherrimus putabat: nō alio mō accipiēdas ifernorū pœnas q̄ macrobius docet. s. retorquēdo: nō ad locū: nō ad corpus: nō ad portēta: sed ad boium & mores & obscenitates. Nec aliud eē i feros putauerūt q̄ ipa corpora: quibus iclusę aiæ uelut i carcerē fedū: tenebris horrendū icolūt ac fedari sordibus & cruore. patiūt. Hoc aiæ sepulchrū: hæc ditis cōcaua hos iferos uocauerūt: & oia quæ illic eē credidit fabulosa psuasio: i nobismet ipsis: uel i ipsis hūanis corpibus assignare conati sūt. Nec his cōmētariis prorsus ididisse: nisi ob singularē poetæ ai cultū quē ad capescēdū a teneris ānis diuus Aurelius suas contriuit uires. igit si oposum est eius allegoriā recensere: nō tñ (meo arbitratu) infructuosum: ut pateat Augustinū potius poeticis figmentis q̄ uerita te usum fuisse: cū diuitis epulonis exponeret parabolā. Talis erat linguæ cruciatus: aut flāmę aut ardor: quē extremo digito in aqua humecto extingui exposcebat: quales & oculi quos in sublime ferres lazarū cruditate defūctum conspicabatur. Igitur cū mortui nullum cum corpore amplius cōsortium hēant. Q uō liguā & oculos & reliquos corporis artus: quibus carere oio idubitatū ē: hīe putandū ē. Sed hāc pabolicā figurationē: nō ad uerba tāq̄ uera sint: retorquēr decet: sed ad uerborum intelligētiā: ut sciamus ex scurilitate atq; uerborū petulantia quibus plerumq; uti i cōuiuiis: & oēm quoq; lasciuitatē adhibere solemus: hūc apud auernum pœnas dare figurasse: ut ab imoderato rerum usu atque nimii sumptus idulgentia & compesceret & abstereret. Redeo sero instar obliuiosi uiatoris unde digressus sū: obliuionis amnē aliud nō eē putādū: illorū tñ opinatione: qui p lacteū circulū & descēsum: & rursus aiorū ascensum statuūt more pythagorico q̄ errorē animæ obliuiscentis maiestatem dei & uitæ prioris: qua anteq̄ truderetur potita est. Pari interprætatione flegetontem ardores irarū & cupiditatū putarūt. Acharontem quicquid fecisse: dixisse ue usque ad tristitiā humanę uarietatis more nos penitet: Cocytum quicquid hoies i luctum lachrymasque compellit. Stigē qcq̄d

Plato

Augustius

inter se hũanos aios ingurgitẽ mergit odiorũ. Vulturẽ iecur imortale redẽtẽ: nihil aliud itellígi uolẽtes q̃ torméta cõscientiæ obnoxia flagitio uiscera interiora rimãtis & ipsa uitalia idefessa admissi sceleris admõitiõe laniantis: sempque curas sires qescere forte tẽtauerit excitatis: tãq̃ fabris renascẽtibus i herẽdo: nec ulla sibi missatiõe parẽtis lege hac qua se iudice nemo nocẽs absoluitur: nisi de se suã potest uitare sniam. Illos ãte epulis ora positis excruciari famæ & i edia tabescere: quos magis magisq; acqrẽdi desideriũ cogit p̃sentẽ copiã nõ uidere & i affluentia i opes egestatis mala i ubertate patiũt. Illos radiis rotarũ pẽdere districtos: qui nihil cõsilio preuidẽtes: nihil ratiõe moderãtes: nihil uirtutibus explicãtes: seque & actus oẽs suos fortunæ pmittentes casibus & fortuitis semp rotãt: Saxum ingẽs uoluere i efficacibus laboriosisq; conatibus uitã terẽtes: atram silicẽ lapsurã semp: & cadenti similem illorum capitibus imminere: qui arduas potestates ambiunt tirãnidẽ: nũq̃ sine tiore uicturi: sẽp sibi uidet exitiũ qd merẽt excipere: si uero oium fere cõsẽsu suos qsq; patit mães: & iferos in his corpusculis eẽ credimus: quid aliud intelligẽdũ ẽ q̃ mori aiam: cũ ad corpis iferna demergit. Viuet aũt cũ ad supna post corpus euadat. Nã & qui primũ pythagorã: & q̃ pterea pionẽ secuti sũt: duas esse mortes aiæ: unã aialis qua aia discedit a corpe alteram pdiderũt aiam. s. mori asserẽtes: Cũ a simplici naturæ fonte i mẽbra corpea dissipat: una oibus nota: altera nõ nisi a sapientibus deprehensa ẽ. Hãc ãt phõrũ aut poetarũ fictionẽ quã emulatũ cõstat retractauit dicẽs: magis mihi uidet dicere debuisse de iferis q; sub terra sint q̃ rõnẽ redidisse: cur sub terris eẽ credunt. Gregorius i. iiii. dialogorũ idem astruit infernus iqt quia iferius latet. Et Isaias ifernus subtus cõturbatus est. In hãc quippe palestrã nõ solũ auctoritatibus inixus: sed argumentis refertus descendi: q̃bus patefactũ erit ifernũ subterraneum fore locũ. Sed ne opam atq; ipẽsam simul amitamus Bonauẽturę pauculas adducã rõnes. Nã cũ sũma bõitas deus sit: & qui scelus comittit: qd malũ ẽ ipm quoq; & malũ efficí ẽ neccesse: Nã ut ait Aristotiles uirtus sicut habẽtẽ pficit & opus eius laudabilẽ reddit: sic uitiũ habẽtẽ fedat: & opus eius iiquũ efficit. Idcirco a suo creatore remotissimũ esse optet. Illustres christiani atq; gẽtiles cuiusuis simultatis: deũ cœlũ icolere atq; ihabitare credũt: & a cœlo nulla remotior ps cẽtro ẽ & ob id tãq̃ i loco a deo remotissimo ibidẽ forsã pœnas luere nõ iepte creditũ ẽ. Accedit argumẽtatio de loco locatiq; ppor tiõe sũmis illis spiritibus angelicis ob singularẽ naturæ p̃stãtiã. ac assidiuũ diuinitatis famulatũ: Supremus locus debet: Hoibus uero quorũ uita in ãcipiti sita ẽ: mũdus iste angustiis: calamitatibus: laboribus: oppletus: & usq; adeo rebꝰ aduersis frãgimur: ut nulla sit interrapedo molestię: nihilq; quod nõ plus aloes q̃ mellis hẽat: iterdum tollimur in altũ: ut oibus terræ bõis affluere oi cũ uoluptate uideamur: Cõsequẽs ẽ: ut reprobis ipsis: oi turpi uitio dãnatis: ifimus terræ locus deputet. Itẽ grauia leuiaq; corpa iuxta p̃dominiũ modulãt: Nã leuia sursũ & grauia deorsum naturæ appetitionẽ agitãt. Pariter fit: ut i spiritibus amore oia ferãtur. Pondus meũ inquit Augustinus ãor meus: eo feror quocũq; feror: & sicut res naturalis suo motu: sic amore spiritus a corpeis uiculis exuti: igit qui celestia ardentissime consequi cõcupiscũt his empireus locus eminentissimus congruit: qui uero terrena appetierit: his demissus: & humillimus: quẽ infernũ eẽ & infernorum centrũ nullus ambigit. Sicut eni ex oi uisu oẽs lineę undiq; uersũ porrecte: usque

Gregorius Ysaia

Domini Bonauãture argumẽta

ad extimos cœli ambitus equales uident: Similiter ut circuli: cuius a pūcto radii puenientes usq; ad extimā circūactionē equali mēsura sūt: idcirco illud nec sursū deorsūue porrectū ē oportet: sed mediū & oio idiuisibile & secatiōi resistēs erit: ita infernus: cuius cētrū eqliter cœlorū pariseria cōtinet: erit locorū omniū infimus: quē deputatū iniustis: paricidis parentū uiolatoribus: sacrilegis nepotibus omini deiq; mortali obscenitate fedatis oium gentiū & linguæ & lrā cōmemorāt.

Patet hoc idē exēplo: Nā cū Thedoricus rex Simachū uirū patriciū: & ioānē urbis ep̄m inimiciter circūuētos necasset: eius tyrāni aia deferi apd isulā lipparis uisa ē: media inter illos: quos iclementia barbarica e uita abstulerat: ac i ollā uulcāi succēsā demergi: ut refert gregorius. Verū.n.uero cū hoium peccata paria non sint: sicut nec p̄mia: decēs ē: nō eos equali gradu puniēdos: sed itēsius remissiusue ut eorū obscēa facinora expostulant. In obscuriori qdē loco sūt xp̄iāi ueritatis ueteratores: qui spretis bñficiis celestibo: aiæ eorū pēte sēsus ac uitæ datore cōtēpto: terrēis fragilibusq; rebus fuire maluerūt: & proni i terrā uētrē & pabulū (pecudū more) coluerūt. Propterea i prio pœnarō gradu optio equissimoq; iure collocati sūt: & recte qdē: Nā q̄to diuiorū beneficiorū maiora atq; potiora fuerāt mūera tāto sūt maiori aiduersiōe plectēdi: qppe q̄ igratorū mor filiorū oi paterna substātia abusi sūt. Eminētiorē nō multū locū iudei obstinati icolūt: qui nō prauis religionibus: ut gētiles nō errore sed liuore odio cōmoti suū dn̄m crucī uiolētis uocibus affixerūt. Excelsiorē ñ lōge pagāi obtinēt locū testimōio diuiarū lrārū. Nā cū filius dei iudeorū mētis duritiā exprobraret. dixit tiro & corozoi remissius q̄ iudeis agē dū: q; si signa & portēta iudeis facta cōspicati fuissēt extarēt in hos dies mitius agē dū fore cū illis portēdēs qui nō p̄nicaci mēte: sed fragilitate quadā oberrauerūt a disciplina legis: diuinaq; istituta nō nouerūt. Q d Macharius uir p̄cipue religiōis & cultu exploratū reddidit. Is.n.cū i terra egipti uastas solitudines & antra deserti lustraret aridū admodū hois defūcti caput offēdit: qd nō paruā admirationē machario ingessit. Ille diaboli cōmēta noscens & eius ad nocēdū artes putauit hostis hūani generis pedicas ad circūscribēdū esse illico ceruici p̄cepit: ut quis nā esset i dicaret tū caput cute abrasū: fauces apiēs dixit: Cuiuspiā antistis delubri iāpridē hic cōstructi caput sum: Tū macharius ē ne tibi apud inferos bene: At ille: illis iugiter urror flāmis: nec ulla quies mihi dat. Versant me instige uēti: Tū ille adiecit: quis grauius torquet apd mānes: iudices littores illos pœnarū. At ille fraudulēti & uaffri christiani: quibus tot bñficiorū genera oium ille sator atq; repator deus cōtulit: ut enumerare præsēs tēpus nō sufficeret. His dictis inceptū tenuit gressū. Macharii miraculū

Illis ēt i locis mansiones multæ sūt. Nā imaturi pueri limbū. Qui in fide mortui pēitētiā nō pacta purgatoriū: Iusti purgati ante christi mortē sinū habrahe. Qui se ultro i mortē ipigerūt infernū: Tartarū: herebūq; (ut ita dixerim) uēdicāt: Nā hæc locorū distictio uitā reliquētibo ea lege debet: quā quique uiuendo sāxerūt. Nec pœnarū genera p̄termittēdū censeo eo maxie: ut his ac pœne ienarrabilibus cruciatibus pterriti phorrescāt illecebras oēs: quibus sæpenumero deliniti hoies feruntur. In præceps est enim (ut paucis pstringam) iis in locis pœnarum eternitas: pœnarum acerbitas: quas prosequit gregorius ignis inextiguibilis frigus uernus imortalis: fetor intollerabilis: Tenebrę palpabiles: flagella cedentium: horrida uisio demonum. Confusio peccatorum. Desperatio oium bonorū. Lachymæ

interiores clamor & obprobriũ. Arriditas sitis: pudor: iuidia: Rancor: Tristitia: diuiæ intutionis carentia: Albatio oīs salutis spei. Et quod creditu difficile est: soli reprobi non esse cupiunt: ut effugiant pœnarũ acerbitates: Cum cætera eē affectent. Studeamus igitur uirtutibus inherere ut exactis huius uitæ illicibillibus uoluptatibus: ueraciter beati esse possimus.

Quod spiritus neq̃ infernũ non incolunt usque ad ultimũ iudicium. cap. iii.

Cum nos Angelorũ bonorũ misterio ī bonũ ꝓuocemur: & malorũ studio ī ꝓnitiē tēdamus: nec nos deserũt: quousq; ꝓfectionis nr̃æ terminũ uēdicauerimus: ī questionē uertī uideor uidere: An īmũdi spiritus īfernũ īcolāt. Poetis phisq; fortasses uideret ob eorũ demerita detrusos fuisse ī baratrũ inferni: uel ut dēt pœnas: uel ut dānatos torqueāt. Nec egrediendi ulla facultas adest imo nec uestibulũ aspicere ipsis īmersis fas ē: Vt. n. sæpe pupes estus īuictas rapit: sic pronus aer urget: atq; auidũ chahos gradũq; retro flectere: haud nũq̃ sinunt umbre tenaces: ut tragicus ait. Theologis uero lōge aliter uisũ ē: ut ī sequētibꝰ ostēdet ī fernus quippe & cruciatũ & cruciatus locũ designat: ceu eger: uel pedibꝰ: uel alio morbo laborans: quocũque īre placet egritudie afficit: ita ut nec locũ: sed corpis offesã ualitudinē egritudo signet Hoc si qdē mō ibi īfernũ cēseri debet: ubi cruciatus & nō locus ē. Quæ īferni acceptio lōge ē ab istituto. Sed locũ querimus quē idē poeta meminit dicēs non prata uiridi lęta facie germinant. Nec adusta leui fluctuat zephiro seges: nec ulla ramos silua pomiferos habet sterilis: profundi uastitas squalet soli. Et seda tellus torpet eterno situ. Rerumque mestus finis & mundi ultima immotus aer heret: & pigro sedet. Nox atra mundo: cuncta merore horrida: ipsaque morte peior est mortis locus: quem infernum constat. Nullus tamen philosophorum oīum certius Platone uaticinatus est. Oīum inquit animalium in quibus est anima rationalis tripartita diuisio est in deos homines demonesque: Dii excellentissimum locum tenent: homines infimum: Demones medium: Deorum igitur immortalium sedes in cœlo est: homnium in terra: in aere demonum: Ipsis quippe sicut naturarũ differentia est: ita & locorum: proinde dii sunt hominibus: demonibusque potiores hoies uero infra deos & demones constituti sunt: ut elementorum ordine: sic differentia meritorum. Demones igitur medii quēadmodũ diis quibus inferius habitant postponendi: ita hominibus quibus superius preferēdi sūt: habēt enī cum diis coēm corporum īmortalitatē: aiorũ aūt cũ hoibus passiōes. Habeant ne demones corpa: iquibus suas exerceant opatiōes: diu iter sapiētes dubitatũ extitit. Platonicis ferme oibus ipsos spiritus spurcissimos corpa coaptata habere: ex ipsorũ diffinitionibus propatulum est. Nã calcidius in thimeo ita demon descripsit. Demō ē aliter rōnale & īmortale patibile: ethereũ: diligētiã hoibus īparciens: aial quidē quia ē aia corpe utens. Ratiōale uero quia prudēs: īmortale porro quia nō mutat corpus aliud ex alio: sed eodē semp utitur. Apuleius ēt hoc idē astruit in libro de deo socratis: Demones esse dicit genere animalia: animo passiua: mente rationalia: corpore aerea: tempore eterna. Nostris uero quibus diuinarum litterarum splendor accessit aliter uisum est & longe melius. Volūt quippe (Teste magistro sententiarum) Demones in isto aere crasso atque fulginoso habitare. Quoniam Lucifer merito suæ superbiæ de cœlo empireo in quo ipse cum cæ-

Demonis diffinitio

teris creatus fuerat deiectus est in istum aerem caliginosum: qui eis in carcerem datus est: usq; ad illud tempus quo dominus deus præsesq; mundi de singulorum fatis & cogitationibus iudicabit. Tunc peracto iudicio: cui & ipsi astabunt: ut eorũ truculẽta atq; efferata rabies cũctis ostẽtui sit: ĩ tartarũ detrudent iuxta illud Saluatoris. Ite maledicti ĩ ignem eternum: qui paratus est diabolo & angelis eius. Nec ab re factum putes: Nam uel ut uirtutem capiamus: uel ut exercitationis causa sit nobis: hostem inimiciter atq; hostiliter pugnantem conseruauit. Quomodo patientiæ uirtutem capiemus si nullus quo cum dimicemus fuerit hostis: Aut quomodo exercitati atq; in acie expediti milites erimus si nulla martis horrida arma pulsaret. Ob id Paulus dicit in litterario opere: Colluctatio est nobis aduersus principes & potestates mundi huius: & aduersus rectores tenebrarum contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Quia demones qui sunt spirituales & neq; in hoc turbulento aere nobis proximo qui cœlum appellatur. Vnde diabolus princeps aeris dicitur. habitãt: ut assiduis bellis nos frangant atq; conterrant. Nam cum militia sit hominis uita super terrã: mundi illicibiles uoluptates nos tenaci uisco tenent: illecebræ carnis nos quibusdã crebris stimulis in luxuriã concitant. Diaboli comenta nos icautos occupare student. Quottidie urgemur: Quottidie torquemur: Quottidie pugnãdo uicimur: usq; adeo ut nulla sit intercapedo ĩ qua spiritũ ociosum duxerimus. Deus. n. quo hoiem ad hanc militiã genuit uoluit expeditũ in acie stare & itentis acriter animis ad unius uel inuisibilis hostis insidias: uel apertos impetus uigilare: quẽ sicut iperiti & exercitati duces solent: uariis artibus captat: ꝓtinusq; natura & moribus seuiens. Aliis cupiditatẽ insaciabilem immittit opibus suis tanq̃ in cõpedibus illigatos a uia ueritatis excutiat. Alios iflamat ire stimulis: ut ad nocẽdũ potius ĩtentos a dei contemplatione detorqueat. Alios immoderatis libidinibus immergit: ut uoluptati & corpori seruientes ad uirtutem respicere non possint. Aliis uero ispirat inuidiam: ut suis ipsi tormentis occupati: nihil cogitent aliud nisi eorũ quos oderint fœlicitatẽ. Alios ambicionibus inflat hi sunt quos ad regendum & magistratus gerendos omnem uitæ suæ operam curamq; conuertunt: ut fastos signẽt: & annis nomen imponant. Quorũdã cupiditas tẽdit altius: nõ ut ꝓuincias tẽporali gladio regant sed ut infinita & ꝓpetua potestate dños dici se uniuersi humani generis uelint. Quos aũt pios uiderit: uanis implicat religiõibus: ut impios faciat. His uero qui sapientiam quærunt: phylosophiã in oculis ipingit ne ueritatẽ cõprehẽdant. Sic hoibus obstruxit aditus ois: & obsessit uias publicis latas erroribꝰ: q̃s declinare uigilãdũ est. Igit ut cõferat se eo unde effluxa ẽ oro spiritus neq; icorporei inuisibiles natura sũt: uisibiles tamẽ & corpulẽti: eo quidẽ mõ ut ostẽsum fuit libro primo. Et ut locus locato cõmodissime cõgruat: aerẽ mediũ tetrũ & caliginosũ habitãt. Nec eis cœlum habitare ob peccati deturpantis maculam cõcessum est: quia cum ipsi obscuri sint locus ille clarus & amenus est. Neq; ĩ terram: ne nimis humanum genus sua caliditate molestiis afficerent: sed aerem illum: ut sedulo repplicatum extitit. Sed qd de lucifero aliisq; primioribus ducibus actum sit facile intelligi potest. Legimus enim in ecclesiasticis libris q; cum consumati fuerint mille anni soluetur Sathanas de carcere suo: & exiet excidio antixpi appropinquate ut seducat gẽtes atq; illudat: quẽ uictũ ĩ baratrũ iferni tradũt diuinarũ litterarũ scriptores diligẽtissimi: ab eo tpe quo filiũ dei tẽptauit ĩ deserto: & ĩ passiõe & supatꝰ ẽ ab eo: ferũt ẽt ipsũ primũ hoiem

temptasse & uicisse: Nouum uero temptasse & subcubuisse: Alii uero secus putant ex quo cecidit ꝑ peccati sui magnitudine in baratrum iferni illud fuisse demersum & quidē sic: Vt reuocare gradū superasq; euadere ad auras. Quo ad uita ꝑsens suis & certis limitibus & spaciis terminata non fuerit nequeat. Cæterum aliquos quotidie descendere ad torquendum animas: alternatis forte uicibus nō ꝓcul est a uero saltem aliquos animas detinere ingenti uiolentia oraculo ꝓphetarū & appostolorū clare cōpertum est. Tu aūt in sanguine testamēti: de lacu inferiori eduxisti uinctos inquit Zacharias. Christus item ad inferos descendit captiuā educēs captiuitatē. Igit aliquos fuisse littores in sua noxios puniētes horū testimonio liquet.

Quod damnati & bonos & malos cognoscunt. Capi. iiii.

QVam rerū cognitionem apud inferos miseri diris atq; ĩexcogitatis cruciatibus affecti habeant neminem uere (præter christum ueritatis patronum) eam ostendisse legimus. Obmittamus poeticam atq; fabulam licentiā: q̄ usq; adeo adoleuit: ut ēt uiciosas hoīum illecebras turpissimosq; actus diis ascribēdos fore putauerit eosq; more mortaliū eē passiōibus obnoxios. Erat. n. priscorū hoīum genus agreste legibus solutū: nihil pensi: nihil moderati habens: Sola uolūtas ꝓ lege apud illos colebat. Cunctiq; huiusmodi sine studiis hūanitatis: quos cladis publice supstites fecerat opportūa habitatio & tēpestatum atq; illuuionis incōmodo: qd poetæ postea blādientes humanis passiōibus ꝓp cupiditatē lucri uersibus suis formata mēbratimq; effigiata amplis & recōditis noibus exornarūt. Solus itaq; filius dei alterius uitæ statū nō fabulose: ut hos alliceret: illos abstereret: sed ueridice docuit: quē gregoriū nō puduit recēsere: ut tandē ex saluatoris parabola: quā cognitionē aīæ defunctorū haberēt apiret: hæc sūma hic cardo ē: ut multa ꝑtermittā malos: bonos prauosq; cognoscere palā est: Diues quē ignis torrebat ac linguā uehemēti cruciatu excruciabat: Habrahā: quē uiuum nonq̄ uiderat cognouit: & lazarū quē spreuerat. Itē germanos lætā ducentes uitā: quorum interitus suum augere dolorem minime hesitauit: boni quoq; malos cognoscunt. Lazarus quippe uita functus & habraham egentem diuitem cognoscebāt: Cui dictum fuit: Memento quia in priori uita bonam fortunam semper habuisti: Lazarus uero egestate atque uermium scaturigine affectus: e uita pacientissime migrauit: Idcirco ipse consolabitur. Tibi uero esurienti atque guttulam aquæ exposcenti: omnis pietas: omnis miseratio: optimo iure denegabitur. Boni Rursus nō solum bonos quos dilexerant: ut retributionis cumus excrescat: sed etiā illos quos nonq̄ nouerant cognoscunt. Hæc perfunctorie dicta sufficiant de animarum cognitione: quæ late ac copiose a priscis dicta sunt.

Lazarus

Quod anima corpori unita patitur ab eo: Et ipsa corporis mole deposita igneo ardore cruciatur. Capitu. v.

PRodeat nescio quis sicophanta: & ueros dei cultores griphis quibusdam falso criminetur: qui ut iustitiam diuinam tueantur asserunt animos igne: frigore in edia. Reliquisque cruciatibus affici: quos enumerare superuacaneum censeo: Sed tamen sic dicentibus non desunt argutiæ. Idcirco prius audiendos arbitror: ut enostro campo deiectis in agendum prodire non audeant. Vehementia non exigua clamat phylosophia omni patibili prestantius est agens. Erunt in hac re nobis exempla presidio

(sicut nullus canit) Sol nanq; lūbricos: Scorpiones: limaces: ascarides: tineas erucas generās: Nō quid longe illis pstantior est: & uir muliere: & Argila ex qua uasa testatia cōflantur figulus: & Alteras alterato & regulās regulato: oī etenim sole lucidior ēista ppositio. Cū igit anima sit longe pstantior ipso igne: quō ab ipso aīa patibilis erit. Nōne etiā inter agens naturale & patiens corporū cōtactus exigit: alioquin motus: aut alteratio nulla erit quæ solis corporibus lōgitudinē: latitudinē: psunditatē: habētibus cōgruit: a quibus aīa rationalis inoxia est. Nōne ignis calendo similitudinē sui: dum iprimit impassū: qualitatis simbole iteruētu agit: quā a se aīa rationalis oīo abigit. His quidē argumētatiōibus ipulsi nōnulli: nō ueriti sunt a spiritibus oēm cruciatū penitus tollere: Quod secus putassent si mltiplicē passiōis significationē limacius cōspicati fuisset: est. n. passio subiectionis: q̄ inferiora a supioribus agitant & disponunt: ut elemētorū natura a uirtutibus cœlorū: quorū ope ipsa & ex ipsis composita mouent & cōseruant: ne oīo depereāt. Hac siquidem actiōe forma naturalis: agit i sua naturā ipsā alterādo quā a natura aīæ facimus alienā. Nō. n. ignis substātia a natura aīæ rōnalis longe impar ipsi imprimit formā suā: nec adurit nec inflamat nec calet ne patiēs agenti iupemineret: qd astruere apud illos ueritatis ueteratores desipe cēt. Est rursus alia cōpassionis passio: q̄ parētes filiis: seruis: dni egris: sani: opulētes egenis: ibecillibus sapiētes: miseratiōe quadā cōmouent. Hac equidē passiōe nō idecēs est pstātiora ab hūilibus pati: & sic aīa ab penarū corpis acerbitate cōpassiōe indicibili cōmouet. Nec obstat corporū conctatus: quoniā nō una eadēq; actione: qua corpus i corpus: corpus i spiritū agit. Prima contactū coexigit: & ex cōsequenti dimēsiones: altera uero solā applicationē: ut i ergumīnibus patet. Demones. n. ob naturæ simplicitatē: uexādo: agitādo: impediendo uniunt corporibus: non secus q̄ nauta naui: & iumēto sessor: & aurige uector. Nec officit carētia qualitatis simbolæ: cū ambarū partiū cōis respectus. i. aīæ ad corp9 & corpis ad aīam reitegrandā p rexurectionē id efficiat: ut sequatur actio: sicut qualitas mutua corpibus id pstat. Obmissis litigatoribus illis aīum oīsarie pati certissimum est in corpore quippe excolligatione ipsius ad corpus quodam naturali instinctu. Nā mutilato corpore atq; læso aliquo membro: naturali pietate natura i patrocinium omnes corporis humores (ut ita dixerim) ad condolendū transmittit. Indecens admodum uideretur & omni prorsus iure aduersari animam corporis molestiis: laboribus: curis: uigiliis: egritudinibus non compacti: tum presertim quia cum ipso condelectata fuit: per quod illecebras omnes: atq; sensuum uoluptates hausit: Ob igit unionem illam: quā in toto composito conspicimus: nec aliter fieri decuit cui innatum amorem atq; a prima naturæ institutiōe insitum & cognoscimus & scimus. Lāguente corpore: nec animum uacare certissimo atq; notissimo experimento clarum est. Nonne spiritus. C. Marii uiri rusticani: cum secaretur: attilii reguli: cum palpebris resectis: & machina in qua undiq; præacuti stimuli eminebant inclusi compatiebatur. An animi magnitudo sceuolæ insensibilem effecit: ut non doleret. Dolebat & possidonius stoycus: licet malum non profiteretur dolorem. Dolore rursus aīus afficit i corpe iclusus: cū ex aliq̄ abdita cœlorū q̄litate: uel mētis egritudine hō tristis piger: gemēs efficit: Ceu qspiā oīa aduersa patiet ut magnū iperiū nanciscat: quo adepto securus esse desistit: nō audet i publicū pdire: nō cibū sūmit: oīa tuta timens: maiori quippe imperio semp crudelius excicium fortuna reseruat: nā fuerint

Possidōus stoicus

ſummos fulgura mõtes. Ob quã rẽ Saturnius egre tulit ſe iperatorẽ creatum fuiſſe. Nã is cũ adoraret: flebat dicẽs: ſi non aroganter dicã. r. p. uirũ pdidit neceſſarium. Ego cerre inſtauraui gallias: a mauris poſeſſam affricã reddidi. Ego iſpanias pacaui. Sed qd prodeſt: oia hæc affectato ſemel perierunt honore. Et cũ milites ipſum uel ad uitã: uel ad imperiũ aiarent in hæc uerba diſeruit. Neſcitis amici quid mali ſit imperare: gladii & appendẽtibus ceruicibus iminent: haſtæ undiq; undiq; ſpicula ipſi cuſtodes timent: nõ cibi ꝓ uoluntate: nõ iter ꝓ auctoritate: nõ bella ꝓ iudicio: nõ amara ꝓ ſtudio: Et dum me iperare cõpellitis: i neceſſitatẽ mortis me trahitis. Poſtremo aia a corpore exuta gaudiis peniſq; afficit: ut nõ ſolum diuiæ lræ teſtant: ſed gẽtilium. Tragicus. n. i hercule furẽte ita fore lõgo ſatis uerborum cõtextu. ſ. aiorũ ſeparatorum a carnis cõtubernio oſtẽdit inquiens. Rapit uolucri tortus ſyon rota. Ceruice grãde ſaxum ſyſiphea ſedet. Itẽ lõge diſtinctius poeta i ſexto idẽ ſentit dicens. Cõtinuo audite uoces uagitus & igens. Infantumq; aiæ flẽtes in limie primo. Quos dulces uitæ exortes ab ubere raptos. Abſtulit atra dies & funere merſit acerbo. Hos iuxta falſo dãnati crimine mortis. Hæc uero he ſine ſorte date ſine iudice ſedes. Quæſitor minos: urna mouet ille ſilentũ. Cõciliũq; uocat uitaſq; & crimia diſcit. Proxia deide tenẽt meſti loca: q ſibi lœtũ: Inſontes pepere mãu lucẽq; poſi. Proiecere aias quã uellẽt ethere i alto. Nũc & paupiem & duros pferre labores. Fata obſtãt triſtiq; palus ihabilis unda: alligat. Nec ꝓcul hic partẽ fuſi mõſtrat in oẽm. Lugẽtes cãpi: ſic illos noie dicũt. Hic quos durus amor crudeli tabe pedit. Et chriſtus in euãgelio de Epulone diuite loquẽs dixit ipſũ cruciari flãma. Sed hæc a deo per ſe clara ſunt: ut uix lateãt quẽpiã. Modũ igit quo ſpiritus rõnalis icorporeus ab igne corporeo & mãali pati poſſit q̃rimus. Suſpitiões tñ doctiſſimorũ hoium q̃s audire uel legere potui nõ tacebo. Dicearchus aiabus oẽm cruciatũ ſecluderet: qppe q cõtra imortalitatẽ diſſeruit. Is. n. tres libros ſcripſit: q leſbiaci uocãt ꝓ mitilẽis ſermo habetur: in qbus efficere conat aios eſſe mortales. Stoici nõnulli in eaſdẽ pedicas inciderũt: pauculis exceptis. Diuturnitatẽ. n. nõ imortalitatẽ nobis. Largiunt tãq̃ cornicib9: diu mãſuros aiũt aios: ſp negãt. Quib9 pl'o cõſentire mime uidet. Cũ i policia tyrãni aiam poſt mortẽ ab ultorib9 excruciari faciat. Igit cæteris omiſſis ad rẽ feſtinet oro. Hic fortaſſe dixerit qſpiã: ſi ẽ imortalis aia quõ paſſibilis iducit ad pœnã ſentiẽs: ſi. n. ob merita puniet ſentiet utiq; dolorem: atq; ita ẽt mortẽ: Si morti nõ ẽ obnoxia nec dolori qdẽ. Paſſibilis ergo ñ ẽ huic argumto a ſtoicis ita occurritur. Aias qdẽ hoium ꝓmanere: nec iteruẽtu mortis i nihilũ reſoluí: ſed eorũ q fuerit iuſti ac pii puras & ipatibiles & beatas ad ſedẽ cœleſtẽ unde origo ẽ illis remeare: uel in cãpos quoſdã fortunatos rapi: ubi miris fruant uoluptatib9. Impios uero qm̃ ſe malis cupiditatibo iquinauerũt: mediã quãdã gerere inter imortalẽ mortalẽq; naturam & hre aliquid ibecillitatis ex cõtagie carnis: cuius deſideriis ac libidinibus abdite ineluibilẽ quendã fucũ trahunt: labemq; terrenã quæ cũ tẽporis diuturnitate penitus iheſerat: eius naturæ reddi aias: ut ſi nõ extinguibiles i totum: quoniã ex deo ſunt: tamen cruciabiles fiant per corporis maculam: quæ peccatis muſta ſenſum attribuit doloris. Eiuſdem ſimplicitatis fuiſſe ferunt poetam. Quando & ſuppremo cum lumine uita reliquit: non tamen omne malum miſeris: nec funditus omnes corpore excedunt peſtes: penituſque neceſſe eſt multa diu concreata modis inoleſcere miris. Ergo exercentur pœnis: ueterumque malorum ſupplicia

Quõ ſpiritus rõnalis incorpeus ab igne corporeo pati poteſt

expendāt. Hæc ꝓpemodū uera ſunt. Aīa. n. cum diuortium facit a corpore eſt: ut
ait idem poeta: Par læuib9 uētis: uolucriq; ſimillima ſōno: Q uia ſp̄s ē: & ipſa tenui-
tate ī comp̄henſibilis ē. Firmiani lactātii deliramēta in mediū adducere opepreciū
erit. Primū igit̄ dicimus ut is iquit tantā eē dei poteſtatē ut ēt incorporalia comp̄-
hendat: & quēadmodū uoluit efficiat. Nā & angeli deū timent: quia caſtigari ab eo
poſſunt: ienarabili quodāmodo: & demones reformidāt: quia torquent̄ ab eo & pu
niunt̄. Q uid igit̄ mirum ſi cū ſint īmortales aiæ tn̄ patibiles ſint deo. Nā cū in ſe ni
hil habeāt ſolidū & cōteſtabile: a ſolidis & corporalib9 nullā uim pati poterit: ſed q
in ſolis ſpiritibus uiuunt a ſolo deo tractabiles ſunt: Cuius uirtus & ſubſtātia ſpiri-
tualis ē. Sed qm̄ docent nos diuinæ lr̄æ quēadmodū penas impii ſint daturi. Nam
qa peccata in corpibus cōtraxerūt: rurſus carnē induent ut ī corporibus piaculū ſol
nant: & tamē nō erit caro illa quā deus hoī ſuperiecerat huic terrenæ ſimilis: ſed īſo-
lubilis ac ꝑmanens ī eternū: ut ſufficere poſſit cruciatibus: & illi igni ſempiterno: cu
ius natura diuiſa eſt ab hoc nr̄o: quo ad uitæ neceſſaria utimur q niſi alterius mate-
riæ fomitæ alat̄ extinguit̄: At ille diuinus ꝑ ſe ipſū uiuit ac uiget ſine ullis alimētis:
nec admixtū habet fumū: ſed eſt purus ac liqdus: & ī aquemodū fluuidus: nō. n. in
aliqua ſurſū uerſus urget̄: ut nr̄: quem labes terreni corporis quo tenet̄ & fumus in
termixtus exilire cogit & ad cœleſtē naturā cū trepidatione mobili ſubuolare. Idem
igit̄ diuinus ignis una eadēq; ui hac potētia cremabit impios & recreabit: & q̄tum
e corporibus abſumet tantū reponet: ac ſibi ipſe eternū pabulum ſubminiſtrabit.
Nec uidetur tantus hō ante generale iudicium uelle animas cruciari: qui ſolum in
corporibus pati putat̄. Vnde ſubiungit. Nec tamē quiſq; putet animas poſt mortē
protinus iudicari: Nam omnes in una cōmuniq; cuſtodia detinētur: donec tempus
adueniat: quo maximus iudex meritorum faciet examen: tamen quorum probata
fuerit iuſtitia hi præmium immortalitatis accipient: quorum autem peccata & ſce-
lera detecta non reſurgent: ſed cum impiis in eaſdem pœnas tenebras recondentur
ad certa ſupplicia determinati multum a ueritate aberrant: quem īſectarer niſi alias
opinantium uias in medium adducere ſtatuiſſem: quibus ipſius errores explorati
reddentur. Algazelis mens paucis aperienda eſt. Is enim putat humanum animū Algazel
non præſentia: ſed carentia rerum concupitarum pati. Anima enim iquit quæ ī cor-
pore fuit amatrix corporalium uoluptatum illa diſpoſitio ꝑ uſum imprimit̄ mea:
& inheret uehementer deſiderium eius ad illam. Poſtea uero ꝑ mortem: inſtrumē-
to rei deſiderate amiſſo: remanet deſiderium eius & amor: & hic eſt cruciatus inef-
fabilis eius. Sed hanc opinationem repudiant diuinæ litteræ: cum nimis nimiſque
agat ad damnatorum remiſſe ultionem. Sola carentia intuitionis diuinæ afficiun-
tur infantes: uel in utero matrum perempti: aut circuncisione baptiſmoque impu-
rificati: Nec pares illos decet qui omni flagitio: omni deniq; obſcenitate eneruati:
ultro deum contempſerunt. Auicena quidem non ſupprimendus eſt. Animæ ma Auicēna
le inquit pœnam quā pati oportet contuentur: Illam dico quā in hoc mundo ima-
ginauerant & ea affliguntur. Forma enim imaginata non ē debilior ſenſibili ſed eſt
maior impreſſione & claritate ſicut uidemus in ſomniis. Fortaſſe enim ſomniatum
maius eſt pro modulo ſuo q̄ ſenſibile: tunc quanto magis id quod eſt in alio ſeculo
fortius eſt q̄ quod eſt in ſomniis propter impedientium paucitatem & expolia-
tionem animæ & claritatem recipientis. Senſit hoc idem Auguſtinus in libris

Augustius

sup genesim. Aia a corpe exuta inquit similitudinē gerit corporalē & p hoc afficit a corporū similitudinib9 & ab eis patit sicut accidit i dormiētib9 cū somniāt quæ postea uigilādo euanescūt. Aurelī9 Augustinus nō inquirendo sed ex aī snia quid in hac igenti & oposa satis disceptatiōe sentiat i. xxi. ciuitatis dei ostēdit dicens hic occurrit q̄rere si nō erit icorpalis ille ignis: sicut aī dolor: sed corpalis: tactu noxius: ut eo possint corpa cruciari: quō i eo erit ēt pena spirituū malignorū. Ille quippe ignis erit supplicio. s. hoīum attributus & demonū dicēte xpo discedite a me Maledicti in ignē eternū: qui paratus ē diabolo & angelis ei9: Vbi quia sūt quædā sua ēt demonibus corpa: sicut doctis hoibus uisū est: ex isto aere crasso atq; hūido: cuius ipulsus uento flante sentit: qd genus oli si nihil ab igne ppeti posset: ureret feruefactus i balneis. Vt. n. urat: prior urit: facitq; qd patit. Si aūt quisq̄ nulla hr̄e demones corpa asseueret: Nō ē de hac re: aut laborādū oposa iquisitiōe: aut cōtentiosa disputatione certādū. Cur. n. nō dicimus q̄uis miris: tū ueris modis etiā spiritus incorpeos posse pena corpalis ignis affligi. Si sps hoīum etiā ipsi pfecto icorpei & nunc poterūt iludi corpalibus mēbris & tūc poterūt corporū suorū uinculis isolubiliter alligari. Adherebūt ergo si eis nulla sint corpa sps demonū: imo spirit9 demōes (licet icorpei) corpeis ignibus cruciādi: nō ut ignes ipsi quibus adherebūt eorū iunctura ispirent & fiāt alia quæ cōstent spū & corpe: sed ut dixi miris & ieffabilibus modis adherēdo accipiētes ex ignibus penas: nō dātes ex ignibus uitā. Gregorius uir pfecto (oīum cōsensu) pcipue religiōis & doctrinæ cū multa scite atq; modulate: de spirituū patibilitate docuisset: quærēti petro ob quā rē sps ab igne corpulento pati poterat. His uerbis. Respōdit. Teneri aūt p ignē spm̄ dicimus: ut i tormēto ignis sit uidēdo atq; sentiēdo ignē: eo nāq; ipso patit qa uidet & qa cremari se aspicit: cremat: sicq; fit res corpea icorpeā exurat: dū ex igne uisibili ardor ac dolor iuisibilis trahit: ut per ignē corpeū mens icorporea flāma crucient: q̄uis colligere dictis euāgelicis possumus: q̄ icendiū aīa non solū uidendo: sed etiā expiendo patiat. Nōnulli longe clarius ppositū nauare curant i rebus &. n. a sūmo oīum rerū opifice creatis: duplex ordo compertus ē. Naturæ unus: quo iferiora superioribus famulant pariunt & obsequunt Necesse est hunc mundū inferiorē superioribus lacioribus & regi & gubernari (ut Aristoteli cæterisq; phylosophis placet) & hic ordo usq; adeo rebus ipsis defixus pseuerat: ut nulla ui creata mutari uariariq; possit. Sed oīa mirabili dispōne inditum sibi ordinē: tueri sūma ope curant: ne rerū numerositas atq; uarietas confusionē pareret: hoc siquidē ordie pstantiora supeminent inferioribus & cū ignis substātia admodū ipar sit a natura aiæ rōnalis: pati ab ipso inquit. Alter uero ē diuinæ iustitiæ: quo excelsiora hūilibus: & humiliora excelsioribus: & obscurissimis pstantiora: & pstantissimis obscura præferunt: oīa. n. in statu naturæ primis parentibus obsequebant & ueluti impatoria quadā maiestate: sic uniuersa ancillabant: ut nihil noxiū terra hōi: aut peperisset: aut editū cōseruasset: Non culices non muscæ: non crabones: non scorpiōes: nō reguli: nō lupi: nō ursi: nō leōes carnes pasti fuissent: aut cuiq̄ nocuissent: nō aues pdam uiolentia corripuissent: oīa hōi mitia atq; domestica fuissent. Sed ubi primus hō spretis diuinis istitutis uoluptatibus illecebris se mācipauerat: ueluti seuū bellum atq; truculentū inter hoīes beluasq; inditum esset: die noctuq; hoīum uitæ isidiari grassant: & usq; adeo: ut nōnonq̄ ante cōgressum pstematur. Diuini igit fœderis diruptio lendinibus: culicibus minutissimisq; bestiolis:

omni deiq; molestiæ hominē subegit. Sic fides: pietas: religio: uita bene inocēter acta supra omne creatum dat liberum imperiū: atq; hōi fœlicem pricipatū. Testis est habraham in rogum ardentissimum spiris uinctus proiectus: quē ob fide meritum iniustum euasisse certissimū ē. Testis ē grāde triū puerorū spectaculū: quos mino iperii regis: sese ut deū coli iubētis nō flexerūt. Testis & Laurētius cui i tyrāni exprobrationē carbones igniti refrigeriū pstabant. Nō ptermittā celebre facinus frācisci ordinis oraculo diuio istitutoris mei in quo duo de q̄dragita pfessor diuinarū litterarū natus ultro milito: ne suorū recte factorū obliuiosus uidear. Federicus q Romani impii tutelā acceperat nō obsoletā: sed miraculis recentē famā francisci audiēs: statuit more eorū q i excelso uitā agūt quorū fides i rebus diuinis tenuis admodū & instar auræ læuis esse solet (Ve principiū aures puriētibus) periculū facere. Ad pnoctandū secū imperator franciscū stimulat: ānuit uotis. Adolescentulā ætate maturā: forma egregiā: calliditate pcipuā: accersiri iubet: Cui locupletē cēsū pollicit si astu ita rē cōtractaret: ut franciscū psterneret: illa suis molliciis confisa: sperat se id facillime ipetraturā. Post secundas mēsas thalamus tapetibus ornatus seruo dei tradit: in quo qescebat nemo: iāq; tempus aduenerat: quo prima qes mortalibus egris icipit. Et dono dominū gratissima serpit. Ecce ante oculos astitit puella: culta atq; blandiciis suis uerbis quoq; & gestis aīum francisci demulcere atq; palpare agredit: Mox ne circūuentus rueret piram ardentissimā cōscendit: iter flāmas igneas dulcissimos somnos capiēs: ut carnis petulātiam ac titilationes declinaret. Quo uiso stupore ac nimia admiratiōe cōmota lachrymis ac crebris suspiriis idulgentiā depcabat. Nec morā passa euestigio ad religionis tutissimū portū cōmigrans in diurnis obseqis naturæ sanctissimæ concessit. Celebre facinus francisci

Impator qui p rimas uirū dei obseruabat: ut quid ageret: qd ue consilii caperet uideret. Hoc uiso exanimis recessit: Longe maiora de francisco credens q̄ fama celebraret. Sanctorū igit merita omne incendiū exuperant: ut nec cirros ignis exurat aut noxia quæq; haud hoies uexent pariter fit: ut prauorum ipietates ēt ab his crucient: qbus nocendi nulla facultas est tributa quo cōtra īsanos pugnet ad singularis dei ultionem accipiendam uniuersus orbis. Ignis igitur ob impiorum demerita cremat spiritus & urit: Non naturali potestate: sed diuino iussu: cui tantæ impietatis merito subiecit omnes malorum animas. Fuerunt & alii qui qualitati oēm cruciatum ascribunt: siue animæ concreata fuerit: siue i eius a corporis mole dissolutione introducta de nouo: siue totiens quotiens labitur in scœlus creet. Res ēt apud illos in ancipiti sita est. Rationē assumunt p causa: oīs quippe actio transiens in rē exteriorem exigit i passum dispositionē alioqn transitio nulla sequeret. Cum igitur ignis agit i spiritū torrendo eū atq; cruciādo talem requirit dispositionē in spiritu qualem & i ligno: Non.n. calet aut urit lignū: nisi depulsa humiditate siccitas introducta fuerit: Sic ignis inferni non agit sua uirtute i spiritum nisi & ipse ad suscipiendum impressionē idoneus fuerit. Reddit autem non essentia animæ: non potentia aliqua: sed qualitate illa proportionante patibile ad agens urens cremationi idoneum. Varrus uir sua tempestate acerimi ingenii ad maturandū hāc puinciā i hunc latū campū diuinarū scripturarū descendit: quē romanū facere ēt cicero ipse eloquentiæ dux hesitaret: ut potero dicā. Ait.n. prio q spiritus ab igne corporeo patit realiter sicut stipula exurit uere: ideo.n. corporale age- Varrus

re in ſpiritũ neqt qd̃ non eſt tantæ actualitatis & formalitatis ſicut ſpiritus q̃ eſt for ma ab oi craſſa ſubſtantia abſtracta: pt tñ diuini numinis acceſſiõe facta. Sicut.n. fantaſma ob materiæ imerſionẽ intellectũ poſſibilẽ abſq; intellectus agẽtis illuſtra tione mouere nequit: Sic ignis materialis ſpiritum non agitat: niſi poteſtate na turæ longe præſtantioris ſe. Facit ergo ſpeciem ignis intẽtionalis i ſpiritũ: q̃ ignis naturã habet: ceu ſpecies albedinis a re uiſibili deciſa: albedinis naturã ſortit hæc quippe ſpẽs realiter ſenſum: itentionaliter mediũ imutat. Q uid igit mirũ ſi ſpẽs ignis actionẽ itentionalẽ pſerti habens: ut diuiæ iuſtitiæ iſtrumentũ efficit: pluſq̃ itentionaliter intellectũ obiectiue imutabit: eo ipſo q; dãnati cruciant: ut iniuri as dei ulciſcant: naturã ignis mũdi pſes impartit ſpẽbus illis. Bonauentura for te euanuerat ex oculis meis tũ pſertim cauillatiõibus multorũ detrahẽtiũ inuolu to ſed uenit i mentẽ: cuius dictis totus recreor ipſe. Vt igit dolor i ſpiritib9 aut aia bus ipſis generet ex duo9 reſpectu aiæ pendere ſolet. ſ. ex pceptiõe uirtutis cogno ſcẽtis & de teſtatiõe uoluntatis. Ex rurſus imutatiõe atq; imobili coherẽtia agẽtis: cõſtat reproborũ cruciatus. In opatione ignis duo ſũt. Cũ.n. ignis agit inaiatum corpus primo calefacit q̃ naturalis opatio a phyloſophis ẽ appellata. Alia eſt aialis paſſio: quã ſenſus facit: ab ipſo nempe igne ut occaſiõe pbente aius dolore afficit (Separatio.n. uni9 ab altero diſcretionẽ facit) Exaiæ corpus ab igne cremat: nec ſentit nec dolet. Similiter ſpũs pati põt aiali paſſiõe ab igne pñte: & eius naturali uirtute una cũ aia imutari. Alligatio ãt ſpiritus ſempiterno igne & illi9 tremor ſpi ritib9 potius iſunt ex iuſtitia dei noxios puniẽte: q̃ ex ordie naturæ ratus ẽ. Do ctor ſubtilis in duobus reproborũ cruciatus cõſiſtere ratus ẽ. In detẽtione diffiniti ma ipſius ſpiritus: quã ſũme odiũt: tum maxie cũ cognoſcãt & ſciant hãc iuolũta riã detẽtionẽ tam actiuã dei q̃ paſſiuã ſibi ex diuia ſnia inflictã. Affectio cõmodi in clinat: ut quiſq; liberũ potẽtiæ uſum cõcupiſcat: quo ſicut ſua natura ẽ ad qd̃cũq; corpus idifferens: ita p arbitrio cuicũq; corpori aut loco ſe pſentẽ facere poſſit. Et cũ id aſſequi ſe non poſſe credat: ſupbia pmouente: inuidia cõſumãte triſtat. Itẽ intellectus ſpiritus iuſto dei iudicio detinet ad intẽſe cõſiderandũ illũ ignẽ cogni tionem cuius omnino renueret: ſi in ſua facultate cõſtitutus eſſet. Igitur in triſti tia: quæ eſt pœnarum accerbiſſima damnatorum cruciatus conſiſtere uoluit theo logorum dux & præceptor: arrideat ſi quis uult. Miſſos tamen facio igenuos illos atq; primarios duces: cuius ueſtigia emulati uix libros euoluere ſciſſẽt. Hee ſũt ferme oium theologorũ ſniæ quas ppea i mediũ adduxi: ut p arbitrio qq; capiat.

Bonauentura

Doctor ſubtilis

Q d̃ corpa dãnatorũ eternis ignib9 d̃putata ardebũt abſq; ulla ſui corruptiõe. c. vi.

Olent nõnulli cũ i rebus fidei aium itenderit: nos hẽ ludibrio quip pe qui falſis religiõibus mancipati: aut uaniloquentia philoſophorũ referti id dũtaxat credũt: qd̃ auditu ſuaue eſt: ac uoluptatẽ ẽt icutere poſſit. Nec quicq̃ herere aiſ eorũ poteſt niſi qd̃ aures blandiore ſmo ne demulcet. Q uæ uero ieiuna ſunt atq; iculta (licet uera) anilia in epta falſaq; uidẽt. Nẽo rẽ ueritate uel arbitrio põderat. Cũ igit ad diuias lras pſcru tãdas ociũ dederit: In ipſiſq; legẽdo cõperiãt corpa dãnatorũ eternis acribuſq; flã mis cruciatũ iri obſtupeſcũt: Et forte aut qa fuco carẽt: aut certe q; difficile creditu imo ipoſſibile uidet: nos ppea religionẽq; noſtrã irridẽtes abigũt nihil pendũt ab iurãt. Q uæ.n. res tã aſpa: tã dura tã fortis quã uiolẽtia ignis nõ domet. Mõtes &

scopulos abruptos igne & ferro meabiles hanibal penus fecit. Igne argila i testam comutat. Fusile resoluit ductile oe pducit: sua deniq; edacitate: atq; pemptoria ptate oia osumit: Patibilia uero corpa igne aduri & n absumi putare delirātiū e. Nos uero p uirili portioe exēplis ppatulis re apire curabimus. Si.n. natura sumo rerū oium opifice pediseca id efficit: cur mirari quēpia decet si diuio iussu ignis ille pallēs isuauiter olens: corpa cremabit & n icinerabit. In orientalibus ptibus ignis erupit cui si plata maus suppo sueris uehemter afflīgit n tn absumit. Ite q rerū naturas curiose idagarūt. Ferūt dlubrū ueneri ddicatū fuisse i quo cadelabrū erectū i medio stabat: i fastigio cuius erat lucerna ex albesto archadie lapidæ costructa: q semel accesa absq; pabulo: nulla tepestate: nlla uetorū seua trubulētaq; ui: nlio deniq; aut ibriū aut pluuiarū illuuiæ extīgui poterat. Flagrat i phaselitis mos chimera & qdē imortali diebus ac noctibus flama igne eius accedi aq extīgui uero terra aut feno. Nidius egesias tradit eadē i lycia ephesii motes teda iflamate tacti flagrāt: & adeo: ut lapides quoq; riuorū & arenæ i ipsis aqs ardeāt. Aliturq; ignis ille pluuiis baculo si qs ex his accēso traxerit sultos riuos igniū seq narrat. Flagrat i bactris caphaici noctibus uertex. Flagrat i medis & cotingēte cosinio psidis. Flagrat qdā uelut piscina igeri magnitudie. Ethiopū ite iuxta hesperū monte stellarū mo: mo capi noctu. Similiter i megapolitanorū agro: & si iterius sit ille iocūdus frodeq; desi supra se nemoris no adurens e: iuxta gelidū fonte sp ardens id nymphei chrater dira apollomatis suis portedit: ut theopopus tradit. In medio mari hiera insula ardet. Goliæ isulæ iuxta italiā cū ipso mari arsere p aliquot dies: sociali bello donec legatio senatus piauit. Flagrat & ethna mos siciliæ. Est aut terra ipsa tenuis: ac fragilis & cauernis qbusdā: fistulisq; pennetrabilis: ut uentorū tota ferme flatibus pateat: nec no & ignibus generādis nutriedisq; soli ipsius naturalis patrat materia qppe itrinsecus stratū sulfure & bitumie tradit: q res facit: ut spiritu co igne iter interiora luctāte frequēter & cū pluribus locis: nūc flamas: nūc uapore: nūc fumū eructet ide: deniq; motis & ne p tot secula durat incediū. In hoc et mote solet quædā formæ uisu horribiles appere: uoces quoq; & gemitus plorantiū sæpenumero ab icolis audiunt. Quo fit ut a plerisq; creditū fuerit in eius altitudie loca pœnarū sita ee. Narrat Aristoteles i libro de mirabiliū auditu. In ephicratia calchedonesiū uranū esse monte siluis oimodis habundante atq; uersicoloribus floribus uariatū ex qbus idigenis atq; uiatoribus odor gradis effundit: i quo olei fonte corticis cædri habētis odore. Fant isup nonulli pœnes huc fonte petra mire magnitudinis orta: & estate flama emittere: hieme at: unde exalauerit ignis aquæ scaturiginem exoriri adeo frigide: ut niui simillima uideat. Nec cla hoc fieri aiūt: aut p tepuscula appere: qnimmo estate durāte ignis: hieme tota psilit aq. Quis.n. his locis pabulū uel humore subministrat: ut duret ignis icendiū & no corrupat montiū mole. None Aurū i igne piectū inflamat & no aduriť. Ista hercle tato sūt certiora q to i ipsis cotuedis pspectus oblectari pot. Na autūno pterito urgēte aduersa ualitudie: phisicorū cosilio recupandæ sanitatis gra: ad balneas pfecturus cū essem oppidū p loci magnitudie frequēs Sactæ mariæ pecii. Est.n. i umbriæ puincia uallis angusta: uini frumētiq; p loco frugifera ab oriete labit amnis a meridie appenini iuga ab occasu motes excelsi i quorū fastigio specula patria circunspectas sita est a septētrioe adriatici maris sinus. Scaturiūt eo i loco iugiter latices calidæ: crasse in-

Mirabile da monte Vrano

ſtar olei ſubalbeſcẽtes: quæ cõtractis: aridis mẽbris: muſculiſſuris lãgoribus: iuncturiſq; oibus ſingulare beneficiũ præſtãt. Cõuenerant ex flaminea: agro piceno: emilia: prouiciiſq; aliis uiri patricii cõpluſculi ea fere cã: qua ipſe profectus fueram termas igit' pariter cũ intraremus: de rebus ſeriis nobis loqui mos erat. Aderat ne ſcio quo caſu una nobiſcũ poeta quidã oium hoium uaniſſimus: quẽ nõ ea q̃ nos neceſſitas traxerat: ſed ut cõiugem fecundaret: pręq; ſe uno omnes atticæ linguæ princeps: gentẽq; oẽm togatã quocũq; nomẽ latinũ rudes eſſe & agreſtes predicabat. Is dicacitate ſua oium aſtantiũ aios græcula ſua facũdia. Itẽ qua ſe calere aſſeuerabat. Defatigare cœpit: deniq; multis uerbis ultro citroq; habitis: ad cauſam iquirendã caliditatis balnearũ deuẽtũ ẽ: cũ nil nebulo ĩ mediũ adducere aliud ſciret: niſi uirgilianũ illud: Fœlix qui potuit rerum cognoſcere cãs. Tũc uir quiſpiã multarũ litterarũ paulũ ſubridẽs: pmitte inqt poetarũ ampliſſime reſpondere nos tibi quos idiotas appellas: at ille robure ĩ elinguis factus: loquendi facultatẽ nobis reliqt. Sũt. n. ĩ uiſceribus terræ concretæ quædã uenæ ſulfuris oppletæ: p quas ueluti p fiſtulas: aquæ e mõtibus fluẽtes tranſeũt: cuius caliditate atq; igne aquæ calent. Teſtis ẽ ingratus uel odor: uel ſapor. Teſtis ẽ ignis phemniter flagrãs. Tum ille rugata frõte: ductis ſupciliis ire ĩ inſicias cœpit. Maxime aũt mouebat' nebulo q̃ nutriri optebat & pabulũ non uiderat. O demens inqt ille nõ. n. in tã anguſtis terminis: aliter durare tot ſeculis tãtus ignis potuiſſet: cuius calor ebuliũt aquæ: niſi & hũoris nutrimẽto aleret'. Non cõtentus uerbis ad periculũ uenimus: laua cra nitida: & abunda ſcaturiginibus affluentia exciſa ipetra introſpeximus: ubi p iuncturas lapidũ ac cancellos anguſtoſq; meatus exurentẽ ſimul & pallentẽ ignem ipſi cõſpicati ſuimus: a quo & extinctas accẽdimus faculas: & ligna exuſta incẽdio uidimus. Sed tũc ego qui indigeſte cuderã hoc breue cõpendiũ: quod ereptum emanibus meis neſcio quo caſu eſt: exclamare cœpi. O cecũ pectus. O inſania nimia hoium. Cur quiſq; oium magis ac magis haud demiret' iſtius ignis qualitatẽ Nã lapides urit ſp: & ſic exuſtos nõ conſumit. Non igit' eſt tanto miraculo dignũ: dãnatorũ contueri corpora eſtubus atq; frigoribus cruciari: Nec tamẽ diſſolui ab igne. Tũ ille furibunda ſatis uoce reſpõdit. Et ſi opationibus ignium ac eius uiolentiæ (natura duce) ſaxa reagant: nõ demirari quenq̃ decet cũ ſolidiora ac nimiũ terreſtria ſint corpora: hoium uero q̃ mollia diſſolubilia: oi deniq; mutationi obnoxia. Ingens nos tenet contẽplatio ppea tũ ego ut iampridẽ dominus Bonauẽtura libro quarto cõmentariorũ dixerat. Munus diuinũ conceſſum fuiſſe humanis corpibo: ut icendiis pſeuerarẽt abſq; ulla diminutiõe. Ignib9 uero ut urãt & nõ abſumãt. Sed nõnulli icreduli ad oipotentiã dei nos referre nolũt: ſed aliquo exemplo pſuaderi ſibi flagitãt. Quib9 reſpõdem9 eẽ aialia pfecto corruptibilia qa mortalia: q̃ tñ ĩ mediis ignib9 uiuũt. Nõ nlm ẽt genus uermiũ ĩ aq̃rũ calidarũ ſcaturigine repiri: quarũ feruorẽ nẽo ipune cõtractat: illos aũt nõ ſolũ ſine ulla ſui læſiõe ibi eẽ: ſed extra eẽ nõ poſſe: ſuæ qppe naturæ cõueniẽtibus uegetant': illis nõ cruciant' elemẽtis: quaſi nõ icredibilius ſit uegetari q̃ cruciari talib9 reb9: Mirabile ẽ. n. dolere ĩ ignib9 & tñ uiuere: ſed mirabili9 uiuere ĩ ignibus: nec dolere: Si ãt hoc credit': cur nõ & illud. Quapp ſicut ſcripſerunt q̃ naturas aialiũ curioſius indagarunt. Salamandra enim teſte Plinio in figura lacerte ſimilis eſt nunq̃ appareet niſi ĩ magnis imbribus: deficit ãt ĩ ſereno tantus ẽ eius rigor: ut ſola pter cætera aian-

Cã caliditatis aquarũ mineraliũ

tia iter medios ignes uiuat. Est rursus & aliud genus: cuius pellis ē uillosa instar pellis marini uituli: ex qua ad usus regum zonæ fiunt: quæ nimia uetustate labefactatæ cū fuerint in ignē ꝓiectæ: nō exurunt̄ sed ꝑ tēpusculum inflāmatæ purgatæ ac quasi renouatæ ab ignibus extraunt̄: & ex illa hirsuta pelle lucernis licinia fiunt quæ nullo incendio corrumpuntur. Ostendi his luculētissimis exemplis: posse humana corpora animata atq; uiuentia: non solū nonq̄ morte dissolui: sed in eternorum quoq; ignium durare tormentis.

Q d dānati eterno icendio mallunt sic miseros esse q̄ oio nihil esse. Capi. vii.

GRandis disceptatio iter diuinarū lr̄arum scriptores orta ē: quā meapte illustrare nēo ꝑter Scotum uirum utiq; igenio ualidum adortus est. Quibusdā sane nō idoctis hoibus uisum ē nō esse ipsis reprobis sacius esse: q̄ sic miseriis: tum uariis: tum acribus affici. Quibusdā uero altius rimātibus lōge eligibilius torq̄ri & eē: q̄ eo carere: ut i clemētiā pœnarū euitēt. Nō eē simpliciter nihil tetrius: nihil detestabilius: nihil peius audiri solet. Miseros eē nihil imanius: nihil aspius excogitari pōt. Exaggerāt desideriū uitæ icommoda: q̄ illis i locis legunt̄. Itē xpi uerba dicētis de iuda: Bonū erat ei si natus nō fuisset hō ille: q; nihil fuisset: nec pœnis affligi potuisset. Itē i appocalipsi: desiderabūt mori: & mors fugiet ab eis. Verū cū aiæ iniquorum rectæ rōnis oculo careāt: nec aliqd serio affectēt: cū oīs ordo: oīs deniq; naturalis istinctus atq; rōnis lumen ob sceleris magnitudinē extinctū fuerit absorte ab imanitate erūnarū: quā inuicte substinēt: i nihilū reddigi sūma ope curarēt: qd secus q̄ optāt euenire necessum est. Qui uero claro serenoq; rōnis lumie eē ꝑstantiā atq; dignitatē cōspicati fuerit nō eē: appetitio nulla attigit: oia q̄ppe a deo creata rōnabili uirtute eē appetūt teste diuo aurelio: Aialia ēt irrōnabilia qbꝫ datū ñ ē ista cogitare: ab imēsis dracōibꝫ: usq; ad exiguos uermiculos: nō ne se eē uelle atq; ob hoc iteritū fugere: oībus qbus possunt motibus idicāt. Quid arbusta oēsq; fructices: qbus nullus ē sensus ad uitādū māifesta motiōe pnitiē. Nōne ut i auras tutū cacuminis gramē emittāt: altius terræ radices affigūt quo alimētū trahāt atq; ita suū quodāmō eē consuēt. Ipsa postremo corpa: qbus nō solū sēsus: sed nec ulla saltē seminalis uita ē: ita tñ uel exiliūt in supna: uel in ima descēdūt: uel librant̄ i mediis: ut essentiā suā ubi secundū naturā possūt eē custodiāt. Q d rōne ꝓbandū fore nō infitior: pp boni iusti hōestiq; fugā neminē utens rōne appetere decet nō eē. Bonū q̄ppe q̄to cōmunius tāto diuinius: igit̄ iniustitia splēdor tātus cernit̄: ut nō solū q̄is re. p. Sed nec exiguus hoium cetus: nec domus qdē parua cōstare possit. Ob illius ergo amorē pectoribus iditū debemus noxios ꝓ q̄litate criminū mulctari uelle: ne tātum lumen emūdo tolli uideat̄: īmo si sors nr̄a pateret̄: ne diuina oio depiret iustitia: cruciari: angi: cremari parati eē deberemus: ut in nobismetipsis fulgeret seua & uerīdica eqtas diuini ꝑsidis. Amplius nēo cōtra naturæ istituta militare audeat: ꝑsertī si diuino impio repugnet: sed naturali pietate oēs corpis artus ꝓ corpis tutela expōere se: atq; ultro piculis obiectare uidemus: ut salutē eē ipsi aut cōferant: aut partū ab oī iteritu tueant̄. Itē pp adeptionē minoris ꝓfectiōis: fugere nō licet lōge & maiorē & ꝑstantiorē: igit̄ ut declinet pœnarū accerbitatem nō optet appeti uacare a uita. Accedit alia argumentatio pluris certe illis. Paria sunt positiua & priuatiua: aut negatiua: sicut ergo i genere habituū: qd ꝑstantius eligibilius est: ita i genere negationū

quæ maior aut generalior est iure quodã fugienda. Igit' sicut fœliciter uiuere eligibilius ẽ q̃ uiuere: qm̃ bene esse: eẽ simpliciter icludit: ita pari passu: pp̃ misere eẽ: nõ simpliciter eẽ appeti nõ decet. Dãnati itaq; ab aliquo accidẽti nõ eẽ exoptãt: qd̃ p se expetere nõ licet: ueluti qspiã oibus corpis molestiis: lãgorib9 afficit': oib9 ab itegro mẽtis egritudinib9 circũdat': qbus uiuẽte carere neqt: ut igit' effugiat illas quas directe & p se odit: nec id ipso supstite asseq posse cernẽs sibi ipsi mãus cruentas iferre nõ tardat: ñ ut dixi q̃ nõ eẽ appetierit cũ teste Augustio appeti nõ possit: sed ex cõsequẽti: ut calamitates euitet quas uiuẽte mime posset. Relinqt' ex iã p̃libatis q̃ natura desiderio ñ eẽ appetibile nõ ẽ secus de malo culpe. Eligibili9 qppe ẽ anihillari q̃ sp̃ uiuere cũ offẽsa dei. Optet igit' qq; ut sit diuinæ iustitiæ obiectũ in cruciatibus uiuere: cuius exẽplo sic terrore pariter & horrore cõficient' iniusti: sachrilegi: blasphemiq;: ut spretis illecebris oibus ad uerã religionẽ concito gressu euolare curabunt.

Quod inictu puncti peccato cõmisso eternum atq; in infinitum cruciatum optimo iure debetur. Capi. viii.

Vrẽtes nõnullos ac lugubres dantes uoces apud auernũ: ipsi accepimus idignũ facinus aclamãtes p̃ tã celeri culpa eternũ luere tormẽtũ: qppe qui si nõ casu: ut Democrito Epicuroq; uisũ ẽ: sed prouidentia: ut stoici ferme oẽs cõsentiũt mundũ istũ & regi & gubernari putarẽt. Post nõnullis seculis se euasuros sperarẽt: quã uanã spem nõ solũ diuinæ lr̃æ adimũt: sed uates multis scriptoribus nr̃is lõge p̃stantior. Poeta palmurum ihumatũ eneæ querentẽ facit atq; casũ suũ narrantẽ. Nũc me fluctus habet: uersantq; i lictore uẽti. Q d̃ te p cœli iocũdũ lumẽ & auras: Per genitorẽ oro: eripe me i his iuicte malis. Q uẽ sybilla alloquit' uanã spẽ palmuri demõstrãs. Desine fata deũ flecti sperare p̃cãdo: Sed cape dicta memor duri solatia casus. Verum cũ non me fugiant hereticorum quorundam falsas impias atq; sachrilegas opinationes: eas (mea sententia) recensere labor improbus non censebitur. Origenes uir

Origenes

profecto in ecclesiasticis scripturis non mediocriter istructus: diuinam miseratio nem pati non posse animorum & demonum eternum cruciatum ratus est. Pythagoram platonem plotinum: porphirium emulatus: in transcorporatione & animorũ in annis ambitu: quos reuicere nobis studiũ in libro primo fuit. Maxime autem mouebat' tũ p̃sertim ex eo: q̃ sũmus oium rerum opifex deus: quas oẽs cõdidit creaturas quadam grata: dulci benignaq; pietate ac amore complectitur: fouet: pascit: atq; tuetur: ob quã rem cum ab irritamentis peccati uincimur: prosternimurque imbecillitate carnis pociusq̃ caliditate non decet tantum patrem: qui in tutelam nostri angelum deputauit: carnem humanam assumpsit: a suis cultoribus patibulo crucis suffixus fuit: ut nos ab hostium insidiis erueret ac cœlestia regna largiretur: Filios eternis ignibus cremandos relinquere: Tum maxime q̃ in malorum ultione non grassatur: nec cruore pascitur humano. Q ua in re misericordior profecto fuit origenes q̃ par est: qui & ipsum diabolum & angelos eius post grauiora promeritis & diuturniora supplicia ex illis cruciatibus erruendos: & sociandos sanctis angelis credidit. Sed illum & propter hoc & propter alia non nulla reprobauit ecclesia. Sunt & alii qui agendo causam suam: multo maiorẽ q̃ isti misericordiam deo tribuũt erga humanũ genus. Dicunt enim de malis & infidelibus hoibus diuinitus quidẽ eẽ uerum predictum quid digni sunt. Sed cum

ad iudiciũ uẽtũ fuerit: & misericordiã eẽ supaturã: Dõabit eos. n. inqũt misericors de us pcibꝰ & itercessiõibus scõrũ suorũ: Si. n. orabãt ꝓ illis qñ eos patiebant inimi cos: q̃to magis qñ uidebũt hũiles supplicesq; ꝓstratos: Neq;. n. credẽdũ ẽ ut aiũt tũc amissuros scõs uiscera misericordiæ: Cũ fuerit plẽissimæ sãctitatis: ut q̃ tũc ora/ bãt ꝓ iimicis suis: qñ & ipsi sine peccato erãt mime: tũc nõ orent ꝓ supplicib9 suis qñ nullũ cepit hr̃e peccatũ: aut uero deus tũc eos nõ exaudiet tot & tantos filios suos: quãto i tãta scã societate eorũ nullũ iuẽiet orois ipedimẽtũ. Testimoniũ ue ro psalmi & illi quidẽ qui pmittũt ifideles atq; ipios hoies saltẽ lõgo tpe cruciari: & postea de malis oibus exui: sed magis isti ꝓ se dicũt eẽ ubi legit. Nũqd obliuiscetur misereri deus aut cõtinebit i ira sua misericordias suas. Ira eius ẽ iquiũt: ut oẽs idigni btitudie sẽpiterna ipso iudicãte pũiãt supplicio sẽpiterno: Sed si uel longũ: uel ꝓrsus ullũ eẽ pmiserit ꝓculdubio ut possit hoc fieri: cõtinebit i ira sua miseri/ cordias suas: qd cũ psalmus eẽ nõ dicat facturũ. Nõ. n. ait: Nũquid diu cõtinebit i ira sua misericordias suas: sed q; ꝓrsus nõ ꝛtiebit ostẽdit. Sũt & alii ab eterno sup plicio liberationẽ: nec ipsi salutẽ oibus hoibus ꝓmittẽtes: sed tm̃mõ christi baptis mate ablutis qui ꝓticipes fiũt corpis eius quõlibet uixerit: i quacũq; heresi ul ipie tate fuerit: ꝓpter illd qd ait iesus. Hic ẽ pãis qui de cœlo descẽdit: ut si quis ex ipo mãducauerit nõ moriat. Ego sũ pãis uiuus qui de cœlo descẽdi: si quis mãducaue rit ex hoc pane uiuet i eternũ: ab eterna igit morte iquiũt neccesse ẽ istos erui: & ad uitam eternã qñq; ꝓduci. Sũt & alii qui hoc nõ oibus hñtib9 batismatis chri sti sacramẽtũ: sed solis catholicis: q̃uis male uiuẽtibꝰ pollicent: quia nõ solũ sacra mẽto: sed re ipsa mãducauerũt corpus christi: i ipso corpe eius cõstituti: de quo di cit appostolus: unus panis: unũ corpus multi sumus: ut & iã igẽtilium idolatriã lapsi fuerit tm̃: qa i corpe christi. i. in ecclesia catholica sũpserũt baptismũ christi: & ipsius corpus mãducauerũt: nõ moriẽt i eternũ: sed uitã qñq; cõsequẽt eternã: atq; illa ois ipietas quãto maior fuerit nõ eis ualebit ad eternitatẽ: sed ad diuturni tatem magnitudinẽq; pœnarũ. Sũt rursus & alii qui ꝓpter id quod scriptũ est: Qui pseuerabit usq; ifinẽ: hic saluus erit: nõ nisi i catholica ecclesia pseuerãtibus: q̃uis in ea male uiuẽtibus hoc ꝓmittunt ꝓ ignẽ uidelicet saluandis merito funda menti: de quo ait apls. Fundamentũ nemo aliud ponere põt præter id quod posi/ tum est: quod ẽ christus. Dicunt ergo cuiuslibet uitæ catholicũ christianum chri stũ habere i fũdamento: quod nulla heresis habet a corpore eius unitate præcisa: Et ideo propter hoc fũdamẽtũ: & iã si malæ uitæ fuerit catholicus christianus pu/ tant eũ saluũ fieri per ignẽ. i. post pœnas ignis illius liberari: quo igne in ultimo iu dicio punientur mali. Compertum est etiam quosdam putare eos tantummo do arsuros illius eternitate supplicii: qui ꝓ peccatis suis facere dignas elemosynas negligũt. Iuxta illud iacobi apostoli: iudicium autem sine misericordia fiet illi qui non fecit misericordiam: qui ergo fecit inquiũt quãuis mores in melius nõ muta uerint: sed inter ipsas suas elemosynas: nefarie ac nequiter uixerit: iudicium illi cũ misericordia futurum est ut aut nulla damnatione plectatur: aut post aliquot tempus: siue paruum siue prolixum ab illa damnatione liberetur. Ideo iudicẽ ipsum uiuorum atque mortuorum noluisse existimant aliud commemorare se es se dicturum siue a dextris quibus daturus est uitam eternã: siue a sinistris quibus supplicii irogaturus: nisi elemosynas factas siue nõ factas. Sed horũ sucata cõmẽ

ta reuicere oposū nō ē: Christo apto ore clamāte: ite maledicti i ignē eternū: qui ꝑa
ratus ē diabolo & angelis eius i peccatis &. n. nō actus: nō diformitas rapti trasiēs
modulāda ē: sed uolētis libido q̄ a deo aiæq; nr̄ę pēte a potestate facit: usq; adeo: ut
Gregorius pluris faciāt illecebras oēs: diuinis obsequiis: quod p̄cipue i pietatis ē. Vñ Grego
rius: ut peccātiū exaggeratā iprobitatē dissolueret: quā nō ualuit uerbis: saltē ut
rōne eorū isolētia cōpesceret, prupiti hæc uerba. Iniq ideo cū sine deliquerī: qa
cū sine uixerūt: uoluissēt q̄ppe sine sine uiuere: ut potuissēt sine sine peccare: Ad
districti itaq; iudicis iustitiā ꝑtinet: ut nūq̄ careāt supplicio: quorū mēs i hac uita
Augustius nūq̄ uoluit carere pccō. Et Augustinus aliis uerbis eadē ferme snia usus ē: iā ue
ro damnū: ignominia: exiliū: seruitus cū plerūq; sic ifligūtur: ut nulla uenia rela-
xent. Nōne ꝑ huius uitæ mō similia pœnis uidēt eternis: ideo q̄ppe eterna eē nō
possūt: quia nec ipsa uita q̄ his plectit porrigitur i eternū: & tñ pccā quæ uidicāt:
lōgissimi tpis pœnis: breuissimo tpe ꝑpetrāt. Nec qsq̄ extitit: q̄ cēseret tā cito nocē
tium finiēda eē tormēta. q̄cito factum ē hōicidium: uel adulteriū: uel sachrilegiū:
uel qdlibet alid ifādū scelus: ñ igit tpis lōgitudie sed iiqtatis & ipietatis magnitu
die scelus ē metiēdū. Qui uero ꝑ aliquo grādi crimie aiaduersiōe plectit: nōqd
mora q̄ occidit. quæ ꝑbreuis ē eius supplicīū leges existimāt: & nō q̄ eū i sēpiter-
nū de societate uiuētiū aufferāt. Modulāda itē eē pccā cēsuerunt: iuxta rei offēsę
magnitudinē atq; excellētiā: Grauius lōge ꝑperā ageret q aut cōuiciis: aut obscēis
facioribus ipatoriā maiestatē q̄ aut ducū aut pricipū afficeret: ꝑpēse execrabilius
q sūmū ātistē. Quid. n. deo aut potestate maiuſ: sapia luculētius: uirtute p̄stātius:
quē peccatis nris recitamus ultro: lacessimus & ad uidicādū se cōpellimus: igit si
culpe magnitudi acerbitas pene ex equo corespōdeat culpa irrogata deo sēsus ac
uitę datore ifinita fuit. igit merito pœna ifinita mulctādus ē: ipius peccator ab ille
cebris circūuētus. Itē pœna eterna iiusta & dura uidet hūanis sēsibus q̄ i hac ifir
mitate moribū dorū sēsuū deest ille sēsus altissimæ purissimęq; sapię: quo sētiri pos
sit: q̄tū nefas i illa pria p̄uaricatiōe cōmissū ē. Quāto. n. magis hō fruebat deo: tā
to maior ipietate derelīqt deū: & factus ē malo dignus eterno: qui hoc in se pemit
bonū: qd eē poterat eternū. Nō q̄ramus nodū i sirpo. Tēporariū fuit ade scelus:
origialis uero noxa oi suæ posteritati eq̄ta. Noe ebrietate captus: fuitutē iflixit ca
naā eternā. Volūtatis unico iptibili assensu: heresis sedatio cōtrahit: exheredatio
atq; ifamia eterna. Crimē læsæ maiestatis breui tpis memēto cōmittit. Offensa du
rat i oēm generationē. Ictu gladii uulnꝰ efficit. cicatrix idelibilis mānet. Emptio tē
paria ē: eternū ius sibi uēdicat ēptor. Me latius i his nō effluo. Dēiq; ois pēa q̄ pni
tiosis hoibꝰ iuste ifligit: ultra morā cris ꝑtēdit. Q d si leges hūanæ i tutelā reip.
iuste sāctęq; sāxerī: nō demirari quēpiā decet deū mundi p̄sidē: ac oium bñ maleq;
factorū icorruptū cēsorē statuisse: quo uniuersos ad iustitiā dispōeret cruciatꝰ eter
nos cōstituisse: ut hos a uia ueritatis detortos: spe magnitudis p̄mii alliceret: illos
uero metu pēarū ꝰpesceret. Nēo. n. cōfidat fis nimiū: sed sp suspectꝰ p̄uideat quo
ꝑfecturus ē. Sciātq; illos dignos cremari icēdio eterno: q̄ flagrabāt uoluptates p-
niciosas atq; mortiferas, asseq: q̄rū exitꝰ miserabiles cernūt: & tāto maiori cēsura
plectendi sunt: q̄to mius maximū bonū nō ueriti sunt: qd i ipsis poterat eē eternū
si se ab oi labe pcti inoxios custodissent. Tabula capli quarti libri.

Vnico tractatu compendioso contentus est. car. lxi.

Excellentissimi Sachrę theologiæ doctoris dñi Magri Ioannis ferrariensis: Ad diuū Borsiū Estēse pricipē Illustrissimū liber tertius de aiorū cruciatu Explicit. Incipit quartus de paradyso: qui unico contentus est compēdioso. Capi. I.

Ene cōpositeq; put mediocritas igenii mei tulit huius igentis molis rudimēta ieci: cuius nūc opis: ut fastigia cōsumēt tempus efflagitat. Neq;.n. alterius uitæ statū: bonorū malorūq; diuisū ac seclusū iter psuadere potuisse: nisi prius natura rationalis spiritus: ac eius imortalitas cōstaret: Fide āt facta tū rōnibus: tū priscorū testimoniis atq; māifestissimis indiciis ppetuitatis aiorū: Cōsequēs eē aiaduerto post cōpēdiosū ī pborū tractatū: de celicolarū sedib⁹ meritis deputatis pfūctorie sermonē habere. Sic īgorgia plato post actā p iustitia disputationē: sed de habitu post corpus aiorū morali grauitate socratice dulcedinis admōuit. Idē illis pcipue uolumibus qbus statū reip. iformādū recepit: obseruāter sūmaq; diligētia secutus ē. Nā ubi iustitię sacrū pricipatū dederat: ut eius affectū mortaliū mētib⁹ īsereret: docuit nihil tā eque patrocinaturū: q̄ si fructus eius nō uideret cum hois uita termiari. Sed uti iustitię uel culte p̄miū: uel sprete penā ais q̄ppe imortalibus subiturisq; iudiciū fuari docuit. Itaq; faustis fœlicibusq; auspiciis fragili ciba quā Tiphis ī primis domitor pfūdi: mihi idocto: naute liquit iclemēs mare (nō dissuetū tñ nauigiis) itraturus cōtractis oib⁹ mētis uiribus: orabo cū mihi portū patere quo secūdo flāte uento securus deuehar. Verū cū res hæc tāta difficilis atq; scropulosa cognitu: pceptuq; āxia sit: altos nimiū & obscuros questionū sinus facere dessipe eēt. Via igit planā & patentē oi genere florū atq; fructuū delectabilē: quā nec obtutus oculus qui ī prospectu oblectari solet nec auris quę ī neruorū uocūq; cōcētu attigit: īgredi liceat: Et ne passim p arenas libicas: aut uetustissimarū thebarū solitudies supiores egiptios: garamātes feruidos: hirsutosq; ethiopes: & nigredie isignes yndos: athalāticos: occiduiq; maris sinus rmotissimos: cycladas & reliquas maris isulas atq; oras lustrar uideamur: ī cœlorū sublimitate noster intendatur prospectus. Cœlū igit (ut omittā poetarū fabellas) qd ex ethere & die cōceptū natūq; dicit Cicero: Vranū dicit lactātius potētē uirū fuisse & cōiugē habuisse uestē: & ex ea saturnū atq; opi atq; alios suscepisse filios. Qui Saturnus cū regno potēs efficeret: patrē uranū cœlū appellauit: & Matrē terrā: ut hac mutatione nominū suæ origis splēdorē ampliaret: sed illud q̄dē p̄grande corpus sideribus ornatū: qd poetarū p̄serti orphei testimōio bonorū sedē eē cōstat: Is aphanete cōpositū ī domiciliū suū atq; aliorū deorū ratus ē. Sēsit hoc idē Oratorū eximius ī libri de sōno scipiōis. Nec aliqs ē tā parui tāq; āgusti aī: qui præter cœlum aliū locū bō is beatisq; dederit. Poeta qppe purgatissimis mētibus: quibus ī corpora uelle reuerti: nulla amplius appetitio ē: Cœlū icolēdū tribuit. qd si pbare eniteremur facillimum esset: Quæcumque enim impiorum sedes ostenderunt: porro & bonorum quieta firmaque domicilia. Sed poetas qui in campos helysios: seu bene fortunatos ire animas: aut per lacteum circulum redire ad superos: ut pythagoras & Plato & plotinus delirando somniauerant: Non possum non carpere. Neque profecto hos errores tanta mentis constantia defendissent: si

Tiphis

Cœlum

Cur saturnus se filius cœli & terræ fecerit.

Moysem de mundi genitura lectitassent: quem oisariam cœlorum naturam litteris exploratũ redidit: sed uaniloquẽtia referti: diuinis sermõibus q̃ fuco carẽt: nõ habuerũt fidẽ. Idcirco potius furore atq̃ isania agitati liguas suas p̃cidissent: q̃ cœlorum numerũ admittere. Diuidũt tñ ip̃m ac diuerse accipitur partim pro mũdi supficie: quã auream græci appellant: uelut uisus nostri limes: ultra quem porrigi nequeat & quasi craneũ speræ quæ aplães uocatur. Proprie uero oẽ hoc quod a lunari globo surgit. Positionem uero atq̃ ordiem collocationis globorum uel ẽt orbium quibus collocati feruntur quidam ex pythagoricis hanc esse dixerũt. Citimum quidem terræ præcipue esse lunæ globum post quẽ mercurii secũdo loco super quos luciferi super eũ solis: ultra quos globum martium: ulterius iouiũ: ultimum uero & uicinum a plani stellisque adherẽtibus ei saturnium sydus. s. ut inter plãetas sol medius locatus cordis immo uitalium oium prestantiam obtinere intelligatur: cõiter aũt quicquid supra nos est: in qua regione nubila cõcrescũt & aliquãto superius ubi astra sũt: Nã & pluuias e cœlo dicimus demanare & stellas in cœlo appere: quę cometę appellantur: & cætera quę apparent infra lunæ globũ cœlũ quoque usurpantes mundum oẽm appellamus. Theologi nõnulli illustres cœlorum turbam conficiunt: quos suapte sic statuunt. Quodam enim (ut ab humilioribus exordiar) est Luminis receptum a sole: terrestrique naturæ coniunctũ quod aereum appellatur: Testimonio christi iesu dicentis uolucres celi comederunt illud. Et alio i loco. Volucres cœli habent nidos. Aliud est luminis receptm̃ in sublime porrectum: ethereum nominatum. Alterum luminis susceptm̃ cum calore atque inflãmatione: quod igneũ dicitur. his supereminet olipus lumẽ qdẽ aliũde habens: carens tamen solis ardoribus. ferũt philosophos syderum cursus i olipo mõte ob aeris serenitatẽ nullo agitatã uentorũ turbie: nec leui qui de aura: rimatos fuisse: a quo & cœlũ nomen accepit. Hos oẽs ambit firmamẽtũ: seu cœlũ stellatũ: motũ: sed nõ uniformæ: luminosũ secundũ oẽs suas partes. hoc solum cognitum & pro cœlo habitum apud philosophos: cui & stellę assixę sunt. Vniuersi hi cœlorum globi rotãtur ab unico mobili: supra hos locato quod a sanctis christalinum seu aqueum appellatur. Luminis sui diffusiuum: Cuius solidítas non est ex leui tenuique humore compacta. Sed ut Alexandro placet perspicuitas & trãsparentia: quæ aquarum sunt proprietates huic & nomen dedere. Est enim clarũ & lucidum: ab aspectu pennetrabile: ut aqua. Obmutescat Beda. qui platonico dogmate refertus: Cœlorum uniuersitatem ex ignea natura conflatam prædicat. Aquę & enim illę cęlestes: non uaporali tenuitate: sed glaciali soliditate uirtute diuina super firmamentum sunt suspense. Et hoc adimpetus firmamenti moderationem: uel ad caloris generati in eius uelocissimo motu repressionem. Lustrantur autem omnes hi ab uno omnium maxime capacissimo: nulla agitatione fatigato. Nullo glaciali humore: aut imbre perfuso: nulla spissa caligine: aut rara nebula obfuscato. Gaudet hoc cœlum claritate mirabili propterea & empireũ non ab ignis ardore: aut estu: Sed a lucis uniformi illustratione appellatum. Gaudet sanctorum splendoribus. Gaudet sacratissimæ trinitatis assistentia.

Recte igitur diuinarum litterarum scriptores diligentissimi hoc in loco cælestes uoluptates quibus fruuntur amici dei statuerunt: ut animarum decori atque multipliciũ uirtutũ ornatu: etiã loci pulchritudo & amẽitas i quo & ꝓspectus &

Positio & do globorũ cœli

Cur cœlũ aqueũ seu cristalinũ dicitur Beda

Cur dicit cœlum empireum

auditus oblectari possint nō desit. Tāta ē huius rei sublimitas: latitudo: longitudo: ut ī ipso cogitatu mēs obstupescat. Quis. n. terrā dimēsus ē: & latitudinē altitudinēq; eius quis pagrauit: Solus ipse qui uniuersorū capax ē: q libratā eius magnitudinē equa lāce ī medio suspēdit: ambitu eius nouit. Idē nobis accidet si boni erimus. In hac quippe loci amenitate q̄ta sint beatorū gaudia: difficile ē dictu. Quis. n. explorar̄ posset: q̄ nec oculus uidit: nec auris audiuit: Nec ī cor hois ascēdit: quæ deus his p̄pauit: q̄ recto sinceroq; corde dilexerūt eū: Verūtn̄ nō pudebit digeste pēsitateq; ī unū coaceruar̄: quæ spsim a ueteribo dicta sūt: ac eorū libris p̄ miscue īdita. Pari cōsēsu oium paradysi nomē multos iuitat: & nō solū nos q sumus diuis īstitutis mācipati: legibusq; eius iureiurādo cōstricti. Sed hirsuti ethiopes: odori arabes: gandarides popli excelsa caucasi cacumia: eiusq; in feruidū solē q̄ ī gelidas arthos scabrosa decliua: Caspiū mare: hircaniq; truces & ois tanays: ac niuosus sēp rhodopes & scytharū ēt inculta barbaries: græcia ois: cūctūq; laciū: hesperia ferax: aiosa gallia: ipetuosa germāia: Reliquęq; puicię oēs fœlicia: illa loca atq; iclitas sedes probis deputatas: scādere admodū expetiuerūt: Quas ut p̄sequerēt: capitis piculū adire nō formidarūt: imo tātā cupiditatē fama rerū celestiū prudētibus īcesserat: ut spe cælestis uitæ cōsequēde acti: p̄prio cruore mānus fedarīt. Huius uitæ dulcedinis demulctus Empedocles: ut abiisse ad deos īmortales crederetur: se ī ardentis etne specu deiecit. Et Romanæ sapiæ: cato graphio se īte remit. Fecit hoc idē milesii caterua adolescētularū: Nā quot tū ī ea ciuitate erāt repēte sine ulla euidēti cā uoluptatē cepisse ob eūde mortis: ac deinde p̄limas uitā suspēdio amisisse. Fecisset hoc idē Affricānus: nisi a supiori affricāo dissuasus extitisset. Is ubi uitā hāc funestā mortē potius q̄ uitā cēsēdā accepit: Flectu rep̄sso: quæso iq̄ pater sētissime atq; optīe: qm̄ hæc ē uita: ut audio affricanū dicer̄: qd moror ī terris quin huc ad uos p̄pō uenire: Cui responsū ē: ne uideremur munus a deo datū & assignatū defugisse aium ī corpis custodia detinēdū fore: donec ipse q liberalitate sua & ultro uitā dederat: istis corpis custodiis liberauerit: Sed uiā & laborio se p̄fectiōis exitū ostēdit: Nec. n. ī cāpos elysios rapiemur: ut poetæ locūt̄: nec turbie magno aut curru ī padysū uoluptatis deuehemur: ut helias & Enoch: quos ī cāpos illos fortūatissimos ubi nulla aeris ītēpies terrarū fertilitatē īpediens: nulla aduersa ualitudo. Nulla aquarū sordiūq; illuuies ē trāslatos fuisse: ac ī pristio uitę uigore fuari diuiæ lr̄ę tradūt (eū usq; ad lūę globū fuisse porrectū: ne sub deucalione aut Noe diluuiū factū hoibo aiantibo aruisq; noceet p̄limi illustres scriptores p̄diderūt. Quibusdā uero subiectū eqnotiali fuisse placet: ne solis ardor torreret aut frigore rigerēt hoies. Hebraica uero ueritas ni oriētē porrectū autumat sed ī celū ubi bti sēpiterno euo fruūt̄. Igit̄ iustitiā cole & pietatēq; cū magna ī pētibo & p̄piqs: tn̄ ī pria maxia ē: ea uita uia ē ī cœlū. Sed priusq̄ de cœlesti sanctorū iocūditate aliqd canā loci oisariā positionē describā. Prætermittā spas aut circulos quos uoluptatis potius q̄ ueritatis gra multi huius eminētis uitæ statū scriptores finxere (poetā forte emulati. Scire te uelī āte tāti hospicii īgressū: qd ex auro celato: oī q̄ lapide p̄cioso cōstructū refert ioannes quadratam hns figuram: ut uacet a motu uita quippe christi quatuor euangelistarum basibus sustētatur: unicuiq; lateri portas tres: Totidemque sublimes speculas extructas: quibus initebantur duodecim apli: ut intelligamus p hos euāgeliū christi p orbē uniuersum promulgatum

Cur empedocles se ī ardētis etne specu deiecit.

Paradysi dositio

atq; diseminatum extitisse: sine quo nemo ciuitatē illā celestē ierusalē cōsequi pōt Testimonio christi dicentis. Predicate euāgeliū oi creaturæ: Qui crediderit & baptismi aq̄ purificatus fuerit saluabit'. & q secus cōdēnabit': neq; sol neq; luna: quorū circuitus āfractusq; plurimū aiantiū soboli atq; seminibus uitā i potestate hūtibus ꝓficiūt: eget municipiū celeste illud: qm̄ agnus ē lucerna i qua diuinitas eā fulgore mirabili illustrās p ieffabilē unionē ihabitat. Neq; oēs ꝓ arbitrio sedes illas: aut māsiones icolūt: ne uioléta manu q̄sq; potiores ellegisse putaret': Sed qui feruētiori charitatis atq; amoris icēdio diuinis obsequi istitutis flagrabūt: qbꝰ nihil durū nihil aspū: nihilq; ultra uires uisū est ꝓ meritis loca & sedes a pricipe deo collata sūt: Si enī in terrena pollicia hippodomus illos amplissimis honoribus dignos censuit: qui aliqd̄ utile reip. excogitasset: ut græcia quæ tirannorū occisores deificabat. q̄to magis illi amplioribus honoribus digni habēdi sūt: qui post habitis uniuersis uoluptatibus. in edia cōfici: Vri: torqueri: iugulari: secari: pro noie iesu uoluerūt. Ne eius sanctissima uitæ pręcepta abrogaret' haberēturq; ludibrio. Potuisset quippe uiolatis atq; ruptis illis impias manus ac truculentā ipatorū rabiē declinare: quibus & regna & opes: ut christū abnegaret pollicebant': Sed ipsi oi adamāte solidiores: & spretis regalibus pōpis: Spreto locuplete cēsu spretis i gētibus fortunæ numiis maluerūt naturæ cōcedere q̄ deo offēso uiuere: Cōsequens ē: ut exactis his terræ labibꝰ: eternū nāciscat' regnū i quo quia māsiōes multę sūt: docēte euāgelio nō easdē oēs sedes icolūt: Sed illas dico quas quisq; sibi uiuendo sāxit: quo fit ut nō oēs ex equo respectēt diuinā maiestatē: sed clarius atq; lipidius illi cōtuētur: qui assūpti sūt eorū bene meritis ad āgelorū archāgelorūq; repandū lapsū: prout & ipsi i cælesti curia locati sunt: Quorū ordinē atq; officia aperiendū censeo: ut oi luce clarius sit qd̄ dicere istitui. Constituta atq; stabilita supna ciuitate cōciuium nrorū sacras ediculas rimari paulisp nobis collibeat. In uestibulo sacrati palacii occurrit prio deambulatoriū aiabus illis opplectūque nullo liberi arbitrii motu ꝓprio: nullo labore atq; discrimie: sed misatiōis diuiæ tm̄mō: merito ineffabili passionis iesu christi i eorū tutelam accedēte saluate sūt. Quid.n. ꝓmeruit hō ille triū litterarū ut plautus appellat: qui i scortis paricidiis: rapinis: homicidiis: sacrilegiis: rebusq; aliis isādis: oēm etatē suā egerat: ut dignus cælesti præmio haberet'. Fortassis ne uita bene inocenterque acta: aut qd̄ grāde es cōflatū dissoluerit: reddiderit uitā quibus abstulerat: Minime iq̄: Sed qa pēdētis uidebat formā: Cōtemplabatur: moriētis figurā: atq; iiustā ipsius causā. Regis dignitatē prædicare adortus est. Memēto mei dñe iquit dū ueneris i regnū tuū: hoiem aspicis & dñm ꝓfiteris: Cui grāde uerbū oi nectare suauius. Amen dico tibi hodie mecū eris iparadyso dictum fuit: Sola igit' diuini mūeris miseratiōe: salutē cōsecutus est. Quid innocentes: uel a barbaris: uel ab hereticis i matrū gremio inter ipsa oscula trucidati: Aut ifantes: quos uix baptismatis unda purificati rapuit inclementia mortis: Aut qui fructus dignos penitētię in extremum uitæ eo. s. tēpore cū mēs hūana sui uix compos sit facere distulit. Certe oēs passiōe iesu benedicti interuētu salutē cōsecuti sūt. Propterea quia usu liberi arbitrii: uel caruerūt uel sero i detestatione ꝓprie nequitię usi eo fuerūt: his hūiliora proculdubio loca deputata sūt: & utinam si nobis fas esset scādere cœlū uicina cubilia iūgeret'. Hic ordo oium theologorū cōsesu: ē decia illa dragma: quā solerti cura & capedie amis

Deambulatoriū sacrati palacii. i. paradysi

decia dragma

sa recipe mulier illa studuit: cuius ingens desideriū: ut proderet amicos & uicios festina ad cōgaudēdū inuitat. Triplici deniq; ierarchia tres una quæq; ordines complectēs: totū cœlestium spirituū principatū beatus dioysius cōsumauit: igit deus naturā angelorū iuxta hoiem cōstituit: ut nobis usui sint iterptātes & nūciātes deo nostras præces: ut Raphal tobie orones & lachrymas deo offerens: Et idē hoibus dei uolūtatē: Vt Michael: gabriel: Raphael: habrahe: Loth: Sarre intimātes: refferētes illi nostras idigētias: Hoc.n. est sanctorū Angelorū officiū nullo mō passioibus subiacentiū diuinā opem deferētes. Q ua ī re ob assiduū nūtiādi officiū appellati Angeli: hortāt: cōsulūt: dirigūt nos ī dei cognitionē & dilectionem ut iuste sancteq; niuamus nos in terna mentis inspirationē iugiter cōmonēt: ut q grata sunt illi oi tempore excreamus in solentiam iuisibiliū hostiū compescunt. Non enim ut Gregorius ait tuta eēt hūana fragilitas inter tot tātasq; hostium insidias nisi sanctorū angelorum pſidiis muniretur. His præsunt Archangeli: summi dei nuncii appellati. Q uorū tutela nō ē res paruas atq; obscuras denunciare hoibus: sed ingentes. Q uis enim res altas atque mirificas danieli oranti pandere adortus fuit: Gabriel. Aut ysahac ex sterili nasciturum: Gabriel. Aut zacharie altare adoleni ioannis ortum: Gabriel. Aut intacte uirginis christi natiuitatem utique gabriel. Q uis enim diuos uates: aut mirabili ueritate quæ futura erant præcinerent instruxit: Porro Archangeli: Nobis quoque per angelos ueluti per ī ternuncios secreta celestia reserantur: fidei quoque expedientia solerti cura explicant. Eminent his uirtutes misterio infatigabiles: quorum ope & patrocinio p̄lati instruuntur: ut pro grege sibi cōmisso amara aspera laboriosa quæque non declinent: sed subeant animose: non remisse corrigant: ne indulgētia fiāt deteriores Non me pudet dicere quādoq; subditos mihi insolentiores feci rogando: Heli: ut testātur diuinæ litteræ grauiter adeo percussus fuit: q filios ireligiosos acriter corrigere neglexit. Tanta religionis cura olim romanis ueteribus incesserat: ut sulpicio cum inter sacrificandū e capite pileus prolapsus fuisset eidē sacerdotium abstulerunt. Item occētusque sorricis auditus: fabio Max. dictaturā. Gaio flamineo magisterium equitum deponendi causam prestitit. Postumus consul & flammen religionis grā Metello pontifici Max. mulcta indicta atque summo imperio cessit. Per istos rursus uelut ministros fiunt miracula: & uiris maxime integritatis atq; uitæ cultus faciendi miracula potestas concedit. Hac si qdē uirtute functus Moyses: Coram pharaone egiptiorū rege: signa & pdigia faciebat: Magi itidē portēta mirifica ostentabāt: demonum calliditate suffragante: ut Alexander edocet.

Angelos uero tubarū clangore dormiētiū ossa ad proprias iūcturas deferētiū: cineresq; passim p orbē dispsas: aut aure datas in unū redigētiū: ut illud grāde miraculū oibus seculis iauditū celebreē. s. generalis cunctorū mortuorū resurectio cōstat eē uirtutes: quæ comūi noie Angeli appellantur. (Est eni nō naturæ: sed officii nomē). Itaq; si horū casū restaurare nobis cordi ē: emulemur angelos: p obsequii exibitionē: archāgelos p istructionē: Virtutes p cōpassionē. Accedit media ierarchia tribus ēt gradibus beatorū spirituū fulta. Q uorū prius ē potestatū: Demōes.n. supbia iflati a nocēdi offitio uacāt mime: oēm suā facultatē exponūt: ut blādiciis suis hos ī pniciē trahāt: illos uero laborib9 assiduis frāgāt. Potestates uero ppterea diuina sapientia futurorū malorum prescia condidit: ut aduersæ pote

Triplicitēr ierarchia

Angelorū locus

Cur angeli nūcupātur spiritus celestes

Gregorius Arcangelorū locus

Virtutum locus

Subditi rogando isolentiores fiunt hely adeo percussus q filios corrigere neglexit

Media ierarchia tribus gradibus fulta prius gradus potestatum

ſtatis ſatellites: ſuo ſubiciãt impio: aufferãtq; de medio eorũ poteſtatem: ne. ſ. mũ do tm̃ officiant: quãtũ meditantur. Tãta nocẽdi cupidine rapiuntur: tanto dẽiq; irarũ ſtimulo agitant̃: eferueſcũtq; ut paruulis corpuſculis uix fabricatis minime parcerẽt: extiguerẽtq; imaturos fetus: ut ĩpnitiẽ atq; ſẽpiternũ iteritũ traherẽt: niſi poteſtates ille celeſtes uiolentiam arcerent: libidinemq; lędendi compeſcerent.

Illos ẽt qui i ſpirituali agone & uero certamie deſudãt: nõ ſubtrahunt ſuæ libera litatis munus & ne celeſtibus illis uiolentia inferat̃ ueriq; chriſti athlete defraudent̃: Coroborant atq; opitulãt̃: ĩmo ut dionyſio uiſũ ẽ eorũ officiũ maxime i eo uerſari ſolet: iferiores diuinæ poteſtati cõformare. Sacer pricipatus oi naturæ angelorũ præeſt & eos ad diuina miſteria exequẽda. Ad hos ptinet regna tueri ab hoſtiũ iopiatis repẽtiniſq; cladibus: pacẽ: ſalutẽ: aeris ſerẽitatẽ: corporũ ualitudinẽ ꝓ curare. Nã refert dãiel angelũ pſarũ: reſtitiſſe ãgelo obuiãti ſibi iudeorũ liberatiõnẽ ab exilio procuranti. Angelus quippe perſis prefectus ex cohabitatiõe in terra illa iudeorũ: ſenſerat multa flagella deum ſuſpendiſſe: ne afflictis nouas ab itegro adiceret calamitates: quas proculdubio paſſuros non dubitabat ſi patriã exuſtam reſtaurandam peterent. Igitur ne regnũ ſibi cõmiſſum ꝑ illorũ deſideriũ diſcrimina: aut depopulationes agrorũ: aut hoſtium excurſiones pateretur: ingentibus ais utrinq; certatum ẽ: nec pſarũ ſupaſſet: niſi Michael unus ex pricipibus ſibi affuiſſet præſidio. Horũ officiũ ẽ ꝑſides cenſores promouere: ut nõ ſpe queſtus aut hoium priuata grã: iuſtitiã adminiſtrent: ſed magis dei ob honorẽ atq; amorẽ Sicut traianũ cõſtat admodũ ipſã excoluiſſe. Sublimiori qdẽ dominatiões loco aſſiſtũt: nulli naturæ ꝑter diuinã obnoxie: oiq; oppreſſiõe carent: quorũ agitatio atque impulſus eſt docere prælatos in bello ſpirituali lorũ tenere: Ne nimia ſui ſtatus ſecuritas deiciat: aut aſſiduus labor eneruet: Sed Terẽciano more uiuẽdũ eſt: qm̃ apprime inuita eſt utile ne quid nimis: Tradũt ẽt modũ ſubditos & regere & gubernare. Dionyſius uero adicit aliud nõ ꝑtermittẽdũ porro. Docent: ut oi timore depulſo: i deũ moueri & inceſſanter ei famulari. Excelſiora loca atq; ſedes occupant troni: i quibus deus ſedet: ut toti orbi iudiciũ faciat. In his ꝑſertim rectitudo inobliquabilis diuinæ iuſtitiæ relucet. Virtutẽ quoq; dei: quã ſupra ſe accipiũt inferiores: Tranſſũdere curãt: Potiores ſedes inhabitãt cherubin: Tũ qa propius deo aſſiſtũt: in quibus tantus diuinarũ rerũ ſplendor ĩauditus. Tanta ſecretorũ celeſtiũ copia iſignis: tanta deniq; eterni luminis limpiditas exuperat. ut nihil ſupra. horũ uita i cõtemplatiõe ꝑmaxie uerſari ſolet: idcirco præceteris lucere dicuntur: qd̃ plenitudinẽ ſcientiæ & ſapiẽtiæ dei: quã ſuſcipiunt aliis inferioribus cõmunicãdo ĩparciũt̃. Sicut eni cœlũ aeri: igni & aque ſupeminet: ſic reliquis ſpiritibus celeſtibus: Seraphin: quorũ proprietas in amore diuino eſt ſemp ardere: & alios ad incendiũ diuini amoris ꝑmouere: nihil. n. ſapiũt: Nihil cogitant: nihil cõcupiſcũt: niſi ut oi mentis affectu deũ ſuper oia diligamus: i ipſum amoris uehemẽtia trãſformemur. Tanto. n. amoris incẽdio flagrant hi ſpiritus nobiliſſimi: ut ſi eos nobis cõtueri liceret: nõ minus ueſtigia chriſti paſſionis i ipſius lucerẽt q̃ in corpe illo iã pridẽ deificato. Tanta ẽ ꝑfecto uis amoris: ut amatus i amãtem tranſformetur. Nõne ſeraphicus Franciſcus ob amoris immenſitatem atq; cõpaſſiuam pietatẽ: quã gerebat ad crucifixũ: in carne ius memoranda inſignia paſſionis eius appere ceperunt: uſque adeo: ut in franciſco: chriſtum cruci affixum cerneres.

Pricipatus

Domiationes

Dionyſius

Troni

Cherubin

Seraphin

ſeraphicus Franciſcus

Nec demirari quēpiam decet. Si enim tanti est uirtus cogitatiua: ut circa aliqd intenta id in re pariat tale quale cogitauit: Q uāto magis uirtus intellectiua atq; uolitiua. Nō desunt nobis exempla manifestissima. Inito federe iacob cum laban ut cunctę oues uarię & uellere sparsę: & qdcūq; fuluū: aut rufiū & maculosū uariū que ortum fuisset sibi cederet i sortē. Tollens igit' Iacob uirgas populeas uirides: & amigdalinas & ex plātanis exparte decorticauit eas: detractisq; corticibus i his quæ expoliata erant candor appuit: illa uero quæ integra erant uiridia pmanserūt Factūq; est: ut in ipso calore coytus oues intuerentur uirgas: & parerent maculosa & uaria & diuerso colore respsa. Moyses diuinis alloquiis itentus ad modū cornutā faciem præsetulit. Hypocrates nobilissimus medicus refert mulierē rē habentē cū uiro: ita mētis aciem i picturam atram & isformē cuiusdā ethiopis in sinistram ptē stratus collocatā itendisse: ut partus liniamēta a uiro p oia dissimilia haberentur: Vehemēs igitur imaginatio (ueteri ,puerbio) facit casum. Q uicumq; ergo his iungi atq; copulari exoptat: aut lapsas restaurare sedes: studeat bōis opibus insudare: Si diabolicas pedicas supauerimus: potestatibus: Si maioribus obedientiā ac reuerentiam præstare curabimus: principatibus: Si carnis illicitos motus atq; uiolentas titilatiōes consopiemur damnationibus: si iuris equitate fulgebimus Thronis. si diuinarū hūanarūq; rerū cognitionē assecuti fuerimus: Cherubin. Si charitatis atq; dilectionis dei: proximiq; feruorē ignitū uēdicauerimus: Seraphin optimo: iustissimoque iure associabimur: cū illis in dicibilibus a principe deo afficiemur suauitatibus. His oibus longe præstare certissimū atq; idubitatū est gloriosam & itactā dei hoisq; genitricem Mariā: quæ sicut hūilitate ,psundior ita sublimatione atq; ueneratiōe cūctis celsior: cuius ornatum atq; animi cultū satis Ioannes declarasse uidetur dicens. Mulier amicta sole: & lūa sub pedibus eius & in capite habens coronam. xii. stellarum quæ sunt marię insignia. Verum pns tempus enarrandum tantæ uirginis excellentiam: quam & a patriarchis & a regibus pergradus traxit non satis foret recensere & si nimium operosum: tn superuacaneum non erit. Q uis. n. tanto fretus ingenio digne pandere huius almæ uirginis preconia ,pmeruit. Fuit. n. (ut alia omittam) sine pudore grauida: sine grauamine fecūda: sine dolore puerpera: Ibi stella solē portauit: uitem palmes: riuus fontē: filia patrem: creatura creatorē: Ancilla dnm: fuit inq̄ mater patris: & filia ,p lis. fuit quoq; prole posterior: Contento minor: mater & uirgo filium cum deo cōmunē habēs. Q uid plura ipsa ē uirtutū specimē: Errātiū semita: hōestatis norma: Afflictis solatium: destitutis refugium: Nauigantium salutis portum. Ipsa est regina angelorum: spiritus sancti sacrarium & tocius sacratissimæ trinitatis domicilium. Hæc est illa porta per quam ingredi licet cœleste regnum. Merito igitur ob tantarum rerū illustrationē in eius laudē precinit ecclesia dicens. Exaltata es sancta dei genitrix super choros omnes angelorum in cęlestibus regnis. Cuius optimo iure pēminet christus dei & uirginis filius. filius inq̄ a patre eternaliter temporaliter a matre genitus: Ex patre nascitur deus: a matre caro: in mente spiritus sanctus per gratiam exuberantem. Ex patre semper: ex matre semel: in mente crebro nascitur. Ipse est in quē angelorū sanctorumq; agmina semper prospicere desiderāt & gestiunt. Sacratissimę trinitatis atq; unitatis soliū lōge excelsius supgreditur: ita ut si suspicari nobis fas est eque se contuendum omnibus præbet: ut circu

Myses Hypocrates

Excellentia gloriose uirginis marie.

Christi locus

li cuius apuncto radii peruenientes lineę usque ad extremā circūactionē: equali mēsura sūt: Sic ex oi uisu oēs lineę undiq; uersū porrecte usq; ad extremos ambitus empirei equales uidētur: quasi dixeri hūanę angelicęq; sęlicitatis obiectum ex oi parte eē equaliter comphēsū. si clarius quispiā: obscurius itē alius uideat nō ad rē uisā: sed ad obtutū ꝓspicientis refferre decet. Ex prelibatis liquido cōstat oēs illos phōs ꝑdeuios anfractus incesisse: qui in rebus caducis fragilibusq; sūmū bonū quesierūt. Quid est profecto i rebus hūanis magnope expetēdū: Quid quod non plus anxietatis q̄ uoluptatis habeat. Qui diuitias sūmū bonū predicant: Ponāt quæso ante oculos quot ob eas perierūt: quot molestias: quot curas ipsis præbeāt. Q d si facias nō ꝑ mare paupiē fugiēs: ꝑ saxa: ꝑ ignes: ut inquit flacus sed potius: ut chrates thebanus i mare abicies. Aut ut democritus: Aut diogenes frugalitatem potius sūmū bonū appellabis. Si enim fortunæ bona recte pēsentur ludibria hæc fortunæ nec bona appellari censuit Bias. Bonū ne est illud appellādum quo adepto securus eē desistis. Certe miserū ē magni custodia census. Cātabit uacuus corā latrone uiator. Quot se uitæ piculis obiectarūt: ut locupletes fierēt. Et si alcius intueri uoluerimus bellorū urbiū: ꝓuiciarū depopulationum factionū: oiumq; domesticarū simultatū origo & alumna est cupiditas. Quod Cicero queritur eo ꝑsertim cū ꝑstiterit materiā edii exteris nationibus: nulla fuit ciuitas: nullū regnum nullus locus tā religiosus quem: ut eorū bona deriperēt: ac sūma cum libidine rapent nō ꝓphanauerit. Violauerit: incenderit. Nec tanto auaritiæ ardore flagrabat brenius gallorū dux post macedonū partā uictoriā. Quanto romani uniuersi orbis iuasores: qui oēs macedonię agros depredatus inde quasi terrēa iam spolia sorderēt aium ad deorū imortaliū templa conuertit scurriliter iocatus locupletes deos largiri hoibus oportere. Simile fuit i diōysio q̄ deos spoliauit illusit. Simile i uerre tñ ifra suorū finitimorūq; regnorū terminos se cōtiuerūt. Ad Romanorū execrāda rabies spe q̄stus accēsa tāta fuit: ut terra mariq; toti orbi bellū idixerit: & nō cōtēta iā finibus propagatis si fas fuisset. Et democriti opinio uerainouos adire orbes: ut sitim illā q̄ deū hoiumq; fidē uiolare cōsueuerat extingueret. Honorū desideriis nō nulli usq; a deo rapiūt: ut in ipsis sūmū bonū collocēt bellissimū putāt ꝑ dimotū populū sēp icedere multos in clientulā hrē: auro gēmis coruscare familiā amplissimis titulis: signis triumphis decoratā cernere: seruos q̄ plurimos qb9ipet: Ancillas oēm supellectilē domus cōponētes: uxorē cultu atq; ornatu mirifico fulgētē aureos crines calamistratos: ut Dianā aut uenerē putes. beneq; moratā: ut iter celeberrimas niphas merito collocādā censes: cogita quos estus ambitio excitat: q̄s emulatiōes atq; laqueos pariat: ut sane quot oculi ituentiū: tot mortifera tela: ex ipsis egressa: ipniciē comiciant. Quæ discordię ac cōtentiones crebre oriantur quibus deniq; hoibus magistratus demandet: tūc quæso si placet candidatus i comitia descēde & cōsulatū pete: Quæ uero regna sint optāda: regū atq; tyrānorum uita exitusq; facile ostēdit. Athamire Cyrus psarū rex: Oropasten abhotani uiro nobili reliquisq; cōiuratis ab Arthabano principe i spē regni adducto: xerses periuratur. Conticeo ptholomeum: qui sororis Arsinoe simulato amore: Cassandrie urbem spoliaret: matrimonio fratris circuenta: in sinu eius inter amplexus atque oscula filios trucidauit. Simile egit iugurta: ut fratrū regnum occupparet: excruciatos necauit. Quibusdam i corporis forma atque

Sūmi boni uaria hominū existratio.

Cicero

Breuius

Athamirē Cirus psarum rex

ſpeciei elegãtia ac formoſitate bonũ hoís ſũmũ conſiſtere uiſũ eſt. Veterum elo/giũ eſt: non mediocriter illos bene fortunatos eſſe: quibus oris uenuſtatẽ atq; per ſonę dignitatẽ natura tribuit. Quod ſi ita ẽ fœlix candauli uxor fuit: quæ propter formę pulchritudiem eius: Viro necem inſtituit ut ſe pariterque regnum adulte/ro traderet. Fœlix & narciſus qui ſtulta concupiſcentia ſui illectus: poſt longã quę relam ſui oblitus in edia periit: Fœlix gãimedes ad ſtuprum raptus. fœlix & paris qui troyani excidii origo fuit. Et ut ad noſtros ueniam: fœlix dina deflorata fœ lix & abſolon pilo conſoſus: nihil enim tam inutile ad pudicitiam ſeruãdam q̃ cor poris pulchritudo. Criſidis teſtimonio: glicerium pamphilo adoloſcenti ſpectate fidei cõmendantis. Nonnulli crebro aduerſis ualitudinibus: ut, morbo: aut regio aut commitio: aut febribus fatigati ſanitatis beneficium ſummum etiam bonum putant: quam nacti deſinunt id credere quod neceſſitas propẽſius urgebat. Al/teri in robore corporis: quos explodit ſtrages militum. In bello quippe meliores cordatioreſque & uinci & perire certiſſimum eſt. Nonne hector & Troylus bello troyano mortem oppetiuerunt. Nõne leõidas & paminũdas. Nõne golial gigas & Sanſon periere: Cenſendum ne eſt id ſũmũ hoís bonũ quod euita abigit. Rur ſus & alii antiquiores phi uoluptates corporis ſũmum bonũ dixerũt. Quos ꝓ ſternere & in terram illidere operoſum nõ eſt. Vellem mihi Epicurum & Ariſtip/pũ huius ſimultatis patronos pauxillulum adeſſe quibuſcũq; aut ipſi mihi: Aut ego ſibi manus cirros inuoluerem. Sũmum hoís bonũ in eo conſtitui quod cõe conceteris aialibus eſſe non poſſit. Sed ut feris dentes: armentis cornua: uolucri/bus pẽne: ſquame piſcibus propria ſunt: Sic hoi aliquod ſũmum debet aſcribi: ſi ne quo rationẽ ſuæ cõdictionis amittat. Voluptates aũt nobis & beluis cõmunes ſũt. Nã ut mortale aiantiũ ſemẽ: ꝓpetua ſucceſſiõe quodãmõ imortale redderetur hac ratiõe natura certas leges induxit. Nobis uero qbus liberior ac nobilior ap/petitus datus ẽ: nõ generãdę ſobolis cã cõgredimur: In hoc certe brutis deteriores q̃ tẽpus expectãt: ut i coytũ ruãt: q̃ ut ſe pleas ſenſerit amplius marẽ nõ admittũt: ſed uoluptatis grã. Quo circa plena mãu: ut iulię Auguſti filię uerbis utar: ne ue/ctorẽ tollãt admonemus. Sapiẽs ergo nõ fuit qui ſũmũ bonũ credidit animi cor/poriſq; uoluptatẽ: Nã qd uiuẽdi: aut generãdi cã datũ ẽ hoibus. eſt quidẽ naturæ bonũ ſũmũ tñ nõ ẽ: niſi qd ẽ unicuiq; generi proprium. Faceſſat hinc Diodorus q doloris priuationẽ ſũmũ bonũ dixit. Quis. n. nõ itelligat ab egrotis & i aliquo dolore poſitis: eſſe hoc diſpoſitũ: Quid tam ridiculũ: q̃ id hr̃e ꝓ ſummo bono: qd medicus poſſit dare. Quis. n. fœlicem: aut qui egentibus ſalutẽ cõfert: aut qui ea uacat: Certe eſculapius hypolito diſcerpto atq; lacerato: quæ i curru fugientẽ pa tris irã phoçe ꝓterriti audientes equorũ ſtrepitũ: dũ ſe ſe i mare fugientes p̃cipitãt equos exterruere hypoliti: infœlicẽ iuuenẽ loris implicitum: exanguẽ ꝓ abrupta traxere: atque Exculapii beneficio a mortis faucibus liberati: Nec tamen fœlix: cum fulminatus interierit. Summum igitur bonum ex ui nominis omnem cala/mitatem atque miſeriam profligere docet: Sed uacare a dolore id cum nõ efficiat ſũmũ bonũ nõ ẽ. Ab hac uanitate nõ longe fuit hyeronimus: q oio nihil dolere ſũmũ bonũ: dixit: licet naturali iſtinctu oẽ aial dolorem fugiat. Quis põt ſibi hoc bonum præſtare: quod ut nobis eueniat nihil aliud poſſimus q̃ optare: ſummum autẽ bonum non natura: nõ caſu obtigit: ſed ipſum acqrere i noſtra poteſtate eſt

Diodorus

fabella niobe.

Si igit' in oio nõ dolere rursus sũmũ bonũ ẽ. Quis fœlicior Nyobe: q̃ orbata uiro atq; filiis: apud urnas eorũ ob eius i luctu eternũ silẽtiũ i lapidẽ uersa obriguit Fœlix (ut fabulares poetas atq; loquaces hoies omittã) Loth cõiũx: quæ ꝓpetuo ut fruat' sũmo bono i salis statuã fuit cõuersa: Calipho & Diomachus hõestatẽ cũ uoluptate iũgẽtes: sũmi boni naturã itegrant. qd̃ ꝓfecto in uestigiis stare nõ põt: Erigãt se q̃tũ uelit i pedes. Qui eni uoluptatib9 illecebris se igurgitauerit: ut sardanapalus oi muliere corruptior: aut. M. antonius honestate careat neccesse ẽ. & qui honestatẽ colit: ut sophocles uoluptates abigit. Zeno tantã uim naturæ eẽ dicit: ut etiam censeat summum bonũ cũ ea cõsentanee uiuere. Beluarũ igit' more nobis uiuẽdum: omnia quippe in his cõphendũtur: quæ abesse ab hoie debẽt uoluptates appetũt: metuũt: fallũt insidiant': grassant': occidũt & qd̃ ad rem maxime attinet deũ nesciũt. O insania hois docere hoiem fm naturã uiuere: quæ ipa in deterius prona ẽ: & quibusdã blandimentis leuioribus in uicia ꝓcipitat. Delirus fuit & herclis qui sciam optimum hois bonũ ratus est. quod. n. homines appetunt non propter ipm: sed alterius grã id hoi propriũ bonũ nõ ẽ. Quis. n. scire cõtentus ẽ: nõ expetẽs scię aliquẽ fructũ. Artes iõ discũtur: ut exerceant'. Exercẽtur aũt uel ad subsidia uitæ: uel ad uoluptatẽ: uel ad cẽsũ accumulãdũ: uel ad gloriæ ostentationẽ: Nõ ẽ igitur sũmũ qd̃ nõ ꝓpter se expetit'. Nemo tñ usq; adhuc sũmũ bonũ dixit sapiẽtiã qd̃ melius longe dici potuit. Sciẽtiam &. n. parũ est ad bonũ sucipiendum malũq; fugiendũ: nisi accedat & uirtus. Perypatetici aũt in bonis animi & corporis & fortunæ: exceptis animi bonis: Reliqua nobis & beluis cõmunia sũt. Nã corporis bona. i. icolumitas: idolentia: ualitudo: nõ minus brutis q̃ homini sunt necessaria. Itẽ fortunæ bona sicut hominibus ad tuendam uitã data sunt: sic illis pręda & pabulis opus est: ita inducendo bonum quod non sit in hominis potestate: totum hominem alienæ dictioni subiugauerunt. Stoici uero cum de bonis malisque dissererent uirtutem sũmum bonũ prędicarũt. In qua opiniõe &. M. Tulius fuit & Senecha stoicorum secte accerrimus defẽsor: Quos refellit Aristotilica disciplina. Quod enim sũmi boni: Effectrix est id profecto (ut consideratius loquar) summũ bonũ nõ est: absque enim uirtute nemo ad illud cõtendere potest: Erit igitur uirtus sũmũ pariens bonũ. Item optimus hois status non est ociosus: qm̃ si aliqua morula intercideret auocans ipsum ab illa excelsa cõtemplatione: miser eficeretur: Dum aũt dormimus: aut intente cogitamus uacat uirtus. Melius longe qui non in uirtute: sed i uirtutis opatiõe hois altissimũ statũ posuerũt. Audiamus Aristotilẽ. Qui teste Lactantio uirtutẽ cũ honore cõiunxit quasi nulla possit eẽ uirtus: nisi honesta: Sed quia uidit fieri posse a quopiã de uirtute prauo iudicio male sentiatur: Existimationi hoium seruiẽdũ putauit: qd̃ qui facit a bono rectoq; discedit: unus oium uanissimus (pace sua). C. Cesar quõ nullo pacto insecutus fuissem ni Quintilianus tanti faceret: Nemini enim & eloquentia & diuinarum humanarumque rerum cognitione comparandus: præter q̃ cum Cicerone: eum ubi Epicureorum falsum improbumque dogma inuaserat: eodemque proposito firmauerat. s. aias interire cum corporibus inopinato repentinoque casu. Sũmũ bonum in ciuili potentia atque uniuersi orbis principatu ratus ẽ. Nec quisq̃ suo errori propius accessit: nec haud ut caput demulceam adeptus fuit: quod suæ peruersæ existimationi consentaneum erat: præter

Zeno

Peripatetici

Stoici

lactancius

Cæsarem uniuersi orbis monarcham. Conueniamus igitur hominem omnium certe lachrymarum fonte plangendum. Cedo Cæsar censendum ne est id summũ hominis bonum: quod aut martis uiolentia: aut punica fide aut ueneni potione credita inimiciter hoies euita abigit. Aut ut ciceronis utar eloquio: potest ne bonum directe cuiq̃ esse malo. Aut potest quisq̃ in abundantia bonorũ ipse esse non bonus: at qui ista talia omnia uidemus: ut improbi habeant ea: & ut obsint bonis Et ne nimium incauda oratio crescat promiscue hæc principantibus frequẽter insunt: sic a scurra quodam insigni claudii inimico dictum fuit omnes principes bonos anulo describi atq; depingi posse. O. C. Cæsar cum sis (omnium sapiẽtum pari consensu) doctissimus: quid tibi fœlicitatis attulerunt gallie: quas robustissima militum manu debellasti contriuisti: ac perpetuam in seruitutem iure belli redigisti. Quid pharsalica victoria: quid hispanica: quid tantorum ciuium ac sociorum populi Romani cruor: Te tua opinione bearunt: quid illustrius si ita dici uelis q̃ ui dolo pollicitationibus res plurium in unum congestas: i unius hominis dedicationem uenisse: Sed quale exitum tibi tuisq; posteris reliqueris: Audiamus & necasum tuum omnibus linguis: tum græcis: tum latinis lugẽdum dissimulare possis altius res maiorum gestas repetere cursim curabo: ut si non ratione saltem priscorum ruina atq; strage miserandum interitum doceã & regũ & impatorũ. Stulte agere uidentur qui dominandi libidine accensi omnia tuta timere compelluntur O q̃tum bonum est inquit tragicus obstare nulli: capere securas dapes humi iacẽtes: scelera non intrãt casas tutusq; mẽsa capit angusta cibus: uenenum i auro bibitur. Et quoniam male fundata sententia honestum inuenire non potest exitũ Ninus
Animo naturationem exordiamur: qui ut ex terræ tradũt historiæ primus regnauit in assyriis: qui zeroastem bactrianorum regem necauit ipse urbem quadam q̃ ab eius fide atq; deuotione defecerat oppugnans hostiliter truncatur. Sic semira Semiramis
mis a filio iugulatur: post adeptam ethiopiam. Cirus orientis imperium a medis impersas ubi transtulerat. Athomire sytharum regina trucidatur. Xerses cum decies centenis milibus militum: quattuor milium & ducentarum nauium numero teribilem græciam inuadens: sed bello infœliciter gesto: suis inuisus ab artabano eius duce opprimitur. Darius Alexandro inferior fugiens & multis uulneribus confosus extremum uitæ agere in itinere compertus est. Darius
Alexander totius fere orbis imperium nactus a iola filio Antipatri haustu ueneni absumitur. Multos p̃tereo ne longius ab istituto digredi uidear. Sed casũ quẽ in sermone nato supcœna apud. M. Lepidũ optaueras: tibi pene obtigisse. Suetoniũ trãquillũ: Audiamus elegãti stilo cõscribentẽ cõspirati spẽ officii circũsteterũt: illico cymber tulli9 q primas partes suscepat: quasi aliqd rogaturus ꝓpius accessit renuentiq; & gestu in aliud tẽpus differenti ab utroq; homero togã appĥendit. Deide clamantẽ ista q dem uis est alter Cassius aduersũ uulnerat: paulum infra iugulum. Cæsar cassii brachium areptum: graphio traiecit: conatusque prosilire alio uulnere tardatus est. Vtque animaduertit se strictis undique pugionibus peti: toga caput obuoluit: simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit: quo honestius caderet inferior parte corporis uellata atque ita tribus & uiginti plagis confosus est. In eadẽ fere sorte fuerunt summi illi rerũ potitores. G. Gallicola. D. Claudius. D. P. Nero. Cõstãtius: Iuliãus: Iouiniãus: Valẽtianus. Et sic đ reliqs: quos si recẽsere

cuperem: Ante diem clauso componet uesper olimpo: Imperii cæterarumq; rerũ uicissitudo nos admonet ibi summum bonum quærere ubi nulla molestia intercesserit. Sed cum nihil in hac mortalium uita sit qd fortunæ successibus non subcumbat: stulte egerunt: qui opes diuitias: uires animi: pariterq; corporis contriuerunt: ut summum rerum imperium uendicarent: cum stabile non sit: aut in necessitatem mortis ui nos impellat. Nam ut tragicus ait: Nemo confidat nimium secundis: Nemo desperet meliora lapsis: Miscet hæc illis: prohibetq; cloto stare fortuna rotat omne factum: Nemo tam diues habuit fauentes crastinum: ut posset sibi polliceri. Res deus nostras celeri citatas turbine uersat. Id circo: Dionysius tirannus in hac re iure optimo phylosophis uniuersis ante ferri meritus est: qui facetissimo exemplo in hac fragili imbecillaq; uita: summum hominis bonum: aut fœlicitatem non esse quærẽdam docuit. Gladium uagina raptum: & capulo de filo tenui pendentem mucrone demisso iussit familiari eius capiti inter epulas imminere: Cumq; ille inter singulas & tyrannicas copias presentis mortis periculo grauaretur. O clamode talis inquit Diõysius est uita quã beatam putabas: Sic semp nobis mortem imminentẽ uidemus. Existima q̃do esse poterit fœlix: q timere nõ desinit: Oportet igitur summum hominis bonum in sublime esse positum atq; sic constitutum: ut semel adepto: nulla agitatione deperdi quæat. Quæ fortuna dare potuit: potest & suo arbitrio aufferre: ut Satyrus ait. Si fortuna uolet fies de rhetore consul: Si uolet hæc eadem fies de consule rhetor. Non casu: non nostris preclaris facinoribus hoc cœleste nobis ipsis bonum uendicamus: sed diuina miseratione nostris assiduis calamitatibus propiciante. Quæ a se omnino explodunt nõ uicissitudinem: iocũditatem: summam rerum perfectionem: ea rationem summi boni perturbant atq; pœnitus tollunt. Quid enim in hoc mundo stabile: Quid porro non breue & incertum & casui non seruiens. Quale illud bonum qd semper amittere timeas: uel abs te aufferendum metuas: uel certe morte relinquendũ scias: cur fixum uestigium tenere sattagis: aut immotum eniteris: Cum cœlum ipsum nõ i substãtia se i qualitatibus piturũ clamẽt diuiæ lr̃æ. Quid existimãdũ ẽ de nobis: quorũ initia & pgressus sunt tabes & uermiũ scaturigines. Si i ipsis ueritatẽ expetis: ibi nulla pfecto est: ubi tendicule ad aucupãdũ posite sunt: sicut. n. fera & piscis spe aliq̃ oblectante hamant̃: sic hoies pniciosa suauitate circũueniuntur. Munera ista fortunæ putamus: isidiæ sũt. Quisqs igit̃: ut Seneca grauissimus ait tutã uitam agere uolet. Ista uiscata beneficia deuitet: Propterea cũ maiores nostri plus officere q̃ usui esse ista bona imbecillia atq; incõmutabilia aiaduerterent uerbo qdem bona esse appellanda censuerunt: cũ re ac factis aliter iudicassent. Quibus nam gradibus (ueterum opinione) in cœlũ Romulus ascendit diuitiis opibusq; an uirtutibus. Quid nume põpilii minus ne gratas diis immortalibus capedines ac fictiles urnas fuisse: q̃ delicatas aliorum pateras arbitramur: non ne cõtinentia fabricium. M. Curium & reliquos. Frugalitatis sectatores in cœlum struxit aditum. Nulla enim possessio immo nec cresii opes: nec darii diuitiæ sed nec ulla auri argentique uis est tanti: quam parsimonia magnum profecto uectigal existimandum est: inquit Cicero. Non canimus surdis: nec in tam malo statu res est: ut sanæ mentes desint: quibus ueritas placeat & rectum iter sibi monstratum & uideant & sequantur. Cognoscantque uiam seculi primo

aspectu esse floribus atq; miris uaporibus ornatam: re autem salebram esse: his ul tro obiectam: ut pedes impingant: Et ut lactantius ait. Circūlimatur modo pocu lum cœlestis melle sapientiæ: ut possint ab imprudentibus amara remedia sine of fensione potari: dum illiciens prima dulcedo: acerbitatem saporis asperi sub præ rextu suauitatis occultat. Quam etiam iocunditatem præsens afferat uita: satis liquide cernitur. Gaudiosum lucifero fuit cœlestem illam contueri patriam sed il lius inordinate uoluptatis fructus exilium estitit. Simile fuit in adam: & inocen tia atq; loci amenitate spoliatus. Filiis seth delectabile uisum fuit pulchras ducere uxores: & repentinus aquarum interitus absorbuit. Pulcherrimum facinus noe fuit uisum coluisse uineas: sed eius dulcedine captus seruitutem induxit. Ame na erat regio pentapolis instar paradysi irrigua: sed igne & sulphure cōflagrauit.

Carnis usus filiis israel gratissimus fuit: sed in mortem mox prolapsi fuerunt: de lectabile fuit troy regnum phrigiis: sed a stirpe interiit: Nihil est ut aliq̄do me col ligam i hac funesta lugubriq; uita: quod si examussim quadretur: eiusq; exitus pē setur nō plus aloes q̄ mellis hēat lōge sūmitas & pfectiōis imēsitas ab illis absinit: oia qppe creata i numero quodā pōdere & mēsura facta sunt: atq; sui generis ifra li mites inclusa ne suo factori equet creatura. Cum igitur rerū omnium sator deus sit stabilis: nec ex uno in aliud tendens: nec obumbrationis uicissitudinem susci piens: ut omnia fortunæ imperio subiacentia: sitq; summa & prima atq; purissima ueritas: nihil commenti uel fraudis secum admistum habens: omnemq; & mentis & corporis uoluptatem afferens. Quid obstat ne summum hois bonum censeat. . Forte q̄ mentis desideria non complet: frustra hæc dolosa atq; mēdosa hominū existimatio. Probauimus multis: tum rationibus: tum priscorū testimoniis Ma iestatem dei singularis ifinitam atq; immensam fore & existere: Quod si ita est ut omnes uno ore p̄dicāt quietatiuū atq; oio satiatiuū appetitionis humanæ esse cō sequens est. Beamur omnes in ipso summo bono: quod non alio bono est bonum sed bonum omnis boni: cuius beatitudinis status ex quinq; precipue fulcris inte gre ne ruant beati sustentatur. Atrisagio trinitatis primo. Quid. n. fœlicius non lumine naturalis itelligentiæ: ut phylosophi ipsi: qui ternarium maxima cum ue neratione semper coluerunt. Plato in thimeo qui genituram mundi exerere fla grans: intulit unus: duo tres: ut doceret mundi corpus perfectum esse: perfecta porro corpora sunt solida: quæ ex tribus constant longitudine: latitudine: & cras situdine. Pythagorici ferme omnes hos numeros cum aliis in cœlum fuerunt quasi multorum consensu uelint per hos trinitatem designare: uoluit quippe idē & Aristoteles: qui in ternario numero colendi deum omnem diligentiam adhibu it. Et hermes qui monas: monadem genuit: & in se suum reflexit ardorem.

Plato

Pythagorici

Hermes

Sensit hoc idem porphirius platonicus qui medium inter patrem filiumque lo cauit. Non etiam lumine fidei: ut Abraham qui tres uidens honorem uni de tulit. Adoramus quippe diuinas personas in una essentia: quoniam patrem q̄ de us. Filium q̄ deus. Spiritum Sanctum q̄ deus: propterea tres uidisse ferūt diuinæ litteræ: latriam uero uni exhibuisse. Significasse idem tradunt hysaiam: cum su per solium excelsum uidisse dominum ac seraphim clamantia: Sanctus: San ctus: Sanctus: gloriatus fuerit: cuius fructus extitit: ut a iudeis quos incre pabat serra lignea secaretur. Longe clarius nos: quibus ueritas de terra orta est

Porphirius

idest de beata uirgine. Et iterum terra nostra dabit fructum suum: quē christum fuisse nullus ambigit. Non etiam per speculum in enigmate: sed facie ad faciem: hoc est dictu clare absq; ulla nubecula tegente obiecto: ne toto conatu oculus mētis in ipsum feratur. Hoc est solidum & primū beatorum gaudium. Quid.n. luce increata iocundius: Quid gracius q̄ regem cœlestem in suo decore atq; ornatu uidere: in cuius respectu solis lunæ cæterorumq; astrorum fulgentium splendor dēsissima caligo est. Tantæ iocunditatis atq; gaudii est cœlestis illa lux & claritas: ut si reprobis cōmunicaretur: iam omne cruciatū illis in solatium cederet: sedētibus in tenebris quale gaudium esse potest. Et si pulcherrimum lumē uidere oculis delectabile est: Tantomagis illud: quo clare uiso oia abdita clarescūt: Reuera illud est uerum & solum gaudium: qd̄ non de creatura: sed de creatore concipit: qd̄ cū uendicaueris: a te tollet nemo: cui comparata omnis aliena iocūditas meror est: omnis suauitas dolor: omne dulce amarum: omne decorum fedum: omne postremo qd̄cunq; aliud oblectari possit molestum: Cū itaq; a diuina bonitate p̄ immēsum creatorem bonitas excedat: Sic delectatio: quæ p̄ imediatā illius coniunctionem erit ī infinitū oēm aliam creaturarū excedet. Gaudebunt rursus: humanitatem christi uidendo: nō ea fragilitate atq; corruptela: quā & iudei & pilatus & reliqui gentiles uiderāt: priusq̄ cruci affigeret. Nec ea lucis claritate: qua & laborū & gaudiorū comites. s. Petrus: Ioannes: Iacobus: in mōte Thabor uiderant. Quoniam instar lucis trāseuntis in corpe xp̄i se habuit claritas illa: sed ea forma atq; habitudine quā post rexurectionē discipulis in cōclaui ob iudeorū metum sedentibus presetulit. Erat nempe corpus illud non humano semine procreatū: sed spiritus sancti beneficio formatū: nō ex seminali humore a feruore coitus deciso: sed ex purissimo sanguie intactæ uirginis īmortale: qd̄ nulla ui nulla ptāte amplius dissolui poterat. Testimonio scripturæ dicentis: Christus resurgēs a mortuis: ipsam usque adeo uicit: ut ei amplius non debentur. Lucidum atque serenum si enim terra atra per ignis flammam purgari debet: ut dyaphano similis uideatur. Quantomagis corpora posita obscuritate: Lucis fulgorem sese uestient ut ī firmamēto plus sole fulgeant. Agilitate mirabili gloriabatur. Nam siccis uestigiis maris calcauit undas perdomuitque fretum ianuis clausis: obstacula quæque penetrauit sua mirabili tenuitate. Passum & iudeorum uenenatis sputis infectum impassibile instauratum ē: cuius cœlesti beneficio prædiri futuram rexurectionem expectamus nō secus insignitam tū doctibus gloriosis corporū: tum animorum q̄ christi capitis fuerit. Non crassitudo: non distantia: nō pōderositas ulla nobis officiet quin p̄pere & cicius dicto quo uolemus commigrabimus. Si enim: ut poetæ Fabulares tradunt. Pegasus obesus p̄cerus fuit: & ut ipsius p̄nicitatē significarent alatū faciunt. Multi etiam auctores aura equas cōcipere in lusitanis iuxta fluuium tagum prodiderūt: quarū fœtus id circo uento cōceptos ob celeritatē mirabilē tradunt. Quātomagis hūana corpa diuino ipulsu agitata. Erūt itaq; oī letīcia atq; fœlicitate oppleta. Pulchrum prorsus & omni suauitatis dulcedine amenius in cœlesti illa curia uidere hominem hominis conditorem restauratoremq;. Si enim in his rebus fragilibus maximum profecto gaudiū quispiam nanciscitur: cū post uincula: exilia: carceres: damna pericula quæque ad summum orbis imperium euasisse: uel filios aut necessarios animaduerterit: nec tempusculum inane fuit absque in-

Pegasus

genti tantæ nouitatis admiratione: heu me cur moror ī, terris cur mihi facultas nō datur illud archanum misterium rimari: Vniuersis spiritibus occultum quo uerbum sibi naturam assumpsit humanam. O imperscrutabilis diuini consilii sublimitas. Deus factus est homo: & homo deus: Stupescunt angeli: Mirantur hoies: natura abhorret q̄ uirginis partus omnia naturæ iura pessundederit. In ipsa nāq̄ natura humana sensus nostri miris afficientur gaudiis. Hæc sunt illa pinguia pascua in quibus omne mentis corporisq̄ oblectamentum capere potes. Si intus p̄grederis occurret tibi diuinitatis imēsitas: q̄ licet ex æquo spectetur ab oibus ineq̄liter tamē ab oibus cōprehenditur. Ne igitur dissidium patiatur uetus hoc adagium exemplo exploratum reddere curabo. Tres struantur acies oculorum solis splendorem intuentium in prima aquilarum: in secunda hoīum: ī postrema uesp̄tilionis: aut bufonum oculi preponant' oēs equaliter latitudinem solis atq̄ ipsius molē intuent': nec unus unū: nec alius alterū: nec unus maiorē: minorē ue alius: nec orbicularē unus quadratum alter sed unus idemq̄ sol & uniformis oibus prospectibus intuendū sese obiectat. Longe tamen clarius aquila: obscurius paulum hō: obcurissime uespertilio. Quā diuersitatē generat nō obiectū uisus: sed īequa uidētis dispositio. Beati igit' omnes deum uti est cōspiciunt: sed nō equali uidētis acie. Quis adeo ebes: aut ad oēm ueritatem plūbeus: cui non īmobiliter pectori īsedeat: christū oia nō solū quæ sunt: sed quæ futura atq̄ (multorū arbitratu) quæ possibilia nūq̄ tamē futura & cognoscere & scire. Maria mater dei multo pauciora: sed lōge maiora q̄ petrus: & petrus p̄fert' lino: & sic ī cæteris obseruatū in omne euo fuit. Quod si secus obtigeret perirent omnia christi priuilegia. Perirent Sāctorum reuelationes: perirent & angelorū assidue illuminationes: quas Dionisius inter primarios hyerarchie actus connumerat. Nec ppea unus alteri emulatur nec contabescit: quin inferior supiorem moleste ferat sibi præfectum iri. Sed tanta pace fruuntur: tanta cōcordia atq̄ amore flagrant: ut unius bonum uniuersos cōplectat'. Detracta. n. ī rebus hūanis insolētia Supbia inuidia: Tuū ē bonum qd ago. Congaudent sibi inuicē sancti & in hoc p̄ficiunt docente ueritate: Gaudium est angelis dei sup uno pectore penitentiā agente. Quod non ita accipiendū est ac si īperfecte de bono īcreato letarent': & accessiōe facta plenius gauderent: sed essentiali beatitudine quā sibi uidendo deum uēdicant: unusquisq̄ sua sorte cōtentus est: nō enim fictile minus plenum aqua maiori emulatur: si ita dici uelis: itidē limpha oppletum: tum maxime q̄ uniuscuiusq̄ cōtinentia expleta est. Hæc quispiam latiorem capacitatē suæ naturæ salua integritate expetere p̄t: Sicuti nec asinus rationabilitatē atq̄ disciplinabilitatē: ita. n. fixa atq̄ stabilita ī celesti illa curia sūt uniuersa: ut nec īferius supiori: nec obscurior splendidiori equari aut anteferri gliscat: ne pax illa sūma p̄turbet' patiaturq̄ aliq̄lem iacturā: ut ī exordio uniuersi p̄sertim angelorū deo obseq atq̄ famulari dedignantū obtigit: quorū lapsus miserabilis sæpenumero cernit'. Ex accidenti uero intendi gaudiū nō uacat a rōne: Nō. n. itensiōe auget' sed extēsione. Hoc ē dictu: Sancti hominū salutē caritate nimia flagrantes: gaudent ac mirifice lætantur. Quorum letitia se pariter ad omnes expandit saluatos: uel saluandos: Sicut benignitatis effectus & graciæ neminem excludit: sed uniuersos complectitur: itaque uisio illa mirifica: quam de deo sancti habent: prima animæ dos appellatur. Non enim cognitione uespertina

Nota d' duplici cognitiōe matutina & uesp̄tina

ſed matutina beamur: Nõ q̃ dixerim Ariſtotelico more i cognitione theorica primæ atq; iſallibilis ueritatis humanã felicitatẽ conſtare: a quo lõge digredimur pp argutias atq; rationũ ſcaturigines emergentiũ licet ſupior pars (more lãguentiũ) multos patriculas habuerit: ſed ipſi in operatiõe uolũtatis primarie. Verum cum ipſa uoluntas orba ſit: intellectus patrocinio ſic eget: ut abſq; eius ducatu in profundum laberet. Ne igitur temere laberinthum igreſſi uideamur: Mane ſole orto nubes fugant: aut diſſoluunt: ut aeris ſerẽitas efulgeat: ueſpe quaſi aeri obducta caligine obfuſcatur: hac diuerſitate theologi functi: matutinã cognitionem ob lucis immenſitatem ueſpertine p̃ferunt. Vna quæq; igit ſingulariter aperiẽda eſt: ne ambire uideamur. Eam diui doctores matutinã appellãt: quæ in uerbo diuino oium rerum exemplari lucidiſſimo hẽtur. Si.n. pythagorico dogmate ſimilia non niſi a ſimilibus cõprehendi poſſũt. Cõſequens eſt: ſi uerbũ ẽ ratio uidẽdi oium rerũ ſpẽs & figuræ cõtineri in eo maxie opus eſt in eo nãq; ſpeculo mirabili luce fulgente: quæ nonq̃ didicerant: aut nouerant cõtuent: ibi quæ cogitatu ardua erant difficilia itellectu: ipoſſibilia ſenſu: ratiõe peregria: naturæ extranea: facillima atq; ueriſſima cõprobant. Ibi que dediſcimus recordamur: quos nõ uidimus contuemur: quos abſentes putamus: p̃ſentes nobis ad eẽ gratulamur. Loqmur cum deo & de ocultis iſtruimur: preterita ſũt p̃ſentia: futura ibi exiſtũt: ubi nulla tẽporis uiciſſitudo cõperitur. Quis eni (ai uiribus collectis) poſſet ſingula nõ dico enarrare: ſed enumerare miſteria: Tãta ſiquidẽ eſt illarũ rerũ ſublimitas atq; excellentia: ut eorũ magnitudine mens obruat. Veſptinã aũt eam appellant: quã de rebus in ꝓprio genere habuerunt. Angelis qppe rerũ creandarũ omniũ ſimilitudines ab exordio ſuę creatiõis cõcreatæ fuerunt: ne quid ad eorũ naturæ ornatũ deeſſet. Teſtes ſũt huius rei demones i hoc craſſo atq; turbulẽto aere habitãtes: quorũ uita licet obſcena ſit & atra: tamẽ ſcientiis atq; diſciplinis præſtare uident: Nihil.n. præter gratiã amiſerũt. Si.n. ingenio florent: ut liquide cernit & multarum rerũ ſcientiã atq; notionẽ habent: cõſtat hãc non habere i uerbo igit per rerum ſimilitudines. Ad hoies nũc uertamus ſtilum quis in acqrendis cumulandiſq; diſciplinis fruſtra ſe frãgeret: Laboribus piculiſq; ſe ultro obiectaret: ſi magna & aiæ & corpis iactura parta: pituraq; q̃doq; fore aiaduerteret. Quis fragili cymbe uitã ſuã crederet: ſi in portu naufragiũ paſſurũ ſe nauta ſperaret: Aut qs in bello rueret ſciens i congreſſu mortẽ oppeturũ: Nemo.n. tam bardus aut rudis moribus q̃ preclarum fruſtra aliqd aggrederet: Quod ſi ita ẽ: ut exẽplo multorũ docuimus fruſtra Auguſtinus iſudaſſet iſcribẽdo: Fruſtra & hyeronimi ociũ: Fruſtra baſilii. Criſoſtomi. Hylarii: Ambroſii: Gregorii capedo: poſtq̃ ſpẽs ex qbus i nobis agenerat ſcientia euaneſcũt: atq; oio depereunt. Igit ne tantorũ laborum fructus amittatur: remanent ſcientiarum habitus in mẽte: quos ſancti aſſiduo labore nacti ſũt ut non ſolũ in uerbo de triangulo: aut de circuli quadratura: Aut de ſectione ſolidorũ in infinitum habeatur ſcientia: ſed i proprio genere: hoc eſt dictu ꝓ ſpecies ꝓprias a rebus abſtractas. Qui lõge his impares ſunt: quorũ uita ab omni diuinarum humanarumq; cognitione aliena ſemper fuit. Nam ut omittam ſubſtantiale animæ glorificata præmium de accidentali nobis eſt inſtitutio: Nam lauro plexã coronam non oualem: non mirteam ſancti ſcientiis atq; expolitis artibus referti gratulabundi ferunt: Sed aureolam quãdam. Ex gaudio quippe ſanctorum i cor-

An habituſ ſcie in aia a corpore ſeparata remaneant

pus redundat aliquis decor: ita tamen: ut principale sit in mentis itegritate: ex cõ sequenti effulgeat i carne: hæc siquidem non omnibus: sed illis presertim: qui ob singularem animi præstantiam bellando hostium copias prostrauerũt debetur & conuenit. Martyribus siquidem: ut Stefano: Laurentio: Chaterinæ: Luciæ: Agneti quibus omnia amara: aspera: uincula: mors omnia denique i excogitata supplicia: dulcia: suauiaque uisa fuerunt competit: nec insula illa satis ad decorem esset: nisi & coronarentur corona mirabili. Cuius meminit cytharista spiritus sancti Posuisti domine in capite eius coronam de lapide prætioso. Hæc enim lapidibus xii. cõtexta fuit: quos enumerare infructuosum non erit: ut magnificentia eterni cœlestisque regis in amicis suis splendeat: quibus non ob rerum bene gestarũ merita tantum immensum premium impendit: sed sua ineffabili benignitatis dulcedine: qua ultra condignum amplissimis honoribus suos amicos afficit. Primus lapis iaspis est: uiridem colorem habens occurrentiaque uana fantasmata expellens: fidem qua martyres ornati fuerunt significat. Ipsa nempe semp uiret & nonq̃ marcescit: ac omnium pestiferos mortalesque errores expellit. Secundus est Saphirus celestem colorem habens: & a radiis solis percussus ardentem emittit splẽdorem: Per quem spem in celestibus intentam intelligimus. Tertius est calcedonius lucernæ palléti similis charitatis feruorem martyrium significãs quæ foris pallet & intus amore languet. Quartus est smaragdus oẽs herbas sua uiriditate p̃cellens. Virginitatem merito significans a nullo libidinis ardore exustam. Quintus est Sardonix pacientiam martyrum importans. Sextus Sardius sardis primo repertus fuscum habens colorem: per quem ipsorum constantia importatur. Septimus crisolitus auro similis sapientiam denotans. Octauus berillus manus tenentis calefaciens: Miserationem sanctorum demonstrans. Nonus Thopacius aureum ethereumque colorem precipue habens: & a solis splendore tactus: omnium gemmarum claritatem excedit tersa obscurat suæ naturæ de relicta statim clarior redditur. Altam contemplationem significans. Decimus crisopassus passim habens aurum: celestis patriæ desiderium importans. Vndecimus iacintus in sereno perspicuus: & in nubilo obscurus discretionem significans: inter malos latent: inter bonos fulgent. Duodecimus Ametistus ex colore uiolæ & rosæ permixtus: humilitatem & obedientiam importans. Nam sicut in agone fortiores athlete precæteris fuerunt ita & in primo atque triumpho illustriores. Doctoribus predicatoribusque aurea corona capiti eorum merito imposita est: quorum officium semper fuit uitia extirpare: uirtutibus in excolendis: ut mentibus inserãtur operam dare. Virginibus quibus aduersus uoluptates illecebras semper inditum atrox bellum fuit atque animæ lætale: corona ex floribus: ut carnis mentisque integritas effulgeat data fuit. Qui uero martyrio: doctrina uirginitate resplenduit: ut Paulus triplici serta: aut aureola coronatum fuisse constat. Alia animæ dos est dilectio. Quid enim homini erudito sua sapientia atque doctrina prodesset: si eum non diligeret in cuius manu uniuersa sunt posita: phylosophi quidem naturali indagine multa de deo serio disputarunt: sed quia eum quẽ cognoscebant non amarunt: a uia ueritatis impudenter auersi sunt. Lucifer perfecte deum uidit: sed q̃ ei amore non inhesiit: lapsus in abissum ruit. Igitur debemus toto mẽtis affectu hũc supra oẽs creaturas amare: Cari sũt parẽtes & neces-

Corõa ex lapidibus xii. cõtexta

Iaspis

ſarii: Cari & filii: Cara & patria: ſed nulla maior neceſſitas ē: q̃ ea quæ cum deo habenda eſt. Quis enim non diligat ſalua parentum pietate animæ ſuæ fictorem: qui ex nihilo nos in lucem produxit: pabulum ſubminiſtrat: ad iuſtitiam & beneficiis & aduerſitatibus erudit. Merito itaq; amandus eſt: quoniam pater uereri: q; dominus honorificare: q; beneficus. Metuere q; ſeuerus: adorari q; omnium noſtrum uota exaudit. Idcirco uim amoris unitiuam fore preſentiens. Paulus dixit. Qui amoris incendio deo inheret: unus ſpiritus efficitur cum illo & recte: Tanta quippe eſt amoris poteſtas: ut ſi deum ames: non leui motu uoluntatis: ſed efficaciſſimo impulſu: deus utique non natura: ſed nuncupatione ſis: ſi tellurem terra: Si cenum: cenũ es. Igit̃ beati multo plus amãt q̃ cognoſcãt: & amor ſerpit ibi: ubi ratio parum proficit. Accedit poſtremo fruitio: ſiue comprehenſio quæ idem ſonat: qd̃ uiſio & amati tenſio: aut ueri & boni. Nec hoc in loco comprehendere ſumunt theologi pro ambire: aut diuinam maieſtatem luſtrar: ac circumplecti. Sed pro attingere rem & uiſam & amatam: nam fidei uiſio ſpei certitudo ſuccedet. Caritas per apoſtolum nonq̃ excidit: ſed aucta perficitur: egrediũtur ſæpenumero p contemplationem: ut Salomonem a matre honoribus affectum intueantur: idest humanitatem chriſti: in qua & corporis ſenſus noſtri oblectari debent. Hæc ſunt illa paſcua fertiliſſima: in quibus poſt animi cœleſtes uoluptates grex educi debet ne quid ab offitio uacet. Stulte aquinates qui lapſum primi hominis pro incarnationis cauſa immedium adducunt. Neque enim ade innocentia tantum emundo ſubſtuliſſet bonum: Neque decens erat (omni achademia clamante) uniuerſi ſummum bonum conditione diminui: Sed ut aurelio placet: cum ex duabus naturis atque ſubſtanciis in ſe inuicem diſcidentibus homo cõſtet: ſcilicet anima & corpore quarum una morti obnoxia eſt: altera innoxia: nec anima abſque corporis contubernio: nec corpus ſine animi uigore aliquid operari quæat: Conſequẽs eſt animæ corpus inſtrumentum eſſe: & recte factorum conſcium & ſocium: propterea ut totum beatificaret hominem: humanam naturam aſſumpſit. Deus igitur cum ſpiritus ſit ſola mentis acie apprehẽditur: ne igitur corpus ſuo præmio defraudetur: carnem aſſumpſit: ut ipſa etiam ſenſus beatificarẽtur: & iſta ſunt illa gemina feraciſſima paſchua: in quibus ingrediendo: ſcilicet ad contemplandam diuinitatem animi cultum atque dotes conſequimur. Egrediamur nunc & chriſti meditemur humanitatem. Tanti eſt ſolis: lunæ ſyderumque lux & claritas: ut illorum gratia ſe natum fuiſſe profeſſus fuerit anaxagoras. Nihil enim luce pulchrius: Nihil iocundius: nihil delectabilius. Eius quippe ſplendore laſſos recreantur artus: eius ducatu naute optata lictora tenent. Longe pluris eſt claritas fulgens in corpore chriſti: Cuius pulchritudinem admiratur oculus: Cuius fulgore lætificatur aſpectus hominum. Quid enim preciosius q̃ carnem noſtram tanto ſplendore ornatam intueri. Illa profecto eſt in quã angeli fixa tenent lumina: quã uenerantur Patriarche: quã adorat omnium ſanctorum chorus: ipſa eſt lux in deficiens. Lucerna ſemper ardens oculorum uoluptates: ſemper ſaciãs: ex uocum & cantuum ſuauitate: aurium uoluptas percipitur: de qua in ſecundo libro longã mentionem fecimus. Muſas enim eſſe mũdi cantum etrurici ſciunt qui eas camenas a canendo dixerunt. Nam ideo in hac uita omnis anima muſicis ſonis capitur: ut non ſolum qui ſunt habitu cultiores: Verum uniuerſæ quoque barbaræ

Paulus

Apoſtolus

Aquinates

Aurelio

Cur deus humanã carnẽ aſſũpſit

Anaxagoras

nationes: Cantus: quibus uel ad ardorem uirtutis animẽtur: uel ad molliciem uoluptatis resoluãtur: exerceant: quia in corpus defert memoriam musicæ: quã platonico dogmate in cœlo fuit cõscia: quod alienum a uero cultu semper estitit. Tamen ita delinimentis cãticis occupatur: ut nullum sit tam immite: tam asperum pectus: qd̃ non oblectamentorum talium teneatur affectu. Hinc ut ueteres existimant: & orphei uel amphionis causa: quorum alter animalia ratione carentia: Alter saxa quoq; trahere cantibus ferebatur: sumpsisse exordium: iram suggerit: clementiam suadet. Et quid mirum si inter homines musicæ tãta sit dominatio: cum aues quoq; uel terrene uel pallustres aquatiles beluę inuitantę cantu in retia sponte decurrant. Et pastoralis fistula pastum progressis imperet gregibus. Si igit̃ uoluptas est audire cantus & carmina: sicut de sirenis refferunt poetæ: quas alteram uoce: alteram cythera: & tibiis tertiam: quartam tympano fingunt: quarum armonia atq; suauitas tanta est: ut sui cantus dulcedine nautas in somnum trahant: sopitos mergant atq; deuorent. Quanta erit iocũditas sanctorum angelorum audire uoces & musicos numeros: laudãtium & glorificantium deum: tum maxime mellifluam christi uocem quã expetere uidentur animæ diuino amore succensæ.

Sonet o dilecte mi inquiunt uox tua in auribus nostris: Vox enim tua dulcis & facies tua decora. Hæc est uoluptas uera quæ comes est & uirtutis socia. Hæc ẽ nõ caduca & breuis: ut illa quã appetunt qui corpori: ut pecudes seruiunt: sed perpetua & sine ulla intermissione delectans: cuius terminos si quis excesserit: nihilque aliud ex uoluptate petierit: nisi ipsam uoluptatem: cuius concentus adeo gratissimus est: ut supergrediatur uniuersi carminis suauitatem. Quid de gustus oblectamentis: tum uariis: tum mirificis: tantos enim apparatus offendunt: quantos nunq̃ quisq̃ fuerat arbitratus: nõ suiles: nõ carnes taurorũ: non pecorũ: nõ auiũ: non lespium: aut rhodium merum libatur: sed carnem christi iesu: iamdudũ morte passam: nunc gloriose impassibilem edunt: Beatus igitur ille est qui ad cœnam agni inuitatus est. Rex potentissimus sub tentorio aurato ĩ sedia eburnea gemmis auroq; celato contexta sedet. Pueri insignes pulchritudinis utrinq; collocati picti cupidinibus persimiles illi principi obsequentes. Puellæ insignes in primo suæ ætatis flore uirginitatem regi deuouentes: quibus nullus lasciuentium iuuenum amor serpsit. Quibus nihil gracius uisum fuit q̃ sponso Christo se & corpore & spiritu dare eius throno assistunt. Hi carne incorrupti sequũtur agnum quocunque ierit & instar nercidum & graciarum scholis partim fulcris incumbũt: partim throno adnituntur. Angeli mirabili habitu omnes cœli partes uaporibus complentes: nouam ciebant melodiam: quã nemo alius cantare poterat. Quis tam facundus & tanta rerum uerborumque copia instructus. Quæ ratio tantæ affluentiæ ubertateque decurrens: ut illius: & uisus: & auditus: & odoratus: & gustus: & tactus cœlestis patriæ oblectamenta merito depingat. Si mihi linguæ centum sint: oraque cẽtum: nec extremam illius patriæ gloriam describere possem.

Solent sæpenumero honestæ personæ quibus eum & laborum discrimina: & fortunæ dignos successus communicamus: nostram intendere uoluptatem: idcirco docuit Aristoteles fœlicem pollitice etiam amicorum egere presentia: uel ad calamitates amouendas: uel ut uerius censuit ad participandam amicorum bonam fortunam: igitur admodum amici cõspectus frugi ẽ. Quid. n. Aristoteles

iocundius: Quid ue fœlicius sanctorum cælestium societate atq; p̃sentia: si numerum expetis: milia milium ministrant illi principi deo: & decies centena miliũ eiꝰ lateri assistunt per internuncios diuina pandentes misteria: quorum omnium tãta gratia: tanta deniq; beniuolentia est: ut omnibus parendi & obsequendi deo sit idem uelle & idẽ nolle: Quem numerum aquila triũphas ꝓspiciens intulit. Vidi turbam magnam quã dinumerare nemo poterat: ex omnibus gentibus & linguis & populis & tribubus & nationibus stãtes ante agni thronum. Nobilitatem forte concupiscis: at nulla maior q̃ ea quæ ob rerum bene gestarum iamdudum collocata est in excelsis: si enim antiquitas familie crebris uictoriis & triumphis decorata: aut uirtutum isignia uere successores & posteros ingenuos reddit: ut egipcii ob antiquitatem scythis illustriores habiti sunt: Merito sancti ingenuitate mirabili fulget. Quid enim iocundius homini bene instituto obtigere potest q̃ cum his inire consortium: cuius uita semper sita est in excelso. Legimus. L. Catelinã reip. non solum inuaserem: sed oppressorem ac totaliter labefactorem ne spetiosa romanorum iuuentus seruorum mixtione pollueretur: in castris admittere noluisse. Adest primo gloriosa dei genitrix Maria omni prorsus dignitate atq; nobilitate predita: Et si alcius petere curabimus ex nobilissima atq; illustrissima prosapia propagatam cõperiemus. Obmitto illos primos a quibus ueluti a stipite iniciatum descendit humanum genus: Septem Patriarchas totidemq; reges sanctitate plenos commemorandos censui: ut tantæ uirginis gloria elucescat. Sumpsit enim originem a Seth qui cultum dei docuit: aut noe a quo uirginitatem: Nam quingentorum erat annorum & illecebris carnis incentiuorumq; motuum atque titilationum inscius: Propterea solus cum omni familia sua tantæ cladi diluuii superstes fuit. Ab Enoch: quem in locum deliciarum translatum ferunt: ab enos habraham: ysahac: & Iacob: & Iuda: ex qua tribu traxit originem. Ab inclitis regibus enixa fuit. Adauith: Salomone: Ozia: Assaha: Iosath: habyas: Ezechias: Multos pretereo breuitatis studio: quos & Lucas & Matheus meminerũt. Adest domino deo nostro Baptista precursor iudicis facula semper ardens. Adsunt & ꝓphete futura mirabili ueritate precinentes. apostoli per quos uniuersus orbis euangelinm christi suscepit. Confessores uitia depellentes. Doctores & litteris & scriptis ecclesiam illustrantes Martes palma decorati. Virgines floribus & liliis isignitæ: continentes assiduis carnis bellis fatigate: Innocentes in christi perempti angelorum agmina: quibus omnis uirtus: omnis dignitas collata est: mirum immodum cãtãt omnes & sancti & sancte cum Iubilo. Qualis erit illa dies cum tibi maria mater dei choris occurret circundata uirgineis & post rubrum mare submerso cum suo exercitu pharaone & tympanum tenens præcinet responsurus. Cantemus domino gloriose. Nam magnificatus est: admodum æquũ & assessorem deiecit in mare. Quis tanto cœtu non letetur esse ascriptum & tantorum agminũ fretum fuisse beniuolentia ac sempiterno euo fuisse copulatum. Quid de sanctorum charitate atque incredibili amicitia elloquar: quorum omnium est una spes mercedis tributa. Nam singuli (Teste Euangelio) singulos accipient denarios: ut quanto in præmio fuerint feruentiores tanto in charitate solidiores appareant. Gaudet rursus iustorum animæ in glorificatorum corporum aspectu cuius uis tanta est: ut estaticos u iros efficiat. Gaudet corporũ celestium soliditatem sibi

Virginis intacte prosapia

cedere. & ad nutum corpora sibi famulari. Gaudent sic huius corporis impetuosos ac subitos motus rationis loro subiecisse ut nullo pacto eius habene inuito solui queant. Accedit inferni meditatio qua beatorum animæ letícia atque ingenti gaudio exardescunt. Quibus non subministret materiã amplioris iocunditatis pœnarum horroris euasio: Quas non suis uiribus: non sua callíditate: nõ sua denique animi moderatione declinasse: sed diuina miseratione & cognoscũt & itellígunt. Nonne lętãtur: ut scriptura edocet: cum hostes suos a quibus omne supplicium iniuste illatum est mulctari intuẽtur: quorum animaduersio tam seua ẽ: ut fugientem mortem crebro sollicitent. Nonne sicut uictores capta præda auti peratores hostes subactos triumphant txultant & cantus edere solẽt: Ita ellectos dyabolũ miseris nodis in inferno ligatũ gaudere decet atque peccatorũ abissum clausum sic: ut amplius sanctis obesse nequeat. Emundo amplissimum solidũq; gaudium uendicant: cũ animã conspiciant euinculis corporis relaxatam ac solutam tãq; ex hoc caliginoso carcere atque procelloso pellago fluctibus iactatam ac sæpe tempestate abrutã: diuina illa: ut ita dixerim laureola redimitam in cœlum certũ quoddã & eternũ beatorum spirituũ receptaculũ: ob ĩtegritatem & sanctimoniam uitæ euolasse: ut cũ reliquis cœli conciuibus euo sempiterno & ppetuis iubilationibus perfruatur. Et si pauca & exilia his uideantur: quibus nihil est iocundum nisi quod uel prospectu: uel aure demulceat: intensis animis cogitẽt cœlum quanta luminum diuersitate: quanto splendore: quãtaq; moderatiõe ab oriẽte in occasum tendat. Cogita eorum absque labore famulatum: & cũ hæc uniuersa animo complecteris ab his rebus creatis in quibus fulgor diuinæ sapientiæ resplendet atque inenarrabilis pulchritudo: disces pro captu existimare beatorum gaudia: quibus hoc grande cœli spectaculum cessit in sortem. Si enim mortales non diuitiis: non opibus: non uoluptatibus illicibilibus non potentatu contenti: nisi speciosissimas edes atque aulas uariis pictas sibi ipsis struxerint: in quibus admodum oblectatur prospectus. Quanto iocundius ellectis dei esse debet templum hoc: quod cœlum appellatur in quo nihil turpe: nihil flagiciosum: Nihil denique leui noxa coinquinatum ingredi licet. Gaudebat olim Roma ob delubrorum ingentem molẽ: quã diis erexerant: ut nõ iratos: sed propicios in rebus eorũ haberent. Item ob spectaculorũ nimiã luxuriam uel scauri uel porcii neronis: & nos qbus angelorũ sedes: uel illum lucentissimũ empirei globum ad incolẽdũ datũ ẽ: miris nõ afficiemur gaudiis. Irrideat si quis uult. Plus eni apud ecclesiæ triũphatores ualebit uera ratio q̃ improborũ impia opinatio: qui ut pro eorũ arbitrio se uanis implicent erroribus: derident atque nos ludibrio habent. Liber mensuram & modũ exposcit ubi fragili cimba scopulos enatauimus: quos declinare ueluti solertissimus nauta pensitate curaui. Si qua forte non sacris codicibus consentanea his libris indidi: Accipiant lectores ea potius: ut confutent illorum falsas opiniones: qui quo casu feriant: aut mordeant impudenter religionẽ christianam non aduertunt. Non enim ea sorte poetæ atque Illustres phi ad hoc grande spectaculum accersiti fuerunt quasi omnia approbaturus sed magis: ut nauarent propositum iam dudum ex me institutum. Igitur exitus celeuma sirenarum more cantãdum est. O regio celestis oi genere florum amenior. O mansio secura: patria totum continens quod delectat. O uere meridies plenitudo feruoris. O lucis

solisque statio: O lumen meridianum: O uernalis temperies: O æstiua uenustas: O autumnalis libertas: O quies & tuta habitatio: Paradisi dulce pabulum: Nihil ibi formidatur: Nihil fastidit: Nihil deficit. Festinemus igit' ex hac luce commigrare perniciter: ut in illum splendidissimum cetum admitti ueleamus: in q̃ est sanitas absque ulla egritudine. Iuuentus sine senectute. Sacietas sine fastidio. Libertas sine seruitute. Pulchritudo sine deformitate. Impassibilitas sine morte. Habundátia sine indigentia. Pax absq; turbatione. Securitas sinæ timore: Cognitio sine ignorantia. Gloria absq; ignominia. Gaudium sine tristitia. Quis tanta rerum copia spe lætitia motus non exardescat cupiatq; id obnixe assequi. Aut quis est tanta mentis insania affectus: ut allucinatus ista paruifaciat: iamque a primis iniciis hominũ eorum pectoribus insedet quædam uis noctes atq; dies ipsos stimulis agitans: ut contemptis omnibus actionibus in cœlum itentis animis suos dirigat gressus. Cauenda sunt igitur oblectamenta ista tanq̃ laquei & plagæ: ne suauitudinum mollitiæ capti subditiõe mortis cum ipso corpore reddigamur. Et ne huiꝰ illecebris circumlimatũ poculum officiat. Meditemur sic diuinis obsequiis nos mãcipare: ut ꝑ tenebris claritatem eternã consequamur: Quã ob rerũ bene gestarũ laborẽ daturus ultro est ille q uictor triumphat in cœlis. AMEN.

Liber de cœlesti uita sacræ theologiæ doctoris clarissimi magistri Iohannis Ferariensis ordinis Minorum nuper in lucem editus per eximium artium & Medicinæ Doctorem magistrum Antonium de Cauchorio: Qui dum eẽt pro Illº & excelso pãdulfo Malatesta ariminensiũ principe apud hoc serenissimũ uenetorũ dominium orator ex singulari gracia obtinuit ne aliquis per decẽnium eum librum imprimere posset præterq̃ a prudenti uiro Hieronymo blongio. Ciue florẽtino. Qui omni studio cura & diligentia suaq; impensa curauit ut emendatissime imprimeretur per Egregium uirum Matheum Capcasam Parmẽsem. Qui etiã correctissime impssit. Anno dñi. M.CCCCLXXXXIIII. die. XIX. Decembris: regnãte Serenissimo principe Augustino Barbadico Inclito duce Venetiarum.

Registrum huius operis.

a
Prima alba
Diuo Borsio
nis amplitudo.
facturus opere

b
prietatibus rerum
cemq; eam fingit
non cœlum spe
mores hominum

c
prior est longe
utique me con-
motu sursum uel
potentia uitam

d
et solum humanis
digressio declarás
tis principatum
quas eis influit

e
corpore questus
dibus prius suis
fruendis ocupatus
cõstat. Hac regna

f
sequerent pericu-
state: non necessi
stros defatigatos
ut esset qui primi

g
tudini seruitura
istud quicquid est
esset expergefactus
licet intellectus

h
rum primo quidẽ
mus eius: cuius
rum exempla
here solent Nimiũ

i
mocriti: epicuriq;
bat. Accipite banc
ad extimos cœli
teris creatus fuerat

K
omni deniq; mo
scopulos obru
tia inter medios
ad iudicium uen

l
sa recipere mu
Nec demirari
speciei elegantia
Cæsarem uniuer

m
pus redundat
nationes cantus
cedere & ad
Amen

BIBLIOTHÈQUE DE L'UNIVERSITÉ DE FRANCE

BIBLIOTHÈQU
INC
1

DE L'UNIVERS

JOHANNIS
TERRABIENSIS
DE
CELESTI
VITA

EQUE DE L'UN
INCUNABLE
131